نارائن — میں آپ سے کمرے کے بارے میں اچھے بیان کرنے میں بہت خوش ہونگا۔ مگر سب سے پہلے میں کس کی نسبت بیان کروں ؟

Shape, *n.* form रूप شکل *

दीनानाथ—कृपया मुझसे कमरे की शक्ल के विषय में कुछ कहिये।

—دینا ناتھ — براہ مہربانی مجھ سے کمرے کی شکل کے بارے میں کچھ کہئے *

Oblong, *adj.* rectangular आयताकार مستطیل کی شکل کا In shape—in form शक्ल में شکل میں Long लम्बा لمبا Broad—wide चौड़ा چوڑا High, *adj.* elevated ऊँचा اونچا *

नारायण—बहुत अच्छा, यह कमरा आयताकार है। यह लगभग २४ फ़ीट लम्बा है, १८ फ़ीट चौड़ा, और १४ फ़ीट ऊँचा है।

نارائن — بہت اچھا - اس کمرے کی شکل مستطیل ھے - یہ عنقریب ۲۴ فیٹ لمبا - ۱۸ فیٹ چوڑا اور ۱۴ فیٹ اونچا ھے *

Yes हाँ ھاں Think, *v.* consider; presume ख़याल करना خیال کرنا Nearly, *adv.* almost लगभग عنقریب Right, *adj.* correct ठीक ٹھیک Measured, *v.* ascertained the extent or capacity of नापा ناپا *

दीनानाथ—हाँ, मेरा विचार है कि वह लगभग ठीक है; क्या तुमने कभी कमरे को नापा है ?

دینا ناتھ — ھاں میرا خیال ھے کہ وہ عنقریب ٹھیک ھے - کیا تم نے کبھی کمرے کو ناپا ھے ؟

Page 6.

Never, *adv.* not at any time कभी नहीं کبھي نہیں
Tape, *n.* a narrow strip of woven work or a band of linen फ़ीता فيته *

नारायण--नहीं, मैंने उसको कभी नहीं नापा है, परन्तु यदि तुम मेरे लिये एक फ़ीता लाओ तो मैं अभी उसको नापूँगा।

نارائن — نہیں - میں نے اُس کو کبھي نہیں ناپا ھے - لیکن اگر تم مجھہ کو ایک فیتہ لاؤ تو میں ابھي اس کو ناپونگا *

Never mind—do not care at all कुछ परवाह मत करो کچھہ پرواہ مت کرو *

दीनानाथ—फ़ीते की कुछ परवाह न करो। मैं समझता हूँ कि तुम्हारा विचार लगभग ठीक है। मुझे कमरे के विषय में कुछ और बतलाओ।

دیناناتھ—فیتے کي کچھہ پرواہ نہ کرو-میں سمجھتا ھوں کہ تمہارا خیال عنقریب ٹھیک ھے - مجھے کمرے کے بارے میں کچھہ اور بتلاؤ *

Look, *v.* see देखो دیکھو Round, *adv.* on all sides चारों ओर چاروں طرف See, *v.* observe देखना دیکھنا Windows, *n.* खिड़कियाँ کھڑکیاں Doors, *n.* दरवाज़े دروازے Benches, *n.* तिपाइयाँ تپائیاں Desks, *n.* मेज़ें میزیں Stool, *n.* तिपाई تپائي Teacher, *n.* one who teaches गुरु استاد *

नारायण—यदि तुम चारों ओर देखो तो तुमको मालूम होगा कि कमरे में चार खिड़कियाँ, तीन दरवाज़े, बारह

तिपाइयाँ, और बारह मेज़ें हैं; और हमारे उस्ताद के लिये एक मेज़ और एक तिपाई है।
نارایں—اگر تم چاروں طرف دیکھو تو تم کو معلوم ہوگا کہ کمرے میں چار کھڑکیاں-تین دروازے-بارہ تپائیاں-اور ۱۲ میزیں ہیں- اور ہمارے اُستاد کے لئے ایک میز اور ایک تپائی ہے *

Anything else—something more than what has already been said कुछ और کچھ اور *

दीनानाथ—क्या तुम कमरे में कोई और चीज़ देख सकते हो ?
دینا ناتھ—کیا تم کمرے میں کوئی اور چیز دیکھ سکتے ہو ؟

Maps, *n.* नक़्शे نقشے Black-board, *n.* a board coloured black used in schools for writing with chalk काला तख़्ता کالا تختہ

नारायण—हाँ, मैं दो नक़्शे दीवार पर और एक काला तख़्ता दीवार के पास देखता हूँ।
نارایں—ہاں - میں دو نقشے دیوار پر اور ایک کالا تختہ دیوار کے پاس دیکھتا ہوں *

दीनानाथ—काले तख़्ते पर वह क्या है ?
دینا ناتھ—کالے تختہ پر وہ کیا ہے ؟

Duster, *n.* a piece of cloth for removing dust झाड़न جھاڑن Chalk, *n.* a white calcareous earth or carbonate of lime खड़िया کھڑیا *

नारायण—वह काले तख़्ते को साफ़ करने के लिये झाड़न है, और गुरु की मेज़ पर एक खड़िया का टुकड़ा भी तख़्ते पर लिखने के लिये है।

نارایں—وہ کالے تختہ کے صاف کرنے کے لئے جھاڑن ہے اور استاد کی میز پر ایک کھریا کا ٹکڑا بھی سیاہ تختہ پر لکھنے کے لئے ہے *

दीनानाथ—क्या तुम गुरु की मेज़ पर कोई और चीज़ भी देख सकते हो?

دینا ناتھہ—کیا تم أستاد کي میز پر کوئي اور چیز بھي دیکھہ سکتے ہو؟

Register, *n.* attendance book हाज़िरी की किताब حاضري کي کتاب Several, *adj.* various—distinct; more than two.

नारायण—हाँ, मैं रजिस्टर और कई दूसरी किताबें देखता हूँ।

نارایں—ہاں - میں رجسٹر اور کئي دوسري کتابیں دیکھتا ہوں *

What is the register for?—for what purpose is the register kept?

दीनानाथ—रजिस्टर किस लिये है?

دیناناتھہ—رجسٹر کس لئے ہے؟

Are written—are put down लिखे होते हैं لکھے ہوتے ہیں Reads out—calls out पुकारता है پکارتا ہے Answer, *v.* reply उत्तर جواب *

P stands for present. Opposite to—against सामने سامنے

नारायण—मैं समझता हूँ कि तुम जानते हो कि यह किस लिये है? परन्तु मैं तुम्हें बतलाऊँगा। रजिस्टर में दर्जे के सब

लड़कों के नाम लिखे होते हैं और प्रतिदिन सवेरे गुरु तब लड़कों के नाम पुकारता है वह जोकि हाज़िर होते हैं जवाब देते हैं 'हाज़िर जनाब' जबकि उनके नाम पुकारे जाते हैं और उस्ताद उनके नाम के सामने P का अक्षर लिख देता है।

نارائین—میں خیال کرتا ہوں کہ تم جانتے ہو کہ یہہ کس لئے ہے - لیکن میں تمہیں بتلاؤنگا کہ حاضری کے رجسٹر میں درجہ کے تمام لڑکوں کے نام لکھے ہوتے ہیں اور ہر روز صبح کے وقت اُستاد تمام لڑکوں کے نام پکارتا ہے - وے جو کہ موجود ہوتے ہیں 'حاضر جناب' کہتے ہیں جب کہ اُنکے نام پکارے جاتے ہیں - اور استاد اُن کے نام کے سامنے P. کا حروف لکھتا ہے ٭

Absent, *adj.* not present ग़ैरहाज़िर غیر حاضر

दीनानाथ—अगर कोई लड़का ग़ैरहाज़िर होता है तो उस्ताद क्या करता है ?

دینا ناتھ—اگر کوئی لڑکا غیر حاضر ہوتا ہے تو استاد کیا کرتا ہے ؟

Page 7.

Puts, *v.* makes बनाता है بناتا ہے Mark, *n.* sign चिह्न نشان To show—to point out ज़ाहिर करने को ظاہر کرنے کے لئے ٭

नारायण—वह उसके नाम के सामने एक चिह्न बना देता है, यह ज़ाहिर करने को कि वह ग़ैरहाज़िर है।

نارائین—وہ اُس کے نام کے سامنے ایک نشان بناتے ہیں یہہ ظاہر کرنے کے لئے کہ وہ غیر حاضر ہے ٭

Late, *adj.* after the proper time देर से (Late has two different comparative and superlative

forms, viz., later and latter; latest and last; the former refers to time, the latter to person or place).

दीनानाथ—और यदि लड़के देर से आते हैं तो वह क्या करते हैं ?

دینا ناتھ—اور اگر لڑکے دیرسے آتے ھیں تو وہ کیا کرتے ھیں؟

Kind, *n.* sort; nature तरह; प्रकार قسم *

नारायण—वह दूसरी तरह का चिह्न बना देता है।

نارائن—وہ دوسرے قسم کا نشان بنا دیتا ھے *

Understand, *v.* know समझना سمجھنا

दीनानाथ—हाँ, मैं समझता हूँ। क्या बहुत से लड़के देर से आते हैं ?

دینانانھ—ھاں - میں سمجھتاھوں - کیا بہت سے لڑکے دیر سے آتے ھیں؟

Most, *n.* majority ज़्यादातर زیادہتر Come in time—come punctually ठीक वक़्त पर आते हैं ٹھیک وقت پر آتے ھیں Because, *conj.* since क्योंकि کیونکہ Know—understand जानना; समझना سمجھنا If they........ kept—in if the boys do not reach school in proper time, they have to stay in the school after the school time is over.

नारायण—नहीं, बहुत से लड़के ठीक वक़्त पर आते हैं। क्योंकि वे जानते हैं कि अगर वह देर से आयँगे तो वे स्कूल में रोक लिये जायँगे।

نارایں—نہیں - بہت سے لڑکے ٹھیک وقت پر آتے ھیں کیونکہ وے جانتے ھیں کہ اگر وہ دیر سے آئینگے تو انکو مدرسہ میں ٹھہرنا پڑیگا ٭

Thank, *v.* express gratitude for a favour shown धन्यवाद देना شکریہ ادا کرنا Think, *v.* consider विचार करना خیال کرنا Month, *n.* महीना مہینہ ٭

दीनानाथ, मैं आपको धन्यवाद देता हूँ। मेरा विचार है कि मैं समझता हूँ; परन्तु तुम मुझे बतलाओ कि इस महीने में तुमको कभी देर हुई है ?

دینا ناتھ—میں آپ کا شکریہ ادا کرتا ھوں - میرا خیال ہے کہ میں سمجھتا ھوں - لیکن تم مجھے بتلاؤ کہ تمکو اِس مہینہ میں کبھی دیر ھوئی ھے ؟

Once *adv.* one time एक वार ایک مرتبہ Last, *adj.* past पिछले گذشتہ Sorry, *adj.* sad रंजीदा رنجیدہ I am sorry to say—it grieves me much if I am to say मुझे शोक के साथ कहना पड़ता है مجھے افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ھے Twice, *adv.* two times दो वार دو مرتبہ ٭

नारायण—नहीं, इस महीने में मुझे एक वार भी देर नहीं हुई; परन्तु मुझे शोक से कहना पड़ता है कि पिछले महीने में मुझे दो वार देर होगई थी।

نارایں—نہیں - اس مہینہ میں مجھے ایک مرتبہ بھي دیر نہیں ھوئي ھے لیکن مجھے افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ھے کہ گذشتہ مہینہ میں دو مرتبہ دیر ھوگئي تھي ٭

Well अच्छा خیر Hope, *v.* expect आशा करना امید کرنا ٭

दीनानाथ—अच्छा, मैं आशा करता हूँ कि तुमको फिर देर न होगी।

دیناناتھ—خیر - میں امید کرتا ھوں کہ تم کو پھر دیر نہ ھوگی *

Try, *v.* attempt कोशिश करना کوشش کرنا Try my best—attempt to the utmost of my ability यथाशक्ति कोशिश करना حتی المقدور کوشش کرنا In good time—in proper time ठीक समय पर ٹھیک وقت پر Often, *adv.* always हमेशाह ھمیشہ Wish, *v.* desire चाहना خواھش کرنا To succeed, *v.* to prosper कामयाब होना کامیاب ھونا In life—in the world दुनिया में دنیا میں Lesson, *n.* instruction शिक्षा نصیحت - سبق Take our place —occupy our place हमारी जगह लेना ھماري جگہ لینا Success, *n.* prosperity कामयाबी کامیابي Told, *v.* narrated बयान किया بیان کیا Story, *n.* tale कहानी قصہ *

नारायण—मैं भी यही आशा करता हूँ। मैं हमेशा यथा-शक्ति ठीक समय पर आने की कोशिश करता हूँ।

हमारे गुरु हमसे अकसर कहते हैं कि अगर हम संसार में उन्नति करना चाहते हैं तो पहिली बात जो हमको सीखनी चाहिये वह यह है कि हमेशा ठीक समय पर आवें। वह कहते हैं कि अगर हम ठीक समय पर न आवेंगे तो वह जो ठीक समय पर आते हैं हमारी जगह ले लेंगे और हम कभी काम-याबी की उम्मेद नहीं कर सकते।

एक दिन उन्होंने हम से ठीक समय पर आने की कहानी कही।

ناراین—میں بھی ایسی ہی امید کرتا ہوں - میں ہمیشہ حتی المقدور ٹھیک وقت پر آنے کی کوشش کرتا ہوں *

ہمارے اُستاد اکثر ہم سے کہا کرتے ہیں کہ اگر ہم دنیا میں کامیابی حاصل کرنا چاہتے ہیں - پہلا سبق جو ہمکو سیکھنا چاہئے وہ وقت کی پابندی ہے *

وہ کہتے ہیں کہ اگر ہم وقت کے پابند نہیں ہیں تو وہ جو کہ وقت کے پابند ہیں ہماری جگہ لیلینگے اور ہم کبھی کامیابی کی امید نہیں کر سکتے - ایک روز انہوں نے ہم سے ایک قصہ پابندی وقت کی نسبت بیان کیا تھا *

दीनानाथ—क्या कहानी थी ? ? دینا ناتھ - کیا قصہ تھا ؟

Don't—do not. To day आज آج I have time—I am at leisure मुझे वक्त है مجھے وقت ہے *

नारायण—मैं नहीं समझता हूँ कि आज मेरे पास तुमसे कहानी कहने का समय है; परन्तु मैं तुमसे इसको कल कहूँगा।

ناراین—میں نہیں سمجھتا ہوں کہ آج تم سے کہانی کہنے کا وقت میرے پاس ہے - لیکن کل میں تم سے کہونگا *

Bell—a round heavy piece of metal composition for producing sound or a hollow vessel, here bell means ringing of the bell.

Leave off—Start for रवाना होजाना روانہ ہوجانا

There is the bell. We must leave off now—the bell has rung, now we must start for the school.

दीनानाथ—घंटा बजा, अब हमको रवाना होना चाहिये।

دینا ناتھ—گھنٹہ بجا - ہم کو اب روانہ ہونا چاہئے *

Page 8.

PUNCTUALITY.

Remember, *v.* recollect याद रखना یاد رکھنا Promised, *v.* gave assurance by promise वादा किया وعدہ کیا *

दीनानाथ—मुझे याद है कि कल तुमने मुझसे वक्त की पाबन्दी की कहानी कहने का वायदा किया था।

دینا ناتھ — مجھے یاد ہے کہ کل تم نے مجھ سے وقت کی پابندی کی کہانی کہنے کا وعدہ کیا تھا *

नारायण—मैंने क्या कहा था ?

نارایں — میں نے کیا کہا تھا ؟

दीनानाथ—तुमने कहा था कि तुम्हारे गुरु ने तुमसे वक्त की पाबन्दी की एक कहानी कही थी और तुमने मुझसे वह कहानी सुनाने का वायदा किया था।

دینا ناتھ — تم نے کہا تھا کہ تمہارے اُستاد نے تم سے ایک قصہ وقت کی پابندی کی نسبت بیان کیا تھا اور تم نے مجھ سے وہ قصہ سنانے کا وعدہ کیا تھا *

नारायण—हाँ, मुझे याद है। अब मैं उसको तुमसे कहूँगा।

نارایں — ہاں - مجھے یاد ہے اب میں اس کو تم سے کہونگا *

दीनानाथ—मैं आपको धन्यवाद देता हूँ।

دینا ناتھ — میں آپ کا شکریہ ادا کرتا ہوں *

Once, *adv.* at one time एक बार ایک مرتبہ Called-named नामी نامی He was not a bad boy—he was a good boy वह एक अच्छा लड़का था وہ ایک اچھا لڑکا تھا Habit, *n.* ordinary course of conduct—tendency to perform certain actions आदत; स्वभाव عادت - خصلت *

नारायण—हमारे उस्ताद ने कहा कि एक बार शान्ति नाम का एक लड़का था। वह अच्छा लड़का था, लेकिन उसमें एक बहुत बुरी आदत थी।

نارایں — ہمارے اُستاد نے کہا کہ ایک مرتبہ شانتی نام کا ایک لڑکا تھا وہ اچھا لڑکا تھا - لیکن اس میں ایک بہت بری عادت تھی *

Wonder, *v.* to be surprised आश्चर्य होना تعجب کرنا *

दीनानाथ—मुझे आश्चर्य है कि वह शान्ति था सातवीं कक्षा में ?

دیناناتھ — مجھہ کو تعجب ہوتا ہے کہ وہ شانتی تھا - ساتویں درجہ میں ؟

Page 9.

Believe, *v.* think ख़याल करना خیال کرنا Another, *adj.* not the same दूसरा دوسرا *

नारायण—मैं ऐसा ख़याल नहीं करता। मैं समझता हूँ कि वह दूसरा लड़का था।

نارایں — میں ایسا خیال نہیں کرتا - میں سمجھتا ہوں کہ وہ دوسرا لڑکا تھا *

Never mind that—it does not matter कुछ परवाह नहीं کچھہ پرواہ نہیں Please go on with your story—please go on relating your story कृपया अपनी कहानी कहिये مہربانی کرکے اپنی کہانی کہئے *

दीनानाथ—अच्छा, उसकी कुछ परवाह नहीं। कृपा करके अपनी कहानी कहिये।

دیناناتھ — بہتر - اس کی کچھہ پرواہ نہیں - مہربانی کرکے اپنا قصہ کہئے *

Everything—every matter हर एक काम ہر ایک کام used to get into trouble—brought trouble over him दुःख दिया करती थी تکلیف دیا کرتی تھي *

नारायण—यह शान्ति हर एक काम में हमेशह देर करता था और यह बुरी आदत उसको सब क़िस्म की तकलीफ़ें देती थी।

نارایں—یہ شانتي ہر ایک کام میں دیر کرتا تھا اور اس بري عادت کي وجہ سے اس کو ہر قسم کي تکلیف ہوتي تھي *

दीनानाथ—इससे उसको क्या तकलीफ़ होती थी ?

دینا ناتھ—اس سے اس کو کیا تکلیف ہوتي تھی ؟

Listen, *v.* hear सुनना سننا Very often—many times ज़्यादातर; अक्सर زیادہتر-ہمیشہ Angry *adj.* wrathful नाराज़ ناراض Keep in, *v.* detain रोकना روکنا House, *n.* घर مکان Cure, *v.* to heal अच्छा करना اچھا کرنا To encourage, *v.* infuse courage into हिम्मत दिलाना ہمت دلانا Offered, *v.* proposed तजवीज़ किया تجویز کیا Prize, *n.* reward, इनाम انعام, Attendance, *n.* हाज़िरी حاضري *

नारायण—अगर तुम ध्यान से सुनोगे तो मैं तुमसे कहूँगा। यह लड़का शान्ति अक्सर मदर्से देर से आता था और उसका उस्ताद उससे बहुत नाराज़ होता था और उसे मदर्से में रोक देता था। जबकि दूसरे लड़के घर चले जाते थे।

लेकिन इससे भी उसकी आदत न सँभली।

نارایں—اگر تم غور سے سنو تو میں تم سے کہونگا—یہہ لڑکا شانتي اکثر مدرسہ دیر سے آتا تھا اور اس کا اُستاد اس سے بہت ناراض ہوتا تھا اور اسے مدرسہ میں روک لیتا تھا

جب کہ دوسرے لڑکے کھیر چلے جاتے تھے—لیکن اس سے بھی اس کی بری عادت نہ درست ہوسکی ٭

लड़कों को स्कूल ठीक समय पर आने की हिम्मत बढ़ाने के लिये हेड मास्टर ने एक इनाम तजवीज़ किया उस कक्षा के लिये जिसकी हाज़िरी सबसे अच्छी हो।

لڑکوں کو اسکول ٹھیک وقت پر آنے کی ہمت بڑھانے کے لئے ہیڈماسٹر نے ایک انعام اُس درجہ کے لئے جس کی حاضری سب سے اچھی ہو تجویز کیا ٭

दीनानाथ—इनाम क्या था ? ? دینا ناتھ—انعام کیا تھا ؟

Page 10.

Flag, *n.* an ensign झंडा جھنڈا The Union Jack—the flag of Great Britain and Ireland ब्रिटिश राज्य का झंडा سرکار برطانیہ کا جھنڈا Allowed, *v.* permitted आज्ञा दी اجازت دی Whole, *adj.* तमाम تمام Month, *n.* महीना مہینہ ٭

नारायण—इनाम, एक झंडा यूनियन जैक (ब्रिटिश-राज्य का झंडा) था, और जिस दर्जे की सबसे अच्छी हाज़िरी होती थी उस दर्जे को पूरे महीने भर झंडा दर्जे के कमरे में रखने को मिलता था।

نارائن—انعام ایک جھنڈا یونین جیک (سرکار برطانیہ کا جھنڈا) تھا—اور جس درجہ کی سب سے اچھی حاضری ہوتی تھی اس درجے کو تمام مہینہ درجہ کے کمرے میں جھنڈا رکھنے کو ملتا تھا ٭

Eager, *adj.* anxious इच्छुक خواہشمند To win, *v.* to gain पाना حاصل کرنا ٭

दीनानाथ—यही हमारे मदर्से में किया जाता है और हम सब झंडा पाने के बड़े उत्सुक होते हैं।

دیناناتھ—یہی ہمارے مدرسے میں کیا جاتا ہے اور ہم سب جھنڈا پانے کے بڑے خواہشمند ہوتے ہیں *

Attendance prize—prize offered for the best attendance हाज़िरी का इनाम حاضري کا انعام *

नारायण—तुम अपने मदर्से की हाज़िरी के इनाम के बारे में मुझे कुछ और बतलाओ।

ناراین—تم اپنے مدرسہ کي حاضري کے انعام کي نسبت مجھے کچھہ اور بتلاؤ *

End, *n.* अन्त خاتمہ Drawn up—arranged in proper order तरतीब से खड़े हुये صف باندھ کر کھڑے ہوئے Drill, *n.* military exercise फ़ौजी क़वायद فوجی قواعد Order, *n.* तरतीब ترتیب Play-ground, *n.* a plot of land set apart for games. खेल का मैदान کھیل کا میدان Calls out, *v.* reads out पुकारता है پکارتا ہے Has won the prize—has obtained the prize इनाम पाया है انعام پایا ہے *

Cheers—interjection ख़ुशी की आवाज़ें خوشي کي آوازیں Go back—return वापिस जाते हैं واپس جاتے ہیں Hung up—suspended लटकाया لٹکایا *

दीनानाथ—महीने के अन्त में सब कक्षायें फ़ौजी क़वायद के ढङ्ग से खेलने के मैदान में तरतीब से खड़ी की जाती हैं और हेड मास्टर उस दर्जे का नाम लेकर पुकारते हैं जिसने इनाम जीता है, और दर्जे का अव्वल लड़का आता है और झंडा लेता है। तब हम सब उस दर्जे के लिये जिसने इनाम पाया है तीन

ख़ुशी की आवाज़ें करते हैं और तीन ख़ुशी की आवाज़ें हेड-मास्टर के लिये, और तीन अपने उस्तादों के लिये करते हैं। फिर हम अपने दर्जे में वापिस चले जाते हैं और झंडा उस दर्जे के कमरे में जिसने कि उसे जीता है, लटकाया जाता है।

دینانا تھہ—مہینے کے آخر میں تمام درجے کے لڑکے کھیلنے کے میدان میں فوجی قواعد کی ترتیب میں صف باندھ کر کھڑے کئے جاتے ہیں-اور ہیڈ ماسٹر اس درجے کا نام جس نے انعام حاصل کیا ہے پکارتا ہے-اور اس درجے کا اول لڑکا وہاں آتا ہے اور جھنڈا لیتا ہے-تب ہم سب اس درجے کے لئے جس نے انعام پایا ہے-اپنے ہیڈماسٹر کے لئے اور اُستادوں کے لئے تین تین خوشی کے نعرے بلند کرتے ہیں-پھر ہم لوگ اپنے درجے کے کمروں میں واپس چلے جاتے ہیں اور جھنڈا اس درجے کے کمرے میں جس نے اُس کو حاصل کیا ہے لٹکایا جاتا ہے ٭

Believe, *v.* think विचार करना خیال کرنا Nearly, *adv.* about लगभग قریب قریب Lost it—did not get the prize खोदिया کھودیا Through his fault—on account of his mistake उसके अपराध के कारण اس کے قصور کی وجہ سے At last—at length आख़िरकार آخر کار Called—summoned पुकारा پکارا Never be late once—never come late even for one day एक दिन भी देर से न आना ایک دن بھی دیر سے نہ آنا ٭

नारायण—मैं समझता हूँ कि यह वही बात है जो शान्ति के मदर्से में होती थी। मैं जानता हूँ कि पाँचवें दर्जे ने झंडा कई बार पाया और पहिले दर्जे ने एक या दो बार, और ऐसे ही और और दर्जों को भी मिला; लेकिन सातवीं कक्षा ने झंडे को कभी नहीं जीता है। दो या तीन बार उन्होंने क़रीब-क़रीब

उसको जीत लिया था, लेकिन शान्ति कई मर्तबा देर से आया; पस उन्होंने उसकी ग़लती से उसे खोया। आख़िरकार सातवें दर्जे के लड़कों ने कहा—"इस महीने में हमको झंडा ज़रूर लेलेना चाहिये।" पस उन्होंने शांति को बुलाया और उस से कहा—"अब शान्ति इस महीने सातवें दर्जे को झंडा जीतना चाहिये; पस तुमको हर रोज़ ठीक वक़्त पर आना चाहिये और एक बार भी देरी नहीं करना चाहिये।

نارایں-میں خیال کرتاہوں کہ یہ وہی بات ہے جو کہ شانتی کے مدرسے میں ہوتی تھی- میں جانتاہوں کہ درجہ پنجم نے کئی بار جھنڈا فتح کیا اور درجہ اول نے اُس کو ایک یا دو مرتبہ پایا- اور اسی طرح دوسرے درجوں نے کیاتھا - مگر درجہ ہفتم نے کبھی جھنڈے کو فتح نہیں کیا- دو یا تین مرتبہ انہوں نے عنقریب اُس کو فتح کیا-لیکن شانتی کئی مرتبہ دیر سے آیا پس انہوں نے اُس کے قصور کی وجہ سے اُس کو کھو دیا آخرکار درجہ ہفتم کے لڑکوں نے کہا کہ اس مہینے میں ہمکو ضرور جھنڈا فتح کرنا چاہئے- پس اُنہوں نے شانتی کو بلایا اور اُس سے کہاکہ اب شانتی اس مہینے میں درجہ ہفتم کے لڑکوں کو ضرور جھنڈا فتح کرنا چاہئے- پس تم کو اس مہینے میں ہر روز ٹھیک وقت پر آنا چاہئے - اور کبھی ایک مرتبہ بھی دیر مت کرنا ٭

Page 11.

Promised, *v.* pledged वादा किया وعدہ کیا
Try, *v.* to make an attempt; to endeavour; कोशिश करना کوشش کرنا Hard सख़्त سخت To be in time every day—to reach school punctually daily प्रतिदिन ठीक समय पर आना ہر روز ٹھیک وقت پر آنا

Breakfast, *n.* the food we take in the morning कलेवा ناشتہ Early, *adv.* जल्दी جلدي Take care—be careful होशियार होना هوشيار هونا To start, *v.* to set out रवाना होना روانہ هونا Began, *v.* Commenced शुरू हुआ شروع هوا Day after day—every day हर रोज़ هر روز To remind—to make him remember याद दिलाना ياد دلانا *

Sometimes, *adv.* कभी-कभी بعض اوقات In this way—in this manner इस तरीक़े से اس طريقہ سے Managed—contrived बन्दोबस्त किया بندوبست کيا Read the register—took attendance हाज़िरी ली حاضري لي Got up—stood up खड़ा हुआ کهڑا هوا Ready—prepared तय्यार تيار Quite, *adv.* fully पूरे तौर पर پورے طور پر Had to go—was obliged to go जाना पड़ा جاناپڑا Shop—a place where articles are bought and sold दुकान دوکان To buy, *v.* purchase ख़रीदना خريدنا Thought, *v.* deemed—considered ख़्याल किया خيال کيا Got to—reached पहुँचा پہنچا Looked, *v.* saw देखा ديکها Round, *adv.* on all sides चारों तरफ़ چاروں طرف *

Be loitering—be lingering on the way. देर करता हुआ دير کرتا هوا *

पस शान्ति ने वादा किया और कहा—"मैं हर रोज़ समय पर आने की कोशिश करूँगा। मैं जल्दी कलेवा कर लिया करूँगा और ठीक समय पर मदरसे चलने की फ़िक्र रक्खूँगा।

پس شانتي نے وعدہ کیا اور کہا کہ میں ہر روز ٹھیک وقت پر آنے کي کوشش کرونگا — میں اپنا ناشتہ جلد کھالونگا اور ٹھیک وقت پر اسکول چلنے کي فکر کرونگا *

पस महीना शुरू हुआ और शान्ति हर रोज़ समय पर आता था। दर्जे के और लड़के उसे प्रतिदिन शाम को याद दिला देते थे, और कभी-कभी वे सुबह को एक लड़के को भेज देते थे यह देखने के लिये कि शान्ति मदरसे चला गया कि नहीं, और इस भाँति उन्हों ने एक महीने के लगभग बन्दोबस्त किया कि वह मदरसे ठीक समय पर आवे; परन्तु एक दिन जब उस्ताद ने हाज़िरी का रजिस्टर पढ़ा और शान्ति का नाम पुकारा तो कोई जवाब न मिला, उस्ताद ने पुछा—"शान्ति कहाँ है, क्या कोई लड़का जानता है?" तब हरदत्त नाम का एक छोटा लड़का खड़ा हुआ और बोला—"मैं आज सुबह को शान्ति के घर पर गया था यह देखने को कि आया वह मदरसे आने को तैयार है।"

پس مہینہ شروع ہوا اور شانتي ہر روز ٹھیک وقت پر آتا تھا — درجہ کے دوسرے لڑکے اُس کو ہر روز شام کو یاد دلا دیتے تھے — اور بعض اوقات صبح کو ایک لڑکا بھیجتے تھے یہ دیکھنے کے لئے کہ آیا شانتي مدرسہ کے لئے روانہ ہوا — اور اِس طریقہ سے اونہوں نے اوس کو مدرسہ قریب ایک مہینہ تک ٹھیک وقت پر پہونچایا — مگر ایک روز اُستاد نے جبکہ حاضری کي کتاب پڑھي اور شانتي کا نام پکارا تو کوئی جواب نہ ملا — اُستاد نے پوچھا " شانتي کہاں ہے کیا کوئی شخص جانتا ہے؟ " — تب ایک چھوٹا لڑکا ہردت نام کا کھڑا ہوا اور اوس نے کہا کہ میں آج صبح شانتي کے مکان پر گیا تھا یہہ دیکھنے کو کہ آیا وہ مدرسہ آنے کو تیار ہے " *

उस्ताद ने कहा—"अच्छा और क्या वह तैयार था?"

اُستاد نے کہا—"خیر—کیا وہ تیار تہا ؟"

हरदत्त ने उत्तर दिया—"हाँ साहब, वह मदरसे आने को बिलकुल तैयार था।"

هردت نے کہا—"ہاں صاحب—وہ اسکول آنے کے لئے بالکل تیار تہا۔"

"तब वह तुम्हारे साथ मदरसे क्यों नहीं आया?"

"تب وہ تمہارے ساتہہ مدرسہ کیوں نہیں آیا ؟"

हरदत्त ने कहा—"साहब, मुझे पेन्सिल मोल लेने को एक दुकान पर जाना था और मैंने समझा कि शान्ति मुझ से पहिले मदरसे पहुँच जावेगा: परंतु जब मैं मदरसे पहुँचा और चारों तरफ़ देखा तो शान्ति कहीं नहीं दिखलाई दिया। मैं नहीं जानता साहब, कि वह कहाँ है? मैं समझता हूँ कि वह सड़क पर टहल रहा होगा।"

هردت نے کہا—جناب مجہہ کو پنسل خریدنے کے لئے ایک دوکان پر جانا تہا۔میں نے خیال کیا کہ شانتی مجہہ سے پہلے اسکول پہونچ جاوےگا—لیکن جب میں مدرسہ پہونچا اور چاروں طرف دیکہا تو شانتی کہیں دکہائی نہ پڑا—جناب میں نہیں جانتا کہ وہ کہاں ہے۔میں سمجہتا ہوں کہ وہ سڑک پر ٹہل رہا ہوگا۔"

Page 12.

Mark, *v.* impress चिह्न बनाना نشان کرنا After a few minutes—after a short time थोड़ी देर पीछे تہوڑی دیر بعد Lesson, *n.* पाठ سبق Begun, *part.* commenced शुरू हुआ شروع ہوا Came into—entered अन्दर आया اندر آیا Out of breath—tired; breathless हांपता हुआ بالکل بیدم ہوکر Ashamed—abashed लज्जित; शर्मिन्दा شرمندہ Hanging down—bending down झुकाये हुये

جھکائے ہوئے Marbles—small round smooth pieces of stones used for playing गोलियाँ گولیاں Followed—went after them पीछे-पीछे गया پیچھے پیچھے گیا Corner, *n.* nook कोना گوشہ Suppose, *v.* presume ख़याल करना خیال کرنا Watching—seeing देखना دیکھنا Forget—to lose or put away from memory भूल जाना بھول جانا Remembered—recollected याद आई خیال کیا Heard, *v.* listened सुना سنا Than ever—than any time before पहिले के बनिस्बत به نسبت پیشتر کے *

उस्ताद ने कहा—"ख़ैर, मैं उसके (नाम के) सामने देर से आने का चिह्न बनाता हूँ।"

اُستاد نے کہا—"خیر میں اس کے (نام کے) سامنے دیر سے آنے کا نشان بناتا ہوں *"

पस शान्ति के (नाम के) आगे देर से आने का चिह्न बना दिया गया, थोड़ी देर पीछे जब पाठ शुरू होगया शान्ति दर्जे मैं आया, वह बिल्कुल हाँप रहा था और स्वयं बहुत लज्जित मालूम होता था।

پس شانتي کے (نام کے) سامنے دیر سے آنے کا نشان بنا دیا گیا اور تھوڑي دیر پیچھے جبکہ سبق شروع ہوا شانتي درجہ میں بالکل بیدم آیا اور بہت شرمندہ معلوم ہوتا تھا *

उस्ताद ने पूछा—"शान्ति तुमको देर क्यों हुई?"

اوستاد نے پوچھا—"شانتي تم کو دیر کیوں ہوئي؟"

शान्ति ने अपना सिर नीचा करके उत्तर दिया—"साहब मैं नहीं जानता।"

شانتي نے اپنا سر نیچا کرکے جواب دیا "جناب میں نہیں جانتا" ٭

उस्ताद ने पूछा—"क्या हरदत्त तुमको मदरसे के लिये बुलाने को तुम्हारे घर पर नहीं गया था?"

اوستاد نے پوچھا—"کیا هردت تمہارے مکان پر تمکو اسکول کے لئے بلانے کو نہیں گیا تھا٭"

शान्ति ने जवाब दिया—"हाँ साहब (वह गया था)।"

شانتي نے جواب دیا—"هاں جناب (وہ گیا تھا) ٭"

"फिर तुम उसके साथ क्यों नहीं आये?"

"پھر تم اس کے ساتھ کیوں نہیں آئے؟"

"वह पेन्सिल मोल लेने को एक दुकान में चला गया।"

"وہ ایک دوکان میں پنسل خریدنے چلا گیا ٭"

"हाँ, और तुम क्या करते थे?"

"هاں اور تم کیا کرتے تھے؟"

"मैंने कुछ लड़कों को गोली खेलते देखा और मैं उनके पीछे-पीछे कोने में फिरता रहा।"

"میں نے چند لڑکوں کو گولي کھیلتے دیکھا اور میں ان کے پیچھے پیچھے گوشہ میں پھرتا رہا ٭"

"और मैं समझता हूँ कि तुम उनको खड़े हुये देखते रहे जबतक कि स्कूल आने का समय ख़त्म न होगया।"

"اور میں خیال کرتا هوں که تم ان کو کھڑے دیکھتے رهے جب تک که اسکول کا وقت ختم نه هو گیا ٭"

"हाँ साहब, मैं मदरसे के बारे में बिलकुल भूलगया और आखिरकार जब मुझे सुध आई तो मैं इतना तेज़ दौड़ा जितना मुझसे होसका; परन्तु बहुत देर होगई थी।"

"ھاں جناب—میں اِسکول کے بارے میں بالکل بھول گیا—اور آخرکار جب مجھکو خیال آیا تو اس قدر زور سے دوڑا کہ جتنا مجھ سے ہوسکا—مگر بہت دیر ہوگئی تھی"*

उस्ताद ने कहा—"हाँ शान्ति यह तो सच है और मुझे डर है कि तुम्हारी कक्षा झंडा खो देगी यद्यपि उन्हों ने इस महीने उसके लेने की इतनी ज़्यादा कोशिश की है।"

اوستاد نے کہا—"ھاں شانتي يہہ تو سچ ھے اور مجھے ڈر ھے کہ تمہارا درجہ جھنڈے کو کھوديگا اگرچہ انہوں نے اِس مہینہ اُس کے حاصل کرنے کي اتني زيادہ کوشش کي ھے"—

जब शान्ति ने यह सुना तो वह पहिले से भी ज़्यादा शर्मिन्दा हुआ।

جب شانتي نے يہہ سنا تو وہ پہلے سے بھي زيادہ شرمندہ ھوا ❀

After shool—after school was over स्कूल ख़त्म होने पर مدرسہ ختم ھونے پر Was kept in—was confined or detained क़ैद करलिया गया; रोक दिया गया قيد کر ليا گيا—روک ديا گيا Miserable, *adj.* wretched अभागा; बुरा بدبخت ❀

मदरसा बन्द होने के पीछे शान्ति रोक लिया गया और बहुत परेशान मालूम होता था।

مدرسہ بند ھونے پر شانتي روک ليا گيا اور بہت پريشان معلوم ھوتا تھا ❀

Page 13.

Next day—the day following दूसरे दिन دوسرے دن Play-ground खेल का मैदान کھيل کا ميدان Announced—declared सुनाया ظاھر کيا - سنايا ❀

दूसरे दिन सब लड़के खेल के मैदान में बुलाये गये और हेड मास्टर ने सुनाकर कहा कि पाँचवें दर्जे को एक बार फिर झंडा मिला और सातवें दर्जे ने केवल एक नम्बर के कारण उसे खो दिया।

دوسرے دن تمام لڑکے کھیل کے میدان میں پکارے گئے اور ہیڈماسٹر نے یہہ سنایا کہ درجہ پنجم نے پھر ایک مرتبہ جھنڈا فتح کیا اور درجہ ہفتم نے صرف ایک نمبر کی وجہ سے اُس کو کھو دیا –

Looked at—saw attentively ध्यान से देखा غور سے دیکھا Hung down—bent down नीचा कर लिया نیچے لٹکایا Wish, *v.* desire चाहना خواہش کرنا To have anything to do with you—to have no concern with you तुमसे कुछ मतलब नहीं रखते تم سے کچھ واسطہ نہیں رکھتے No body—no other boy कोई लड़का नहीं کوئی لڑکا نہیں Went away चला गया چلا گیا Alone अकेला تنہا Feeling very sad—being sorrowful उदास होकर غمگین ہو کر served—made बनाया بنایا *

तब सातवें दर्जे के सब लड़के शान्ति की तरफ ध्यान से देखने लगे और उसने लज्जित होकर अपना सिर नीचा कर लिया।

درجہ ہفتم کے تمام لڑکے شانتی کی طرف غور سے دیکھنے لگے اور اُس نے اپنا سر شرم کی وجہ سے جھکا لیا –

मदरसा बन्द होने पर जब लड़के फुटबाल खेलने गये तो शान्ति भी गया; परन्तु उसके दर्जे के लड़के उसके साथ नहीं खेलते थे।

مدرسہ ختم ہونے کے بعد جب لڑکے فٹ بال کھیلنے گئے تو شانتي بھي گيا مگر اس کے درجے کے لڑکے اس کے ساتھہ نہیں کھیلتے تھے ❀

उन्होंने कहा—"नहीं हम तुमसे कुछ मतलब नहीं रखना चाहते। तुमने हमारा इनाम खो दिया। हमने उसे पाने की यथाशक्ति कोशिश की और तुम्हारे सिवाय और कोई लड़का देर से नहीं आया। तुम जाओ और अकेले खेलो, हम तुमको नहीं चाहते।" तब शान्ति पहिले से और भी शर्मिन्दा हुआ और बहुत उदास होकर घर चला गया।

اُنھوں نے کہا—" نہیں ہم تم سے کچھہ بھي واسطہ رکھنا نہیں چاھتے - تم نے ہمارا انعام کھو دیا—ہم نے حتی الامکان اُس کے حاصل کرنے کي کوشش کي اور کسي شخص نے بجز تمہارے دیر نہیں کي—تم جاؤ اور خوب کھیلو ہم تم کو نہیں چاھتے " - تب بہ نسبت پہلے کے زیادہ شرمندہ ہوا اور تنہا بہت غمگین ہو گھر چلا گیا ❀

दीनानाथ—मेरा विचार है कि इसने उसको ठीक कर दिया।

دینا ناتھہ - میرا خیال ہے کہ اس نے اس کو ٹھیک کردیا ❀

नारायण—हाँ, मैं भी ऐसा ही समझता हूँ।

نارائن—ہاں - میں بھي ایسا ھي خیال کرتا ہوں ❀

दीनानाथ—क्या शान्ति समय का ज़्यादा पाबन्द होगया ?

دینا ناتھہ—کیا شانتي وقت کا زیادہ پابند ہو گیا ؟

नारायण—हाँ, हमारे उस्ताद कहते हैं कि यह उसके लिये एक अच्छी नसीहत हुई। वह उसे कभी न भूला और अब वह प्रतिदिन ठीक समय पर मदरसे आने की पूरी कोशिश करता है।

دارایں—ہاں ہمارے اوستاد کہتے ہیں کہ یہہ اس کے
لئے ایک اچھي نصیحت هوئي — وہ اوسے کبھي نہ بھولا
اور اب وہ روزانہ ٹھیک وقت پر مدرسہ آنے کي پوري کوشش
کرتا ہے ❀

Page 14.

LESSON 3.

Childhood वचपन بچپن ❀

Childhood, *n.* the state of being a child लड़कपन لڑکپن There was a time—once upon a time एक समय ایک مرتبہ I was verysmall—I was a baby मैं वहुत छोटा था میں بہت چھوٹا تہا Frame, *n.* body वदन جسم A cubits height—one hand in height एक हाथ ऊँचा ایک ہاتھ اونچا Thought—considered विचार किया خیال کیا Strong—powerful शक्तिमान् طاقتور Tall लम्वा لمبا All my days—all my childhood मेरा सब लड़कपन میرا سب لڑکپن Were spent—were passed away वीते थे گزرے تھے Pure, *adj.* simple निरी محض Delight, *n.* pleasure खुशी خوشي ❀

एक समय था जब मैं वहुत छोटा था और मेरा सब शरीर केवल एक हाथ ऊँचा था, परन्तु तव भी मैं अपने को मज़बूत और लम्वा समझता था और मेरे सब दिन केवल प्रसन्नता में वीते थे।

ایک زمانہ تہا جب کہ میں بہت چھوٹا تہا اور میرا
تمام جسم صرف ایک ہاتھ اونچا تہا مگر تاهم میں اپنے
کو مضبوط اور لمبا خیال کرتا تہا اور میرے تمام دن محض
خوشي میں صرف ہوئے تھے ❀

Sported, *v.* gambolled; played खेलता था; किलोल करता था كهيلتا تها Tender—soft and loving प्यारी; मुलाइम; दयावान् پياري - مهربان Arms गोद بازو Rode, *v.* mounted सवार होता था سوار هوتا تها Knee घुटना گهتنا Sorrow—grief शोक رنج Sadness, *n.* gloominess उदासी; रंजीदगी رنجيدگي Alarms, *n.* fears डर خوف Gold—a precious yellow coloured metal but here it means riches सोना; धन سونا-دولت Greed, *n.* avarice लालच لالچ Alike—equally बराबर برابر Unknown—not known; strange बेजाना हुआ بغير جانا هوا *

मैं अपनी प्यारी माता की गोद में खेलता था और अपने बाप के घुटने पर घोड़े की पीठ के समान सवार होता था; क्योंकि उस समय शोक, उदासी, डर, धन और लालच का मुझे बिल्कुल ज्ञान ही न था।

ميں اپني پياري ماں كي گود ميں كهيلتا تها اور اپنے باپ كے گهٹنے پر مثل گهوڑے كي پيٹهه پر سوار هوتا تها كيونكه اب مجهكو رنج-غم-خوف-دولت اور لالچ كا بالكل علم نه تها *

Stanza 3.—Prose Order—I saw the moon (to) fade behind the mountain, &c. Behind, *prep.* पीछे پيچهے Mountain, *n.* a mass of land higher than a hill पहाड़ پهاڑ Trade, *v.* wane कम होना كم هونا Were I—had I been. यदि मैं होता اگر ميں هوتا Find out, *v.* discover मालूम करना معلوم كرنا Made—composed of बनाया गया بنايا گيا Round, *adj.* circular गोल گول Fair, *adj.* beautiful सुन्दर خوبصورت

मैंने चन्द्रमा को पहाड़ के पीछे कम होते देखा और समझता था कि मैं यदि उस पर्वत पर होता तो मैं मालूम कर लेता कि चन्द्रमा किस चीज़ का बना है। यह भी मालूम कर लेता कि वह कितना बड़ा है, कितना गोल, और सुन्दर है।

میں نے چاند کو پہاڑ کے پیچھے کم ہوتے ہوئے دیکھا اور خیال کیا کہ اگر میں اس پہاڑ پر ہوتا تو میں معلوم کر سکتا کہ چاند کس چیز کا بنا ہے اور یہ بھی دریافت کرتا کہ وہ کس قدر بڑا - گول اور خوبصورت ہے *

STANZA 4.–Prose Order–I saw God's sun, wondering, through the western skies, sink in a sea of gold at night. And yet (I saw the sun) rise early... Light. Wondering—being astonished आश्चर्य करके متعجب ہو کر God's sun—the sun created by God परमेश्वर का सूर्य خدا کا آفتاب Through the western skies—through the western horizon पश्चिम की ओर से مغرب کی طرف سے Sink—to set. In a sea of gold—in a sea which appears golden on account of the setting sun's rays reflecting upon its surface सुनहरे समुद्र में سنہرے سمندر میں Upon the morrow—to-morrow; next day कल کل Early सवेरे سویرے Rise—get up उठना اٹھنا Paint—colour रँगना رنگنا, The eastern sky—the eastern horizon पूर्वीय क्षितिज مشرقی افق Crimson—deep red colour लाल ارغوانی

मैंने आश्चर्य के साथ परमेश्वर के सूर्य को रात के समय पश्चिम की ओर सुनहरे समुद्र में अस्त होते देखा और फिर भी

दूसरे दिन तड़के उसको निकलते हुये और पूर्वी आकाश को लाली से रँगते देखा।

میں نے خدا کے آفتاب کو متعجب ہوکر رات کے وقت مغرب کی طرف ایک سنہرے سمندر میں غروب ہوتے دیکھا اور دوسرے روز علی الصباح اسکو نکلتے ہوئے اور مشرقی آسمان کو ارغوانی روشنی سے رنگتے ہوئے دیکھا *

Page 15.

Prose Order—No change. Gracious, *adj.* kind मेहरबान مہربان Heavenly father—God परमात्मा خدا Made, *v.* created बनाया پیدا کیا Lovely, *adj.* beautiful सुन्दर خوبصورت Pearls, *n.* the stars सितारे ستارے Heaven, *n.* sky आकाश آسمان Thick strung—closely stringed in the form of a garland खूब गुथे हुये خوب گتھے ہوئے Dropped, *v.* fell down. गिरे گرے Clustering गुच्छे बनाये हुये گچھے بنائے ہوئے *

और मैं वैकुण्ठ के दयावान् पिता अर्थात् परमेश्वर के बारे में सोचा करता था जिसने मुझे और सुन्दर सूर्य को जो ऊपर है, बनाया। आकाश के उन सब सितारों को जो माला की तरह गुथे हैं, परमेश्वर ने अपने हाथ से सब आसमान में गुच्छे के गुच्छे गिराये।

اور (میں نے) خدا کی نسبت جوکہ مہربان اور بہشتی باپ ہے خیال کیا جس نے مجھ کو اور خوبصورت آفتاب کو جوکہ اوپر آسمان میں ہے بنایا اور آسمان کے تمام اُن ستاروں کو جو کہ اکٹھا خوب گتھے ہوئے ہیں اپنے ہاتھ سے گچھے کے گچھے تمام آسمان پر گرائے *

STANZA 6.—Prose Order—My young lips did say, with childish reverence the prayer......Thee.

Childish—child like बचपन की لڑکپن کي Reverence, *n.* respect आदर تعظيم young—small छोटे چھوٹے Lips, *n.* होंठ هونٹھ Did say the prayer—prayed. प्रार्थना की دعا کي Pious, *adj.* holy पाक پاک Taught—instructed सिखलाया سکھلايا ❀

Gentle, *adj.* kind दयावान् مہربان Let, *v.* allow आज्ञा देना اجازت دينا Strive, *v.* attempt कोशिश करना کوشش کرنا Follow thee—to act upto your command तेरी आज्ञानुसार करूँ تيرے حکم کے مطابق کروں *

बचपन के सम्मान के साथ मेरे छोटे होंठ वह प्रार्थना करते थे जो मेरी पवित्र माता ने मुझे सिखाई थी। "ऐ नेक परमेश्वर! मुझे बुद्धिमान् और भला होने की कोशिश करने दो और अपनी आज्ञानुसार काम करने दो।"

طفلي تعظيم کے ساتھہ ميں اس دعا کو جوکہ ميري پاک ماں نے مجھکو سکھلائي تھي اپنے چھوٹے هونٹوں سے کہتا تھا يعني اے مہربان خدا مجھکو ابھي عقلمند اور نيک هونے اور اپنے حکم کے مطابق کرنے کي کوشش کرنے دو *

LESSON 4.

Half the profit आधा नफ़ा نصف منافع *

Page 16.

Half, *n.* आधा آدھا Profit, *n.* gain नफ़ा منافع Nobleman, *n.* a man of noble birth भला आदमी شريف آدمي Talking—chatting बात करते हुये گفتگو کرتے هوئے Outside, *adv.* बाहर باہر کي طرف *

Gate—entrance फाटक پھاٹک Porter, *n.* gate-keeper दरबान دربان Up and down—this side and that side इधर-उधर اِدھر اُدھر *

एक भला आदमी और उसका दोस्त एक कमरे में बैठे बातें कर रहे हैं। उनके पास एक चपरासी खड़ा है। बाहर फाटक पर एक ड्योढ़ीवान या दरबान इधर-उधर टहल रहा है।

ایک شریف آدمي اور اُس کا دوست ایک کمرے میں بیٹھے باتیں کررہے ھیں - اُن کے پاس ایک چپراسي کھڑا ھے باھر پھاٹک پر ایک دربان اِدھر اُدھر ٹہل رھاھے *

Ready, *adj.* तैयार تیار Feast—banquet ज्यौनार دعوت Fruit, *n.* फल پھل Flowers, *n.* फूल پھول Vegetable, *n.* a plant for the table तरकारी ترکاري Sweets *n.* मिठाइयाँ مٹھائیاں Kinds, *n.* sorts क़िस्में قسمیں Fish, *n.* मछली مچھلي *

How is that ? What is the cause of it ? इसका क्या कारण है ? اس کي کیا وجہ ھے؟ Fisherman, *n.* a man whose business is fishing मछुआ ماھي گیر Rough, *adj.* wild तूफ़ानदार طوفاني Catch, *v.* seize पकड़ना پکڑنا Weather, *n.* the state of the atmosphere मौसम موسم Stormy, *adj.* Violent; tempestuous तूफ़ानी طوفاني Sorry, *adj.* sad रंजीदा رنجیدہ Guests—visitors मिहमान مہمان Disappointed निराश نا اُمید Spoiled, *v.* ruined बिगड़ जायगी برباد ھو جایگي Disgraced—dishonoured अपमान हुआ ذلیل ھوا Daughter लड़की لڑکي Wedding day—marriage day शादी का दिन شادي کا دن Little hope—no hope कुछ आशा नहीं

کوئی اُمید نہیں By to-morrow—till to-morrow कल तक کل تک *

एक भला आदमी और उसका दोस्त एक कमरे में बैठे बातें कर रहे हैं। उनके पास एक चपरासी खड़ा है। बाहर फाटक पर एक दरवान इधर-उधर टहल रहा है।

ایک شریف آدمی اور اس کا دوست ایک کمرے میں بیٹھے ہوئے بات چیت کر رہے ہیں - اُنکے قریب ایک چپراسی کھڑا ہے - باہر پھاٹک پر ایک دربان اِدھر اُدھر ٹہل رہا ہے *

भला आदमी—क्या ज्यौनार का सब सामान तैयार है?

شریف آدمی - کیا دعوت کی سب چیز تیار ہے ؟

दोस्त—हाँ, हमारे पास फल, फूल, तरकारी और सब तरह की मिठाइयाँ हैं; परन्तु मुझको कोई मछली नहीं मिली।

دوست - ہاں - ہمارے پاس پھل پھول ترکاری اور تمام قسم کی مٹھائیاں ہیں - مگر مجھ کو کوئی مچھلی نہیں ملی *

भला आदमी—इसका क्या कारण है?

شریف آدمی — اِس کی کیا وجہ ہے ؟

दोस्त—सब मछुये कहते हैं कि समुद्र में बहुत तूफ़ान उठ रहा है और वे मछली नहीं पकड़ सकते जबतक कि तूफ़ान कम न हो जाय।

دوست—تمام ماہی گیر کہتے ہیں کہ سمندر بہت طغیانی پر ہے اور وے کوئی مچھلی نہیں پکڑ سکتے جب تک کہ طوفان کم نہ ہو *

भला आदमी—मुझे यह सुनकर बड़ा शोक है। अगर मछली न होगी तो मेरे मिहमान बड़े निराश होंगे और ज्यौनार बिल्कुल बिगड़ जायगी और मेरी बेइज़्ज़ती होगी। कल मेरी बेटी के ब्याह का दिन है और ज्यौनार ऐसा अच्छी हो जैसी

कि होनी चाहिये। किसी न किसी तरह हम को मछली मिलनी चाहिये।

شریف آدمی—مجھکو یہ سن کر بڑا افسوس ہوا کہ میرے دوست بہت زیادہ نا اُمید ہونگے اگر کوئی مچھلی نہ ہوگی اور دعوت بالکل خراب ہو جاویگی اور میں ذلیل ہونگا-کل میری لڑکی کی شادی کا دن ہے اور دعوت اس قدر عمدہ ہونی چاہئے جس قدر ہم اُس کو کرسکیں-ہم کو کچھہ مچھلی کسی نہ کسی طرح سے ضرور ملنی چاہئے *

दोस्त—अच्छा मैं पूरी कोशिश करूँगा, परंतु मुझे डर है कि कल तक मछली मिलने की आशा नहीं है।

دوست—خیر میں حتی الوسع کوشش کرونگا مگر مجھے خوف ہے کہ کل تک کوئی مچھلی ملنے کی اُمید نہیں ہے *

Page 17.

Out side बाहर باہر Comes up, *v.* reaches there आता है آتاہے Carrying—bearing ; taking लिये हुये لئے ہوئے Palace—the residence of a king महल ; राजभवन شاہی محل Stops—prevents रोकता है روکتا ہے Poor, *adj*. having no money निर्धन غریب To sell—to dispose of बेचना فروخت کرنا Master, *n*. Lord मालिक مالک *

ड्योढ़ीवान इधर-उधर टहल रहा है। तब एक मछुआ बहुत अच्छी मछली लिये आता है। वह राजभवन में जाता है जब कि ड्योढ़ीवान उसे रोकता है।

دربان اِدھر اُدھر ٹہل رہا ہے جب کہ ایک ماہی گیر

ایک بہت عمدہ مچھلی لئے ہوئے وہاں آتا ھے وہ شاھی
محل میں جارھا ھے جب کہ دربان اُس کو روکتا ھے ۞

ड्योढ़ीवान—ठहरो, तुम कौन हो ?

دربان—ٹھہرو-تم کون ھو ؟

मछुआ—मैं एक ग़रीब मछुआ हूँ।

ماھی گیر—میں ایک غریب ماھی گیر ھوں -

ड्योढ़ीवान—तुम क्या चाहते हो ?

دربان تم کیا چاھتے ھو ؟

मछुआ—मैंने यह अच्छी मछली पकड़ी है और मैं इसको तुम्हारे मालिक के हाथ बेचना चाहता हूँ।

ماھی گیر—میں نے یہ عمدہ مچھلی پکڑی ھے اور میں اس کو تمہارے مالک کے ھاتھہ بیچنا چاھتا ھوں -

Go in—enter घुसना اندرجانا Want—desire चाहना چاھنا *

ड्योढ़ीवान—अच्छा तुम भीतर नहीं जा सकते, हमको आज मछली की ज़रूरत नहीं।

دربان—اچھا—تم اندر نہیں جاسکتے ھم کو آج مچھلی کی ضرورت نہیں ھے ۞

Look, *v.* see देखना دیکھنا Let me go in—allow me to go before your master मुझे अन्दर जाने की आज्ञा दो مجھے اندر جانے کی اجازت دو Be off at once—go away very soon शीघ्र चले जाओ فوراً چلے جاؤ Mercy, *n.* kindness दया مہربانی Food—eatables भोजन کھانا House—dwelling

मकान مکان Wife स्त्री بیوي Children, *n.* plural form of child लड़के لڑکے *

मछुआ—देखो, यह क्या ही अच्छी मछली है। मैं समझता हूँ कि जब तुम्हारा मालिक उसे देखेगा तो मोल लेना चाहेगा।

ماهي‌گیر—دیکهو یه کیسي عمده مچهلي هے- مهیں خیال کرتا هوں که تمهارا مالک جب اُس کو دیکهیگا تو خریدنا چاهیگا *

ड्योढ़ीवान—नहीँ, मैं तुमसे कहता हूँ। तुम भीतर नहीँ जा सकते।

دربان—نهیں-میں تم سے کهتا هوں-که تم اندر نهیں جاسکتے *

मछुआ—ओह महाराज! मुझे कृपा करके भीतर जाने दो।

ماهي‌گیر—اے جناب-مهرباني کرکے مجهے اندر جانے دو •

ड्योढ़ीवान—नहीँ, तुरन्त भाग जाओ।

دربان—نهیں فوراً بهاگ جاؤ *

मछुआ—महाराज, कृपा कीजिये। मुझे अपनी मछली बेचनी है। मेरे घर में भोजन भी नहीँ है और जबतक मैं मछली न बेचूँगा मेरी स्त्री और बच्चौँ को आज कुछ खाने को न मिलेगा।

ماهي‌گیر-جناب - مهربانی کیجئے میں اپني مچهلي ضرور فروخت کرونگا - میرے مکان میں کوئي چیز کهانے کي نهیں هے — اور تاوقتیکه میں اپنی مچهلي فروخت نه کروں میري بیوي اور بچوں کے کهانے کے لئے آج کوئي چیز نه هوگي *

Merciful, *adj*. kind-hearted दयालु مهربان Kind-

hearted—compassionate कोमल हृदय رحم دل Thank you—be grateful to you तुम को धन्यवाद देता हूँ شکریہ ادا کرتا ہوں Reward—compensation इनाम إنعام. Kindness—favour दया مہربانی Stop, *v.* stay ठहरना تھہرنا Come back—return वापिस आना واپس آنا *

ड्योढ़ीवान—अच्छा मैं दयावान आदमी हूँ मैं दया करूंगा और तुमको भीतर जाने दूँगा।

دربان—خیر میں ایک رحمدل شخص ہوں- میں مہربان ہونگا اور تم کو اندر جانے دونگا *

मछुआ—महाराज, मैं आपको धन्यवाद देता हूँ। आपको परमेश्वर आपकी दया का बदला देगा।

ماہی گیر—جناب- میں آپ کا شکریہ ادا کرتا ہوں خدا تم کو تمہاری مہربانی کا عیوض دیگا *

ड्योढ़ीवान—एक पल ठहरो। मैं कहने वाला था "यदि मैं तुमको भीतर जाने दूँ तो जो कुछ तुम को मछली का दाम मिले उसका आधा तुम्हें मुझे देना चाहिये।"

دربان—ذرا تھہرو میں کہنے والا تھا اگر میں تمکو اندر جانے دوں تو تم کو اس کا نصف جو کہ مچھلی کے واسطے تسکو ملے دینا ہوگا*

मछुआ—बहुत अच्छा महाराज, जब मैं लौटूँगा तो एक आना आप को दूँगा।

ماہی گیر—بہت اچھا جناب - میں تم کو ایک آنہ دونگا جب کہ میں واپس آؤنگا *

Page 18.

That will not do—that will not be sufficient यह काफ़ी नहीँ होगा یہہ کافی نہ ہوگا Or—otherwise उल्टा برعکس Off you go—run away भाग जाओ بہاگ جاؤ Nonsense—a word without meaning वाहियात بیہودہ Honour—title of respect महाराज حضور *

ड्योढ़ीवान—नहीँ, यह काफ़ी न होगा। जो कुछ तुमको मिले उसका आधा, नहीँ तो तुम भाग जाओ।

دربان—نہیں یہہ کافی نہ ہوگا - اس کا نصف جو کچہہ تم کو ملیگا-ورنہ تم بہاگ جاؤ *

मछुआ—अच्छा महाराज ! दो आने ले लेना।

ماهي گیر—بہت اچہا حضور ۲ آنے لے لینا *

ड्योढ़ीवान—वाहियात, भाग जाओ ! मैँ तुमसे और कुछ न कहूँगा।

دربان—بیہودہ-بہاگ جاؤ! میں تم سے اور کچہہ نہ کہونگا۔

मछुआ—बहुत अच्छा महाराज जैसा आप चाहते हैँ वैसा ही होगा। मुझे भीतर जाने दो और जो कुछ मुझे मछली का दाम मिलेगा उसका आधा तुमको मिल जायगा।

ماهي گیر—بہت اچہا-حضور جیسا چاہتے ہیں ویسا هي ہوگا مجہکو اندرجانے دو اور تمکو اس کا نصف جو کچہہ مچہلي کے واسطے ملیگا دونگا *

Page 19.

ड्योढ़ीवान उसे भीतर जाने देता है और मछुआ भले आदमी के कमरे मेँ घुसता है।

دربان اس کو جانے دیتا ھے اور ماهی‌گیر شریف آدمی کے کمرے میں داخل ھوتا ھے *

भला आदमी—वह कौन है ?

شریف آدمی—وہ کون ھے ؟

चपरासी—महाराज वह मछुआ है। वह एक मछली बेचने को लाया है।

چپراسی—حضور وہ ایک ماهی‌گیر ھے- وہ ایک مچھلی بیچنے کو لایا ھے *

भला आदमी—उसको यहाँ लाओ।

شریف آدمی- اس کو یہاں لاؤ *

मछुआ आगे बढ़ता है, भले आदमी के सामने घुटनों के बल बैठता है और मछली उसके पैरों पर रखता है।

ماهی‌گیر آگے آتا ھے- شریف آدمی کے سامنے گھٹنوں کے بل بیٹھتا ھے اور مچھلی اس کے پیروں پر رکھتا ھے *

भला आदमी—(अपने मित्र से) देखो, यह हमारे लिये ठीक वही चीज़ लाया है जो हम चाहते थे।

شریف آدمی - (اپنے دوستوں سے) دیکھو - یہ ھمارے لئے ٹھیک وہی چیز لایا ھے جو ھم چاھتے تھے *

मित्र—हाँ, यह बहुत अच्छी मछली है।

دوست—ھاں یہ بہت اچھی مچھلی ھے *

Right time—proper time ठीक समय ٹھیک وقت How much कितना کس قدر Pice, *n.* पैसा پیسہ Lashes, *n.* floggings कोड़े کوڑے Bare, *adj.* naked नंगी ننگی-کھلی Mad--insane पागल پاگل Need

not be afraid—do not fear डरो मत ڈرو مت Afraid, *adj.* terrified डरा हुआ ڈرا ہوا Good price—a handsome price अच्छा दाम اچھي قيمت *

भला आदमी—अच्छा मछुये तुम ठीक समय पर आये हो तुम इस मछली का क्या दाम चाहते हो ?

شريف آدمی—اچھا ماھي گيرتم ٹھيک وقت پر آئے ھو - تم اس مچھلي کا کيا دام چاھتے ھو ؟

मछुआ—एक पैसा भी नहीं। मेरी नंगी पीठ पर बीस कोड़े इस मछली का दाम है।

ماھي گير—ايک پيسه بھي نهيں - ميري ننگي پيٹھه پر بيس کوڑے اس مچھلي کا دام ھے *

भला आदमी—(अपने दोस्तों से) यह आदमी पागल मालूम होता है। (मछुवे की तरफ़) तुमने क्या कहा ?

شريف آدمي—(اپنے دوستوں کي طرف ديکھکر) يهه آدمي ضرور پاگل ھوگا (ماھی گير کي طرف ديکھکر) تم نے کيا کہا ؟

मछुआ—मैं यह मछली बेचना चहता हूँ।

ماھي گير—ميں يهه مچھلي بيچنا چاھتا ھوں *

भला आदमी—अच्छा ! तुम इसका क्या दाम चाहते हो ? डरो मत, मैं तुमको अच्छा मूल्य दूँगा।

شريف آدمي — اچھا - تم اس کي کيا قيمت چاھتے ھو ؟ ڈرو مت - ميں تم کو اچھي قيمت دونگا *

मछुआ—मेरी नंगी पीठ पर बीस कोड़े इस मछली का दाम है।

ماھي گیر — میري ننگي پیٹھ پر بیس کوڑے اس مچھلي کي قیمت ھے *

भला आदमी—वाहियात ! तुम हमारे लिये वह चीज़ लाये हो जिसकी हमको ज़रूरत थी। मुझे तुमको मारना क्यों चाहिये ?

شریف آدمي — لغو ! تم ھمارے لئے وہ چیز لائے ھو جس کي ھمکو ضرورت تھي — مجھے تم کو مارنا کیوں چاھئے ؟

Money, *n.* a silver coin रुपया روپیہ Strange—wonderful अजीब عجیب Understand, *v.* know जानना جاننا Asks, *v.* wants चाहता है چاھتا ھے Pay, *v.* give देना دینا *

मछुआ—मैं रुपया न लूँगा। मछली का दाम मेरी नङ्गी पीठ पर बीस कोड़े हैं।

ماھي گیر — میں روپیہ نہیں لونگا مچھلي کي قیمت میري ننگي پیٹھ پر بیس کوڑے ھیں *

भला आदमी—यह अजीब बात है। मैं इस बात को नहीं समझता; परन्तु हमको तो मछली लेनी है इसलिये जो वह माँगे उसे दे दिया जाय (मछुवे की ओर मुँह करके) ऐ आदमी! मैं इस बात को बिल्कुल नहीं समझता परन्तु हमको मछली लेनी चाहिये। पस मछली मुझे दो और जो दाम तुम माँगते हो वह मैं तुमको दूँगा (चपरासी की ओर मुँह करके) चपरासी!

شریف آدمي — یہہ بہت تعجب انگیز ھے - میں اس کو

نہیں سمجھتا - مگر ہم کو مچھلی ضرور لینی ہے - اس لئے ہم کو وہ قیمت جو وہ چاہتا ہے دینا چاہئے (ماہی‌گیر کی طرف مخاطب ہوکر) اے آدمی میں اس کو بالکل نہیں سمجھتا مگر مچھلی ہم کو ضرور لینی ہے - اس لئے اسے مجھے دو اور جو قیمت تم چاہو میں تم کو دونگا- (چپراسی کی طرف مخاطب ہوکر) چپراسی !

Page 20.

चपरासी—हाँ मेरे महाराज !

چپراسی—اے میرے مالک *

See, *v.* take care ख़याल रखना خیال رکھنا Gently, *adv.* softly धीरे-धीरे آهسته سے Stick, *n.* छड़ी چھڑی Pulls off, *v.* takes off उतारता है اتارتا ہے Begins—commences शुरू करता है شروع کرتا ہے Counting—reckoning गिनते हुये شمار کرتے ہوئے Strokes—blows चोटें چوٹیں Partner—Co-sharer हिस्सेदार حصےدار Business, *n.* trade कारोबार کاروبار Fair, *adj.* right ठीक ٹھیک *

भला आदमी—इस आदमी की नङ्गी पीठ पर बीस कोड़े मारो, परन्तु देखो धीरे-धीरे मारना।

شریف آدمی - اس آدمی کی پیٹھ پر بیس کوڑے مارو - مگر دیکھو دھیرے دھیرے مارنا *

चपरासी—बहुत अच्छा महाराज ! (चपरासी बाहर जाता है और एक छड़ी लाता है। तब वह मछुवे का कोट उतारता है और उसको गिन-गिन कर बेंत मारना शुरू करता

है) एक—दो—तीन—चार—पाँच—छः—सात—आठ—नौ—दस।

چپڑاسي بہت اچھا میرے مالک (چپڑاسی باہر جاتا ھے اور ایک چیڑي لاتا ھے - تب وہ ماہي گیر کا کوٹ اُتارتا ھے اور اس کے گن گن کر بعد مارنا شروع کرتا ھے ایک—دو—تین—چار—پانچ—چھہ—سات—آٹھ—نو—دس *

मछुवा—ठहरो ! ठहरो ! [चपरासी ठहर जाता है] इस काम में मेरा एक साझी है—और यह ही ठीक है कि उसको उसका हिस्सा मिलना चाहिये।

ماھي گیر—ٹھہرو ٹھہرو (چپڑاسي ٹھہر جاتا ھے) اس کام میں میرا ایک حصہ دار ھے اور یہ بھي ٹھیک ھے کہ اس کو اُس کا حصہ ملنا چاھئے *

Page 21.

भला आदमी—(आश्चर्य करके) । क्या संसार में ऐसे दो मूर्ख हैं ? तुम्हारा साझीदार कहाँ है ?

شریف آدمی—(متعجب ھو کر) کیا دنیا میں دو ایسے بیوقوف ھیں ؟ تمہارا حصہ دار کہاں ھے ؟

मछुआ—वह बाहर है।

ماھي گیر—وہ باہر ھے *

भला आदमी—वह कौन है ?

شریف آدمي—وہ کون ھے ؟

मछुवा—वह महाराज का ड्योढ़ीवान है। जब मैं मछली बेचने को भीतर आना चाहता था तो वह मुझे नहीं आने

देता था। यहाँतक कि मैंने उससे वादा कर लिया कि मुझे जो कुछ मछली का मूल्य मिलेगा उसका आधा मैं तुम को दूँगा।

ماهي گير—وه حضورکا دربان هے جبکه میں مچهلي بیچنے کے لئے اندر آنا چاهتا تها تو اس نے مجهکو (اندر) گذر نے دینے سے انکار کیا یہاں تک که میں نے وعدہ کیا که میں اس کو جو کچهه مجهکو اپني مچهلي کي قیمت ملیگي اس کا نصف دونگا *

भला आदमी—कमीना! चपरासी, ड्योढ़ीवान को अभी यहाँ बुलाओ। (चपरासी बाहर जाता है और ड्योढ़ीवान को भीतर लाता है।

شریف آدمی—کمینه! چپراسي - دربان کو فوراً یہاں لاؤ (چپراسي باهر جاتا هے اور دربان کو اندر لاتا هے) *

Ashamed, *past. p.* शर्मिन्दा होकर شرمنده هوکر Have, *v.* get पाना پانا Take off—pull off; remove उतार डालो اُتار ڈالو Mind, *v.* take care ध्यान रक्खो خیال رکهو Lay, *v.* place मारना; देना مارنا - دینا Hard, *adv.* severe ज़ोर का سخت Dismiss, *v.* discharge; send away निकालदो برخاست کردو - نکال دو Service, *n.* employment नौकरी ملازمت - نوکري Strips off, *v.* takes off खोलता है; उतारता है کهولتاهے Belt, *n.* a girdle पेटी کمربند Gold chain—chain made of gold सोने की ज़ंजीर سونے کي زنجیر Whenever, *adv.* at any time जब कभी جب کبهي Bows, *v.* salutes by lowering down his head दण्डवत् करता है سلام کرتا هے

Humbly, *adv.* with humility अधीनता से عاجزی کے ساتھ
Goes off, departs चला जाता है چلا جاتا ھے *

भला आदमी—[ड्योढ़ीवान से] क्या तुमने मछुवे से वादा कर लिया था कि जो मछली का मूल्य मिले उसका आधा देना ?

شریف آدمي - (دربان سے) کیا تم نے ماھي گیر سے وعدہ کرلیا تھا کہ جو کچھہ اس کو اس مچھلي کے واسطے ملے اس کا نصف تم کو دے ؟

ड्योढ़ीवान—[बहुत शर्मिन्दा होकर] हाँ मेरे महाराज।
دربان - (بہت شرمندہ ھوکر) ھاں میرے خداوند *

भला आदमी—बहुत अच्छा तुम को दाम मिलेगा। [चपरासी से] उसका कोट उतार लो और उसकी नङ्गी पीठ पर दस कोड़े मारो और याद रक्खो कि तुम जितने ज़ोर से मार सको उतने ज़ोर से मारना। फिर उसे मेरी नौकरी से निकाल दो।

شریف آدمي - بہت اچھا وہ تم کو ملیگا (چپڑاسي کي طرف مخاطب ھوکر) اُس کا کوٹ اُتار لو اور اس کي ننگي پیٹھہ پر دس کوڑے لگاؤ اور خیال رکھو کہ تم انھیں اتني زور سے لگاؤ جتنا تم سے ممکن ھوسکے اور تب اس کو میري ملازمت سے برخاست کر دو *

[चपरासी ड्योढ़ीवान की पगड़ी और पेटी उतारता है और फिर उसका कोट उतारता है और घुटनों के बल बिठाकर कोड़े गिनकर मारता है] एक—दो—तीन—चार—पाँच—छः—सात—आठ—नौ—दस। चले जाओ ! तुम छुड़ा दिये गये।

(چپراسي دربان کی پگڑي اورکمر بند اُتارتا هے اور تب کوت اُتارتاهے اور اُس‌کو دوزانو کرکے ضربون‌کو شمار کرتاهوا مارتاهے)- ایک- دو- تین- چار- پانچ- چهه- سات- اتهه- نو- دس- بهاگ‌جاؤ! تم برخاست‌کئے گئے *

भला आदमी—मछुवे यहाँ आओ। मैंने तुम्हारी मछली का दाम तो दे दिया अब मैं तुमको इनाम दूँगा। यह सोने की ज़ंजीर लो और उसे अपनी स्त्री को देना। जब कभी तुम अपनी मछलियाँ बेचना चाहो तो मेरे घर पर लाना।

شریف‌آدمی—ماهي‌گیر یہاں‌آؤ - میں نے تمکو تمہاري مچهلي کي قیمت‌تو دے دي-اب‌میں تم‌کو انعام‌دونگا- اس سونے کي زنجیر کو لو اِسکو اپني بیوی کو دینا اور جب کبهی‌تم اپني مچهلیاں بیچنا چاهوتوان‌کو میرے مکان پرلانا*

(मछुआ अधीनता से दंडवत् करता है और फिर चला जाता है)।

(ماهي‌گیر عاجزي کے ساتهه سلام کرتا هے اور چلاجاتاهے)

Lesson 5.

CLEANLINESS.

Page 22.

Cleanliness, *n.* neatness सफ़ाई صفائي Teacher, *n.* master गुरु اُستاد Angry, *a.* wrathful नाराज़ ناراض Morning, *n.* सुबह صبح Dirty, *a.* unclean मैला میلا- ناصاف Clothes, *n.* dress कपड़े کپڑے- پوشاک- First of all—at first सब से पहिले سب سے پہلے Change, *v.* substitute बदलना تبدیل کرنا Wash, *v.*

clean धोना صاف کرنا Neat and clean—clean and tidy साफ़; सुथरे صاف - ستھرا Remember, *v.* recollect याद रखना یاد رکھنا Please, *v.* be good enough मिहरबानी करके مہربانی کرکے Try, *v.* attempt कोशिश करना کوشش کرنا Keep, *v.* preserve रखना رکھنا, Pure, *a.* holy पवित्र پاک Live, *v.* exist रहना رہنا, Impure, *a.* dirty अपवित्र ناپاک Soiled, *a.* stained मैले; धब्बेदार دھبہ‌دار Untidy, *a.* unclean मैले-कुचैले ناصاف Souls, *n.* spirits आत्माएँ روحیں Stained, *a.* spotted धब्बेदार دھبہ‌دار Is fashioned—is formed बनाया जाता है بنایا جاتا ہے *

गोपाल—दीनानाथ! आज सुबह तुम्हारे गुरु क्यों नाराज़ थे?

گوپال—دینا ناتھ! آج صبح تمہارے استاد کیوں ناراض تھے؟

दीनानाथ - क्योंकि दर्जे में कुछ लड़के मैले हाथों और मैले कपड़े पहिने आये थे।

دینا ناتھ - کیونکہ درجہ میں کچھ لڑکے میلے ہاتھ اور میلے کپڑے پہنے آئے تھے *

गोपाल—तुम्हारे गुरुजी ने तुमसे क्या कहा?

گوپال—تمہارے استاد نے تم سے کیا کہا؟

दीनानाथ—पहिले उन्हों ने दो लड़कों को कपड़े बदलने को और हाथ धोने को उनके घर भेज दिया। तब वह हम सबसे साफ़ सुथरा रहने के विषय में कहने लगे।

دینا ناتھ—پہلے انہوں نے دو لڑکوں کو ان کے گھر کپڑے بدلنے اور ہاتھ صاف کرنے کے لیے بھیج دیا تب انہوں نے ہم سب سے صاف ستھرا رہنے کے بابت بیان کیا *

गोपाल—उन्होंने तुम से क्या कहा ?

گوپال—اُنھوں نے تم سے کیا کہا ؟

دیناناتھ—جوکچھ اونھوں نے ھم لوگوں سے کہا مجھہ کو یاد نہیں ھے *

दीनानाथ—जो कुछ उन्होंने हमसे कहा मुझ को सब याद नहीं है।

गोपाल—अच्छा, कृपाकर जितना तुम कह सको कहो।

گوپال—خیر آپ براہ مہربانی مجھے اس قدر بتلائے جتنا آپ کہہ سکتے ھیں *

दीनानाथ—बहुत अच्छा, जो कुछ मुझे याद है मैं तुमसे कहने की कोशिश करूँगा। उन्होंने कहा कि हम सब को अपना बदन साफ़ रखने की होशियारी रखनी चाहिये क्योंकि पवित्र आत्मा अपवित्र शरीर मैं नहीं रहसकती। यदि हमारा शरीर मैला और कपड़े मैले-कुचैले हैं तो हमारी आत्माएँ बुरी और धब्बेदार होजायँगी; क्योंकि आत्मा जिस शरीर मैं रहती है वैसी हो जाती है।

دیناناتھ—بہت اچھا میں تمام جس قدر مجھہ کو یاد ھے تم سے بتلانے کي کوشش کرونگا-اونھوں نے کہا کہ ھم سب کو اپنا جسم صاف رکھنے کا خیال رکھنا چاھئے-کیونکہ پاک روح ناپاک جسم میں نہیں رہسکتي اوراگر ھمارے جسم میلے اور ھمارے کپڑے دھبہ دار اور ناصاف ھیں توھماري روح بھي گندي اور دھبہ دارھوجائگي کیونکہ روح اُس جسم کے موافق بنجاتي ھے جس میں کہ وہ رھتي ھے *

Page 23.

Interesting, *a.* attractive दिल बहलाने वाला دلچسپ Go on, *v.* continue और कहो اور کہو Characters, *n.* Distinctive qualities of a man चालचलन چال وچلن Are made up of—are formed बनाये जाते हैं بنائے جاتے ھیں Daily habits—daily practices हर रोज़ की आदतें روزانہ کي عادتیں Shaped, *v.* formed बना है بنا ھے Instead of—in spite of बजाय بجائے Careful, *a.* cautious होशियार ھوشیار Honest, *a.* upright ईमानदार ایماندار Industrious, *a.* laborious मिहनती محنتي Gradually, *adv.* by degrees ; by and by धीरे-धीरे آھستہ آھستہ-رفتہ رفتہ Careless, *a.* inattentive लापरवाह لاپرواہ Lazy, *a.* indolent सुस्त سست Dishonourable, *a.* disgraceful बेइज़्ज़त بے عزت-ذلیل Dirtiness, *n.* मैलापन میلاپن Untidiness, *n.* गंदगी بے ترتیبي-گندگي Degrade, *v.* lower in rank बेइज़्ज़ती करना بے عزتي کرنا Pollute, *v.* spoil नापाक करना; धब्बा लगाना ناپاک کرنا Habits, *n.* temperaments of body or mind आदतें خصلتیں Self-respect, *n.* respect of one's self अपनी इज़्ज़त اپني عزت Respect, *n.* honour इज़्ज़त عزت By taking care......body by being careful of his body अपने शरीर की परवाह करके بہ سبب اپنے جسم کے خیال کے Outward, *a.* eternal बाहरी ظاھرا-بیروني Appearance, *n.* countenance शक्ल چہرہ Worthly, *a.* fit योग्य لایق Believe, *v.* think यक़ीन करना; ख़याल करना خیال کرنا Though, *conj.*

notwithstanding यद्यपि گوکه Did he mean?—was his intention to say? क्या उसका मतलब था? کیا اس کا مطلب تھا؟ To wear, *v.* to put on पहिनना پہننا Grand, *a.* showy; stately शानदार; भड़कीला - شاندار بهڑکیلا Difficult, *a.* hard मुश्किल مشکل Poorest, *a.* सबसे ग़रीब سب سے غریب Health, *n.* sound state of body or mind. तन्दुरुस्ती صحت-تندرستي *

गोपाल—यह बड़ा दिलचस्प है। मैंने इसका पहिले कभी ख़्याल भी न किया। जो कुछ तुमने मुझ से कहा है मैं उसे याद रखने की हमेशह कोशिश करूँगा, परन्तु कृपा कर कहे जाइये मैं और ज़्यादा सुनना चाहता हूँ।

گوپال-یهه بہت دلچسپ هے-میں نے اُس کے بارے میں پیشتر کبهي نہیں خیال کیا-میں همیشه جو کچهه تم نے مجهه سے کہا هے یاد رکهنے کی کوشش کرونگا-مگر براه مہربانی کہئے میں اور کچهه سننا چاهتا هوں *

दीनानाथ—तब उन्होंने कहा कि हमारे चालचलन, हमारी रोज़मर्रह की आदतों ही से बनते हैं और अगर हमारी आदतें मैली और असभ्य हैं तो हमारे चालचलन भी उन्हीं की शक्ल में हो जायँगे और हम धीरे-धीरे होशियार, ईमानदार, और मिहनती होने के बजाय बेपरवाह, सुस्त, और बेइज़्ज़त हो जायँगे। मैलापन और गंदगी जिस में हम हमेशह रहते हैं हमारे चालचलन को नीचा करदेंगी और बिगाड़ देंगी। उन्होंने यह भी कहा कि वे जिनकी आदतें मैला-कुचैला रहने की हैं धीरे-धीरे अपनी सब इज़्ज़त खो देते हैं और जब हमारी इज़्ज़त ही जाती रही तो हम तुरंत दूसरों की भी इज़्ज़त खोदेंगे। वह जो

अपने आप अपनी इज़्ज़त नहीं करता और अपने शरीर को ख़बरदारी से और सूरत शक्ल से अपनी इज़्ज़त नहीं ज़ाहिर करता है उसको मालूम होजायगा कि दूसरे लोग भी समझते हैं कि वह इज़्ज़त के लायक़ नहीं है।

دیناناتھ—تب اُنہوں نے کہا کہ ہمارا چال‌وچلن ہمارے روزانہ کي عادتوں سے بنتا ہے اور اگر ہم اپني عادتوں میں میلے اور بے سلیقہ ہیں تو ہمارا چال‌وچلن بھي اُنہیں عادتوں سے بنیگا- ہم رفتہ رفتہ بجائے ہوشیار-ایماندار اور محنتي ہونے کے لا پرواہ-سست اور ذلیل ہوجائنگے- کیونکہ میلاپن اور بے ترتیبی جس میں کہ ہم روزانہ رہتے ہیں ہمارے چال‌وچلن کو بےعزت کردینگے اور اُن کو خراب کردینگے-اُنہوں نے یہہ بھي کہا وے جن کي عادتیں میلي اور بے سلیقہ ہیں رفتہ رفتہ اپني تمام عزت کھو دیتے ہیں اور اگر ہم اپني عزت کھودینگے تو ہم فوراً دوسروں کي عزت کھودینگے-وہ جوکہ خود اپني عزت نہیں کرتا وہ اپني عزت اپنے ظاہرا چہرے اور بہ سبب اپنے جسم کے ظاہر نہیں کرتاہے اُس کو معلوم ہو جاویگا کہ دوسرے بھي خیال کرتے ہیں کہ وہ عزت کے قابل نہیں ہے *

गोपाल—हाँ, मैं यक़ीन करता हूँ कि यह सच है, यद्यपि मैंने किसी को पहले ऐसा कहते नहीं सुना है। परन्तु क्या उनका यह मतलब था कि हमको भड़कीले कपड़े पहिनने चाहियें? यह बात तो मुश्किल होगी क्योंकि हममें से कुछ लोग बहुत ग़रीब हैं।

گوپال—ہاں—میں خیال کرتا ہوں یہہ صحیح ہے گو کہ میں نے اِس سے پیشتر کسی کو کہتے ہوئے نہیں سنا-مگر کیا اُن کا

کا یہہ مطلب تھا کہ ہم لوگوں کو شاندار کپڑا پہننا چاھئیے؟
یہہ مشکل ہوگا کیونکہ بعض ہم لوگوں میں بہت غریب
ہیں *

दीनानाथ—नहीं, उनका यह मतलब न था। उन्होंने कहा कि ग़रीब आदमी के चेहरे पर भी उसकी इज़्ज़त जाहिर हो सकती है, क्योंकि ग़रीब आदमी भी अपने शरीर और कपड़े साफ़-सुथरे रख सकते हैं।

دینا ناتھہ—نہیں - یہہ اُن کا مطلب نہیں تھا - اُنہوں
نے کہا کہ خودعزتي سب سے غریب کے چہرے پر بھي
معلوم ہوسکتي ہے کیونکہ سب سے غریب بھي اپنے جسم اور
کپڑوں کو صاف ستھرے رکھہ سکتے ہیں *

Page 24.

गोपाल—और क्या उन्होंने तन्दुरुस्ती के विषय में भी कुछ कहा था?

گوپال - اور کیا اُنھوں نے تندرستي کي نسبت بھي
کچھہ کہا تھا؟

Means, *n.* methods; ways तरीक़े, उपाय ذریعے - طریقے Strong, *a.* stout मज़बूत مضبوط Well, *a.* in proper order अच्छा; नीरोग اچھا Deserts, *v.* leaves off छोड़ देती है چھوڑ دیتي ہے Foul, *a.* impure अपवित्र ناپاک Suppose, *v.* imagine मान लेना خیال کرنا Tought, *v.* instructed सिखलाया سکھلائے گئے Childhood, *n.* infancy बचपन لڑکپن Carefully, *ad.* cautiously होशियारी से هوشیاري سے Reason, *n.* cause कारण وجہہ-سبب Religion, *n.* faith मज़हब مذهب Engage, *v.* to occupy; to employ काम में लगना مشغول هونا

Religious, *a.* pertaining to religion मज़हबी مذهبي Worship, *n.* adoration पूजा عبادت Worships, *v.* adores पूजा करता है عبادت کرتا هے Otherwise, *ad.* had it not been the case नहीं तो ورنه Fit, *a.* worthy योग्य لائق Presence, *n.* nearness पास قريب Bath, *n.* स्नान غسل Call to mind, *v.* recollect याद करना ياد کرنا

दीनानाथ—उन्होंने कहा कि सफ़ाई हमारे बदन को मज़बूत और नीरोग रखने का सबसे अच्छा उपाय है। तन्दुरुस्ती उस शरीर को जो अपवित्र और मैला रहता है जल्दी छोड़ देती है।

دينا ناتهه—انهوں نے کہا که صفائي همارے جسموں کے مضبوط اور اچها رکهنے کا سب سے عمده طريقه هے کيونکه تندرستي اس جسم کو فوراً چهوڑ ديتي هے جو که ناپاک اور ميلا هے ٭

गोपाल—मैं समझता हूँ कि यही कारण है कि हमको बचपन से सिखाया जाता है कि हर रोज़ अच्छी तरह नहाएँ।

گوپال—ميں خيال کرتا هوں يهي وجهه هے که هم لوگ لڑکپن سے هر روز اچهي طرح اپنے تئيں نهانے کے لئے سکهلائے جاتے هيں ٭

दीनानाथ—हाँ, यही कारण है। उन्होंने कहा यही कारण है कि हमारा मज़हब सिखाता है कि पूजा करने से पहिले हम अपने शरीर को साफ़ और सुथरा करलें; क्योंकि आत्मा जो परमेश्वर की पूजा करती है पवित्र होनी चाहिये और वह घर जिसमें कि आत्मा रहती है अर्थात् शरीर भी साफ़ होना चाहिये नहीं तो मनुष्य परमेश्वर के सामने आने के योग्य नहीं है।

دینا ناتھ — ہاں یہی وجہ ہے - اور انہوں نے کہا کہ یہی
وجہ ہے جو مذہب ہم کو سکھلاتا ہے۔ کہ ہم کو اپنے جسم صاف
اور ستھرے رکھنا چاہئے قبل اس کے کہ ہم مذہبی عبادت
میں مشغول ہوں کیونکہ روح جو خدا کی عبادت کرتی
ہے صاف ہونی چاہئے اور مکان جس میں روح رہتی ہے
یعنی جسم بھی صاف ہونا چاہئے - ورنہ آدمی خدا کے
قریب میں آنے کے لایق نہیں ہے ❀

गोपाल—मैं यह बात याद रक्खूँगा और जब मैं हर रोज़ सुबह नहाया करूँगा तो जो कुछ आज आपने बताया है याद करलिया करूँगा।

گوپال — میں اس کو یاد رکھونگا اور جب میں ہر روز
صبح غسل کرونگا تو جو کچھ تم نے مجھ سے آج کہا ہے یاد
رکھونگا ⁂

Lesson 6.
THE SUN.
सूरज آفتاب
Page 25.

Shines, *v.* gleams चमकता है چمکتا ہے All day—whole day दिनभर تمام دن Bright, *a.* shining चमकदार چمکدار Wonder, *v.* to be surprised आश्चर्य करना متحیر ہونا Goes, *v.* disappears ग़ायब होजाना غائب ہوجانا Sink, *v.* to descend धसना دھسنا Distant, *a.* far दूर की دور کی Hill, *n.* पहाड़ी پہاڑی Grows, *v.* becomes होजाना ہوجانا Dark *a.* wanting light; obscure अँधेरा تاریک Still, *a.* चुपचाप خاموش Peep, *v.* to begin to appear निकलना نکلنا، نمودار

ھونا Unclose, *v.* open खोलना کھولنا Fast, *ad.* sound गहरी گہري-بھروري Countries, *n.* lands देश ملک Far away—distant दूर دور Warm, *a.* गर्म گرم Bring, *v.* लाना لانا ※

सूरज जो दिनभर ऐसी तेज़ी से चमकता है मुझे आश्चर्य है कि वह रात को कहाँ चला जाता है, वह दूर की पहाड़ी के पीछे डूब जाता है और संसारभर में अँधेरा और सन्नाटा छा जाता है, तब मैं पलङ्ग पर जाता हूँ और सो जाता हूँ यहाँतक कि दिन झाँकने लगता है, और जब मेरी आँखें खुलती हैं मैं देखता हूँ कि सूरज मेरे ऊपर चमक रहा है—जबकि हम लोग पलङ्ग पर गहरी नींद में सोते हैं मैंने यह कहते हुए सुना है कि सूरज दूर के दूसरे देशों में उनको गर्म करने के लिये और वहाँ दिन करने के लिये चला जाता है।

آفتاب جو تمام دن ایسي تيزي سے چمکتا ھے مجھکو تعجب ھے کہ وہ رات کو کہاں چلا جاتا ھے-وہ دور کي پہاڑي کے پیچھے ڈوب جاتا ھے اور تمام دنیا میں اندھیرا اور خاموشي چھا جاتي ھے تب میں پلنگ پر جاتا ھوں اور سوجاتا ھوں یہاں تک کہ دن جھانکنے لگتا ھے اور جب میري آنکھیں کہلتي ھیں میں دیکھتا ھوں کہ آفتاب میرے اوپر چمک رہا ھے- جب کہ ھم لوگ پلنگ پر گہري نیند میں سوتے رھتے ھیں میں نے یہہ کہتے ھوئے سنا ھے کہ آفتاب دور کے دوسرے ملکوں میں اُن کو گرم کرنے کے لئے اور وھاں دن کرنے کے لئے چلا جاتا ھے ※

THE DECEITFUL HUSBAND.

फ़रेबी पति دغاباز خاوند

Page 26.

Once upon a time—sometime किसी समय में کسي

زمانہ میں Couple, *n.* pair जोड़ा جوڑا Children, *n.* बच्चे بچے Made up their minds—determined इरादा किया ارادہ کیا Keep, *v.* रखना رکھنا Hen, *n.* मुरग़ी مرغي A number of बहुत से بہت سے Chickens, *n.* मुर्ग़ी के बच्चे مرغي کے بچے *

किसी समय मैं बूढ़े स्त्री पुरुष का एक जोड़ा रहता था जिनके कोई बालबच्चा नहीं था, इसलिये उन्होंने एक मुर्ग़ी के रखने का इरादा किया और शीघ्र उनके पास बहुत से मुरग़ी के बच्चे होगये।

کسي زمانہ میں ایک بڈھے میاں بي بي رھتے تھے جن کے لڑکا لڑکی نہیں تھے اس لئے اُنھوں نے ایک مرغی کو رکھنے کا ارادہ کیا اور جلد اُن کے پاس مرغي کے بہت سے بچے ھو گئے *

Presently, *ad.* at once तुरन्त فوراً Longing, *n.* desire इच्छा خواھش Allow, *v.* permit आज्ञा देना اجازت دينا Determined, *v.* resolved इरादा किया ارادہ کیا Trick, *n.* artifice-धोका; फ़रेब دھوکا-فریب To play a trick धोका देना دھوکا دینا Owl, *n.* a bird उल्लू اُلو *

बूढ़े आदमी को तुरन्त मुरग़ी का बच्चा खाने की इच्छा होने लगी, परन्तु उसकी स्त्री उसको नहीं खाने देती थी, इसलिये उसने उसको धोका देने का इरादा किया और एक दिन उस से कहा—"हमको एक उल्लू रखना चाहिये।"

بڈھے آدمی کو فوراً ھي مرغي کا بچہ کھانیکي خواھش ھونے لگي لیکن اُس کي بی بي اُس کو ایک بھي نہیں کھانے دیتي تھي- پس اُس نے اُس کو دھوکا دینے کا ارادہ کیا اور ایک دن اُس سے کہا-"ھم کو ایک اُلو رکھنا چاھئے" *

बूढ़ी औरत ने कहा, ऐ बूढ़े आदमी तुमने उल्लू को कहाँ देखा है?

بڈھي عورت نے کہا - اے بڈھے آدمي تم نے اُلو کہاں دیکھا ھے ؟

Old tree पुराना पेड़ پرانا درخت Sits बैठता है بیٹھتا ھے Inside, *prep.* भीतर اندر Hollow, *a.* खोखला کھوکھلا Trunk, *n.* the main body of a tree धड़; तना دھڑ-تنہ Won't—would not.

बूढ़े आदमी ने कहा मैंने उल्लू को एक पुराने पेड़ में देखा है वह खोखले धड़ में बैठता है। हम उसको सुबह कुछ खाने को देंगे। मेरी प्यारी क्या नहीं देंगे?

بڈھے آدمي نے کہا-میں نے اُلو کو ایک پرانے درخت میں دیکھا ھے-وہ کھوکھلے تنہ میں بیٹھتا ھے ھم اُس کو صبح کچھ کھانے کو دینگے- میري پیاري کیا نہیں دینگے ؟

Asked, *v.* enquired पूछा پوچھا Better, *ad.* अच्छा بہتر

बूढ़ी औरत ने पूछा "हम उसको क्या देंगे?" बूढ़े आदमी ने कहा—"अच्छा होगा कि हम उसको खाने को एक मुर्गी का बच्चा दें।"

بڈھي عورت نے پوچھا " ھم اس کو کیا دینگے ؟" بڈھے آدمي نے کہا—" بہتر ھوگا کہ ھم اس کو کھانے کو ایک مرغي کا بچہ دیں " *

Bed, *n.* चारपाई چار پائي Went to bed सोगए سو گئے Got up, *v.* woke जगे; उठे جگے - اوٹھے Killed, *v.* put to death मार डाला مار ڈالا Plucked, *a.* stripped of feathers पंख उखाड़ लिये پر اکھاڑ لئے Roast, *v.* भूनना بھوننا-کباب کرنا Bring, *v.* लाना لانا Put, *v.* रखना رکھنا

Hole, *n.* छेद سوراخ Meanwhile, *ad.* in the meantime इस बीच में اس درمیان میں Field, *n.* खेत کھیت Plough, *v.* हल जोतना ہل جوتنا *

तब वे सोगए, सवेरे बूढ़ा आदमी उठा और एक मुर्गी के बच्चे को मार डाला, उसके पंख उखाड़ लिये और उसको अपनी स्त्रीको देदिया और कहा—"उसको अच्छी तरह से भूनो और पुराने पेड़ पर ले जाना और धड़ के छेद में उसको रख देना, इस बीच में मैं खेत जोतने जाता हूँ।"

تب وے سوگئے- صبح کو بڈھا آدمي اٹھا اور ایک مرغي کے بچے کو مارڈالا- اس کے پراکھاڑ لئے اور اس کواپني بي بي کو دیدیا اور کہا—"اس کواچھي طرح سے بھونو اور پرانے درخت پرلیجانااور دھڑکے چھیدمیں اسکو رکھدینا-اس درمیان میں میں کھیت جوتنے جاتاھوں" *

Page 27.

Ran off, *v.* fled भाग गया بھاگ گیا Crept, *v.* went quietly चुपचाप चला गया چپ چاپ چلاگیا Hollow, *n.* पोली जगह کھوکھلي جگہہ Crouched down दुबक कर बैठ गया دبک کر بیٹھ گیا *

तब वह पुराने पेड़ के पास भाग गया, धड़ की खोखली जगह में चुपचाप चला गया और भीतर दुबक कर बैठ गया।

تب وہ پرانے درخت کے پاس بھاگ گیا دھڑکي کھوکھلي جگہ میں چپ چاپ چلاگیااور اندر دبک کر بیٹھ گیا *

Nicely, *ad.* अच्छी तरह से اچھي طرح سے Poked, *v.* thrusted घुसेड़ दिया گھسیڑدیا Meat, *n.* गोश्त; मांस گوشت *

अब उसकी बीवी मुर्ग़ी के बच्चे को अच्छी तरह से भून-चुकी वह उसको पुराने पेड़ पर ले गई और उसको छेद में घुसेड़ दिया और कहा—"ऐ उल्लू मैं तुम्हारे लिये कुछ मांस लाई हूँ।"

اُس کی بی بی جب مرغی کے بچہ کو اچھی طرح سے بھون چکی وہ اُس کو پرانے درخت پر لائی اور اسکو چھید میں گھسیڑ دیا اور کہا " اے اُلو میں تمہارے لئے کچھ گوشت لائی ہوں" *

Ate up खा गया کھا گیا Crawled out—crept out धीरे से बाहर चला गया آھستہ سے باہر چلا گیا Home, *n.* घर گھر Peep, *v.* झाँकना جھانکنا *

बूढ़े आदमी ने मुर्ग़ी के बच्चे को ले लिया और उसको खा गया और धीरे से बाहर निकल गया और खेत जोतने चला गया। जब वह घर आया उसने अपनी स्त्री से कहा—"स्त्री तुम को प्रतिदिन एक मुर्ग़ी का बच्चा भूनना चाहिये और उसको उल्लू के पास लेजाना चाहिये परन्तु छेद में कभी न झाँकना।"

بڈھے آدمی نے مرغی کے بچہ کو لے لیا اور کھا گیا اور تب آھستہ سے باھر چلا گیا اور کھیت جوتنے چلا گیا- جب وہ گھر آیا اُس نے اپنی بی بی سے کہا " اے بی بی تم کو ایک مرغی کا بچہ ھر روز بھوننا چاھئے اور اس کو اُلو کے واسطے لیجانا چاھئے- لیکن تم چھید میں ھو کر کبھی مت جھانکنا" *

Gone, *v.* finished समाप्त होगए ختم ھوگئے Angrily, *ad.* indignantly क्रोध से غصہ ھو کر Looked, *v.* saw देखा دیکھا Trick, *n.* artifice मक्र; फ़रेब مکر-فریب Played, *v.* did किया کیا Made up her mind—intended इरादा किया ارادہ کیا *

पस एक मुरग़ी का बच्चा उल्लू के लिये प्रतिदिन भूना जाता था यहाँतक कि वे सब समाप्त होगये, परन्तु जब बूढ़ी औरत आख़िरी मुरग़ी के बच्चे को लाई और उसको छेद में रखा तो उसने क्रोध से कहा—"ऐ उल्लू इसको लो और खा जाओ" और तब उसने छेद में देखा। जब उसने अपने बूढ़े आदमी को भीतर देखा तो वह उसके फ़रेब पर जो उसने उसके साथ किया था इतनी क्रोधित हुई कि उसने प्रण कर लिया कि वह अब उसके साथ कभी न रहेगी।

پس ایک مرغي کا بچه اُلو کے واسطے هر روز بهونا جاتا تها یهاں تک که وے سب ختم هوگئے لیکن جب بوڑهي عورت آخري مرغی کے بچے کو لائي اور اُس کو سوراخ میں رکها اُس نے غصه سے کہا "اے اُلو اس کو لو اور کها جاؤ" اور تب اُس نے سوراخ میں دیکها-جب اسنے اپنے بڈهے آدمي کو اندر دیکها وه اُس کے فریب پر جو اُسنے کیا تها اتني ناراض هوئي که اُس نے اراده کر لیا که وه اب اُس کے ساتهه هرگز نه رهے گی ‡

Packed up, *v.* bound बाँधा باندها Basket, *n.* टोकरी توکري To lift up उठाना اُٹهانا Found, *v.* felt. मालूम हुआ معلوم هوا Too heavy बहुत भारी بہت بهاری To raise up उठाना اُٹهانا Find, *v.* search ढूँढता ڈهونڈهنا Neighbour, *n.* पड़ोसी پڑوسي ‡

पस वह घर चली गई और एक टोकरी में अपनी कुल वस्तुएँ बाँधीं और अपने ख़ास गाँव को जाने को तैयार हो गई; परन्तु जब उसने अपनी टोकरी को अपने सर पर उठाकर रखने की कोशिश की उसको मालूम हुआ कि वह उठाने में बहुत भारी थी, इसलिये वह अपने किसी पड़ोसी को

खोज में जो उसके सिर पर टोकरी के रखने में सहायता दे चली गई।

پس وہ گھر چلی گئی اور ایک ٹوکری میں اپنی تمام چیزیں باندھیں اور اپنے خاص گاؤں کو جانے کو تیار ہوئی - لیکن جب اس نے اپنی ٹوکری کو اپنے سر پر اٹھاکر رکھنے کی کوشش کی اسکو معلوم ہوا کہ وہ اٹھانے میں بہت بھاری تھی پس وہ اپنے کسی پڑوسی کی تلاش میں جو اس کے سر پر ٹوکری کے رکھنے میں مدد کرے چلی گئی *

Lid, *n.* movable cover ढकना ڈھکنا Guessed, *v.* thought विचार किया گمان کیا - قیاس کیا Found out—knew जान गई جان گئی *

Page 28.

Unpacked, *v.* unbound खोल डाली کھول ڈالی Hid, *v.* concealed छिपा दिया چھپادیا Got into—entered भीतर गया داخل ہوا Fastened, *v.* बाँध दिया باندھدیا *

इस बीच में उसका पति घर आगया और टोकरी को देखा, उसने ढक्कन को उठाया और देखा कि वह उसकी स्त्री की चीज़ों से भरी हुई है, उसने गुमान किया कि वह उसकी चाल को जानगई और वह उसको छोड़कर जारही है: इसलिये उसने टोकरी को खोलडाला सब चीज़ों को छिपा दिया और आप टोकरी में घुसगया और ढकने को बाँध दिया।

اس درمیان میں اسکا مالک گھر آیا اور ٹوکری کو دیکھا اس نے ڈھکن کو اٹھایا اور دیکھا کہ وہ اسکی بی بی کی چیزوں سے بھری ہوئی ہے اس نے قیاس کیا کہ وہ اسکا فریب جان گئی

اور وہ اُسکو چھوڑ کر جاوھي ھے- پس اُس نے ٹوکري کو کھول ڈالا تمام چیزوں کو چھپا دیا اور اپنے تئیں ٹوکري میں داخل کیا اور ڈھکن کو باندھ دیا *

Presently, *ad.* at once तुरन्त فوراً Set off—went चलदी چلدي Native, *ad.* inherent पैदायशी ذاتي *

बूढ़ी औरत एक पड़ोसी को लेकर तुरन्त लौट आई और उन दोनों ने भारी टोकरी को उसके सिर पर रक्खा और वह अपने ख़ास गाँव को चलदी ।

بڈھی عورت ایک پڑوسي کو لیکر فوراً واپس آئی اور اُن دونوں نے بھاری ٹوکري کو اس کے سرپر رکھا اور وہ اپنے پیدائش کے گاؤں کو روانہ ھوئي *

Got there—reached पहुँची پہونچي Opened, *v.* खोला کھولا Astonishment, *n.* surprise; wonder आश्चर्य حیرت-تعجب After all—at last अन्त को آخرش Get rid of—get quit of छुटकारा पाना چھٹکارا پانا *

जब वह वहाँ पहुँची उसने टोकरी को खोला और भीतर देखा तो अपने पति को देखकर उसको बहुत आश्चर्य हुआ, उसने कहा तुम एक बुरे बूढ़े आदमी हो, परन्तु चूँकि तुम मेरे पति हो मैं तुमसे छुटकारा नहीं पा सकती, इसलिये हम दोनों एक-साथ लौट चलें ।

جب وہ وہاں پہونچي اس نے ٹوکري کو کھولا اور اندر دیکھا تو اپنے مالک کو دیکھکر اُسکو بہت حیرت ھوئي- اُس نے کہا تم خراب بڈھے آدمي ھو-لیکن آخرش تم میرے خاوند ھو-میں تم سے چھٹکارا نہیں پاسکتي اس لئے ھم لوگ دونوں ایک ساتھہ گھر کو واپس لوٹ چلیں *

LESSON 8.

TRY, TRY AGAIN.

कोशिश करो, फिर कोशिश करो।

کوشش کرو - پھر کوشش کرو

Page 29.

STANZA 5.—Prose Order :—It is a lesson (which) you should heed, try again, if you do not succeed at first, try, try again; your courage will thus appear, &c.

Lesson, *n.* precept; task पाठ; नसीहत سبق-نصیحت Heed, *v.* mind; regard ध्यान देना; परवाह करना دھیان خیال کرنا-دینا Succeed, *v.* prosper कामयाब होना کامیاب ہونا Courage, *n.* strength; fortitude हिम्मत ہمت Appear, *v.* manifest itself दिखाई देना دکھائی دینا Persevere, *v.* persist दृढ़ रहना ثابت قدم رہنا Conquer, *v.* surmount जीतना فتح کرنا *

यह एक नसीहत है जिसपर तुम को ध्यान रखना चाहिये। कोशिश करो, फिर कोशिश करो; यदि तुम पहिली बार कामयाब न हो तो कोशिश करो, फिर कोशिश करो। इस तरह पर तुम्हारी हिम्मत दिखाई देगी; क्योँकि यदि तुम दृढ़ रहोगे तो तुम जीतोगे और कभी न डरोगे। कोशिश करो, कोशिश करो।

یہ ایک نصیحت ہے جس پر تم کو دھیان دینا چاہئے-
کوشش کرو پھر کوشش کرو- اگر تم پہلے کامیاب نہو-کوشش کرو
پھر کوشش کرو- اسطرح تمہاری ہمت معلوم ہوگی کیونکہ اگر

تم ثابت قدم رهوگے تو تم فتح کروگے اور هرگز نه ڈروگے
کوشش کرو پهر کوشش کرو *

Page 30.

Stanza 2.—Prose Order:—Though you should fail once or twice, &c.

Fail, *v.* to be disappointed; not to succeed हारना ناکامیاب هونا At last, *ad. phr.* finally आखिरकार آخرکار Prevail, *v.* to overcome; to succeed जीतना کامیاب هونا Strive, *v.* to make an effort कोशिश करना کوشش کرنا Disgrace, *n.* shame बेइज़्ज़ती; अपमान بےعزتی Win the race—be successful जीतना کامیاب هونا

चाहे तुम एक या दो बार हार जाओ परन्तु कोशिश करो, फिर कोशिश करो। यहाँतक कि तुम जीत न जाओ कोशिश करो, फिर कोशिश करो। यदि हम कोशिश करें तो इसमें बेइज़्ज़ती नहीं है, चाहे हम हार ही जाँय। ऐसी हालत में सब से अच्छी बात क्या है—कोशिश करो, फिर कोशिश करो।

گو که تم ایک یا دو مرتبه ناکامیاب هو تاهم کوشش کرو - پهر کوشش کرو - جب تک که تم کامیاب نه هو کوشش کرو - پهر کوشش کرو - اگر هم کوشش کریں تو یهه کوئي بےعزتي نهیں هے گو هم ناکامیاب رهیں - ایسي حالت میں کیا بات سب سے عمده هے کوشش کرو - پهر کوشش کرو *

Stanza 3.—Prose Order:—If you find......... try, try again. Why should you not (do) with patience all that other men can do? Only keep this rule in view, try, try again.

Find, *v.* think समझना خیال کرنا Task, *n.* lesson; undertaking; business काम کام Hard, *a.* difficult मुश्किल مشکل Bring, *v.* secure लाना لانا Reward, *n.* recompense इनाम انعام Men, *n.* people लोग - آدمي لوگ Patience, *n.* endurance सन्तोष صبر - برداشت Rule, *n.* precept; motto नियम نصیحت In view—in sight निगाह में; ध्यान में نظر میں *

यदि तुम्हारा काम मुश्किल है तो कोशिश करो, फिर कोशिश करो। समय तुमको तुम्हारा इनाम देगा। कोशिश करो, फिर कोशिश करो। सब जो कुछ कि दूसरे कर सकते हैं तुमको संतोष के साथ क्यों न करना चाहिये? केवल इस नियम को याद रक्खो—कोशिश करो, फिर कोशिश करो।

اگر تم کو اپنا کام مشکل معلوم هوتا ہے تو کوشش کرو۔ پھر کوشش کرو - وقت تم کو انعام دیگا - کوشش کرو پھر کوشش کرو-تمام جو کچھه کہ دوسرے آدمی کر سکتے هیں تو تم صبر کے ساتھه کیوں نہیں کرسکتے ؟ صرف اس نصیحت کو مد نظر رکھو کوشش کرو - پھر کوشش کرو *

LESSON 9.

THE DWARF AND THE GIANT.

बौना और देव بونا اور دیو

Page 31.

Once upon a time—on sometime past एक समय کسي زمانه میں Giant, *n.* a man of extraordinary stature देव دیو Dwarf, *n.* a person below the usual size बौना بونا Together, *ad.* jointly साथ साथ ساتھه ساتھه Bargain, *n.* contract;

agreement वादा عہد Forsake, *v.* abandon छोड़ना چھوڑنا Started out, *v.* set out चलदिये کوںچ کیا- روانہ ہوئے Before long—erelong; after a while तुरंत فوراً Met with—saw; encountered मिले; देखा دیکھا Saracens, *n.* a race of mixed Mohamedans living in Arabia. Brave, *a.* courageous वीर بہادر Rushed at, *v.* attacked झपटा حملہ کیا Dealt, *v.* gave मारा دیا - لگایا Furious, *a.* terrible भयंकर خوفناک Blow, *n.* stroke चोट چوٹ Courage, *n.* bravery हिम्मत ہمت Enemy, *n.* an antagonist वैरी دشمن Harm, *n.* injury हानि نقصان Lifted up, *v.* raised उठाया اُٹھایا In return बदले में بدلے میں Struck off—cut off काट डाला کاٹ ڈالا Arm, *n.* بازو बाँह *

एक बार एक बौना और एक देव दोस्त थे और हमेशा साथ २ जाते थे। उन्होंने आपस में वादा किया था कि वे एक दूसरे को कभी न छोड़ेंगे। पस वे चलदिये और थोड़ी ही देर में दो सरासैन्स को मिले। बौने ने, जो बड़ा वीर था, सरासैन्स पर हमला किया और उन में से एक को एक ज़ोर का हाथ मारा; परन्तु बौने की ताक़त उसकी हिम्मत के बराबर न थी और चोट से बैरी को थोड़ा ही नुक़सान पहुँचा। परन्तु उसने बदले में अपनी तलवार उठाई और बौने की बाँह काट डाली।

کسی زمانہ میں ایک دیو اور ایک بوَنا دوست تھے اور ہمیشہ اِدھر اُدھر ساتھ ساتھ جایا کرتے تھے - اُنہوں نے عہد

کہا تھا کہ وے ایک دوسرے کو کبھي نہ چھوڑینگے - پس وے روانہ ھوئے اور فوراً ھي وے دو سراسنس سے ملے - بونا جو بہت بہادر تھا سراسنس پر جھپٹا اور اُن میں سے ایک پر خوفناک ضرب لگایا - مگر بونے کی طاقت اُس کي ھمت کے برابر نہ تھي اور ضرب نے دشمن کو صرف تھوڑا نقصان پہونچایا - مگر اُس نے بدلے میں اپني تلوار اُٹھائي اور بونے کا بازو کاٹ ڈالا *

Woeful, *a.* sad उदास غمگین Plight, *n.* condition दशा حالت Plain, *n.* field मैदान میدان Spite, *n.* malice घृणा رنج Out of spite—from feeling of ill-will रंजिश की वजह से; घृणा से; वैमनस्य से بغض کي وجہ سے *

वह इस समय उदास दशा में था, परन्तु देव ने उसकी मदद के लिये आकर थोड़ी देर में दोनों सरासन्स को मैदान में मार डाला और वौने ने वैमनस्य के कारण अपने वैरी का सिर काट डाला।

وہ اسوقت غمگین حالت میں تھا مگر دیو نے فوراً اُس کی مدد کے لئے آکر میدان میں دونوں سراسنس کو مارڈالا اور بونے نے بغض کے مارے اپنے دشمن کے سر کو کاٹ ڈالا *

Went on, *v.* advanced ; went forward आगे बढ़े آگے بڑھے - آگے گئے In search of—in quest of तलाश में تلاش میں Fresh, *a.* new नई نیا Adventures, *n.* enterprises मुहिम سرگذشت *

तब वे नई मुहिम की तलाश में आगे बढ़े।

تب وے نئے سرگذشت کي تلاش میں آگے بڑھے *

Far, *ad.* to a great distance दूर بہت دور تک Robbers, *n.* those who rob डाकू ڈاکو Carrying away ले जाते हुए لے جاتے ہوئے Beautiful, *a.* handsome सुन्दर خوبصورت Lady, *n.* a woman of high rank स्त्री امیر زادي Quite *ad.* fully पूरी तौर से پورے طور سے Fierce, *a.* terrible; horrible भयंकर خوفناک For all that—notwithstanding that he was ऐसा होने पर भी باوجود تمام ان سب باتوں کے - ایسا ہونے پر بھي Knocked out—struck out निकाल लिया نکال لیا Had they not taken to flight—had they not fled यदि वे भाग न गये होते اگر وے نہ بھاگتے *

वे बहुत दूर नहीँ चले थे कि उन्होँने तीन डाकुओँ को एक सुन्दर स्त्री को ले जाते देखा। बौना इतना भयंकर न हुआ जितना कि पहिले, परन्तु ऐसा होने पर भी उसने पहिला बार किया। बदले मेँ एक डाकू ने उसकी एक आँख निकाल ली। तुरन्त देव उसकी मदद को आगया और सब डाकुओँ को मार डालता अगर वे भाग न गये होते।

وے بہت دور نہیں گئے تھے کہ انہوں نے تین ڈاکوؤں کو ایک خوبصورت امیر زادي کو لیجاتے ہوئے دیکھا-بونا بالکل اسقدر خوفناک نہ تہا جتنا کہ پیشتر مگر ایسا ہونے پر بھي اس نے پہلا وار کیا اور بدلے میں ڈاکوؤں میں سے ایک نے اس کی آنکھہ نکال لی - دیو فوراً اسکي مدد کے لئے آیا اور تمام ڈاکوؤں کو مار ڈالا ہوتا اگر وے بھاگ نہ جاتے *

Joyful, *a.* merry प्रसन्न خوش Victory, *n.* triumph; conquest जीत فتح Out of *prep. phr.* on account of

वसबब بہ سبب Gratitude, *n.* thankfulness कृतज्ञता احسانمندي - شکر گزاري Married, *v.* wedded विवाह किया شادي کي *

इस जीत से वे दोनों बहुत ख़ुश (प्रसन्न) थे और सुन्दर स्त्री ने कृतज्ञ होकर देव के साथ विवाह करलिया।

وے دونوں اس فتحیابي سے بہت خوش تھے اور خوبصورت امیر زادي نے بہ سبب احسان مندي کے دیو کے ساتھ شادي کرلی *

Page 32.

Fell in with—met accidentally मिले ملے Body—company झुण्ड جماعت Wicked, *a.* of bad character दुष्ट برے - بد خصلت To fight—to contest लड़ना لڑنا *

वे एक वार फिर आगे वढ़े और फिर दुष्ट आदमियों के झुण्ड से मिले जिनसे वे लड़ने लगे।

وے پھر دوبارہ آگے بڑھے اور پھر ایک بدخصلت آدمیوں کي جماعت سے ملے جن سے وے لڑنے لگے *

Battle, *n.* combat लड़ाई لڑائي To begin—to commence शुरू करना شروع کرنا Far behind—far in the rear वहुत पीछे بہت پیچھے Wherever, *ad.* जहाँ कहाँ جہاں کہیں Before—in front of आगे سامنے Nearly, *ad.* almost लगभग قریب قریب Killed, *v.* slew मारडाला गया مار ڈالا گیا Won, *part.* gained जीत लिया حاصل کیا In all directions—on all sides चारों ओर چاروں طرف Single, *a.* one एक ایک Wound, *n.* cut; bruise घाव زخم *

इस लड़ाई में पहिले देव ने वार किया, परन्तु बौना भी बहुत पीछे न था। देव जहाँ कहीं जाता था सब उसके सामने मारे जाते थे, परन्तु बौना एक बार से ज़्यादा मरासा होचुका था। आखिरकार वे जीत गए और वैरी चारों ओर भाग गए, परन्तु इससे पहिले बौने की एक टाँग जाती रही। परन्तु देव के एक घाव भी न आया।

یہہ لڑائي پہلے دیو نے شروع کي مگر بونا بہت پیچھے نہ تھا - جہاں کہیں دیو جاتا تھا تمام اس کے سامنے مارے جاتے تھے مگر بونا ایک مرتبہ سے زیادہ عنقریب مرگیا تھا - آخر کار انہوں نے فتح پائي اور دشمن چاروں طرف بھاگ گئے - مگر اس سے پیشتر نہیں کہ بونے کي ٹانگ جاتي رہی - مگر دیو کے کوئي زخم نہ لگا *

Pleased, *a.* amused ख़ुश خوش Cried out—called out चिल्लाया پکارا Hero, *n.* warrior बहादुर بہادر - جوان مرد Honour, *n.* respect मान عزت *

देव अपनी जीतों से बहुत ख़ुश था और बौने से चिल्लाकर कहने लगा—"मेरे छोटे वीर! चलो एक लड़ाई और जीतें और तब हमारा हमेशा को नाम हो जायगा।"

دیو اپني فتحیابیوں سے بہت خوش تھا اور بونے کو زور سے پکارا "میرے چھوٹے جوان مرد! ہم کو ایک فتحیابي اور حاصل کرنے دو اور تب ہم ہمیشہ کے لئے عزت حاصل کرینگے" *

By this time—during the time अब اس وقت Grown *past. part.* became होगया ہوگیا Find, *v.* see देखना معلوم کرنا - دیکھنا Rewards, *n.* prizes;

recompenses इनाम عزت-انعام Fall upon me—befall my lot मुझपर पड़ती है میری تقدیر میں ہوتا ہے *

बोना जो अब कुछ बुद्धिमान हो गया था बोला—"नहीं अब मैं और न लड़ूँगा क्योंकि मैं देखता हूँ कि हर एक लड़ाई मैं तुमको इनाम मिलते हैं और मार मुझपर पड़ती है।"

بونے نے جو کہ اس وقت عقلمند ہوگیا تھا کہا "نہیں نہیں-اب میں نہیں لڑونگا کیونکہ میں دیکھتا ہوں کہ ہر ایک لڑائی میں تمام انعام تم کو ملتا ہے اور تمام چوٹ میرے اوپر پڑتی میں " *

Learn, *v.* get instruction सीखना سیکھنا From this—from this story इस कहानी से اس قصہ سے Associate, *v.* keep company संगत रखना صحبت رکھنا Equals, *n.* बराबर के वाले ہمعصروں-برابر والے *

Greatly, *adv.* by far बहुत ज़्यादा بہت زیادہ Superiors, *n.* men higher in rank, &c. बड़े हुए عزت-بڑے نبي Riches, *n.* wealth धन دولت *

मैं समझता हूँ कि हम इस कहानी से यह सीखें कि बराबर वालों से मेल रखना चाहिये न कि उनसे जो या तो शक्ति में या धन में हमसे बढ़े हुये हैं।

میں خیال کرتا ہوں کہ ہم کو اس قصہ سے سیکھنا چاہئے کہ یہہ بہتر ہے کہ ہم اپنے ہمعصروں کي صحبت رکھیں بہ نسبت اس کے کہ جو کہ ہم سے یا تو طاقت میں یا دولت میں بڑھے ہوئے ہیں *

No. 3.

Lesson 10.

THE DISPUTE.

झगड़ा । جھگڑا

Page 33.

Large, *a.* big बड़ा بڑا Town, *n.* क़सबा قصبہ Beg, *v.* भीख माँगना بھیکھ مانگنا Rice, *n.* चावल چاول To gather, *v.* to pick up; to collect इकट्ठा करना اکٹھا کرنا Firewood, *n.* fuel ईंधन ایندھن-جلانے کي لکڑی To cook पकाना پکانا Food, *n.* भोजन کھانا Happily, *adv.* joyfully; felicitously प्रसन्नता से خوشی سے ❀

एक समय एक बड़े क़सबे में एक बूढ़े स्त्री-पुरुष रहते थे। बूढ़ा आदमी हर रोज़ क़सबे में भीख माँगने निकल जाता था और चावल, दाल और दूसरी चीज़ें लाकर अपनी स्त्री को दे देता था। स्त्री भोजन बनाने को ईंधन बटोरने चली जाया करती थी। वे बड़ी प्रसन्नता से रहते थे।

ایک مرتبہ ایک بڑے قصبے میں ایک بڈھا بڑھیا جفت رهتا تھا—بڈھا آدمي هر روز قصبے میں بھیکھ مانگنے کے لئے جایا کرتا تھا اور چاول-دال-اور دوسري چیزیں لاتا تھا اور اُن کو اپني بیوي کو دیتا تھا—اور وہ اپنا کھانا پکانے کي لکڑي اکٹھا کرنے کے لئے باهر جایا کرتي تھي اور وے باهم بہت خوش رهتے تھے ❀

Nobleman, *n.* rich man भला आदमी امیر آدمي Husband, *n.* पति شوهر To taste, *v.* to perceive by tongue स्वाद लेना ذایقہ لینا Cake, *n.* a kind of delicate bread टिकिया چپاتي ❀

उस समय क़सबे में एक बड़ा भला आदमी रहता था जिससे बूढ़ा आदमी हर रोज़ भीख माँगा करता था। एक दिन बुढ़िया ने अपने पति से कहा—"मुझे टिकिया खाने की बड़ी इच्छा है, इसलिये जाओ और कुछ अच्छा चावल माँगकर मेरे पास लाओ।"

اُس وقت اُس قصبہ میں ایک بہت امیر آدمی رہتا تھا جس سے بڈھا آدمی ہر روز بھیکھ مانگتا تھا- ایک روز بڈھی عورت نے اپنے شوہر سے کہا-"میں ایک چاول کی چپاتی کے ذایقہ لینے کی بہت خواہش رکھتی ہوں-پس جاؤ اور کچھ عمدہ چاول مانگ کر میرے پاس لاؤ" *

बूढ़े आदमी ने उत्तर दिया—"बहुत अच्छा, मैं आज बाहर जाऊँगा और देखूँगा यदि अच्छा चावल मिल सके।"

بڈھے آدمی نے جواب دیا "بہت اچھا-میں آج باہر جاؤنگا اور دیکھونگا کہ آیا میں کچھ عمدہ چاول لاسکتا ہوں" *

Millet, *n.* बाजरा باجرا Coarse, *a.* not refined मोटा موٹا Begged, *v.* asked for; prayed माँगा التجاکی مانگی Refused, *v.* declined; denied मना किया انکار کیا Handful, *a.* मुट्ठीभर مٹھی بھر *

पस वह कुछ ग़रीब आदमियों के घर गया और उन्होंने उसको दाल, बाजरा और मोटा चावल दिया, परन्तु उसे अच्छा चावल न मिल सका। तब वह भले आदमी के घर गया और उम्दा चावल माँगने लगा। तब उन्होंने उसको दाल दी परन्तु उसने न ली, तब उन्होंने उसे बाजरा दिया परन्तु उसने लेने से मना किया। फिर उन्होंने उसे मोटा चावल दिया उसने वह भी न लिया। आख़िरकार उन्होंने मुट्ठीभर अच्छा चावल दिया और वह उन्हें लेकर घर चला गया।

پس وہ چند غریب آدمیوں کے مکانوں پر گیا اور اُنہوں
نے اس کو دال-باجرا موٹا چاول دیا-مگر اُس کو کچھہ
عمدہ چاول نہ ملا-تب وہ امیر آدمی کے مکان پر گیا اور
عمدہ چاول مانگا-انہوں نے اُس کو دال دي مگر اُس نے اُسکو
نہیں لیا-تب اُنہوں نے اُسکو باجرا دیا مگر اُسنے اُس کو
لینے سے انکار کیا-تب اُنہوں نے اُسکو موٹا چاول دیا مگر اُس
نے اُس کو بھي انکار کیا- آخرکار اُنہوں نے اوسکو مٹھي بھر
عمدہ چاول دئیے اور وہ اسکو لیکر گھر چلا گیا ※

Page 34.

Dried, *v.* सुखाया سکھایا Ground, *v.* reduced to powder पीसा پیسا Flour, *n.* आटा آٹا Baked, *v.* cooked पकाया پکایا Said to herself अपने मन में कहा اپنے دل میں کہا ※

जब उसकी स्त्री ने अच्छा चावल देखा वह बहुत खुश हुई और उसको ले लिया। तब उसको सुखाया और आटा पीस लिया। उसने आटे की तीन छोटी टिकियाँ बनाईं और उनको पकाया, तब अपने मन में कहने लगी—"इनमें से दो मैं खालूँगी और एक अपने बूढ़े आदमी को दूँगी।"

جب اوسکي بیوي نے عمدہ چاول دیکھا تو وہ بہت
خوش ہوئي اور اوسکو لے لیا-فوراً سکھا ڈالا اور پیس کر آٹا
کر ڈالا-تب اُس نے آٹے کي تین چھوٹي ٹکیاں بنائیں اور
انکو پکایا اور اپنے دل میں کہا "ان میں سے دو میں کھاؤنگي
اور ایک اپنے بڈھے آدمي کو دونگي" ※

Presently, *ad.* immediately; at once तुरन्त فوراً Dispute, *n.* fight झगड़ा جھگڑا Arose, *v.* ensued होने लगा هونے لگا-اُٹھا *

उसका बूढ़ा तुरन्त घर आगया और उनमें झगड़ा होने लगा।

فوراً اُس کا بڈھا آدمي مکان میں آیا اور اُنمیں جھگڑا هونے لگا *

बूढ़ी औरत ने कहा—"मैं ज़रूर दो टिकियाँ लूँगी; क्योंकि मैंने उनको पकाया है।"

بڈھي عورت نے کہا "میں ضرور دو چپاتي لونگي کیونکہ میں نے اُنکو پکایا ہے" *

बूढ़े आदमी ने कहा—"नहीं, मुझे दो टिकियाँ मिलनी चाहियें, क्योंकि मैं चावल लाया हूँ।" और वे इस बात पर बहुत नाराज़ होगये।

بڈھے آدمي نے کہا "نہیں مجھکو ضرور دو چپاتي ملني چاهئیے کیونکہ میں چاول لایا هوں" اور وے اس پر بہت ناراض هوگئے *

Bargain, *n.* agreement वादा عہد Whoever जो कोई جو کوئي Wakes up—arises जागता है اُٹھتا هے *

आख़िरकार उन्होंने वादा किया और कहा—"चलो दोनों सोवें और जो सबसे पीछे उठेगा उसी को दो रोटियाँ मिलेंगी।

آخرکار اُنہوں نے ایک عہد کیا اور کہا "چلو هم سوئیں اور جو کوئی سب سے پیچھے اٹھے گا اُسي کو دو چپاتیاں ملیں گی" *

Put away—put aside अलग रख दिया علیحدہ رکھدیا Woke up—arose जाग उठा جاگے اُٹھا As usual—as

always हमेशाह هميشه-حسب معمول Wanted, *v.* wished चाहता था چاهتا تها Losing, *part.* depriving खोना کهونا *

पस बुढ़िया ने टिकियाँ रख दीं और वे सोने चले गये। सुबह को वे मामूली तौर पर जागे परन्तु उनमें से पहिले कोई उठना नहीं चाहता था, इस डर से कि फ़ालतू टिकिया जाती रहेगी। बूढ़े आदमी ने अपने दिल में कहा—"पहिले मेरी बुढ़िया स्त्री को उठने दो और फिर मुझे दो टिकियाँ मिल-जायँगी।

پس بڈھي عورت نے چپاتيوں کو عليحده رکهه ديا اور وے سونے چلے گئے - صبح وے حسب معمول جاگے مگر ان ميں سے کوئي فاضل چپاتي کو کهو دينے کے خوف سے پهلے نه اٹهنا تها-بڈهے آدمي نے اپنے دل ميں کہا "ميري بڈهي عورت کو پهلے اٹهنے دو" اور تب ميں دونوں چپاتياں لے لونگا *

Still, *a.* quiet; calm चुपचाप خاموش Sure, *a.* certain ज़रूर يقيناً-ضرور Pretending, *part.* feigning ज़ाहिर करते हुए; बहाना करते हुए ظاهر کرکے-بهانه کرکے Asleep, *a.* in a state of sleep सोता हुआ سوتا هوا *

परन्तु बुढ़िया चुपचाप पड़ी सोच रही थी—"वह ज़रूर जल्दी उठेगा और फिर मुझे दो टिकियाँ मिल जायँगी" वे दोनों बहाना किये चुपचाप लेटे पड़े रहे और तीन दिन तक ऐसा ही होता रहा।

مگر بڈهي عورت يه خيال کرکے بالکل خاموش پڑي تهي که وه ضرور جلد اٹهيگا اور تب ميں دو چپاتي لونگي- اور وے دونوں سوتے هوئے کا بهانه کرکے بالکل خاموش پڑے رهے-يه حالت تين روز تک رهي *

Page 35.

Missed, *v.* lost खो दिया کھو دیا Happened, *v.* became होगया ھوگیا *

परन्तु भले आदमी ने जब उस बूढ़े को जो हर रोज़ उसके घर भीख माँगने जाता था न देखा तो पूछा—"वह बूढ़ा आदमी कहाँ है जो यहाँ हर रोज़ भीख माँगने आता था? मैंने उसे तीन दिन से नहीं देखा है। उसे क्या होगया?"

مگر امیر آدمي نے بڈھے آدمي کو جو کہ ھر روز اس کے مکان پر بھیکھ مانگنے آتا تھا جب نہ دیکھا تو کہا "وہ بڈھا آدمي کہاں ہے جو یہاں ھر روز بھیکھ مانگنے آتا تھا؟ میں نے اس کو تین روز سے نہیں دیکھا-اس کو کیا ھوگیا؟" *

Servants, *n.* नौकर نوکر To find out—to ascertain मालूम करने को دریافت کرنے کے لئے Mat, *n.* चटाई چٹائي Apparently, *ad.* outwardly ज़ाहिरा ظاھرا Lifeless, *a.* dead बेजान مردہ *

तब उसने अपने नौकरों को यह मालूम करने को भेजा कि बूढ़े को क्या होगया। वे उसके घर आए और भीतर देखने लगे तो देखा कि बूढ़ा आदमी और उसकी स्त्री चटाई पर बिल्कुल चुपचाप और देखने में बेजान लेटे पड़े हैं, तो उन्होंने कहा—"वे दोनों ज़रूर मर गए हैं।"

تب اس نے اپنے نوکروں کو یہ دریافت کرنے کے لئے بھیجا کہ اس بڈھے آدمي کو کیا ھوا-وے اس کے مکان پرگئے اور اندر دیکھنے لگے تو دیکھا کہ بڈھا آدمي اور اس کي بیوي چٹائي پر بالکل خاموش اور بے جان پڑے ھوئے ھیں تو انھوں نے کہا- "وے دونوں ضرور مرگئے ھیں" *

Page 36.

Beggar, *n.* one who begs or asks, for alms; a mendicant भिखारी ‎بهيكهه مانگنے والا - فقير‎ Floor, *n.* फ़र्श ‎فرش‎ Thatch, *n.* straw or other substance for covering छप्पर; फूँस ‎پهونس-چهپر‎ Rafters, *n.* timbers; beams कड़ियाँ ‎کڑیاں‎ Funeral, *n.* burial क्रिया कर्म ‎تجهيز و تكفين‎ Pyre, *n.* a burial pile चिता ‎چتا‎ Bodies, *n.* शरीर; लाश ‎نعش‎ *

पस वे लौटकर गए और भले आदमी से कहने लगे—"बूढ़ा भिखारी और उसकी स्त्री दोनों मरगए हैं। हमने उनको उनके घर में फ़र्श पर पड़े देखा।" तब भले आदमी ने कहा "जाओ, छप्पर और उनके घर की कड़ियाँ ले जाओ, एक चिता बनाओ और उनकी लाशें जलादो।"

پس وے واپس گئے اور امير آدمي سے كہا-"بڈھا فقير اور اُس كي بيوي دونوں مرگئے-هم لوگوں نے انكو اُنكے مكان كے فرش پر پڑے هوئے ديكها" تب امير آدمي نے كہا "جاؤ اور ان كے مكان كے چهپر اور كڑياں نكال لو—ايک چتا بناكر ان كي نعش جلا دو" *

Pulled off, *v.* took down गिरा दिया ‎گرا دیا‎ Roof, *n.* ceiling छत ‎چهت‎ Burning ghat—a pl2ce where lead bodies are burnt; cremation ground जलाने का घाट; मरघट ‎مرگهٹ‎ Fetched, *v.* carried ले गये ‎لے گئے‎ Set light—put fire आग लगादी ‎آگ لگادي‎ Wood, *n.* लकड़ी ‎لكڑي‎ *

पस वे गए। छत गिरादी और उसे मरघट को लेगए और एक चिता बनादी। तब लोग बूढ़े आदमी और उसकी स्त्री को

ले गये, उनको चिता पर रख दिया और लकड़ियों में आग लगा दी।

پس وے گئے اور چھت کو گرا دیا اور اس کو جلانے کے
گھات پر لے گئے اور ایک چتا بنائی۔تب آدمی بڈھے آدمی
اور اس کی بیوی کو لے گئے اور ان کو چتا کے اوپر رکھا اور
لکڑی میں آگ لگادی *

Crackle, *v.* to make small and frequent sharp sounds चटकना چٹکنا-چڑ چڑانا Sprang up—leaped up कूद पड़े; उछल पड़े کود پڑے - اُچھل پڑے Shouted out—cried out चिल्ला उठे چلائے *

परन्तु जब लकड़ी जलने और चटकने लगी तो बूढ़ा आदमी और उसकी स्त्री दोनों उछल पड़े और चिल्ला उठे—"मैं उन दोनों को खाऊँगा; मैं उन दोनों को खाऊँगा।"

مگر جونکہ لکڑی جلنے لگی اور چٹکنے لگی تو بڈھا
آدمی اور اس کی بیوی دونوں کود پڑے اور باہم چلانے لگے-
"میں ان دونوں کو کھاؤنگا-میں ان دونوں کو کھاؤنگی" *

Terribly, *ad.* horribly ; very much बहुत ज़्यादा بہت زیادہ Frightened, *v.* terrified डर गये ڈر گئے خوف زدہ ہوئے-ڈر گئے Ran off, *v.* fled भाग गए بھاگ گئے Jumped up—leaped up कूद पड़े کود پڑے *

इसपर दोनों आदमी बहुत डरगये और भागकर भले आदमी के पास यह चिल्लाते हुए गए—"बूढ़ा आदमी और उसकी स्त्री चिता में से कूद पड़े और चिल्लाने लगे, मैं उन दोनों को खाऊँगा, मैं उन दोनों को खाऊँगा। हम लोग बहुत डर गए और भाग आये; क्योंकि वे हमको खाये जाते थे।"

اس پر دونوں آدمی بہت خوف زدہ ہوئے اور بھاگ کر امیر آدمی کے پاس گئے یہ چلاتے ہوئے کہ بڈھا آدمی اور اس کی بیوی چتا پر سے کود پڑے اور چلانے لگے کہ میں ان دونوں کو کھاؤنگا - میں ان دونوں کو کھاؤنگی - ہم لوگ بہت خوف زدہ ہوئے اور بھاگے کیونکہ وے ہم کو کھائے جاتے تھے *

Greatly, *adv.* very much बहुत ज़्यादा بہت زیادہ Astonished, *v.* surprised मुतअज्जिब हुआ متعجب ہوا Question, *n.* an interrogation सवाल سوال Appeared, *v.* came दिखाई पड़े; आए دکھائی پڑے-آئے Amused, *v.* pleased ख़ुश हुआ خوش ہوا Pity, *n.* compassion दया رحم Happily, *adv.* gladly; joyfully ख़ुशी से خوشی سے Even after—after this इसके पीछे بعدازاں *

भले आदमी को यह सुनकर बड़ा तअज्जुब हुआ परन्तु पहिले इसके कि वह कुछ और सवाल करे बूढ़ा आदमी और उसकी स्त्री द्वार पर दिखाई पड़े और उससे कुल कहानी कह सुनाई। भला आदमी उनकी कहानी सुनकर बड़ा ख़ुश हुआ— उनपर रहम किया और उनको अपने घर ले गया। वहाँ वे इससे पीछे अमन-चैन से रहे।

امیر آدمی یہ سنکر بہت متعجب ہوا مگر قبل اس کے کہ وہ اور کچھ سوال پوچھے-بڈھا آدمی اور اسکی بیوی دروازے پر دکھائی پڑے اور اس سے تمام قصہ بیان کیا-امیر آدمی ان کے قصہ سے بہت خوش ہوا—ان پر رحم کیا اور ان کو اپنے مکان میں لے گیا جہاں کہ انہوں نے بعدازاں خوشی سے زندگی بسر کی *

LESSON 11.

ISHWAR CHANDRA VIDYASAGAR.

ईश्वरचन्द्र विद्यासागर। ایشور چندر ودیا ساگر

A LESSON AGAINST FALSE PRIDE.

Page 37-38.

मिथ्या अभिमान के विरुद्ध शिक्षा।

جہوتے فخر کے برخلاف نصیحت

Lesson, *n.* moral नसीहत نصیحت - سبق False pride—vain pride मिथ्या अभिमान جہوتہا فخر ※
Scholar, *n.* a man of letters विद्वान् عالم - فاضل Respect—honour मान; इज़्ज़त عزت Vast, *a.* great ज़्यादा زیادہ Learning, *n.* erudition विद्या علمیت Gentle, *a.* courteous नेक شریف Noble, *a.* high उच्च شریف Character, *n.* personal qualities of a man चालचलन چال وچلن *

तुम सबने महान् पंडित ईश्वरचन्द्र विद्यासागर के बारे में सुना है। तुम जानते हो कि वह कैसा विद्वान् था, उसने कितना कठिन परिश्रम किया था और अपनी ज़्यादा विद्या और अच्छे चालचलन के कारण उसने किस प्रकार सबसे मान पाया ?

تم سب لوگوں نے شری پنڈت ایشورچندر ودیاساگر کی نسبت سنا ہے-تم جانتے ہو کہ وہ کسقدر بڑا عالم تہا-وہ کس قدر سخت کام کرتاتہا اوراُسنے تمام آدمیوں سے زیادہ علمیت-شرافت اور عمدہ چال وچلن کی وجہ سے کیسی عزت حاصل کی تہی *

Great scholars—very learned men बड़े विद्वान् بڑے عالم *

From him—from his character उनसे اُن سے Lesson, *n.* instructions शिक्षाएँ; नसीहतें نصيحتيں Industry, *n.* labour परिश्रम محنت Perseverance, *n.* steadfastness मुस्तैदी; दृढ़ता ثابت قدمي Following, *a.* given below नीचे लिखे حسب ذيل False pride—vain pride मिथ्या अभिमान جهوٽها فخر *

हम सब ईश्वरचन्द्र की तरह बड़े विद्वान् नहीं होसकते, परन्तु हम उनसे परिश्रम और दृढ़ता की नसीहतें सीख सकते हैं। मैं समझता हूँ कि जब हम नीचे लिखी कहानी सुनें तो मिथ्या अभिमान के ख़िलाफ़ नसीहत भी सीखें।

هم سب لوگ ايشور چندر کيطرح بڑے عالم نہيں هوسکتے مگر هم اُن سے محنت اور ثابت قدمي کي نصيحتوں سيکهه سکتے هيں-اور ميں خيال کرتا هوں که جب هم حسب ذيل قصه سنتے هوں تو هم جهوٽهے غرور کے برخلاف بهي ايک نصيحت سيکهه سکتے هيں *

Was travelling—was going; was journeying यात्रा कर रहा था سفر کر رها تها At the time—at that time उस समय اُسوقت *

Page 39.

College, *n.* कॉलेज کالج Happened, *v.* took place हुआ واقع هوا, Student, *n.* a scholar विद्यार्थी طالب علم Appeared—seemed मालूम हुआ معلوم هوا Holidays, *n.* छुट्टियाँ تعطيل Greater, *a.* superior बड़ा بڑا Than any one else—than all other men औरों की बनिस्बत

اور آدميوں كي به نسبت Deign, *v.* to condescend ध्यान देना; परवाह करना متوجه هوتا Meekly, *ad.* humbly अधीनता से عاجزي كے ساتهه *

एक दिन ईश्वरचन्द्र अपने घर मिदनापुर जा रहे थे। उसी समय कलकत्ते के कॉलेज का एक विद्यार्थी भी छुट्टियों में अपने घर जा रहा था। ऐसा मालूम होता था कि वही विद्यार्थी अपने आपको और सबसे ज़्यादा बड़ा समझता था और उसने पंडितजी से बोलने की कुछ परवाह न की जो (पंडित) पास ही अधीनता से बैठा रहा और एक शब्द भी न बोला।

ايك روز ايشور چندر اپنے مكان مدنا پور جارهے تهے-اُسي وقت كلكته كے كالج كا ايك طالب علم چهٹيوں ميں اپنے مكان جارها تها-وه طالب علم اپنے كو به نسبت اور كسي شخص كے زياده بڑا خيال كرتا هوا معلوم هوتا تها-اور پنڈت جي سے بات چيت كرنے كے لئے متوجه نه هوا جو اُس كے قريب عاجزي كے ساتهه بيٹها تها اور ذرا بهي بات نه كي *

Arrived at, *v.* reached पहुँचे پہونچے Loudly, *ad.* aloud ज़ोर से زور سے To carry, *v.* to convey लेजाना ليجانا Busy, *a.* engaged मशगूल مشغول Luggage, *n.* baggage बोझ; असबाब اسباب سفري - گٹهري گٹهري Difficulty, *n.* trouble दुःख تكليف Offered, *v.* proposed कहा كها *

जब वे मिदनापुर पहुँचे तो विद्यार्थी जिसके पास एक छोटा बेग था ज़ोर से कुली को पुकारने लगा कि आओ और

इसे ले चलो, परन्तु कोई कुली न आया, क्योँकि वे और मुसाफ़िरोँ के असबाब उठाने मैँ लगे थे; पस पंडित जी विद्यार्थी को दुःख मैँ देख कहने लगे कि मैँ आपका बेग ले चलूँ ।

جبکہ وے مدنا پور پہونچے تو طالب علم جس کے پاس ایک چھوٹا تھیلا تھا اُس کو لے چلنے کے واسطے ایک قلي کو بلانے کے لئے زورسے چلانے لگا مگر کوئي قلي نہ آیا کیونکہ وے مسافروں کے اسبابوں کے اُٹھانے میں مشغول تھے - پس پنڈت جي نے طالب علم کو تکلیف میں دیکھکر خود اس کے تھیلے کو لے چلنے کے لئے کہا *

Marched, *v.* walked चल दिया چلا Proudly, *ad.* with pride अभिमान से غرورکےساتھہ Services, *n.* performances of labour काम کام Politely, *ad.* gently नम्रता से آهستہ سے Refused, *v.* declined to accept मना किया انکار کیا Went on his way—went away from that place अपनी राह ली; वहाँ से चलदिया وهاں سے چلدئے

विद्यार्थी अभिमान से आगे २ चलता था और पंडित जी अधीनता से उसके पीछे २ थैला लिये जाते थे। जब वे विद्यार्थी के घर पर पहुँचे, जो बहुत दूर न था, तो विद्यार्थी ने थैला ले लिया और पंडित जी को अपनी सेवा के लिये चार पैसे दिये। पंडित जी ने धीरे से लेना अस्वीकार किया और अपनी राह ली ।

طالب علم غرور کے ساتھہ آگے چلتا تھا اور پنڈت جي تھیلا لئے هوئے عاجزي کے ساتھہ پیچھے چلتے تھے - جب کہ وے طالب علم کے مکان پر پہونچے جوکہ بہت دور نہ تھا تو طالب علم نے

تھیلا لے لیا اور پنڈت جی کو اپنے کام کے واسطے چار پیسے دئے - پنڈت نے آهستہ سے لینے سے انکار کیا اور وهاں سے چل دئے*

Delighted, *v.* pleased खुश हुआ خوش تھا To receive, *v.* to get पाने को پانے کے لئے Invitation, *n.* solicitation; the act of inviting न्यौता دعوت To attend—to wait on जाना حاضر هونیکے لئے Party, *n.* a company; feast ज्यौनार جماعت - دعوت In honour of—out of respect for सन्मान के लिये عزت کرنے کے لئے More full of pride—being more proude ज़्यादा अभिमान से زیادہ مغرور Shame, *n.* शर्म شرم Dismay, *n.* terror भय ڈر Humble, *a.* gentle नेक عاجز - نیک Fellow traveller—a passenger travelling in company of another traveller साथी; यात्री ساتھي-مسافر *

दूसरे दिन वह विद्यार्थी ईश्वरचन्द्र विद्यासागर के सन्मान की ज्यौनार मैं जाने का न्यौता पाकर बहुत प्रसन्न हुआ। वह हमेशा से ज़्यादा अभिमान करके गया, परन्तु अपने पहले दिन के साथी यात्री का सन्मान देखकर उसे कितनी शर्म और भय हुआ।

دوسرے روز وہ طالب علم ایک مجلس میں حاضر هونے کے بلاوا پانے سے جو کہ پنڈت ایشورچندر ودیاساگر کي عزت میں دي جانے والی تھي بہت خوش تھا-وہ بہ نسبت همیشہ کے زیادہ فخر کرتا هوا گیا- مگر اسکو ذي عزت پنڈت کو دیکھکر شرم اور خوف پیدا هوا اس لئے کہ وہ اگلے روز اُس کے عاجز ساتھي - سافر تھے *

Sure, *a.* certain ज़रूर یقیناً Not to be ashamed—not to feel shame शर्मिन्दा न होने को شرمندہ نہ ہونے کے لئے Honourable work—a work that brings honour to the doer मान का काम عزت کا کام However, *ad.* to what extent कितना چاہے جسقدر Nature, *n.* sort भाँति قسم *

हमको विश्वास है कि उसने नसीहत सीखी और हम भी सीखें कि मान का काम करने में चाहे वह देखने में कैसा ही छोटा क्यों न हो कभी शर्मिन्दा न हो।

ہم لوگ یقیناً جانتے ہیں کہ اُس نے نصیحت سیکھی تھی اور اُس کو ہم لوگوں کو بھی سیکھنی چاہئے کہ چاہے عزت کا کام کیسا ہی چھوٹے قسم کا ہو اُس کے کرنے میں ہم کو شرمندہ نہ ہونا چاہئے *

LESSON 12.

FATHER WILLIAM.

पिता विलियम। والد ولیم

Page 40.

STANZA 1.—Prose Order:—No change.

Old, *a.* aged बूढ़ा بڈھے Young, *a.* तरुण نوجوان Cried, *v.* exclaimed चिल्लाकर कहा چلایا Locks, *n.* ringlets of hair बालों के गुच्छे بالوں کے گچھے Grey, *a.* white भूरा سفید Hale, *a.* healthy तन्दुरुस्त تندرست Hearty, *a.* cheerful खुश خوش Reason, *n.* कारण وجہ Pray, *v.* request प्रार्थना करना التجا کرنا *

तरुण आदमी ने चिल्लाकर कहा—"पिता विलियम, तुम बूढ़े हो। कुछ बाल जो बच रहे हैं सफ़ेद हैं। पिता विलियम तुम तन्दुरुस्त हो और खुशदिल बूढ़े आदमी हो। मैं आपसे प्रार्थना करता हूँ कि मुझे इसका कारण बताइये।"

نوجوان آدمي نے چلاکر کہا "والد وليم تم بڈھے ھو- چند بال جو کہ تمہارے باقي ھيں سفيد ھيں- والد وليم تم تندرست اور ايک خوش‌دل بڈھے آدمي ھو-ميں التجا کرتا ھوں کہ آپ مجھکو اس کي وجہ بتلاويں" ❊

STANZA 2.—Prose Order:—Father William replied—"I remembered in the days of my youth, that youth would fly fast; and at first (did) not abuse my health and my vigour, that I might never need them at last."

In the days of my youth—while I was young अपनी तरुण अवस्था में اپني جواني کے زمانہ ميں Youth, *n.* young age जवानी جواني Replied, *v.* answered उत्तर दिया جواب ديا Remembered, *v.* bore in mind; recollected याद रक्खा ياد کيا Would fly, *v.* would pass away बीत जायगी گذر جائيگا Fast, *ad.* quickly जल्दी से جلدي سے Abused, *v.* misused बुरी तरह काम में लाया بيجا استعمال کيا Health, *n.* soundness of body तन्दुरुस्ती تندرستي Vigour, *n.* energy; power शक्ति طاقت At first, *ad.* in the beginning शुरू में شروع ميں Need, *v.* require आवश्यकता होना; चाहना حاجت هونا-ضرورت هونا At last—in the end आख़िर में آخر ميں ❊

पिता विलियम ने उत्तर दिया—"अपनी जवानी के दिनों में मैंने याद रक्खा कि जवानी जल्दी बीत जायगी और अपनी तन्दुरुस्ती और ताक़त को शुरू में बरबाद न कर दिया, इस विचार से कि आख़िर तक मुझे उनकी ज़रूरत होगी।

والد ولیم نے جواب دیا کہ مجھکو جواني کے زمانے میں اس بات کا خیال تھا کہ جواني جلد گذر جائیگی اس سے میں نے شروع میں اپني تندرستي اور طاقت کا بیجا استعمال نہیں کیا تاکہ مجھکو اخیر تک اُن کي ضرورت نہ پڑجاوے *

Page 41.

STANZA 3.—Prose Order :—The young man cried—"Father William, you are old, and pleasures pass away with youth; and yet you (do) not lament the days that are gone; now I pray (you to) tell me the reason."

Pleasures, *n.* joys खुशियाँ خوشیاں Pass away, *v.* flee; cease to exist बीत जाती हैं گذر جاتي ہیں Yet, *ad.* in spite of तब भी تاہم - باوجودیکہ Lament, *v.* regret; mourn रोना; शोक करना افسوس کرنا *

जवान आदमी ने चिल्लाकर कहा—"पिता विलियम तुम बूढ़े हो। खुशियाँ जवानी के साथ बीत जाती हैं तिसपर भी तुम उन दिनों के लिये जो बीत गये हैं, अफ़सोस नहीं करते। अब मैं आप से प्रार्थना करता हूँ कि मुझे इसका कारण बताइये।"

نوجوان آدمي نے چلاکر کہا "والد ولیم تم بڈھے ہو اور جواني کے ساتھہ خوشیاں گذر جاتي ہیں اور تاہم تم ان دنوں کا

جو کہ گذر گئے ہیں افسوس نہیں کرتے - اب میں آپ سے التجا کرتا ہوں کہ مجھکو اس کی وجہ بتلائیے" *

Stanza 4.—Prose Order :—Father William replied—"In the days of my youth...... ...... for the past."

Last, *v.* continue चलना قائم رہنا. Thought, *v.* recollected ख़याल किया خیال کیا Future, *n.* time to come भविष्य آیندہ Whatever I did—in all my deeds or actions जो कुछ मैंने किया جو کچھ میں نے کیا Grieve, *v.* lament शोक करना افسوس کرنا Past, *n.* days gone-by बीता हुआ समय زمانہ گذشتہ *

पिता विलियम ने उत्तर दिया—"मैंने अपनी जवानी के दिनों में याद रक्खा कि जवानी बनी न रहेगी। जो कुछ मैं ने किया उसमें भविष्य का ख़याल रक्खा ताकि भूतकाल अर्थात् जो बीत गया उसपर कभी अफ़सोस न करना पड़े।"

والد ولیم نے جواب دیا کہ مجھکو اپنے جوانی کے زمانہ میں اس بات کا خیال تھا کہ جوانی قائم نہ رہیگی - جو کچھ کام میں نے کیا اسمیں آیندہ کا خیال رکھا تاکہ مجھکو زمانہ گذشتہ کا کبھی افسوس نہ کرنا پڑے *

Stanza 5.—Prose Order :—The young man cried—"you are old Father William......pray."

Hastening away, *v.* flying away; hurrying fast जल्दी बीत रही है جلد گذر رہی ہے Cheerful, *a.* gay ख़ुश خوش Love, *v.* are fond of शौक़ीन होना; प्यार

करना شایق هونا Converse upon—to talk of बातचीत करना بات چیت کرنا Death, *n.* destruction मौत موت - تباهي *

जवान आदमी ने चिल्लाकर कहा—"पिता विलियम तुम बूढ़े हो और जीवन जल्दी बीत रहा है। तुम खुश हो और मौत के विषय पर बातचीत करने में खुश मालूम होते हो। मैं आपसे प्रार्थना करता हूँ कि मुझे इसका कारण बताइये।"

نوجوان آدمي نے چلاکر کہا کہ تم بڈھے آدمي هو اور زندگي ضرور جلد گذر رهي هے (تاهم) تم خوش هو اور موت کي نسبت گفتگو کرنے کے شایق هو - میں التجا کرتا هوں کہ اب آپ مجھکو اس کي وجہ بتلائے *

Stanza 6.—Prose Order :—Father William replied—" (O) young man, I am cheerful, let the cause engage your attention. I remembered my God in the days of my youth, and He has not forgotten my age."

Cause, *n.* case बात بات Attention, *n.* careful thought ध्यान خیال Engage, *v.* employ लगाना لگانا Forgotten, *v.* lost sight of भूला بهولا - فراموش *

पिता विलियम ने जवाब दिया—"जवान आदमी, मैं खुश हूँ। इस बात पर विचार करो। मैंने अपनी जवानी के दिनों में परमेश्वर को याद रक्खा और वह मुझे मेरे बुढ़ापे में नहीं भूला है।"

والد ولیم نے جواب دیا "اے نوجوان آدمي میں خوش هوں اس بات پر خیال کرو میں نے اپنے خدا کا اپني جواني

کے زمانہ میں خیال رکھا اور اس لئے وہ میرے بڑھاپے میں
مجھے نہیں بھولا" *

LESSON 13.

BUDDHA.

बुद्ध بدھ

Page 42.

Long, long ago, *adv.phr.* it is a long time since वहुत समय वीता بہت زمانہ گذرا North, *n.* उत्तर شمال India, *n.* भारतवर्ष هندوستان Named, *v.* called कहलाता था; नाम था مسمي-کہلاتا تھا Queen, *n.* रानी ملکہ Beautiful, *a.* handsome सुन्दर خوبصورت *

वहुत समय वीता कि भारतवर्ष के उत्तर में एक सुद्धोदन नाम का राजा था और माया नाम की उसकी रानी थी। उनके एक सुन्दर पुत्र पैदा हुआ और उन्होंने उसका नाम सिद्धार्थ रक्खा।

بہت زمانہ گذرا کہ هندوستان کے شمال میں ایک
بادشاہ مسمي سددھودن اور اسکي ملکہ بنام مایا رهتے تھے-
اُن کے ایک خوبصورت لڑکا پیدا هوا اور اُنہوں نے اس کا نام
سددھارتھ رکھا تھا *

At his birth—when he was born जब वह पैदा हुआ جب وہ پیدا هوا Wonderful things—strange events अनोखी बातें عجیب واقعات Were told—were related कही गई थीं کہے گئے Wise men—sages बुद्धिमान लोग عقلمند آدمي Prince, *n.* the son of a king;

राजकुँवर شاہزادہ The lord of the world—the master of the world संसार का मालिक دنیا کا مالک *

उसके उत्पन्न होने पर उसके विषय में अद्भुत बातें कही गईं। पंडितों (बुद्धिमान लोगों) ने कहा कि यह राजकुँवर बुद्ध अर्थात् संसार का मालिक होगा।

اُس کے پیدا ہونے پر اس کی نسبت عجیب واقعات بیان کئے گئے اور دانشمندوں نے کہا یہہ نوجوان شاہزادہ بدھ یعنی دنیا کا مالک ہوجائگا *

Carefully, *ad.* with great care होशियारी से ہوشیاری سے Was brought up, *v.* was educated; was nursed पाला गया پرورش کیاگیا - پڑھایاگیا Called together, *v.* collected बुलाए اکٹھا کیا Kingdom, *n.* the dominion of a king राज्य بادشاہت - سلطنت To teach, *v.* to impart education सिखाने को سکھانے کے لئے - تعلیم دینے کے لئے Should know, *v.* ought to learn सीखना चाहिये سیکھنا چاہئے Grew, *v.* became होगया ہوگیا Learned, *a.* literate विद्वान् عالم Teachers *n.* masters गुरुवर्ग استاد Nothing more—no more और ज़्यादा नहीं اور زیادہ نہیں Books, *n.* पुस्तकें کتابیں Learned in books—got knowledge by readin books पंडित; पढ़ने लिखने में विद्वान् عالم - کتابوں میں پڑھکر عقل حاصل کی تھی Skilled, *a.* dexterous होशियार निपुण ہوشیار Weapons, *n.* instruments शस्त्र; हथियार ہتھیار Vain, *a.* proud अभिमानी مغرور Treated, *v.* behaved बर्ताव किया برتاؤ کیا Reverence, *n.* respect

सम्मान تعظیم۔عزت Companions, *n.* associates साथी ساتھي With gentleness—with politeness भलमनसाहत से شرافت سے Affection, *n.* love प्यार پیار Praised, *v.* admired प्रशंसा की; तारीफ़ की تعریف کی *

युवा राजकुँवर को उसके पिता ने बड़ी होशियारी से पाला। उसने राज्य के सब पंडितों को सब जो कुछ कि राजकुँवर को जानना चाहिये उसे पढ़ाने को इकट्ठा किया। राजकुँवर सिद्धार्थ जल्दी बड़ा विद्वान् होगया, यहाँतक कि उसके गुरु उसे और कुछ न बता सकते थे। और गो वह पुस्तकों में बड़ा विद्वान् था और सब शस्त्र-विद्याओं में बड़ा निपुण था तिसपर भी उसे कभी अभिमान न हुआ बल्कि अपने गुरुओं का बड़ा सम्मान करता था और अपने साथियों से भलमनसाहत और प्रेम का बर्ताव करता था, इसलिये सब लोग उस से प्रेम करते थे और उसकी प्रशंसा करते थे।

اُس کے باپ نے نوجوان شاہزادہ کي بہت ہوشياري کے ساتھہ پرورش کي اوراس نے بادشاہت کے تمام عالموں کو کل جو کچھہ کہ نوجوان شاہزادہ کو جاننا چاہئے اس کو سکھلانے کے لئے اکٹھا کیا۔ شاہزادہ سدھارتھہ بہت جلد بہت عالم ہوگیا پس اس کے اُستاد اس کو اور زیادہ نہ سکھلاسکے۔ گوکہ وہ عالم تھا اورتمام قسم کے ہتھیاروں کا استعمال جانتا تھا تاہم وہ کبھي مغرور نہ ہوا اور اپنے اُستادوں کي تعظیم کے ساتھہ اور اپنے ساتھیوں سے شرافت اور پیار کے ساتھہ برتاؤ کرتا تھا۔ اس لئے تمام آدمي اس کو پیار کرتے تھے اور اس کي تعریف کرتے تھے ❀

Life, *n.* career जीवन زندگي Happiness, *n.* pleasure खुशी خوشي Pain, *n.* trouble दुःख تکلیف

Sorrow, *n.* grief शोक رنج Sitting, *part.* बैठा हुआ بيٹھا هوا Garden, *n.* बाग़ باغ Snow-white, *a.* as white as snow बर्फ़ सा सफ़ेद مثل برف کے سفيد Swan, *n.* a large, handsome web-footed waterfowl with a longer neck and beak राजहंस راج هنس Hunter, *n* a huntsman शिकारी شکاری Had shot—had killed with a bullet मारा था مارا تها Fluttered, *v.* came flying उड़ता हुआ आया اُڑتا هوا آيا Wounded, *a.* injured घायल زخمي Took up, *v.* picked up उठा लिया اُٹها ليا *

Page 43.

Was moved, *v.* was affected असर हुआ اثر هوا At the sight of—seeing देखकर ديکهکر Creature, *n.* animal जीव مخلوق-جانور Bird, *n.* चिड़िया; पक्षी چڑيا With loving hands—with affectionate hands प्यार के हाथों से محبت کے هاتهوں سے Drew, *v.* took out निकाल लिया نکال ليا Cruel, *a.* hard-hearted निर्दई سنگدل Arrow, *n.* तीर تير Cared for it—took much care of it उसकी ख़बरदारी की اُس کي خبر گيري کي Set it free—released; set at liberty उसे छुड़ा दिया اُس کو آزاد کر ديا Rejoicing, *part.* being pleased ख़ुश होकर خوش هوکر Fellows, *n.* companions साथी ساتهيوں Memory, *n.* remembrance याद ياد Sufferings, *n.* afflictions दुःख تکليف Lived on—existed रहीं رهيں To meditate, *v.* to think deeply ध्यान देना خيال کرنا Ponder, *v.* to think विचारना خيال کرنے کے لئے Best, *ad.* excellently अच्छी तरह से

اچھي طرح سے Give up, *v.* resign; sacrifice दे देना; लगाना دے دینا - چھوڑ دینا To save, *v.* to protect बचाने को بچانے کے لئے Fellow men—fellow creatures जाति के लोग هم قوم لوگ *

उसका जीवन प्रसन्नता से इतना भरा हुआ था कि दुःख और शोक को वह जानता भी न था। परन्तु एक दिन जब वह बाग़ में बैठा था एक बर्फ़ सा सफ़ेद राजहंस, जिसे एक शिकारी ने मारा था, घायल उड़ता हुआ उसके पैरों पर आकर गिरा। राजकुँवर सिद्धार्थ ने उसे उठा लिया और उस सुन्दर घायल जीव को देखकर उसके चित्त में बड़ी दया आई। उसने धीरे से सुन्दर पक्षी को छुआ और प्यारे हाथों से उसके घाव में से निर्दई तीर निकाल लिया, उसकी ख़बरदारी की, और आख़िरकार उसे छोड़ दिया और वह ख़ुशी से अपने साथियों में लौट गया। यद्यपि राजहंस चला गया परन्तु उसके दुःखों की याद राजकुँवर के चित्त में बनी रही और वह संसार के दुःख और शोकों की ओर ध्यान देने लगा और सोचने लगा कि मैं अपने जीवन को कैसे अपने साथियों को दुःख और कष्ट से बचाने में अच्छी तरह बिताऊँ।

اُس کي زندگي خوشيوں سے اِس قدر بھري هوئي تھي کہ تکليف اور رنج اس کو معلوم نہ ہوتے تھے-مگر ايک روز جب کہ وہ باغ ميں بيٹھا هوا تھا تو ايک برف کی طرح سفيد راجهنس جس پر شکاري نے تير چلايا تھا زخمي اُڑکر اُس کے پيروں پر آيا-شاهزاده سدھارتھ نے اُس کو اُٹھا ليا اور اُس خوبصورت زخمي مخلوق کو ديکھکر اس کے دل ميں بہت ترس معلوم هوا-اُس نے آهستہ سے خوبصورت چڑيا کو

چھوا اور اپنے محبت کے ھاتھوں سے اس کے زخم سے بے رحم تیرکو نکالا اوراس کی خبرگیری کی اور آخرکار اس کو اپنے ساتھیوں میں خوش لوت جانے کے لئے آزاد کردیا۔ مگر گوکہ راج ھنس چلاگیا تاھم اس کے تکالیف کا خیال شاھزادہ کے دل میں موجود تھا۔اور دنیاکی تکالیف اور رنج کا خیال کرنے لگا اور سوچنے لگاکہ وہ کیسے اچھی طرح اپنی زندگی کو اپنے ھم قوموں کی تکلیف اور دردسے بچانے میں لگاسکتاھے *

In vain, *ad. phr.* of no use वृथा بے فائدہ Tried, *v.* endeavoured कोशिश की کوشش کی To turn, *v.* to change बदलना تبدیل کرنے کے لئے Hide, *v.* conceal छिपाना چھپانا Signs, *n.* tokens चिह्न علامتیں *

Page 44.

Lovely, *a.* beautiful रूपवती حسین۔خوبصورت Princess, *n.* राजकुमारी شاھزادی Bore, *v.* gave birth to पैदा हुआ پیدا ھوا Heavy, *v.* painful दुखदाई تکلیف دہ Burden, *n.* load बोझ بوجھ Bore, *v.* endured बरदाश्त किया برداشت کیا Night, *n.* रात رات Secrecy, *n.* privacy एकान्त تنہائی۔خلوت Silence, *n.* stillness ख़ामोशी; सन्नाटा خاموشی Stole, *v.* went away stealthily चुपके से चला गया چھپ کو چلا گیا *

Beside, *prep.* by the side of पास से پاس سے Royal, *a.* belonging to a king शाही شاھی Palace, *n.* residence of a king महल محل Never to return— for good कभी न लौटने को زندگی بھر کے لئے۔کبھی نہ لوٹنے کو

उसके बाप ने उसके विचारों को दूसरी बातों की ओर बदलने की और उसकी आँखों से दुःख, कष्ट, और मौत के चिह्नों को छिपाने की वृथा कोशिश की। उसने वृथा उसका विवाह एक रूपवती युवा स्त्री के साथ कर दिया, और जब राजकुमारी यसोधरा के एक लड़का होगया तब भी उसके विचार उसके साथियों की ओर से और उन भारी दुःखों के बोझ से जो उनको भोगने पड़ते थे न हटे; पस एक दिन रात को वह चुपके से और छिपकर अपनी सोती हुई स्त्री के पास से खिसक दिया और फिर शाही महल को कभी न लौटा।

اُس کے باپ نے بےفائدہ اُس کے خیالاتوں کو دوسري چیزوں
کي طرف تبدیل کرنے کی اور اُس کي نگاهوں سے تکلیف-درد
اور موت کي تمام علامتوں کے چھپانے کي کوشش کی - اس نے
بےفائدہ اسکي ایک حسین نوجوان شاهزادي سے شادی کردي
اورجب که شاهزادي یسودهرا کے ایک لڑکا بهي پیدا هوگیا
تب بهي اُسکے خیالات اپنے هم قوموں کي طرف سے اور رنج کی
تکلیف ده بوجهه سے جو که وے برداشت کرتے تھے تبدیل نه
هوئے- پس وه ایک رات کو چهپکر اور خاموشي سے اپني
سوتي هوئي بیوي کے پاس سے چلاگیا اور شاهي محل کو
همیشه کے لئے چهوڑ دیا *

Henceforth, *ad.* from this time forward अबसे اس وقت سے Spent, *v.* devoted बिताया گذاري تهي صرف کي تهی In the service of men—for the good of mankind मनुष्य जाति की सेवा में انسان کے فائده کے لئے Seeking, *part.* searching तलाश करते हुए تلاش کرتے هوئے

Pious, *a.* religious मज़हबी مذهبي Meditation, *n.* serious contemplation ध्यान ; ज्ञान دهيان - عبادت To gain, *v.* to win पाने को حاصل كرنے كے لئے Enlightenment, *n.* knowledge ; instruction शिक्षा تعليم Holy, *a.* pure पवित्र پاك Sinless, *v.* free from sin निरपराध بےگناه Might rise above—might get rid of छुटकारा पा जावें چهٹكارا پا جاويں *

अब से उसने अपना जीवन आदमियों की सेवा में बिताया, पवित्र ज्ञान से स्वयं शिक्षा और ज्ञान पाने की कोशिश की और तब लोगों को भी यह सिखाने की कोशिश की कि पवित्र, नेक, स्वच्छ और निरपराध जीवन रखने से वे भी कैसे पापों और दुनिया के दुःखों से छुटकारा पा सकते हैं।

اسوقت سے اسنے اپني زندگي آدميوں كے فائدے ميں صرف كي اور مذهبي عبادت كے ذريعه سے اپنے لئے تعليم پانے كي كوشش كي - اور تب آدميوں كو نصيحت كرنے كے لئے كه وے بهي كس طرح پاك - نيك - صاف اور بے گناه زندگي ركهنے سے دنيا كے گناهوں اور مصيبتوں سے چهٹكارا پاسكتے هيں *

Millions, *n.* लाखों لاكهوں Followers, *n.* disciples चेले شاگرد - مريد *

लाखों आदमी उसके चेले होगए और उसके पवित्र जीवन से शिक्षा ली।

لاكهوں آدمي اس كے مريد هوگئے اور اسكي پاك زندگي سے نصيحت سيكهي *

LESSON 14.

JACK AND THE BEANSTALK.—PART I.

जैक और घोड़े का डंठल—भाग १

جیک اور بوڑے کا ڈنٹھل—حصہ ۱

Page 45.

Jack—the name of a boy जैक. Beanstalk, *n.* the stalk of a plant called bean लोभिया का डंठल لوبیا کا ڈنٹھل Widow, *n.* a woman deprived of her husband विधवा بیوہ *

Poor, *a.* needy निर्धन غریب - محتاج Year by year, *ad. phr.* every year हर साल ہر سال Poorer and poorer—she became more and more needy as the time went on ज़्यादा ग़रीब زیادہ غریب Cow, *n.* गाय گائے *

किसी समय में एक ग़रीब विधवा थी जिसके एक बेटा था, जिसका नाम जैक था। विधवा बहुत ग़रीब थी और वह हर साल ग़रीब होती गई यहाँतक कि आख़िरकार उसके पास एक गाय के सिवा और कुछ न बचा।

کسي زمانہ میں ایک غریب بیوہ تھي جسکے ایک لڑکا تھا۔ اُس کا نام جیک تھا - بیوہ بہت غریب تھي اور ہرسال وہ اور زیادہ غریب ھي ھوتي گئي یہاں تک کہ آخرکار اُس کے پاس بجز ایک گائے کے اور کچھ باقي نہ رہا *

Rather, *ad.* somewhat कुछ-कुछ کسي قدر Stupid, *a.* wanting in understanding मूर्ख بیوقوف Lazy,

a. idle; indolent; slow सुस्त سست - کاهل Sell, *v.* dispose of बेचना فروخت کرنا-بیچنا Starve, *v.* to die of hunger भूखों मरना بهوکهوں مرنا Market, *n.* a place where things are bought and sold बाज़ार بازار Best price—highest price सबसे ज़्यादा दाम سب سے زیادہ قیمت To cry, *v.* to weep रोना رونا *

इस समय जैक कुछ-कुछ मूर्ख और सुस्त था और वह अपनी माता की ज़्यादा सहायता नहीं करता था। एक दिन उस (माता) ने उससे कहा जबतक हम गाय को न बेचें हमको भूखों मरना पड़ेगा। "कल तुम उसे बाज़ार ले जाओ और जितना अच्छा दाम तुमको मिल सके उतने में उसे बेच आओ।" तब वह रोने लगी।

اُس وقت جیک کسی قدر بیوقوف اور سست تھا اور اپنی ماں کو زیادہ مدد نہ دیتا تھا- ایک روز اُس نے (ماں نے) اُس سے (جیک سے) کہا- تاوقتیکہ ہم گاے کو فروخت نہ کریں ہم کو بھوکیوں مرنا پڑیگا- "کل تم اسکو بازار ضرور لیجاؤ اور سب سے زیادہ قیمت پر جو کہ تم کو مل سکے اُسکو فروخت کر دو" اور تب وہ رونے لگی *

Went to bed—went to sleep सोने चले गये سونے چلے گئے Started off, *v.* set out चल दिया روانہ هوگیا چلا گیا On the road—on his way to market सड़क पर راستہ میں Farmer, *n.* a cultivator किसान کسان کاشتکار Pulled out, *v.* took out निकाला نکالا Pocket, *n.* जेब جیب Showed, *v.* pointed out दिखाया دکھلایا تھا *

वे सोने चले गए। सुबह जैक गाय लेकर बाज़ार चला गया। सड़क पर उसे एक किसान मिला और वे बातें करने लगे ; परन्त किसान ने अपनी जेब से कुछ लोमिया की फली निकालीं और उन्हें जैक को दिखाया। उसने कहा—"क्या तुम इन लोमिया की फलियों को देखते हो?"

وے سونے چلے گئے اور صبح جیک گاے کو لیکر بازار گیا -
راستہ میں اسکو ایک کاشتکار ملا اور وے بات چیت کرنے لگے -
فوراً کاشتکار نے اپنی جیب سے کچھ لوبھیا کی پھلی نکالیں
اور اُن کو جیک کو دکھلایا - اُسنے کہا "کیا تم یہ لوبھیا کی
پھلی دیکھتے ہو" *

Pretty, *a.* nice सुन्दर عمدہ اچھا Like, *v.* desire चाहना چاہنا Wonderful, *a.* strange अद्भुत عجیب نایاب *

जैक ने उनको देखा और समझा कि वे बड़ी सुन्दर हैं। तब उसने किसान से कहा—"मैं उन लोमिया की फलियों को लेना चाहता हूँ। वे बहुत सुन्दर हैं।" किसान ने कहा—"हाँ, वे सुन्दर फलियाँ हैं और वे बहुत अद्भुत भी हैं। तुम मुझे उनके बदले में क्या दोगे?"

جیک نے اُن کو دیکھا اور خیال کیا کہ وے بہت عمدہ ہیں -
پس اُسنے کاشتکار سے کہا "میں اُن لوبھیا کی پھلیونکو لینا
چاہتا ہوں - وے بہت عمدہ ہیں" کاشتکار نے کہا "ہاں - وے
بہت عمدہ پھلیاں ہیں اور نایاب بھی ہیں - تم اُن کے بدلے
میں مجھکو کیا دوگے؟"

Page 46.

जैक ने कहा—"मैं नहीं जानता कि तुम क्या चाहोगे?"

جیک نے کہا "میں نہیں جانتا۔ تم کیا چاہوگے؟"

Said to himself—said within himself अपने मन मैं कहा اپنے دل میں کہا Prettier, *a.* nicer ज़्यादा सुन्दर زیادہ خوبصورت Trouble, *n.* pain दुःख تکلیف *

किसान ने कहा—"क्या तुम फलियाँ के बदले मैं मुझे अपनी गाय दोगे?" जैक ने गाय को देखा और फिर फलियाँ को देखा, तब वह अपने दिल मैं कहने लगा—"फलियाँ गाय से ज़्यादा सुन्दर हैं और इनकी ख़बरदारी करने मैं भी ज़्यादा दुःख न होगा।"

کسان نے کہا "کیا تم مجھکو پھلیوں کے بدلے میں اپنی گاے دوگے؟" جیک نے گاے کی طرف دیکھا اور تب پھلیوں کی طرف دیکھا اور اپنے دل میں کہا "پھلیاں بہ نسبت گاے کے بہت خوبصورت ہیں اور حفاظت کرنے کے لئے وہ کم تکلیف دہ ہیں" *

तब उसने किसान से कहा—"बहुत अच्छा। तुमको गाय मिल जायगी। फलियाँ मुझे दो।"

تب اسنے کاشتکار سے کہا "بہت اچھا۔ تم کو گاے مل جاےگی - پھلیاں مجھکو دو" *

Pleased, *a.* delighted ख़ुश خوش *

किसान बहुत ख़ुश था, उसने कहा—"यह फलियाँ लो। गाय मुझे दो।"

کاشتکار بہت خوش تھا۔ اسلئے کہا یہ پھلیاں لو۔مجھکو گاے دو'' *

Handkerchief, *n.* रूमाल رومال Took hold of—seized पकड़ लिया پکڑ لیا Rope, *n.* रस्सी رسي Led, *v.* took लेगया لے گیا Bargain, *n.* सौदा سودا *

पस जैक ने फलियाँ लेलीं और सब अपने रूमाल में रखलीं। किसान ने रस्सी पकड़ ली और अपने सौदे से बहुत खुश होकर गाय को घर लेगया।

جب کہ جیک نے پھلیوں کو لے لیا اور اُن کو اپنے رومال میں رکھ لیا - کاشتکار نے رسی کو پکڑ لیا اور اپنے سودے سے بہت خوش ہو کر گاے کو لیکر چل دیا *

Page 47.

Got, *v.* reached पहुँचा پہونچا Was waiting, *v.* was staying ठहरी थी انتظار کر رہي تھي *

जब जैक घर पहुँचा तो उसकी माता दरवाज़े पर उसकी राह देख रही थी। ज्योहीं उसने उसे देखा तो कहा—"गाय कहाँ है?"

جب کہ جیک مکان پر پہونچا تو اُسکی ماں دروازے پر اُسکا انتظار کر رہی تھي جیسوں ہي اُسنے اُسکو دیکھا تو کہا ''گاے کہاں ہے؟''

जैक ने कहा—"ओह! मैंने उसे बेच डाला।"

جیک نے کہا ''اوہ! میں نے اسکو فروخت کر دیا'' *

Money, *n.* रुपया روپیہ *

उसकी माता ने कहा—"तो रुपया कहाँ है ?"

اُسکی ماں نے کہا "تب روپیہ کہاں ھے ؟ " *

Didn't—did not नहीं نہیں Got, *v.* received पाया پایا Aren't—are not क्या नहीं हैं ? کیا نہیں ھیں Opened, *v.* unfastened खोला کھولا *

जैक ने कहा—"मुझे उसका मोल कुछ रुपया नहीं मिला। परन्तु मुझे यह सुन्दर फलियाँ मिली हैं। देखो क्या यह सुन्दर नहीं हैं" ? उसने अपना रूमाल खोला और उन्हें उस को दिखाया।

جیک نے کہا "مجھکو اسکی کچھھ قیمت نہیں ملی مگر مجھکو یہ خوبصورت پھلیاں ملی ھیں - دیکھو - کیاوے خوبصورت نہیں ھیں" ؟ اسنے اپنا رومال کھولا اور اُنہیں اُسکو دکھلایا *

Is this all—is this everything क्या यही सब कुछ है کیا یہی سب کچھھ ھے Flung, *v.* threw फेंक दिया پھینک دیا Get out, *v.* go out निकल जा دور ھو Sight, *n.* view दृष्टि نظر Anger, *n.* wrath क्रोध غصہ Disappointment, *n.* frustration of hopes निराश نااُمیدی Supper, *n.* the evening meal रात का भोजन رات کا کھانا, Food, *n.* भोजन کھانا *

उसकी माता ने कहा—"ऐ मूर्ख लड़के क्या मेरी सुन्दर गाय का तुझे यही दाम मिला" ? उसने फलियाँ ले लीं और उसपर फेंक दीं। उसने कहा—'मेरी दृष्टि के सामने से हट जा, क्या संसारभर में कभी ऐसा मूर्ख लड़का हुआ है ?" वह बैठ गई और क्रोधित और निराश होकर रोने लगी। फिर वे दोनों

बिना भोजन किये सोने को चले गए, क्योंकि घर में कुछ भी भोजन न था और न भोजन मोल लाने को रुपया ही था।

اُسکي ماں نے کہا ”کیا اے بیوقوف لڑکے - کیا یہي سب کچھہ ھے جو کہ تم نے میري خوبصورت گاے کے بدلے میں پایا ھے؟“ اُسنے پہلوںکو لیا اور اس کے اوپر پہینک دیا۔ اسنے کہا ”میری نظر کے سامنے سے دور ھو۔ کیا دنیا میں کوئی ایسا بہي بیوقوف لڑکا ھوا ھے؟“ وہ بیٹھہ گئي اور غصہ اور ناامیدی کی وجہ سے رونے لگي - اور تب وے بغیر رات کا کہانا کہائے ھوئے سونے چلے گئے کیونکہ نہ تو مکان میں کوئي کہانے کي چیز تہي اور نہ کہانا خریدنے کے لئے روپیہ تہا ٭

LESSON 15.

JACK AND THE BEANSTALK.—PART II.

जैक और लोभिया का डंठल—भाग २।

جیک اور لوبیا کا ڈنٹھل—حصہ ۲

Page 48.

Threw, *v.* flung फेंक दिया پہینک دیا Fell, *v.* dropped गिरीं گرگئیں Floor, *n.* फ़र्श فرش Window, *n.* खिड़की کھڑکي Ground, *n.* ज़मीन زمین Woke up, *v.* rose from bed जागा جاگ اُٹہا Dark, *a.* of black colour अँधेरा اندھیرا In front of, *prep. phr.* just before आगे ٹھیک سامنے Jumped, *v.* leapt कूद पड़ा کود پڑا ٭

अब जब जैक की माता ने फलियाँ उसपर फैंक दीं तो उनमें से कुछ फ़र्श पर गिरीं और कुछ खिड़की के बाहर नीचे ज़मीन पर गिरीं। जब सुबह को जैक जागा तो उसने खिड़की के आगे कुछ अँधेरा सा देखा। वह पलंग से कूद पड़ा और खिड़की की ओर भागा यह देखने को कि वह क्या है ?

اُسوقت جب که جیک کي ماں نے پھلیونکو اُسپر پھینکا تو اُن میں سے کچھه فرش پرگر پڑیں اور کچھه کھڑکي کے باہر نیچے زمین پر گرپڑیں—صبح جب جیک سوکر اُتھا تو اُس نے دیکھا که کھڑکي کے سامنے کچھه اندھیرا ھے—وہ بستر پرسے کودپڑا اور یه دیکھنے کے لئے که وہ کیاھے دوڑ کر کھڑکي کے پاس گیا *

Found, *v.* saw देखा دیکھا Had grown up—had become larger in size बढ़ गई بڑھ آیا تھا Nearly, *ad.* almost लगभग عنقریب Covered, *v.* enclosed ढक लिया ڈھک لیا تھا Ran out, *v.* went out in haste भागकर गया دوڑ کر گیا Garden, *n.* बाग़ باغ Magic, *a.* pertaining the art of magic जादू की جادو کي Mounted, *v.* rose up high चढ़ गया اوپر اُتھا ھے Tops, *n.* सिरे سرے Were lost in the sky—became quite invisible in the sky आसमान में छिप गए آسمان میں غائب ھوگئے *

उसने देखा कि रात में एक बड़ा पेड़ उग आया है और क़रीब-क़रीब सब खिड़की को ढक लिया है। तब वह भागकर बाग़ में गया और देखा कि फलियाँ रात में उगकर बढ़ गई हैं; क्योंकि वो जादू की फलियाँ थीं और घर से भी ऊँची होगई थीं, यहाँतक कि उनके सिरे आसमान में छिप गये।

اس نے دیکھا کہ ایک بڑا درخت رات کو بڑھ آیا ھے اور کھڑکی کو تقریباً ڈھک لیا ھے۔تب وہ دوڑ کر باغ میں گیا اور دیکھا کہ پھلیاں رات میں اگ آئی ہیں کیونکہ وے جادو کی پھلیاں تھیں اور مکان کے اوپر چڑھ گئیں تھیں یہاں تک کہ اُن کے سرے آسمان میں غائب ہو گئے *

Astonished, *v.* surprised आश्चर्य में हुआ متعجب ہوا Thought to himself—thought mentally अपने मन में सोचा اپنے دل میں خیال کیا Find out, *v.* search out मालूम करना تلاش کرنا *

जैक को बड़ा आश्चर्य हुआ, परन्तु उसने अपने मन में विचारा—"मैं मालूम करलूँगा कि लोभिया की फलो का डंठल कहाँ जाता है।

جیک بہت متعجب ہوا۔ مگر اسنے اپنے دل میں خیال کیا کہ میں دریافت کرونگا کہ لوبیا کی پھلی کی ڈنٹھل کہاں جاتی ھے *

To climb up, *v.* to mount चढ़ना چڑھنا Climbed and climbed—went up higher and higher ऊपर २ चढ़ता ही गया اوپر اوپر چڑھتا ہی گیا Tired, *v.* wearied थक गया تھکا ہوا Mid-day, *n.* noon दोपहर دوپہر Stepped off, *v.* went on foot उतरकर गया پیدل گیا Strange, *a.* wonderful अद्भुत عجیب Country, *n.* देश ملک *

बस उसने लोभिया के डंठल पर चढ़ना शुरू किया। वह ऊपर चढ़ता ही गया यहाँतक कि वह बिल्कुल थक गया

और आख़िरकार दोपहर के वक़्त वह फली के सिरे पर पहुँचा और डंठल पर से उतर कर अद्भुत देश में चला गया।

پس وہ لوبھیا کے ڈنٹھل پر چڑھنے لگا-وہ چڑھتا گیا یہاں تک کہ وہ بالکل تھک گیا اور آخرکار علقریب دوپہر کے وقت وہ سرے پر پہونچا اور ڈنٹھل سے اُترکر وہ ایک عجیب ملک میں چلا گیا *

Bare, *a.* open; naked खुला हुआ کھلا ہوا Desert, *n.* wilderness; a waste ऊसर; मरुस्थल ریگستان - بیابان Clade, *n.* leaf पत्ता پتی Wretched, *a.* miserable अभागा; दुःखी کمبخت Hungry, *a.* feeling hunger भूखा بھوکھا *

पहिले वह एक खुले ऊसर के सिवाय जहाँ एक पेड़ भी न था और न कोई घास पत्ती थी और कुछ न देख सका। वह वहुत दुःखी हुआ; क्योंकि वह बहुत भूखा था। वह बैठ गया और सोचने लगा—"मैं कैसा मूर्ख और बेकाम लड़का हूँ और मैंने अपनी माता को वहुत थोड़ी सहायता दी है।

پہلے وہ ایک کھلے ریگستان کے سوائے جہاں ایک درخت بھي نہ تھا اور نہ کوئي گھاس کي پتي تھي اور کچھہ نہ دیکھہ سکا - وہ بہت دکھي ھوا کیونکہ وہ بہت بھوکھا تھ - وہ بیٹھہ گیا اور سوچنے لگا- میں کیسا بیوقوف اور بیکار لڑکا ھوں اور میں نے کتنی تھوڑي مدد اپني ماں کو دی ھے *

Page 49.

After a while, *ad. phr.* after a short time

थोड़ी देर पीछे تهوري دير بعد Got up, *v.* stood up खड़ा होगया كهڑا هو گيا Looking for—searching for ढूँढता हुआ تلاش كرتا هوا Presently, *adv.* instantly तुरन्त فوراً *

थोड़ी देर पीछे वह उठ खड़ा हुआ और कोई खाने की चीज़ तलाश करता इधर-उधर घूमने लगा। तुरन्त वह एक बूढ़ी स्त्री से मिला। वह बहुत बूढ़ी थी, इतनी बूढ़ी कि कोई यह नहीं बता सकता था कि वह कब पैदा हुई थी।

تهوري دير بعد وه اٹها اور کچهه کهانے کي چيز کي تلاش ميں تهلنے لگا۔ فوراً وه ايک بڈهي عورت کو ملا۔وه بهت هي بڈهي تهي۔اس قدر بڈهي تهي که کوئي شخص يه نهيں کهه سکتا تها که وه کب پيدا هوئي تهي *

Nodded, *v.* moved his head सिर हिलाया سر هلايا Afraid, *a.* terrified डरा हुआ ڈرا هوا Lives, *v.* रहता है رهتا هے, Wicked, *a.* naughty बदमाश بدمعاش Giant, *n.* देव ديو - شيطان Killed, *v.* slew मार डाला مار ڈالا تها Stole away, *v.* took away by stealing चुरा लेगया چورا لے گيا Duty, *n.* what is due from one another धर्म فرض To punish, *v.* to inflict punishment upon दँड देना سزا دينا Difficult, *v.* very hard मुश्किल مشکل Dangerous, *a.* fearful; perilous भयङ्कर خوفناک Task, *n.* work काम کام Remember, *v.* bear in mind याद रखना ياد رکهنا Persevere, *v.* to persist दृढ़ रहना; लगा रहना قايم رهنا Undertake, *v.* take in hand हाथ में लेना هاتهه ميں لينا Prosper, *v.* to be

successful फलना کامیاب ہونا Miserable, *a.* wretched दुःखी کمبخت-ذلیل Vanished, *v.* went out of sight ग़ायब होगई غایب ہوگئی *

उसने जैक की तरफ़ देखकर अपना सिर हिलाया और कहा—"जैक डरो मत। मैं जानती हूँ कि तुम कौन हो और तुम्हारे बारे में सब कुछ जानती हूँ। देखो, यहाँ पश्चिम में एक बदमाश देव रहता है। उस देव ने जब तुम बच्चे ही थे तुम्हारे बाप को मार डाला और उसका सब धन ले लिया, यही कारण है कि तुम्हारी माता इतनी ग़रीब है। अब तुम्हारा धर्म है कि उस देव को दँड दो और अपने बाप का सब धन लेलो। परन्तु यह काम बहुत कठिन और भयँकर होगा। अब तुमको ज़्यादा सुस्त और मूर्ख न होना चाहिये। याद रक्खो यदि तुम कठिन मिहनत न करोगे और जो काम अपने हाथ में लेते हो उसमें लगे न रहोगे तो तुम कभी न फलोगे बल्कि हमेशा ही दुःखी रहोगे।" फिर वह बुढ़िया ग़ायब होगई।

اُس نے جیک کی طرف دیکھا اور سر ہلاکر کہا "جیک مت ڈرو میں جانتی ہوں کہ تم کون ہو اور تمام جو کچھ تمہارے بارے میں ہے-دیکھو-پچھم کی طرف اوپر ایک بدمعاش شیطان رہتا ہے-جب کہ تم ایک بہت چھوٹے لڑکے تھے تو شیطان نے تمہارے باپ کو مار ڈالا اور اُس کی تمام دولت چرا لے گیا-یہی وجہ ہے کہ تمہاری ماں اِس قدر غریب ہے-اب یہ تمہارا فرض ہے کہ تم اُس شیطان کو سزا دو اور اس سے اپنے باپ کی تمام دولت واپس لے لو-مگر یہ ایک بہت مشکل اور خوفناک کام ہوگا-پس اب تم کو سست اور

بیوقوف نہ ہونا چاھئے-یاد رکھو کہ اگر تم سخت کام نہیں کروگے اور جو کچھہ تم ھاتھہ میں لیتے ہو اُس میں ثابت‌قدم نہیں ہوگے تو تم کبھی ترقی نہ کروگے بلکہ ہمیشہ ذلیل رھوگے" اور تب وہ بڈھی عورت غایب ہوگئی *

Went on and on—went farther and farther चलता गया رہا چلتا Sunset, *n*. evening; when the sun sets शाम के वक़्‌ت غروب آفتاب کے وقت-شام Came to, *v*. reached पहुँचा پہونچا Gate, *n*. फाटक پھاٹک Castle, *n*. palace महल محل • Kind—looking, *a*. an appearance indicative of kindness दयावती مہربان نظر Begged, *v*. entreated प्रार्थना की درخواست کی - عرض کیا Lodging, *n*. बसेरा ٹھہرنے کی جگہ *

जैक चलता ही गया और शाम के वक़्त एक बड़े महल के फाटक पर पहुँचा। एक दयावती स्त्री फाटक पर खड़ी थी और जैक ने उससे प्रार्थना की कि कुछ भोजन और रातभर के लिये बसेरा दो।

جیک چلتا رہا اور عنقریب شام کے وہ ایک بڑے محل کے پھاٹک پر پہونچا-ایک مہربان نظر عورت دروازے پر کھڑی تھی اور جیک نے اُس سے کچھہ کھانے اور ایک رات کے ٹھہرنے کے لئے جگہ کی درخواست کی *

Alas, *interj*. an expression of sorrow शोक افسوس Husband, *n*. पति شوہر Find, *v*. discover जानना معلوم کرنا *

उसने कहा—"शोक! पे मेरे ग़रीब लड़के तुम नहीं जानते कि तुम क्या माँगते हो। मेरा पति एक देव है और हमेशा

आदमी और लड़कों को जब वह उन्हें पकड़ लेता है खा जाता है। वह तुमको तुरन्त जान जायगा चाहे तुम ५० मील दूर भी क्यों न हो।"

اُس نے کہا "افسوس"! اے میرے غریب لڑکے تمکو معلوم نہیں کہ تم کیا چاہتے ہو - میرا شوہر ایک دیو ہے اور ہمیشہ آدمیوں اور لڑکوں کو کہا جاتا ہے جب کہ وہ اُن کو پکڑ لیتا ہے - وہ تمکو فوراً معلوم کرلیگا اگر تم پچاس میل کے فاصلے پر بھی رہوگے ❋

So tired – so much exhausted इतना थका हुआ اِس قدر تھکا ہوا Faint, *a.* weak दुबला کمزور Danger, *n.* peril- भय خطرہ Earnestly, *ad.* very anxiously दिल से ; खुशी से دل سے - شوق سے ❋

परन्तु जैक इतना थक गया था और भूक से इतना दुर्बल होगया था कि उसने भय की कुछ परवाह न की और खुशी से स्त्री से कहा—"मुझे भीतर आने दो और कुछ भोजन दो।"

مگر جیک اسقدر تھک گیا تھا اور بھوکھہ سے کمزور تھا کہ اُس نے خطرہ کا خیال نہ کیا اور خوشي سے عورت سے اس کو اندر لیجانے اور کچھہ کھانا دینے کے لئے التجا کي ❋

Page 50.

Consented, *v.* agreed राज़ी होगई راضي ہوگئي Led, *v.* conducted ले गई لیگئي Followed, *v.* went after पीछे २ गया پیچھے پیچھے گیا تھا Chained, *part.* bound with a chain ज़ंजीर से बंधे بندھي ہوئي Dungeon, *n.* a dark imprisonment कारागार قید

کوٹھری خانہ-کال Waiting, *part.* staying राह देखते हुए انتظار کرتے ہوئے Sank, *v.* depressed डूब गया ڈوب گیا Inside, *prep.* भीतर اندر Smell, *n.* scent सुगंध خوشبو Nostrils, *n.* नथने نتھنے Forgot, *v.* lost the memory of भूल गया بھول گیا ※

पस आख़िरकार वह राज़ी होगई और उसे महल में लेगई। जैसे वह उसके पीछे जा रहा था उसने कुछ अभागे मनुष्य देखे जोकि ज़ंजीर पहने कारागार में पड़े थे और मारे जाने और देव से खाए जाने की राह देख रहे थे। यह देखकर उस का दिल घबरा गया और चाहने लगा कि अच्छा हुआ होता कि मैं यहाँ न आता। परन्तु भोजन की सुगन्ध उसके नथनों को मालूम पड़ी और वह डर को भूल गया। उसे केवल यही याद रहा कि भूख के मारे मरा जाता है।

پس آخرکار وہ راضی ہوگئی اور اُس کو محل میں لے گئی۔ جیوں ہی کہ وہ پیچھے پیچھے جا رہا تھا اُس نے کچھ کمبخت آدمیوں کو بیڑی پہنے ہوئی ایک قیدخانہ میں دیکھا جوکہ دیو سے مار ڈالے جانے اور کھا لئے جانے کا انتظار کر رہے تھے۔ یہ دیکھکر اُس کا دل ڈوب گیا اور وہ خواہش کرنے لگا کہ اُس کو محل کے اندر کبھی نہ آنا چاہئے تھا۔ مگر کھانے کی خوشبو اس کے نتھنے میں آئی اور وہ تمام خطرے کے بارے میں بھول گیا اور صرف یہ یاد رہا کہ وہ عنقریب بھوکھہ کی وجہ سے مر رہا ہے ※

Kitchen, *n.* a cook-house रसोईघर باورچی خانہ Placed, *v.* put रक्खा رکھا Seat, *n.* a chair कुरसी کرسی Plenty, *a.* sufficient बहुतसा کافی-بکثرت Drink, *v.* पीना پینا ※

Page 51.

Scarcely, *adv.* hardly मुश्किल से مشکل سے Finished, *v.* completed ख़त्म किया ختم کیا Tremendous, *a.* horrible भयङ्कर خوفناک Knock, *n.* push धक्का دھکا Hastily, *adv.* quickly जल्दी से جلدی سے Concealed, *v.* hid छिपाया چھپا دیا Oven, *n.* चूल्हा چولھا *

देव की स्त्री उसे रसोईघर में लेगई और आग के पास उसके लिये एक कुरसी रखदी और उसे बहुतसा खाने पीने को दिया। उसने भोजन किया ही था कि दरवाज़े पर एक ज़ोर का धक्का लगा। देव की स्त्री ने जल्दी से जैक को चूल्हे में छिपा दिया और अपने पति को भीतर आने दिया।

دیو کی بیوی اُسے باورچی خانہ میں لے گئی اور آگ کے قریب اُس کے لئے ایک کرسی رکھی اور اُس کو کافی کھانے پینے کی چیز دی - اُس نے مشکل سے کھانا کھانا بند کیا تھا جب کہ ایک خوفناک دھکا دروازے پر لگا - دیو کی بیوی نے جلدی سے جیک کو چولھے میں چھپا دیا اور اپنے شوہر کو اندر آنے دیا *

Began to sniff and snuff about—began to breathe hard with the nose on all sides चारों ओर सूँघने लगा چاروں طرف سونگھنے لگا Roared, *v.* cried aloud गरज कर बोला گرجنے لگا Smell, *v.* inhale सूंघना سونگھنا Fresh, *a.* ताज़ा تازہ Meat, *n.* मांस گوشت *

देव कमरे में गया और चारों ओर सूँघने लगा। वह गरज-कर बोला—"स्त्री! मुझे ताज़े मांस की सुगन्ध आती है।"

دیو کمرے میں گیا اور چاروں طرف سونگھنے لگا - وہ گرجا "بیوی - میں تازہ گوشت سونگھتا ہوں" *

Nonsense, *n.* words without meaning; trifles वाहियात لغو Imagining—fancying ख़्याल करते हुए خیال کرتے هوئے *

उसकी स्त्री ने उत्तर दिया—"मेरे प्यारे! वाहियात बात है। तुम हमेशा कुछ न कुछ ख़्याल करते रहते हो। क्या तुम कारागार के लोगों को भूल गये हो?"

اُس کي بيوي نے کہا "ميرے پيارے! تم لغو اُڑاتے هو— تم هميشه کچھه نه کچھه خيال کرتے رهتے هو-کيا تم قيد خانه کے آدميوں کے نسبت بهول گئے هو"؟

To gobble, *v.* to swallow hastily हड़प कर जाना هڑپ کرجانا Peeped, *v.* looked out slyly झाँका جهانکا Crack, *n.* crevice; hole दरार سوراخ Huge, *a.* big; large बड़ा بڑا Swallowed, *v.* gobbled निगल गया نگل گیا *

देव ने कुछ और न कहा लेकिन बैठ गया और अपना भोजन निगलने लगा। जैक चूल्हे के एक दरवाज़े की दरार से झाँकने लगा और यह देखकर कि उसने कितना भोजन किया और कितने बड़े २ टुकड़े खाए उसको बड़ा आश्चर्य हुआ।

ديونے اور کچهه نه کہا(وه) بيٹهه گيا اور اپنا کهانا نگلنا شروع کيا-جيک چولهے کے دروازے کے ايک سوراخ سے جهانکتا تها اور يه ديکهکر متعجب هوا که وه کس قدر کهاتا تها اور کتنے بڑے ٹکڑے نگلتا تها *

Had finished—had finished eating खा चुका کها چکا Growled, *v.* grumbled गुर्राया غرايا - گڑگڑايا

Placed, *v.* kept रक्खा رکها, Lay, *v.* bring forth अण्डा देना انڈا دينا Golden, *a.* सुनहला سونے کا Egg, *n.* अण्डा انڈا Tired, *part.* exhausted थका हुआ تهکا هوا Snored, *v.* breathed with a hoarse rough noise in sleep ख़र्राटे लेने लगा خراٹے لینے لگا Sounded, *v.* made a sound आवाज़ की آواز کي Cannon, *n.* तोप توپ Fired off, *v.* discharged छोड़ी गई چهوڑي گئي *

जब देव भोजन करचुका वह अपनी स्त्री की ओर गुर्राने लगा—"मेरी मुर्ग़ी लाओ" उसकी स्त्री एक सुन्दर मुर्ग़ी लाई और उसे मेज़ पर रखदिया। देव गरजकर बोला—"अण्डा दो" मुर्ग़ी ने तुरन्त एक सोने का अण्डा दिया। तब देव ने फिर गरज कर कहा—"दूसरा अण्डा और दो;" और हर समय जब उसने कहा मुर्ग़ी ने एक सुन्दर सोने का अण्डा दिया। आख़िर-कार देव इतना थक गया कि वह सोने चला गया और हर मर्तबा जब वह ख़र्राटा लेता था तो तोप छूटने का सा शब्द होता था।

جب کہ ديو کهانا کهاچکا تو وہ اپني بيوي سے گڑگڑايا کہ ميري مرغي لاؤ-اُس کي بيوي ايک خوبصورت مرغي لائي اور اُس کو ميز پر رکها-ديو گرجا کہ انڈا دو! اور فوراً مرغي نے ايک سونے کا انڈا ديا تب ديو گرجا کہ دوسرا انڈا دو! اور هر ايک مرتبہ اُس کے کہنے پر مرغي ايک دوسرا خوبصورت انڈا ديتي تهي - آخرکار ديو اِس قدر تهک گيا کہ وہ سونے چلا گيا اور هر مرتبہ جب کہ وہ خراٹے مارتا تها تو وہ مثل ايک توپ کي آواز کے معلوم هوتا تها *

Was fast asleep—was enjoying sound sleep गहरी नींद में था گہري نيند ميں تہا Crept, *v.* walked on all fours रेंग गया رينگ كر گيا, Seized, *v.* caught hold of पकड़ लिया پكڑا *

ज्योंही कि देव गहरी नींद सो रहा था जैक चूल्हे से बाहर निकला और मुर्गी को पकड़ लिया और फिर धीरे धीरे कमरे के बाहर चला गया।

جيوں ہي ديو گہري نيند ميں تہا تو جيک چولہے کے باہر رينگ كر گيا اور مرغي كو پكڑ ليا اور آہستہ سے كمرے كے باہر چلا گيا *

Reached, *v.* arrived पहुँचा پہونچا In safety, *adv. phr.* safely चैन से حفاظت سے Climbed down, *v.* descended उतरा اُترا Carried, *v.* bore लेगया لے گيا *

वह कुशलपूर्वक बोड़े के डंठल पर पहुँच गया और नीचे उतर गया और मुर्गी को अपनी माता के पास अपने घर लेगया।

وہ حفاظت سے لوبيا كے ڈنٹھل كے پاس پہونچا اور نيچے اُتر گيا اور مرغي كو ماں كے پاس اپنے گہر لے گيا *

LESSON XVI.

JACK AND THE BEANSTALK—PART III.

जैक और बोड़े का डंठल—भाग ३।

جيک اور بوڑے كا ڈنٹھل—حصہ ٣

Page 52.

Lived, *v.* supported themselves दिन बिताए

زندگي بسر كي Comfortably, *adv.* with comfort आराम से آرام کے ساتھہ Selling, *v.* बेचकर بیچ کر To long for—to desire eagerly for इच्छा करके بہت خواهش کر کے Adventures, *n.* enterprises मुहिमें سر گذشت Climbed, *v.* ascended चढ़ गया چڑھا Disguise, *n.* a dress worn for deception झूठा भेष جھوٹھا لباس *

बहुत दिन तक जैक और उसकी माता उस धन से जो उनको उन सोने के अंडे बेचने से जो मुर्ग़ी उनके लिये देती थी मिला, बहुत आराम से रहे। परन्तु कुछ दिन बाद जैक को और हाल जानने की इच्छा हुई। पस वह एक दिन बोड़े के डंठल पर फिर चढ़ गया और पहिले की तरह देव के क़िले में पहुँचा। इस समय वह भेष बदले हुए था पस जब उसने देव की स्त्री से भोजन और रहने के लिये स्थान की प्रार्थना की तो वह उसको पहिचान न सकी।

بہت عرصہ تک جیک اور اس کي ماں بہت آرام سے اُس روپیہ سے زندگی بسر کرتے تھے جو کہ اُن کو سونے کے انڈوں کے فروخت کرنے سے ملتا تھا جو کہ مرغي نے اُن کے لئے دیا تھا۔ مگر کچھہ عرصے بعد جیک کو اور زیادہ سرگذشت جاننے کي خواهش هوئي۔ پس وہ ایک روز پھر بوڑے کے ڈنٹھل پر چڑھ گیا اور مثل پیشتر کے دیو کے محل میں گیا۔ اس وقت وہ جھوٹھے لباس میں تھا پس جب اُس نے دیو کي بیوي سے کھانا اور ٹھہرنے کي جگہہ کے لئے درخواست کي تو اُس نے اُس کو نہیں پہچانا *

Unwilling, *a.* reluctant अप्रसन्न; नारज़ामन्द ناراض-ناخوش To let him in—to allow him to

enter the castle उसको भीतर आने को اُس کو اندر داخل ہونے کے لئے Taken pity—felt sympathy for तरस आया ہمدردي کي Friendless, *a.* without any friend बेदोस्त بلا دوست Scamp, *n.* a rogue बदमाश بدمعاش Repaid, *v.* paid in return बदला दिया واپس کیا-بدلے میں دیا Ogre, *n.* a giant देव دیو Pet, *a.* beloved प्यारी پیاري However, *adv.* notwithstanding ख़ैर خیر کیف Agreed, *v.* consented राज़ी होगई راضي ہوگئي Cupboard, *n.* a case with shelves in which victuals or earthen-ware are placed अलमारी کھانا یا برتن رکھنے کي الماري ❊

देव की स्त्री उसको भीतर जाने देने को रज़ामन्द न थी। उसने कहा कि मैंने किस तरह पहिले एक ग़रीब भूखे निस्सहाय लड़के पर रहम किया था और किस तरह उस जवान बदमाश ने देव की प्यारी मुर्ग़ी चुराकर मुझको बदला दिया। आख़िरकार वह उसे भीतर जाने देने पर राज़ी होगई और जब वह उसे भोजन कराचुकी तो इस बार उसने उसे एक अलमारी में छिपा दिया।

دیو کي بیوي اُس کو اندر جانے دینے کے لئے بہت ناراض تھي-اس نے اُس سے کہا کہ ایک مرتبہ اُس نے کیسے ایک غریب بھوکے-بے یار و مددگار لڑکے کے ساتھ ہمدردي کي اور اُس نوجوان بدمعاش نے کس طرح دیو کي پیاري مرغي چرا کر اس کو اسکا بدلہ دیا-بہرکیف وہ اسکو اندر جانے دینے کے لئے راضي ہوگئي اور اس مرتبہ اس نے اسکو کھانا کھلانے کے بعد ایک الماري میں چھپا دیا ❊

Page 53.

Presently, *adv.* in the mean time तुरन्त فوراً Ogre, *n.* demon देव دیو Fresh, ताज़ा تازہ *

तुरन्त देव घर में आया और पहिले की तरह चिल्लाकर बोला—"स्त्री। मुझे ताज़े मांस की सुगन्ध आती है।"

فوراً دیو مکان میں آیا اور مثل پیشترکے چلایا کہ "بیوي میں تازہ گوشت سونگھتا ہوں" *

Perhaps, *adv.* most likely शायद شاید-غالباً Have dropped, *v.* have let fall गिरा दिया है گرا دیاہے Roof, *n.* ceiling छत چھت.

उसकी स्त्री ने कहा—"मेरे प्यारे! वाहियात, शायद कोई मांस का टुकड़ा पड़ा होगा जो कौओं ने छत पर गिरा दिया होगा।"

اُس کي بیوي نے کہا "میرے پیارے! بالکل لغو بکتے ہو شاید وہ ایک گوشت کا ٹکڑا ہوگا جو کہ کوؤں نے چھت پر گرا دیا ہوگا" *

Fetch, *v.* go and bring लाना لانا Really, *adv.* actually सचमुच در حقیقت Counted, *v.* गिना شمار کیا *

भोजन करने के पीछे देव ने गरज कर अपनी स्त्री से कहा "मेरी रुपयों की थैलियाँ लाओ।" वह रुपयों की थैलियाँ ले आई। सचमुच वे जैक के बाप के रुपयों की थैलियाँ थीं। उसने रुपया गिन लिया यहाँतक कि वह सो गया।

رات کا کھانا کھانے کے بعد دیو اپني بیوي پر گرجا کہ جاؤ میرے روپئے کي تھیلیاں لاؤ-وہ اُس کے پاس روپئے کي

تھیلیاں لائی ہوے درحقیقت جیک کے باپ کے روپئے کی تھیلیاں تھیں-اور اُسنے روپیوں کو شمار کیا یہاں تک کہ وہ سو گیا ٭

Crept out, *v.* came out by creeping रेंग कर निकल आया رینگ کر باہر آیا, Carried away, *v.* took away ले गया لے گیا Made off—went; started गया گیا ٭

जैक तब अल्मारी से निकल आया और रुपयों की थैलियाँ लेकर बोड़े के डण्ठल के नीचे पहिले की तरह चल दिया।

تب جیک الماری کے باہر رینگ کر آیا اور تھیلیوں کو لیکر مثل پیشتر بوڑے کے ڈنٹھل کے نیچے چلا گیا ٭

It was a long time—it took him a long time बहुत दिन पीछे بہت عرصہ بعد Ventured, *v.* dared हिम्मत की جرات کی Disguising—concealing भेष बदल कर چھپا کر Completely, *adv.* fully पूरी तौर पर پوری طور پر Climbed up, *v.* ascended चढ़ गया چڑھ گیا Made his way—went रास्ता लिया; गया گیا ٭

थोड़े दिन पीछे जैक ने फिर बोड़े के डंठल पर चढ़ने की हिम्मत की। आखिरकार एक दिन पहिले से भी अच्छी तरह भेष बदलकर वह बोड़े के डंठल पर एक बार फिर चढ़ गया और देव के महल की राह ली।

تھوڑے عرصہ بعد جیک نے پھر بوڑے کے ڈنٹھل پر چڑھنے کی جرات کی-مگر آخرکار ایک روز اپنے کو بہ نسبت پیشتر کے زیادہ چھپاکر وہ پھر ایک مرتبہ بوڑے کے ڈنٹھل کے اوپر چڑھا اور دیو کے محل میں گیا ٭

At length, *adv. phr.* at last आख़िरकार آخرکار Persuaded, *v.* prevailed मना लिया ; राज़ी कर लिया غالب آیا Idea, *n.* notion विचार خیال *

इस बार देव की स्त्री उसे भीतर जाने देने को पहिले से कहीं ज़्यादा नारज़ामन्द थी। परन्तु आख़िरकार उसने उसे राज़ी करलिया, तब उसने उसे भीतर जाने दिया और पहिले की तरह उसको भोजन दिया। परन्तु उसे इस बात का विचार न था कि वह जैक है।

اِس مرتبہ دیو کی بیوی اُسکو اندر لے جانے کے لئے بہ نسبت پیشتر کے زیادہ ناخوش تھی-مگر آخرکار وہ اُسپر غالب آیا اور تب اُسنے اُسکو اندر جانے دیا اور مثل پیشتر کے اُس کو کھانا دیا-مگر اُسکو یہ خیال نہیں تھا کہ وہ جیک تھا *

Copper, *n.* vessel बर्तन برتن Was boiled, *v.* was warmed by the action of heat गर्म किया जाता था گرم کیا جاتا تھا *

जब वह रात का भोजन खाचुका तो देव की स्त्री उसे ले गई और उसे उस बरतन में छिपा दिया जिसमें पानी गर्म किया जाता था।

رات کا کھانا کھلانے کے بعد دیو کی بیوی اُسکو لے گئی اور اُسکو اُس برتن میں جسمیں پانی گرم ہوتا تھا چھپا دیا *

Sniffing सूंघते हुए سونگھتے ہوئے *

हाल ही देव घर आया और चारों ओर सूंघने पर गरजकर बोला "मुझे ताज़ा मांस की सुगंध आती है।"

فوراً دیو مکان میں آیا اور چاروں طرف سونگھنے کے بعد چلایا کہ میں تازہ گوشت سونگھتا ہوں" *

Cooking पका रही हूँ پکا رهي هوں *

उसकी स्त्री ने कहा—"वाहियात। वह यही होगा जो मैं तुम्हारे भोजन के लिये पका रही हूँ"।

اُسكي بيوي نے كہا " لغو هے-وه يهي هوگا جو كه ميں تمهارے كهانے كے لئے پكا رهي هوں" *

Page 54.

Pounds and pounds—many pounds सेरों سيروں كئي پاؤنڈ Horrid, *a.* fearful भयंकर خوفناک Meal, *n.* food भोजन كهانا Harp, *n.* a stringed musical instrument चंग چنگ-بربط *

तब देव बैठ गया और सेरों मांस खा गया। जब वह अपना भयंकर भोजन करचुका तो गरज कर बोला—"स्त्री! मेरी चंग लाओ।

تب ديو بيٹهه گيا اور كئي سير گوشت نگل گيا-جبكه وه اپنا خوفناک كهانا كها چكا تو وه گرجا كه بيوي ميرا بربط لاؤ *

Play, *v.* बजना بجنا *

उसकी स्त्री चंग लाई और मेज़ पर रखदी तब देव गरज कर बोला "बजो"।

اُسكي بيوي بربط لائي اور ميز پر ركهديا تب ديو غراكر بولا "بجو" *

Sweet music—pleasant succession of harmonious sound मीठा राग سريلا گانا-عمده نغمه Accord, *n.* will मरज़ी مرضي-خواهش Of its own accord—of its own will अपने आप اپني خواهش كے مطابق Lulled to sleep—made to sleep सुला दिया गया سلايا گيا Snatched up झपटकर लिया جهپٹ كر ليا

Touched, *v.* felt with the hand छुआ چھوا Master, *n.* स्वामी مالک *

चंग अपने आप मीठा राग बजाने लगी और देव को हाल ही नींद आगई। तब जैक ताँबे के बरतन में से निकल आया और चंग को झपट कर ले जाने लगा। परन्तु चंग तो जादू की चंग थी और ज्योंही जैक ने उसे छुआ वह चिल्ला उठी "स्वामी! स्वामी!"

بربط اپنے خواهش کے مطابق سریلا گانا بجانے لگا اور دیو کو فوراً نیند آگئی- تب جیک برتن کے باهر آیا اور وہ بربط کو جھپٹ کر لیجانے لگا- مگر بربط ایک جادو کا بربط تھا اور جیوں هي که جیک نے اسکو چھوا وہ "مالک-مالک" چلانے لگا *

Started to his feet—stood up उठकर खड़ा हो गया اُٹھ کر کھڑا هوگیا Rushed, *v.* moved suddenly भागा جھپٹا Fury, *n.* rage क्रोध غصہ *

देव उठकर खड़ा होगया और क्रोध में जैक की ओर झपटा।

دیو اُٹھ کر کھڑا هوگیا اور جیک کی طرف غصہ میں دوڑا *

Page 55.

Quick, *a.* sharp तेज़ تیز Running दौड़कर; भाग कर دوڑکر Thundering—making noise as that of thunder गरजते हुए گرجتے هوئے Close behind—very near behind him पास ही; पीछे पीछे بہت نزدیک اُس کے پیچھے *

परन्तु जैक उससे बहुत तेज़ भाग सकता था और तुरन्त

घर के बाहर निकल गया और जितना उससे हो सका उतना तेज़ बोड़े के डंठल की ओर भागा। देव भी पीछे ही गरजता हुआ भागा आया परन्तु वह इतना तेज़ नहीं दौड़ सकता था जितना जैक; क्योंकि उसने बहुत भोजन करलिया था।

مگر جیک اس سے بہت تیز تھا-وہ فوراً مکان کے باہر چلا گیا اور بوڑے کے ڈنٹھل تک اسقدر تیز جتنا کہ اسکی ٹانگیں دوڑ سکیں دوڑا- دیو اس کے پیچھے بہت نزدیک گرجتا ہوا آیا مگر وہ جیک کی طرح تیز نہ دوڑ سکا کیونکہ اسنے بہتسا کھا لیا تھا ❀

Reached, *v.* arrived पहुँचा پہونچا Climbed down, *v.* descended उतर गया اترا As quickly, *adv. phr.* as fast इतनी जल्दी اتنی جلدی Moment, *n.* instant पल لمحہ Bottom, *n.* surface तलैटी سطح Shouted out, *v.* cried out चिल्ला उठा چلایا Hatchet, *n.* a small axe कुल्हाड़ी کلہاڑی The giant's after me —the ogre is behind me देव मेरे पीछे है دیو میرے پیچھے ہے ❀

पहिले जैक बोड़े के डंठल के पास पहुँचा और जितनी जल्दी उससे होसका वह नीचे उतर गया। ज्योंही वह तलैटी (पृथ्वी) पर पहुँचा वह चिल्ला उठा।

جیک بوڑے کے ڈنٹھل کے پاس پہلے پہونچا اور اِس قدر جلد جتنا کہ اس سے ہوسکا اتر گیا-جیوں ہی کہ وہ سطح پر پہونچا تو وہ چلایا ❀

"माता! माता! कुल्हाड़ी लाओ। देव मेरे पीछे-पीछे आ रहा है।"

❀ "ماں-ماں! کلہاڑی لاؤ—دیو میرے پیچھے ہے"

Ran out—came out running भागकर बाहर आई دوڑ کر باہر آئی Seized, *v.* caught hold of पकड़ लिया پکڑا Blow, *n.* stroke चोट چوٹ Right through, *adv. phr.* directly through ठीक आर-पार ٹھیک آرپار Tumbled, *v.* fell लुढ़क गया گر گیا Headlong, *adv.* with the head foremost सिर के बल سر کے بل Nail, *n.* कील کیل *

जैक की माता कुल्हाड़ी लिये भाग कर बाहर आई। जैक ने उसे लेलिया और एक चोट से बोड़े के डंठल को इस पार से उस पार तक काट डाला। पेड़ कटकर गिर पड़ा और देव सिर के बल लुढ़क कर बाग़ में आया और पल भर में दरवाज़े की कील की तरह मर गया।

جیک کي ماں کلھاڑي لئے دوڑکر باھر آئي-جیک نے اُس کو پکڑلیا اور ایک ضرب سے بوڑے کے ڈنٹھل کو کاٹ ڈالا- درخت گرپڑا اور دیو سر کے بل باغ میں گرپڑا اور ایک لحظہ میں مثل دروازہ کي کیل کے مردہ ھو گیا *

Rich, *a.* wealthy धनवान دولت مند Happily, *adv.* gladly सुख-चैन से خوشي سے Even after, *adv. phr.* all through life जीवन भर تاحیات Forgotten, *v.* given up छोड़ दिया چھوڑ دیا Naughty, *a.* mischievous शरीर; दङ्गली شریر Idle, *a.* lazy सुस्त سست کاهل Ways, *n.* habits ढङ्ग عادتیں Dutiful, *a.* obedient भक्त فرماں بردار Obedient, *a.* respectful आज्ञाकारी فرماں بردار - باادب *

जैक और उसकी माता अब बहुत धनवान होगए और अब से जीवनभर सुख-चैन से साथ साथ रहे,—क्योंकि जैक ने अपनी सब शरारत और सुस्ती के ढँग छोड़ दिये थे और एक भक्त और आज्ञाकारी पुत्र होगया था।

جیک اور اُس کي ماں اب بہت امیر ھوگئے اور انھوں نے باھم تاحیات خوشي میں زندگي بسر کي کیونکہ جیک نے اپني تمام شرارت اور کاھلي کي عادتیں چھوڑ دي تھیں اور ایک فرماں بردار اور باادب لڑکا ھوگیا تھا ٭

Lesson XVII.

THE DISPUTE BETWEEN NOSE AND EYES.

नाक और आँखों का झगड़ा। ناک اور آنکھوں کا جھگڑا

Page 56.

Stanza I.—Strange, *a.* अद्भुत عجیب Contest, *n.* dispute; strife बहस; झगड़ा بحث - جھگڑا Arose, *v.* took place हुआ ھوا Spectacles, *n.* eye-glasses ऐनक عینک Unhappily, *adv.* unfortunately; bitterly बुरी तरह से بري طرح سے Set them wrong—produced ill-feeling between them आपुस में एक दूसरे की ओर से बुरे ख़्याल पैदा कर दिये آپس میں ایک دوسرے کي طرف سے برے خیال پیدا کردئے

Point, *n.* matter मामला معاملہ All the world—the whole world सब संसार تمام دنیا *

Paraphrase.—A good deal of dispute arose between the eyes and nose over the ownership of spectacles, so much so that it produced unhappy and bitter feelings between them.

आँखों और नाक में एक अद्भुत झगड़ा उठा। ऐनक ने उनमें बहुत असन्तोष व गड़बड़ पैदा कर दिया। झगड़ा यह था जैसा कि सब संसार जानता है कि ऐनक किसका धन है।

آنکھوں اور ناک میں ایک عجیب جھگڑا پیدا ھوا- عینک نے اُن میں بہت گڑبڑی و ناخوشی پیدا کردی- جھگڑا یہ تھا جیسا کہ تمام دنیا جانتي ھے کہ عینک کس کي ملکیت ھے *

Stanza 2.—Tongue, *n.* जीभ زبان Lawyer, *n.* Vakil; pleader वकील وکیل Argued, *v.* pleaded बहस की بحث کی Cause, *n.* case मुक़द्दमा مقدمہ Skill, *n.* cleverness चतुराई هوشیاري Wig, *n.* *lit.* a covering for the head (here the head itself); शिर سر Brain दिमाग़ دماغ To balance, *v.* to adjust; to administer ठीक करना درست کرنا To balance laws—to deal out justice न्याय करना انصاف کرنا Famed in—famous; well-known प्रसिद्ध مشہور Talent, *n.* faculty बुद्धि لیاقت Nicely discerning—making fine distinctions (between the various subtle points of law) बाल की खाल निकालना بال کي کھال

نگرانا Chief Baron—a judicial officer similar to a chief justice of a high court.

Paraphrase.—The tongue assumed the office of a vakil and pleaded in a skilful and learned manner. The ear acted as the chief justice and being famous for its special capacity to understand the fine subtleties of law, sat to administer justice.

इसलिए जीभ वकील हुई और उसने उस मुक़द्दमे में बड़ी चतुराई व विद्वत्ता से बहस की। कान जो क़ानूनी महीन भेदों को समझने के लिये मशहूर था बड़े न्यायाधीश की पदवी पर न्याय करने बैठा।

اس لئے زبان وکیل ہوئی اور بڑی ہوشیاری و لیاقت سے اس مقدمہ میں بحث کی-کان جو قانونی باریکی کو سمجھنے کے لئے مشہور تھا بڑے عادل کی حیثیت میں انصاف کرنے بیٹھا *

Stanza 3.—In behalf of—in favour of ओर से طرف سے appear, *v.* to seem मालूम होना معلوم ہونا To find (technical)—to come to a decision न्याय करना فیصلہ کرنا Lordship, *n.* term usually addressed to Judges. Undoubtedly, *adv.* certainly; no doubt निस्सन्देह بے شک To have in wear—to put on पहनाना پہنانا Amounts to—shows बतलाता है ظاہر کرتا ہے Time out of mind—for a long time बहुत समय से بہت دنوں سے *

उसने कहा, नाक की ओर से अदालत को यह जल्द मालूम हो जायगा और आप यह न्याय करेंगे कि नाक हमेशा

ऐनक पहने रहती है जिससे ज़ाहिर होता है कि यह बहुत दिनोँ से नाक की जायदाद है।

اس نے کہا۔ ناک کی جانب سے یہ عدالت کو جلد معلوم ہو جائیگا اور آپ یہ فیصلہ دیکھئے کہ ناک ہمیشہ عینک پہنے رہتي ہے جوکہ ظاہر کرتي ہے کہ یہ ناک کي ملکیت بہت دنوں سے ہے *

Stanza 4.—To hold up—to show; to put up दिखलाना دکھلانا Observes, *v.* marks; sees; notes देखते हैँ دیکھتے ہیں Straddle, *n. lit.* sitting or standing with legs far apart पैर फैलाकर बैठने या खड़े होने का आसन پھر پھیلا کر بیٹھنے یا کھڑے ہونے کا آسن (Here a course to cover the nose) गद्दी گدي Ridge, *n.* the long portion of the nose नाक ناک Designed, *v.* planned; intended; made बनाई गई بنائي گئي In short; in brief संक्षेप मेँ; अर्थात् القصہ Saddle, *n.* ज़ीन زین *

तब ऐनक अदालत को दिखलाकर कहा, आप देखिये कि एक गद्दी बनी हुई है जो इतनी ही चौड़ी है जितनी कि नाक अर्थात् नाक के पास ज़ीन के समान बैठने को बनी है।

تب عینک عدالت کو دکھلا کر کہا - آپ دیکھئے کہ ایک گدي بني ہوئي ہے جو اتني ہي چوڑي ہے جتني کہ ناک یعني ناک کے پاس زین کي طرح بیٹھنے کو بني ہے *

Stanza 5.—Moment, *n.* minute क्षण لمحہ Suppose, *v.* think सोचना سوچنا Visage, *n.* countenance; face मुँह منہ Pray, *v.* please tell कृपा करके बतलाइए مہرباني کرکے بتلاۓ Wear, *v.* to put on पहनना پہننا *

क्या आप एक क्षण के लिये सोचेंगे (जैसी हालत बहुधा हुई है और होगी) कि अगर चेहरे में नाक न हो तो ऐनक कौन पहनेगा या पहन सकेगा यह कृपा करके बताइये।

کیا آپ ایک لمحہ کے لئے خیال کرینگے (جیسی حالت اکثر ہوتی ہے اور ہوگی) کہ اگر چہرہ میں ناک نہ ہوتی تو عینک کون پہنتا یا پہن سکتا یہ مہربانی کرکے بتلائے *

Page 57.

STANZA 6.—On the whole—in the end; to all intents and purposes संक्षिप्त القصہ Argument, *n.* reasoning; pleading बहस بحث Reasoning grounds दलील دلیل Condemn, *v.* contempt; to disregard to be little बुरा कहना برا کہنا Plainly, *adv.* clearly साफ़ तौर से صاف طور سے *

संक्षिप्त रीति से यह जान पड़ता है और मेरी बहस यही दिखलाती है ऐसी दलीलों से कि जिन को आप तुच्छ न कहेंगे कि साफ़ तौर पर नाक ऐनक के लिए और ऐनक नाक के लिए बनी है।

القصہ یہ معلوم ہوتا ہے اور میری بحث بھی اس دلیل سے ظاہر کرتی ہے کہ جن کو آپ حقیر نہ سمجھینگے کہ صاف طور پر ناک عینک کے لئے اور عینک ناک کے لئے بنائے گئے ہیں *

STANZA 7.—Shifting, *part.* Changing बदलकर بدل کر Side, *n.* party, *i. e.*, the nose. Shifting side; coming over on behalf of the eyes आँखों की तरफ़ आकर آنکھوں کی طرف آکر As a lawyer knows how; which the lawyers know well, *i. e.*, the lawyers can plead the case of one party and then

can change over to the other party and argue the latter's case quite successfully. Arguments, *n.* reasons दलीलें دلیلیں Equally, *adv.* to those for the nose. Wise, *adj.* reasonable and convincing ठीक ٹھیک *

तब (आँखों की ओर लेकर) नाक की ओर से बदलकर जिसको कि वकील खूब जानते हैं वह आँख की ओर से बहस करने लगे, परन्तु दलीलें क्या थीं यह थोड़े ही मनुष्य जानते होंगे क्योंकि अदालत ने उनको उतना ठीक न समझा।

تب جانب بدل کر جس هنر کو وکلا خوب جانتے هیں وہ آنکھ کی طرف سے بحث کرنے لگے مگر دلائل کیا تھے یہ تھوڑے هی لوگ جانتے هونگے کیونکہ عدالت نے انکو اتنا معقول نہ سمجھا *

Stanza 8.—Decreed, *v.* ordered डिगरी किया ڈگری کیا Grave, *adj.* serious गम्भीर سنجیدہ Solemn, *adj.* grave गम्भीर سنجیدہ Tone, *n.* sound आवाज़ آواز Decisive, *adj.* positive ; definite साफ़ २ صاف صاف If or 'but' here means a condition. To put on—wear पहनना پہننا Daylight, *n.* दिन की रोशनी دن کی روشنی Candle-light, *n.* मोमबत्ती की रोशनी شمع کی روشنی Shut, *v.* close बन्द करना بند کرنا *

पस अदालत ने गम्भीर, स्पष्ट स्वर से बिना कुछ शर्त लगाए हुए हुक्म दिया। जब कभी नाक दिन में अथवा मोमबत्ती की रोशनी में ऐनक पहने, आँखें बन्द करली जाँय।

پس عدالت نے سنجیدہ و صاف آواز سے بلا کچھ شرط لگائے هوئے حکم دیا-جب ناک دن میں یا شمع کی روشنی میں عینک پہنے تو آنکھیں بند کرلی جاویں *

LESSON XVIII.

THE LETTER

चिट्ठी । خط

Page 58.

Letter, *n.* an epistle चिट्ठी خط Brother, *n.* son of the same father and mother भाई بھائي Reached me– came to me मेरे पास आई آیا میرے پاس Suppose, *v.* imagine ; think ख़्याल करना خیال کرنا Sure, *a.* certain यक़ीन یقین Look, *v.* see देखना دیکھنا Post-mark, *comp. n.* seal of the Post Office डाकख़ाने की मुहर ڈاکخانہ کي مہر Post, *v.* send to Post Office डाक में डालना ڈاکخانہ میں ڈالنا At once, *adv. phr.* immediately तुरन्त فوراً Back, *n.* other side पीठ دوسري طرف-پشت Indeed, *adv.* in reality निस्सन्देह در حقیقت *

नरेन्द्र—सुरेश, यह तुम्हारे हाथ में क्या है ?

نریندر—سوریش-یہ تمہارے ہاتھہ میں کیا ہے ؟

सुरेश—वह चिट्ठी है।

سوریش—وہ خط ہے ٭

नरेन्द्र—वह किसके पास से आई है ?

نریندر—وہ کس کے پاس سے آیا ہے ؟

सुरेश—वह मेरे भाई के पास से आई है।

سوریش—وہ میرے بھائي کے پاس سے آیا ہے ٭

नरेन्द्र—वह कहाँ रहता है ?

نریندر—وہ کہاں رہتا ہے ؟

सुरेश—वह लखनऊ में रहता है।

سوریش—وہ لکھنؤ میں رہتا ہے ٭

नरेन्द्र—उस चिट्ठी को लखनऊ से यहाँ तक आने में कितनी देर लगी ?

نریندر—اُس خط کو لکھنؤ سے یہاں تک آنے میں کتنا عرصہ لگا ؟

सुरेश—चिट्ठी में २३ तारीख़ लिखी है और वह मेरे पास २५ तारीख़ को आई, पस मैं ख़्याल करता हूँ कि उसको तीन दिन लगे।

سوریش—خط ۲۳ تاریخ کا لکھا ہوا ہے اور وہ مجھکو ۲۵ تاریخ کو ملا-میں خیال کرتا ہوں کہ اس کو تین روز لگے *

नरेन्द्र—मुझे विश्वास नहीं है। ज़रा डाकख़ाने की मुहर तो देखो।

نریندر—مجھکو یقین نہیں ہے-تم ذرا ڈاکخانہ کي مہر تو دیکھو *

सुरेश—हाँ! यह डाकख़ाने की मुहर है। वह २४ तारीख़ की है। इस कारण मैं समझता हूँ कि मेरे भाई ने चिट्ठी तुरन्त डाकख़ाने में नहीं डाली। उसने उसे लिखने के एक दिन पीछे डाली होगी।

سوریش—ہاں-یہ ڈاکخانہ کي مہر ہے وہ ۲۴ تاریخ کي ہے اس لئے میں خیال کرتا ہوں کہ میرے بھائي نے فوراً خط ڈاکخانہ میں نہیں ڈالا اُس نے اُس کو لکھنے کے ایک روز بعد ڈالا ہوگا *

नरेन्द्र—और वह इस शहर में कब पहुँची ?

نریندر—اور وہ اس شہر میں کب پہونچا ؟

सुरेश—२५ तारीख़ को। मैं देखता हूँ कि चिट्ठी के पीछे डाकख़ाने की मुहर २५ तारीख़ की है। पस चिट्ठी को लखनऊ से यहाँ तक आने में सिर्फ़ एक दिन लगा।

سوریش—۲۵ تاریخ کو—میں دیکھتا ہوں کہ خط کي پشت پر ڈاکخانہ کي مہر ۲۵ تاریخ کي ہے-اس لئے خط کو لکھنؤ سے یہاں تک آنے میں صرف ایک روز لگا *

नरेन्द्र—यह तो बहुत जल्दी आई। यहाँ से लखनऊ कितनी दूर है ?

نریندر—وہ درحقیقت بہت جلد آیا-یہاں سے لکھنؤ کتني دور ہے ؟

Page 59.

Railway, *n.* रेल ریل On foot—walking on foot पैदल پیدل On horse back—riding a horse घोड़े पर सवार گھوڑے پر سوار To pay, *v.* to give देना دینا To bring, *v.* to carry लेजाना لیجانا Stamp, *n.* postage stamp टिकट ٹکٹ Wonderful, *a.* strange; astonishing अजीब عجیب So far, *adv. phr.* to such a distance इतनी दूर اتنی دور For so very little—at such a small cost, *i. e.*, two pice इतने कम दामों में اس قدر کم قیمت پر Reason, *n.* cause सबब وجہ - سبب Sent, *v.* despatched भेजी بھیجا At a time—at one time एक समय में ایک مرتبہ Cost, *n.* expense ख़र्च خرچ Carrying—taking from one place to another लेजाना لیجانا Is divided, *v.* is distributed बट जाता है تقسیم ہوتا ہے Whole, *a.* whole part सब سب-کل Arrangement, *n.* the act of arranging; settlement वन्दोबस्त انتظام بندوبست Fortunate, *a.* lucky भाग्यवान خوش قسمت These days—these times इन दिनों ان دنوں-اس زمانہ میں Friends, *n.* comrades मित्रवर्ग دوست Relations, *n.* relatives

नातेवार ﺷﻜﺪﻩﻭﺍﺭ, Easily, *adv.* comfortably आसानो से آسانی سے Cheapest, *a. sup.* of the lowest price सब से सस्ता سب سے سستا *

सुरेश—वह ६०० मील के लगभग है।

سوریش—وہ عنقریب ۶۰۰ میل ھے *

नरेन्द्र—अगर रेल न होती तो एक आदमी को लखनऊ से यहाँतक आने में कितने दिन लगते ?

نریندر—اگر ریل نہ ھوتی تو ایک آدمی کو لکھنؤ سے یہاں تک آنے میں کتنا عرصہ لگتا ؟

सुरेश—अगर वह पैदल आता तो दो महीने के लगभग लगते और अगर घोड़े पर आता तो चालीस दिन के लगभग लगते।

سوریش—قریب دو مہینہ کے اگر وہ پیدل آتا اور قریب چالیس روز کے اگر وہ گھوڑے پر آتا *

नरेन्द्र—और तुमको एक आदमी को तुम्हारे पास लखनऊ से चिट्ठी लाने का क्या देना पड़ता ?

نریندر—اور تم کو ایک آدمی کو تمہارے پاس لکھنؤ سے خط لانے کا کتنا دینا پڑتا ؟

सुरेश—मैं समझता हूँ कि तीस रुपये से कम नहीं। शायद इससे भी ज़्यादा।

سوریش—میں خیال کرتا ھوں کہ تیس روپیہ سے کم نہیں۔ شاید اس سے بھی زیادہ *

नरेन्द्र—और तुम्हारे भाई ने तुम्हारे पास वह चिट्ठी भेजने का क्या दिया ?

نریندر—اور تمہارے بھائی نے تمہارے پاس وہ خط بھیجنے میں کتنا دیا ؟

सुरेश—तुम अपने आप देख सकते हो। यह टिकट है। उसने दो पैसे दिये।

سوریش—تم خود دیکھہ سکتے ہو۔ یہ ٹکٹ ہے۔اُس نے دو پیسے دئے *

नरेन्द्र—मैं समझता हूँ कि यह तो बड़े आश्चर्य की बात है। यह कैसे संभव है कि इतनी दूर इतने कम में चिट्ठी आजाय?

نریندر—میں خیال کرتا ہوں کہ یہ بہت حیرت انگیز بات ہے - یہ کیسے ممکن ہے کہ اس قدر دور کا خط اِس قدر کم میں آجاوے ؟

सुरेश—कारण यह है कि एक समय में एक ही चिट्ठी नहीं भेजी जाती, परन्तु हज़ारों। और जब इतनी चिट्ठियाँ एक साथ जाती हैं तो उनके ले जाने का ख़र्च घट जाता है। और हम अपनी चिट्ठियाँ सारे हिन्दुस्तान में बर्मा देश को और एडिन तक प्रत्येक चिट्ठी दो पैसे के हिसाब से भेज सकते हैं।

سوریش—وجہ یہ ہے کہ ایک مرتبہ میں ایک ہی خط نہیں بھیجا جاتا بلکہ ہزاروں اور جب اس قدر چٹھیاں ایک ساتھہ بھیجی جاتی ہیں تو اُن کے لیجانے کا خرچ گھٹ جاتا ہے - اور اس لئے ہم اپنے خطوط تمام ہندوستان میں برما اور عدن تک بھی فی خط دو پیسے کے حساب سے بھیج سکتے ہیں *

नरेन्द्र—मैं समझता हूँ कि यह बहुत अच्छा इन्तिज़ाम है और हम भाग्यवान हैं कि हम ऐसे समय में रहते हैं जब कि हम अपने मित्रों और नातेदारों को इतनी आसानी से लिख सकते हैं।

نریندر—میں خیال کرتا هوں یه ایک بہت عمدہ انتظام هے - اور هماري خوش قسمتي هے که هم ایسے زمانه میں رہتے هیں جب که هم اپنے دوستوں اور رشته داروں کو اِس قدر آساني سے خط وغیرہ لکھه سکتے هیں *

सुरेश—हाँ, मुझसे कहा जाता है कि हिन्दुस्तान में डाकख़ाने के महसूल सारे संसार में सबसे कम हैं।

سوریش—هاں—اور مجھه سے کہا جاتا هے که هندوستان میں ڈاکخانه کے محصول کي شرح تمام دنیا بھرمیں سب سے کم هے *

True, *a.* right ठीक ٹھیک Introduced, *v.* started, brought into use शुरू हुआ جاري کیا Double, *a.* two times दुगना دوگنا *

नरेन्द्र—यह बहुत ठीक है। इङ्गलिस्तान में भी जहाँ डाक का सस्ता महसूल पहिले शुरू हुआ था चिट्ठी भेजने का ख़र्च हिन्दुस्तान से दूना है।

نریندر—یه بہت ٹھیک هے - انگلستان میں بھي جہاں که ڈاکخانه کا سستا محصول پہلے جاری کیا گیا تھا چٹھیوں کي شرح هندوستان سے ٹھیک دوگني هے *

Lesson XIX.

THE LINE OF HONOUR.

सम्मान की रेखा। عزت کا خط

Page 60.

Line, *n.* an extended mark रेखा خط Honour, *n.* respect इज़्ज़त عزت Know, *v.* understand समझना سمجھنا Meaning, *n.* sense अर्थ; मतलब مطلب Phrase, *n.* a portion of sentence; an idiom शब्द; वाक्य

محاورہ Drew, *v.* made ; sketched बनाया کھینچا-بنایا Understand, *v.* know the meaning of मतलब जानना سمجھنا Yesterday, *adv.* the day which has passed कल जो बीत गया گذشتہ کل Teacher, *n.* master; one who teaches उस्ताद; गुरु اُستاد Talking—conversing बातचीत करते हुए باتچیت کرتے ہوئے Hear, *v.* listen सुनना سننا Help, *v.* assist मदद करना مدد کرنا Hut, *n.* cottage झोंपड़ी ; कुटी جھونپڑا *

Page 62.

On no account—by no means कदापि नहीं کسي طرح نہیں Pass, *v.* to go पार करना جانا Beyond, *prep.* out of; on the other side of आगे دوسري طرف - باھر Forgot, *v.* did not remember भूल गया بھول گیا Words, *n.* discourse बातें گفتگو - بات چیت Carried off, *v.* borne away लेजाई गई لیجائي گئي Consequence, *n.* result परिणाम; नतीजा سبب-نتیجہ *

प्रेम—क्या तुम अङ्गरेज़ी वाक्य लकीर खींचने का अर्थ जानते हो ?

پریم—کیاتم انگریزي محاورہ سطر کھینچنے کا مطلب جانتے ہو ؟

गङ्गा—मैं समझता हूँ कि मैंने यह सुना है परन्तु मैं नहीं जानता कि उसका मतलब क्या है ?

گنگا—میں خیال کرتا ہوں کہ میں نے اُسکو سنا ہے مگر میں نہیں جانتا کہ اُس کا مطلب کیا ہے ؟

प्रेम—ख़ैर । कल हमारे गुरु लकीर खींचने के विषय पर बातचीत कर रहे थे और मैं समझता हूँ कि जो कुछ उन्होंने कहा शायद तुम उसे सुनना चाहोगे ।

پریم—خیر-کل ہمارے اُستاد سطر کھینچنے کے نسبت گفتگو کررہے تہے اور میں خیال کرتا ہوں کہ جو کچھہ اُنہوں نے کہا شاید تم اسے سننا چاہوگے *

गङ्गा—हाँ। कृपाकर मुझसे कहो मैं सुनना चाहता हूँ।

گنگا—ہاں-براہ مہربانی مجھہ سے کہئے-میں سننا چاہتا ہوں *

प्रेम—पहिले उन्हों ने हमसे सीता का हाल कहा, फिर यह कि लक्ष्मण कैसे राम की मदद को गए। उन्हों ने उस कुटी के चारों ओर जिसमें सीता थीं एक लकीर खींच दी और उनसे कहा कि लकीर के बाहर कदापि न आना। वह किस प्रकार उनके शब्दों को भूल गईं और नतीजा यह हुआ कि रावण उनको ले गया।

پریم—سب سے پہلے اُنہوں نے ہم سے سیتا کے نسبت بیان کیا اور پہر کیسے لکشمن رام کی مدد کے لئے گئے-اُنہوں نے اس جھونپڑی کے چاروں طرف جہاں سیتا تہیں ایک سطر کھینچ دی اور اُن سے کہا کہ سطر کے باہر کسی طرح مت آنا-وہ کس طرح اُن کے لفظوں کو بہول گئیں اور نتیجہ یہہ ہوا کہ راون اُن کو لے گیا *

Line, *n.* limit हद حد Dishonourable, *a.* mean; base छोटी حقیر-چھوٹی Tempted, *v.* induced लालच दिलाया لالچ دلایا Whole, *a.* entire कुल کل Ruined, *v.* destroyed नाश हुआ برباد ہوا Example, *n.* illustration; instance मिसाल مثال Copying, *v. n.* imitating नक़ल करना نقل کرنا Cheating, *v. n.* deceiving धोखा देना دھوکھا دینا Telling, *v. n.* speaking कहना کہنا Lies, *n.* falsehood झूँठ جھوٹھہ Temptation, *n.* enticement लालच لالچ Copy,

v. imitate नक़ल करना نقل کرنا Cheat, *v.* deceive धोखा देना دھوکھا دینا In order to—with the object of वास्ते بغرض Escape, *v.* avoid; save दूर करना دور کرنا-بچانا Blame, *n.* fault दोष قصور Promotion, *n.* advancement; encouragement उन्नति ترقی To get promotion—to be promoted to higher class ऊँचे दर्जे में चढ़ने को اونچا درجہ حاصل کرنے کے لئے- ترقی پانیکے لئے Punishment, *n.* pain or penalty inflicted on a person for a crime or offence दंड سزا Allow, *v.* permit आज्ञा देना اجازت دینا Honour, *n.* respect मान عزت Separate, *v.* keep aloof; to make different दूर रखना; भिन्न २ करना دور رکھنا-علیحدہ کرنا Character, *n.* conduct चालचलन چال‌وچلن Stained, *p. a.* spotted धब्बा लगा हुआ داغی Dishonoured, *p. a.* disrespected अपमान किया हुआ بے عزت Greater, *a.* more अधिक زیادہ Value, *n.* worth मूल्य قیمت Fear, *v.* to be afraid of डरना ڈرنا Loss, *n.* harm नुक़सान نقصان *

गङ्गा—हाँ। यह सब तो मैं जानता हूँ। क्या उन्हों ने इतना ही कहा?

گنگا—ہاں یہ سب میں جانتا ہوں - کیا اُنہوں نے کل اتنا ہی کہا ؟

प्रेम—नहीं। उन्हों ने यह भी कहा कि हम में से हर एक के लिये भी एक हद है और हमको कदापि उससे बाहर न जाना चाहिये।

پریم—نہیں - اُنہوں نے یہ بھی کہا کہ ہم میں سے ہرایک کے لئے بھی ایک حد ہے-جس کے باہر ہمکو ہرگز نہ جانا چاہئے *

गङ्गा—इससे उनका क्या मतलब था ?

گنگا—اس سے اُن کا کیا مطلب تھا ؟

प्रेम—मैं तुमको बताऊँगा। उन्होंने कहा कि हमको अपने और सब बुरी बातों के बीच में एक लकीर खींच लेनी चाहिये। और हमको कभी भी इस लकीर को लाँघने का लालच न होना चाहिये नहीं तो हमारे सब जीवन नाश होजायँगे। जैसे, हमको नकल करने, धोखा देने, और झूँठ बोलने में एक लकीर खीँच लेनी चाहिये और चाहे जितना भी लालच क्यों न हो परन्तु हमको उस लकीर के पार कभी न जाना चाहिये।

پریم—میں تم کو بتلاؤنگا- اُنہوں نے کہا کہ ہم کو اپنے اور تمام بری چیزوں کے درمیان ایک سطر کھینچ لینا چاھئے- اور ہم کو اُس سطر کے باھر جانے کا ھرگز لالچ نہ ھونا چاھئے- ورنہ ھماری کل زندگی برباد ھوجائےگی- مثلاً ہم کو نقل کرنے- دھوکھا دینے- اور جھونٹھ بولنے میں ایک سطر کھینچ لینا چاھئے اور چاھے کتنا ھی زیادہ لالچ کیوں نہ ھو ھم کو اُس سطر کے باھر ھرگز نہ جانا چاھئے *

गङ्गा—हाँ। यह बिलकुल ठीक है।

گنگا—ھاں- یہ بالکل ٹھیک ھے *

प्रेम—उन्होंने कहा कि कभी २ लड़कों को लालच दिया जाता है कि वे नकल करें और अपना दोष हटाने को या दर्जा चढ़ने को या और लड़कों से अच्छा काम करने को धोखा दें। कभी २ हम लोग दंड से बचने के लिये झूँठ बोलने को लालायित होते हैं; परन्तु हम लोगों को अपने सम्मान के लिये कभी लकीर के बाहर न जाने देना चाहिये जो हमको इन सब चीज़ों से अलग करती है। क्योंकि यदि

हम उस लकीर के पार जाते हैं तो हमारा चालचलन कलंकित और अपमान का हो जाता है। हमारा चालचलन और मान हमारे लिये संसार की और वस्तुओं से बहुमूल्य होना चाहिये। हमको अपमान से ज़्यादा डरना चाहिये, बनिस्बत इसके कि दंड या हानि से डरें।

پریم—اُنہوں نے کہا کہ بعض اوقات لڑکوں کو لالچ دلایا جاتا ھے کہ نقل کریں اور قصورسے بچنے کے لئے یا درجہ پانے کے لئے دوسرے لڑکوں کے بہ نسبت اچھا (کام) کرنے کے دھو کا دیں - اور بعض اوقات ھم کو سزا سے بچنے کے لئے جھوٹھہ بولنے کی ترغیب دی جاتی ھے - مگر ھم لوگوں کو اپنے تئیں عزت کے سطر کے باھر نہ جانے دینا چاھئے جو کہ ھم کو ان سب چیزوں سے جدا کرتی ھے - کیونکہ اگر ھم اُس سطر کے باھر جاتے ھیں تو ھمارا چال‌وچلن داغی اور بے عزت ھو جاتاھے - ھمارا چال‌وچلن اور ھماری عزت ھمارےلئے دنیا کی اور چیزوں کے بہ نسبت بیش قیمت ھونا چاھئے - ھم کو سزا یا نقصان کے بہ نسبت بے عزتی سے زیادہ ڈرنا چاھئے ٭

True, *a.* correct ठीक; सच ٹھیک-صحیح Try, *v.* endeavour यत्न करना کوشش کرنا Remember, *v.* recollect याद रखना یاد رکھنا Wrong, *n.* that which is not correct अनर्थ; बुरी बात غلطی ٭

गंगा—हाँ। यह सब सच है। मैं उस बात के याद रखने की कोशिश करूँगा और जब मुझे बुरा काम करने का लालच दिलाया जायगा तो मैं मान की लकीर का ख़याल करूँगा कि उसे मुझे लाँघना न चाहिये।

گنگا—یہ سب سچ ھے - میں اُس کو یاد رکھنے کی کوشش کروں گا - اور جب مجھکو برے کام کرنے کا لالچ دلایا جائیگا

تو میں عزت کے سطر کا خیال کرونگا کہ اس کو مجھے پار نہ کرنا چاہئے *

LESSON XX.

THE FOX AND THE CAT.

लोमड़ी और बिल्ली । لومڑي اور بلي

Page 63.

STANZA 1.—Moral, *adj*. right; just; virtuous शिक्षा देने वाली; वाजिबी انگیز-واجبي درست - نصیحت Discourses, *n*. discussions; conversation बातचीत گفتگو-بحث Cut shorter the way—abridged the way; made the journey swift and pleasant रास्ता काटा راستہ کاٹا ['Tis great........guide—it will add to our greatness if we follow the dictates of our conscience and always do the right thing]. Justice, *n*. the quality of being just; just treatment न्याय انصاف Guide, *n*. instructor; leader साथी رهبر-رهنما, God-like, *adj*. having qualities of God; resembling God ईश्वर के समान خدا کے مانند Mercy, *n*. pity; benevolence दया رحمدلی Grimalkin, *n*. it is a name for a cat बिल्ली का नाम بلي کا نام *

PROSE ORDER.—The fox and the cat as they travelled one day, cut shorter the way with moral discourses; the fox says, "It is great to make justice our guide," Grimalkin replied, "How God-like is mercy."

PARAPHRASE:—Once the fox and the cat made their journey light and swift by talking on what is good and what is bad. In the opinion of the fox, justice should control our actions; whereas Grimalkin attached great importance to the quality of mercy because it was one of the symbols of God.

लोमड़ी और बिल्ली ने एक दिन अपनी यात्रा को धार्मिक वार्त्तालाप में काटा। लोमड़ी ने कहा—हमको अपने कामों में न्याय के अनुसार चलना चाहिये, यानी न्याय को अपना साथी बनाना एक बड़ा बात है। बिल्ली ने उत्तर दिया—देखो, दया करना कैसी अच्छी भक्ति है; क्योंकि यह ईश्वरत्व का एक चिह्न है।

لومڑي اور بلی نے ایک روز اپنے سفر کے راستہ کو اخلاقي مضامین پر بحث کرتے ہوئے طے کیا-لومڑي نے کہا— ہمکو اپنے کاموں میں انصاف پسند ہونا چاہئے - یعني انصاف کو اپنا رہبر بنانا ایک بڑي بات ہے - بلی نے جواب دیا—دیکھو- رحمدلي کیسي اچھی صفت ہے کیونکہ یہ خدا کے اوصاف کا ایک جزو ہے *

STANZA 2.—Whilst, *adv.* while; during the time that जबकि جبکہ Proceeded, *v.* advanced बढ़े, आगे चले بڑھے-آگے چلے Wood, *n.* forest जङ्गल جنگل Impatient, *a.* restless; uneasy बेचैन بےچین Hunger, *n.* appetite भूख بھوک Thirsting for blood—bent upon taking somebody's life लोहू का प्यासा خون کا پیاسا *

Page 64.

Rushed forth, *v.* dashed forward बाहर निकला باهر نکلا Shepherd, *n.* a man who looks after sheep गड़रिया گڑریا Seized, *v.* caught hold of पकड़ लिया پکڑلیا Supper, *n.* evening-meal शाम का खाना شام کا کھانا Innocent, *adj.* not guilty निर्दोष بے قصور In vain, *adv.* for nothing व्यर्थ بے فائدہ Wretched—miserable अभागा بدبخت Victim, *n.* one who is going to be sacrificed for the good of another ; sufferer कष्ट उठानेवाला تکلیف اُٹھانے والا, Cry, *v.* (of a sheep) मिमियाना ممیانا Mutton, *n.* flesh (of a sheep) मांस گوشت At hand, *prep. phrase.* within reach पास پاس *

PROSE ORDER :—Whilst thus they proceeded, a wolf impatient with hunger and thirsting for blood rushed forth from the wood and seized an innocent sheep for his supper as he saw the dull shepherd asleep. The wolf says—" Wretched victim you bleat for mercy in vain. I must eat when mutton's at hand."

PARAPHRASE :—As they were carrying on their discussions in this manner, they saw a hungry and blood-thirsty wolf coming out from the forest. Finding the dull shepherd fast asleep, the wolf caught hold of a poor helpless sheep for his evening meal. The cries and bleatings of the innocent sheep made no effect on the mind of the wolf who

in no case could forego the pleasure of mutton whenever he could get it.

जबकि वे इस तरह बहस करते हुए जा रहे थे, एक भेड़िया भूख से घबराया हुआ और खून का प्यासा जङ्गल से निकला और आलसी गड़रिये को सोया हुआ पाकर एक निर्दोष भेड़ पर झपटा ताकि उसको शाम का भोजन बनाए। भेड़िए ने कहा, ऐ मेरे अभागे शिकार! तुम मुझसे दया और छुटकारा व्यर्थ चाहते हो। यह कभी हो नहीं सकता कि भेड़ का मांस मेरे सामने हो और मैं उसको न खाऊँ।

جبکہ وے اسطرح بحث کرتے ہوئے جارہے تھے ایک بھیڑیا بھوکھ سے پریشان اور خون کا پیاسا جنگل سے نکلا اور کاہل گڈرئے کو سویا ہوا پاکر ایک بے گناہ بھیڑ پر جھپٹا تاکہ اسکو شام کا کھانا بنائے-بھیڑئے نے کہا-اے میرے کم بخت شکار تم بے فائدہ مجھسے رحم اور چھٹکارے کی استدعا کرتے ہو - یہ کبھی ہو نہیں سکتا کہ بھیڑ کا گوشت میرے سامنے ہو اور میں اسکونہ کھاؤں ٭

STANZA 3.—Astonished, *v.* surprised हैरान हुआ حیران ہوا Aghast, *adj.* terrified; struck with amazement हैरान व परेशान حیران و پریشان Fell, *adj.* cruel निर्दई بے رحم Bloody, *adj.* cruel; blood-stained निर्दई; खून से सना हुआ بے رحم-خون آلودہ Repast, *n.* feast; food भोजन; ज़्योनार ضیافت - کھانا Wretch, *n.* mean fellow कमीना पशु کمینہ جانور Vilest, *adj.* basest; meanest; wickedest अत्यन्त कमीना بہت ہی زیادہ کمینہ پاجیمعاش Brutes, *n.* ravenous animals फाड़खाने वाले जानवर درندے Herbage, *n.* herbs; green plants हरी झाड़ियाँ या पेड़ سبز جھاڑیاں یا پودے Oak, *n.* बलूत का पेड़

باوط کا درخت Acorns, *n.* fruits of oaks वलूत के फल باوط کے پھل Tyrant, *n.* oppressor ज़ालिम ظالم To spill—to shed बहाना या गिराना بہانا یا گرانا Inncent blood—the blood of harmless animals निर्दोष पशुत्रों का खून بے گناہ جانوروںکا خون *

PROSE ORDER:—Grimalkin (was) astonished (and) the fox stood aghast to see the fell beast at his bloody repast. The cat says—"What a wretch, it is the vilest of brutes; does he feed upon flesh, when there is herbage and roots." The fox cries—"While our oaks give us acorns so good, what a tyrant is this to spill innocent blood."

PARAPHRASE AND EXPLANATION.—Both Grimalkin (cat) and the fox were struck dumb at the sight of the blood-stained dinner which the cruel wolf was eating. The cat remarked that the wretched beast (wolf) was the most worthless and wickedest of all animals because he took pleasure in eating animal-food although he could fill his stomach with vegetables, leaves, and roots of green herbs and plants The fox observed that as long as their oak trees bore fine fruits and grew in abundance, it was nothing but cruelty and tyranny on his part to take the lives of harmless creatures.

बिल्ली और लोमड़ी दोनों इस भयंकर भेड़िए को निर्दोष मारी हुई भेड़ का मांस खाते हुए देखकर अचम्भे में होगए। बिल्ली

बोली यह कैसा नालायक़ और कमीना जानवर है जो हरी तरकारी और पेड़ों की हरी जड़ों को छोड़कर जानवरों का मांस खाता है। ऐसा ही लोमड़ी ने पुकारकर कहा कि जबतक हमारे ओक के पेड़ ऐसे अच्छे फल देते हैं वेचारे निर्दोष जानवरों की जान लेना एक बड़े दुष्ट का काम है।

بلي اور لومڑي دونوں اس خونخوار بھیڑئے کو بے گناہ ماري ہوئي بھیڑ کا گوشت کھاتے ہوئے دیکھکر ھکا بکا ہوگئے - بلي بولي - یہ کیسا نالایق اور کمینہ جانور ھے جو سبز ترکاري اور درختونکي ہری جڑونکو چھوڑ کر جانوروں کا گوشت کھاتا ھے - ایساہی لومڑي نے پکارکر کہا کہ جب تک ھمارے بلوط کے درخت ایسے عمدہ پھل دیتے ھوں بےبس اور بےگناہ جانوروں کي زندگي کا تلف کرنا ایک ظالم کا کام ھے ٭

STANZA 4.— Marched, *v.* advanced बढ़े بڑھے Onward, *adv.* forward; further आगे آگے Moralized, *v.* drew practical lessons from the facts of life; discussed merits of moral virtues. धर्म की बातों पर बहस करते थे اخلاقي اموراتپر بحث کرتے تھے Poultry, *n.* domestic fowls which are reared for their flesh and eggs, etc. (cocks, hens, etc.) मुर्ग़; मुर्ग़ियाँ इत्यादि مرغ مرغیاں وغیرہ Picked, *v.* separated from other things निकालते थे या जुदा करते थे نکالتے تھے یا علیحدہ کرتے تھے Chaff, *n.* husk of grain or straw घास-फूस; कूड़ा-करकट, जिसमें अनाज के दाने पाए जाते हों گھاس پھوس - کوڑا کرکٹ جسمیں اناج کے دانے بھي ھوں Sly, *adj.* cunning मक्कार مکار Reynard, *n.* fox लोमड़ी لومڑی Surveyed, *v.* watched देख-भाल की دیکھہ بھال کي

Gluttonous, *adj.* greedy; a glutton is one who is given to too much eating लालची; पेटू لالچي Spite of *prep. phr.* in spite of; notwithstanding; in disregard of विना किसी भाँति की परवाह करते हुए بغير كسي قسم كي پرواه كرتے هوئے Morals, *n.* moral discourses सच्चे न्याय और दया के विचार راستي-انصاف اور همدردي كے خيالات Pullet, *n.* chicken; young hen एक छोटा मुरग़ी का बच्चा ايک چهوٹا مرغي کا بچه Prize, *n.* victim शिकार; कौर شكار - نوالا Chanced, *v.* happened संयोग हुआ اتفاق هوا Covert, *n.* a place which gives shelter रक्षा का स्थान جاے پناه يا حفاظت To stray, *v.* to wander; to roam about घूमना; फिरना گهومنا - پهرنا Secured, *v.* obtained; managed प्राप्त किया حاصل كيا Prey, *n.* prize; victim शिकार شكار *

Prose Order.—Well, they marched onward and they still moralized, till they came where some poultry picked chaff by a mill. Sly Reynard surveyed them with gluttonous eyes and in spite of morals, made a pullet his prize. The greedy Grimalkin secured as her prey a mouse, too, that chanced to stray from her covert.

Paraphrase and Explanation.—They went on further and further dwelling on the excellence of moral virtues until they came near a mill where some fowls were eating something from a heap of rubbish. The cunning fox cast greedy looks on

them and blind to all ideas of right and wrong, killed a young hen for her own selfish purpose. And so did the greedy cat who attacked a mouse which happened to come out of her hole and disposed her off.

वे आगे २ चलते गए और उन्होंने बराबर धर्म की बातों पर बहस जारी रक्खी, यहाँतक कि वे एक चक्की के पास आए जहाँ कुछ मुर्ग़ियाँ और उनके बच्चे कूड़ा-करकट में से अपने खाने-पीने का सामान निकाल रहे थे। मक्कार लोमड़ी ने अपनी लालच भरी आँखों से उनको अच्छी तरह से देखा और नेकी और बदी और सच्चाई व न्याय के पाठ और सवालात को हृदय से निकालकर एक मुर्ग़ी के बच्चे को अपना शिकार बनाया। लालची बिल्ली ने भी ऐसा ही एक चूहे के साथ जो संयोग से अपने सूराख़ से बाहर निकला था, किया।

وہ آگے آگے چلتے رہے - اور اُنہوں نے برابر اخلاقي امور پر بحث جاري رکھي حتىٰ کہ یہ ایک چکي کے پاس آئے جہاں کچھ مرغیاں اور اُنکے بچے کوڑا کرکٹ میں سے اپنے کہانے پینے کي چیزیں نکال رہے تھے۔ مکار لومڑي نے اپني لالچ بھري آنکھوں سے اُنکو اچھي طرح تاکا اور نیکي و بدي- راستي اور انصاف کے سبق اور سوالات کو بالائے طاق رکھکر ایک مرغي کے بچہ کو اپنا شکار بنایا۔ لالچي بلي نے بھي ایسا ہي ایک چوہے کے ساتھ جو اتفاق سے اپنے سوراخ سے باہر نکلا تھا- کیا ٭

STANZA 5.—Spider मकड़ी مکڑي Perceived, *v.* saw देखा دیکھا Pitied, *v.* took pity; felt sorry शोक किया افسوس کیا Fall, *n.* fate; end भाग्य -قسمت

انجام Murders, *n.* acts of killing animals (generally human beings) क़त्ल ; घात خون - قتل Guiltless, *adj.* not guilty; innocent निर्दोष بے گناہ To regale, *v.* to feast; to enjoy प्रसन्न होना; अच्छे २ पदार्थ खाना خوشي سے ضيافت كرنا New-taken, *adj.* which had been caught just at moment जोकि उसी समय जाल मेँ फँसी थी جوكہ اسيوقت جال مين پهنسي تهي *

Prose Order.—A spider that sat in her web on the wall, perceived the poor victims, and pitied their fall. She cried—"How guiltless I am of such murders." So (she) ran to regale on a new-taken fly.

Paraphrase and Explanation.—The way in which the mouse and the hen met their deaths at the hands of the fox and the cat, excited the pity of a spider which had seen their tragic end while sitting in her web on the wall. The spider felt extremely sorry at their fate and proclaimed with pride that she was never guilty of such cruel deeds. After making these observations (remarks) she ran to feast herself on a fly which had been caught in the net just at that moment.

एक मकड़ी ने अपने जाल के भीतर बैठे हुए जोकि दीवार पर बनाया था बेचारे चूहे और मुर्गी के बच्चे को मारे जाते हुए देखकर अत्यन्त शोक किया और पुकार कर कहने लगी कि मैं ऐसे कामों से बिल्कुल निर्दोष हूँ और इतना कहकर एक मक्खी

का भोजन करने के लिए जो उसी समय जाल में फंसी थी, दौड़ी।

ایک مکڑي نے اپنے جال کے اندر بیٹھے ہوئے جوکہ دیوار پر بنایا تھا بیچارے چوھے اور مرغي کے بچے کو مارے جاتے ہوئے دیکھکر نہایت ھي افسوس کیا۔ اور پکار کر کہنے لگی کہ میں ایسے تعل کي کبھي مرتکب نہیں ہوئي ہوں (یعنی میں ایسے فعلوں سے بالکل بے گناہ ہوں) اور اتنا کہکر ایک مکھي کا ناشتہ کرنے کے لئے جو اُسي لمحہ جال میں پھنسي تھي دوڑي*

LESSON XXI.

SAVITRI.—PART I.

सावित्री। ساوتري

Page 65.

Long years, *adv. phr.* long time बहुत समय بہت سال Ago, *v.* passed बीता گزرا Lived, *v.* dwelt रहती थी رهتي تھي, Beautiful, *a.* handsome; charming सुन्दर حسین - خوبصورت Princess, *n.* daughter of a king राजकुमारी شاهزادي Named, *v.* called नाम था نامي Dear, *a.* lovely प्यारी پیاري Parents, *n.* father and mother माता पिता والدین, In answer to—in compliance with; in return of बदले में عیوض میں Prayers, *n.* entreaties प्रार्थनाएँ التجائیں - منتیں *

वर्षों बीते कि सावित्री नाम की एक रूपवती राजकुमारी

थी। वह अपने माता पिता को बहुत प्यारी थी, क्योंकि वह उनको परमेश्वर से प्रार्थना करने पर मिली थी।

بہت زمانہ گزرا کہ ساوتری نامي ايک خوبصورت شاہزادي تهي—وہ اپنے والدين کو بہت پياري تهي کيونکہ وہ اُن کو خدا کی عبادت کرنے پر ملي تهي*

Grew up, *v.* advanced in age बढ़ने लगी بڑهنے لگي Grew, *v.* became होगई هوگئي Accomplished, *p. a.* complete and perfect पूर्ण کامل - فاضل Goodness, *n.* honesty भलाई نيکي Virtue, *n.* excellence गुण خوبي *

ज्यों ज्यों वह बढ़ने लगी त्यों त्यों वह सुन्दर और पूर्ण होने लगी और साथही इसके वह भलाइयों और गुणों में भी बढ़ने लगी।

جيون جيون وہ بڑهنے لگي وہ زيادہ خوبصورت اور کامل هونے لگي اور ساتهہ هي بهلائي اور خوبي ميں بهي بڑهنے لگي*

Marriage, *n.* wedding विवाह شادي drew near, *v.* approached आगया قريب آيا As yet, *adv. phr.* upto this time अबतक اِسوقت تک Fit, *adj.* suitable योग्य موزون Suitor, *n.* one who is an applicant for marriage वर; प्रेमी اُميدوار ازدواج-طالب ازدواج To ask, *v.* request माँगना مانگنا To ask for her hand—to marry her उसके साथ विवाह करने को اُسکے ساتهہ شادي کرنے کے لئے Spoke, *v.* told कहा کہا Let, *v.* permit; allow आज्ञा देना اجازت دينا Pilgrimage, *n.* a journey to some place deemed sacred for devotional purposes तीर्थ-यात्रा زيارت Visit, *v.* see देखना ديکهنا Holy, *adj.* sacred पवित्र پاک Shrines, *n.* temples मन्दिर مندر *

आख़िरकार उसके विवाह का समय निकट आगया परन्तु अबतक कोई योग्य पुरुष (प्रेमी) उससे विवाह करने को न आया। जब उसके पिता राजा अश्वपति ने उससे विवाह के बारे में कहा तो उसने उत्तर दिया "मुझे पहिले तीर्थ-यात्रा कर आने दो और कुछ देवस्थान देख आने दो।"

آخرکار اُس کي شادي کا وقت قريب آگيا مگر اُسوقت تک کوئي موزوں طالب ازدواج اُس کي شادي کے لئے نہ آيا۔ جب اُس کے والد بادشاہ اشوپتي نے اُس سے شادي کے بارے ميں کہا تو اُس نے جواب ديا " مجھکو پہلے زيارت کو جانے دو اور چند پاک مندروں کو ديکھہ آنے دو " *

Page 66.

Set out, *v.* started चलदी روانہ ہوئي Journey, *n.* travelling यात्रा; सफ़र سفر Accompanied—in the company of साथ लेकर ساتھہ ليکر Retinue, *n.* suite; a number of persons भीड़भाड़ مصاحب Visited, *v.* saw देखा ديکھا--ملاحظہ کيا Holy, *adj.* pious पवित्र: पूजा करने वाले پاک۔پارسا *

पस सावित्री बहुतसी भीड़भाड़ साथ लेकर अपनी यात्रा को चलदी। उसने बहुत से मन्दिर देखे और बहुत से महात्माओं से बातचीत की।

پس ساوتري بہت سے مصاحبوں کو ساتھہ ليکر اپنے سفر کے لئے روانہ ہوئي۔اُس نے بہت سے مندروں کو ديکھا اور بہت پارسا لوگوں سے بات چيت کي *

Was travelling—was going on her journey यात्रा कर रही थी سفر کر رهي تهي Young, *adj.* of young age; not old जवान جوان Tall, *adj.* high in stature लम्बा

لمبا Handsome, *adj.* beautiful; good-looking सुन्दर خوبصورت-حسين Appearance, *n.* countenance शक्ल; रूप شكل Shoulder, *n.* the joint by which the arm of a man is joined to the body कन्धा كندها Bundle, *n.* a number of things bound into a convenient form for conveyance; package गठरी; गट्ठा; पुलन्दा گٹھا بوجهه Faggots, *n.* sticks for fuel जलाने की लकड़ी ايندهن - جلانيكي لكري Axe, *n.* an instrument for cutting; hatchet कुल्हाड़ी كلهاري *

आख़िरकार एक दिन जब वह यात्रा कर रही थी उसने अपनी पालकी के बाहर झाँका और एक जवान, लम्बे और सुन्दर आदमी को देखा। वह अपने कंधे पर एक लकड़ी का गट्ठा और हाथ में एक कुल्हाड़ी लिये जाता था।

آخركار ايک روز جب وه سفر كررهي تهي اُس نے اپني پالكي كے باهر جهانكا اور ايک جوان لمبے اور خوبصورت آدمي كو ديكها - وه اپنے كندهے پر ايک لكري كا گٹها اور اپنے هاتهه ميں ايک كلهاري لئے جاتا تها *

Page 67.

Sight, *n.* glance दृष्टि نظر At the sight of him—as soon as she saw him उसे देखते ही اُسے ديكهتے هي Heart, *n.* चित्त; दिल دل Was filled, *v.* became full of भर गया بهرگيا Sudden, *a.* unexpected अचानक يكايک Love, *n.* affection; attachment प्रेम پيار Was filled with sudden love; fell in love with मोहित होगई عاشق هوگئي Felt, *v.* thought विचारा خيال كيا Destined, *p. a.* fixed; appointed by God नियत; भाग्य का लिखा

مقررہ Husband, *n.* a man joined to a woman by marriage पति شوهر Resolved, *v.* determined इरादा करलिया ارادہ کیا To marry, *v.* to accept in marriage ; to wed विवाह करना شادي كرنا *

उसे देखते ही सावित्री उसपर मोहित होगई, उसने समझ लिया कि मेरे भाग्य में लिखा पति यही है और उसने इरादा करलिया कि सिवाय इस आदमी के और किसी के साथ विवाह न करूँगी।

اُسے دیکھتے هي ساوتري کا دل یکایک محبت سے بھر گیا-اس نے خیال کیا کہ آخر کار اُسکا مقررہ شوهر یہي هے اور اُس نے ارادہ کرلیا کہ بجز اس شخص کے اور کسي کے ساتھہ شادي نہ کرونگي *

Inquired, *v.* asked पूछा پوچھا Who he was—what was his name उसका नाम क्या था اُسکا کیا - وہ کون تھا نام تھا Was told—was informed कहा गया کہا گیا Forest, *n.* jungle जङ्गल جنگل Supported, *v.* maintained पालता था پرورش کرتا تھا Aged, *adj.* old बूढ़ा بڈھا Poor, *adj.* not rich ग़रीब غریب Blind, *adj.* destitute of the sense of sight अंधा اندھا *

उसने पूछा कि वह कौन है तो उससे कहा गया कि उसका नाम सत्यवान है। वह जङ्गल में रहता है और अपने बूढ़े माता पिता का पालन करता है। वे बहुत ग़रीब हैं और पिता अंधा है।

اُس نے دریافت کیا کہ وہ کون هے تو اُس سے کہا گیا کہ اُسکا نام ستیہ وان هے - وہ جنگل میں رهتا هے اور اپنے بڈھے والدین کي جو کہ بہت غریب هیں پرورش کرتا هے اور باپ اندھا هے *

Appeared, *v.* looked in appearance; seemed मालूम होता था معلوم هوتا تها Forester, *n.* one who lives in forest जङ्गल का रहनेवाला جنگل کا رهنے والا Shake, *v.* move हिलाना هلانا Resolve, *n.* intention इरादा إرادہ Set off, *v.* started चलदी چلدي - روانہ هوئي Found, *v.* got पाया پايا *

यद्यपि सत्यवान एक ग़रीब जङ्गल का रहनेवाला मालूम होता था, परन्तु इस बात से उसका इरादा न हटा। वह अपने बाप से यह कहने को घर गई कि उसे जङ्गल में एक आदमी मिला है और वह उसका पति होना चाहिये।

اگرچہ ستيہوان ايک غريب جنگل کا رهنے والا آدمي معلوم هوتا تها تاهم اس بات سے اُسکا إرادہ نہ هٹا - وہ اپنے باپ سے يہ کہنے کے لئے مکان آئي کہ اسکو جنگل ميں ايک آدمي ملا هے جوکہ اُسکا شوهر هونا چاهئے *

Arrived at—reached पहुँची پهونچي Royal, *adj.* kingly शाही شاهي Palace, *n.* king's dwelling house महल شاهي محل Found, *v.* saw देखा ديکها *

जब वह शाही महल में पहुँची तो उसने अपने बाप को एक पवित्र आदमी से जिसका नाम नारद मुनि था बातें करते पाया।

جبکہ وہ شاهي محل ميں پهونچي تو اس نے اپنے باپ کو ايک پارسا شخص نارد مني سے گفتگو کرتے پايا *

Told, *v.* related कह सुनाई بيان کيا Story, *n.* tale कहानी قصہ Disappointed, *v.* disheartened निराश هراساں-نااميد Chosen, *v.* selected चुना; ढूँढा پسند کيا

منتخب کیا Humble, *adj.* poor ग़रीब غریب Made light of—did not put any weight upon ज़्यादा ख़्याल न किया کچھ بھی خیال نہ کیا Thought, *v.* considered विचारा خیال کیا Choice, *n.* selection खोज; इच्छा پسند Merely, *adv.* only सिर्फ़ صرف Girlish, *a.* childish लड़कपन का لڑکپن کا Whim, *n.* idea विचार خیال A girlish whim लड़की का सा विचार لڑکي کا سا خیال خام Easily, *adv.* without any difficulty सहज में آساني سے Set aside—changed; disregarded बदल दिया منسوخ کیا بدل دیا Could easily be set aside—could be disregarded without any difficulty सहज में पलट दिया जायगा آساني سے منسوخ کرادیا جائگا Must not be—cannot be performed in any way कभी न होनी चाहिये کبھی نہیں ہو سکتا *

उसने अपनी कथा कह सुनाई और राजा यह विचार कर निराश हुआ कि उसकी बेटी एक ग़रीब जंगल के रहने वाले को अपना पति बनाना चाहती है। परन्तु इस बात का उसने ज़्यादा ख़याल न किया क्योंकि उसने यह विचार किया कि उसका पति बना लेना एक लड़कपन का विचार है और सहज में पलट दिया जायगा। परन्तु अब नारद मुनि ने कहा कि यह विवाह कभी न होना चाहिये।

اُسنے اپنا قصہ بیان کیا اور بادشاہ کو یہ خیال کرکے ناامیدی ہوئي کہ اُسکي لڑکي نے ایک غریب جنگل کے رهنے والے کو اپنا شوہر منتخب کیا ہے - مگر اُسنے اس بات کا زیادہ خیال نہ کیا کیونکہ اُسنے یہ خیال کیا کہ اُسکا شوہر پسند کرنا محض ایک لڑکپن کا سا خام خیال ہے اور آساني سے

بدلا جاسکتا هے مگر نارد منی نے کہا کہ یہ شادي هرگز نه هوني چاهئے *

Fit, *a.* proper उचित مناسب A mere forester; a person who has no qualification but is a forester केवल एक जङ्गल का रहने वाला صرف ایک جنگل کا رهنے والا *

राजा ने कहा "यह बात ठीक है। यह उचित नहीं है कि एक राजा की बेटी केवल एक जंगल के रहने वाले के साथ विवाह दी जाय।"

بادشاه نے کہا " یه ٹھیک هے - یه مناسب نہیں هے که ایک بادشاه کي لڑکي محض ایک جنگل کے رهنے والے کے ساتھه شادی کرے " *

Replied, *v.* answered उत्तर दिया جواب دیا Deprived, *v.* dispossessed; robbed छीन लिया محروم کیا چھین لیا Kingdom, *n.* state of a king राजधानी بادشاهت - سلطنت Driven, *v.* moved by force निकाल दिया गया نکال دیا گیا Banishment, *n.* exile बनवास جلاوطن Driven into banishment—compelled to leave his own country and to live in exile देश-निकाला दे दिया गया جلاوطن کردیا گیا *

मुनि ने उत्तर दिया "वह जंगल का रहने वाला नहीं है। उसका बाप एक राजा है जिसका राज्य छीन लिया गया है और उसे देश-निकाला दे दिया गया है। परन्तु तब भी सावित्री को उसके साथ विवाह न करना चाहिये।"

مني نے جواب دیا " وه جنگل کا رهنے والا نہیں هے- اسکا باپ ایک بادشاه هے جسکی بادشاهت چھین لي گئي هے اور

اُسے جلاوطن کردیا گیا ھے - تاھم پھر بھي ساوتري کو اُس کے ساتھہ شادي نہ کرنا چاھئے *

Interrupted, *v.* stopped in speaking बोलने से रोक दिया بولنے سے روک دیا Have chosen—have selected चुना है; हूँढा है منتخب کر لیا ھے Is pledged—is engaged for देदिया गया है دے دیا گیا ھے Give up, *v.* leave छोड़ना چھوڑنا *

सावित्री ने वीच में वात काटकर कहा "परन्तु मैंने उसे अपना पति वनाना निश्चय कर लिया है। मेरा चित्त उसी पर है और मैं उसे नहीं छोड़ सकती।"

ساوتری نے بیچ میں بات قطع کرکے کہا "مگر میں نے اُسکو اپنا شوہر منتخب کرلیا ھے - میرا دل اُسي پر ھے اور میں اُسکو نہیں چھوڑ سکتي" *

Page 68.

मुनि ने उत्तर दिया "तुमको उसके साथ विवाह न करना चाहिये।"

مني نے جواب دیا "تم کو اُس سے شادي نہ کرني چاھئے" *

सावित्री ने पूछा "परन्तु क्यों ?"

ساوتري نے پوچھا- "مگر کیوں ؟"

Gravest, *adj.* most serious वड़े भारी سب سے بھاري Reasons, *n.* causes; grounds सवव وجوھات; Against, *prep.* opposite to वरख़िलाफ़ برخلاف Take place, *v.* occur होना ھونا *

मुनि ने उत्तर दिया "मुझ से न पूछो। विवाह के न करने के वहुत से भारी सवव हैं। यह कभी न होना चाहिये।"

مني نے جواب دیا " مجھہ سے مت پوچھو- شادي کے خلاف بہت بھاري وجوھات ھیں - یہ ھرگز نہ ھونا چاھئے *"

Would not give way—would not yield दबती नहीं थी دبتي نہ تھي Doomed, *p. a.* condemned under a curse शाप लगा हुआ بدعا دیا ھوا Curse, *n.* evil wish शाप بددعا *

परन्तु सावित्री नहीं मानती थी और आख़िरकार मुनि ने कहा "तुम सत्यवान् के साथ विवाह नहीं कर सकतीं। वह शाप लगा हुआ मनुष्य है, उसे शाप लगा है। आजसे एक वर्ष मैं वह मर जायगा।

مگر ساوتري نہ دبي اور آخرکار مني نے کہا "تم ستیہ‌وان کے ساتھہ شادي نہیں کرسکتیں- وہ ایک بددعا دیا ھوا شخص ھے- اس پر بددعا لگي ھے- آج سے ایک سال بعد وہ مرجایگا *

Joined, *v.* combined; united मिल गया شامل ھوا Joined with the Muni—seconded what the Muni had said मुनि की बात मैं बात मिलाई مني کي بات کي تائید کي Forbade, *v.* prohibited; did not allow the marriage to be celebrated रोक दी روک دی منع کیا Strongly, *adv.* with great force दृढ़ता से مضبوطي سے Than before—than he had done upto this time पहिले की बनिस्बत بہ نسبت پیشتر کے *

तब राजा ने भी मुनि की बात मैं बात मिलाई और विवाह के लिये पहिले से भी ज़्यादा मना किया।

تب بادشاہ نے مني کي بات سے اتفاق کیا اور شادي کو بہ‌نسبت پیشتر کے زیادہ مضبوطي سے منع کیا *

Would not yield—would not give way कुछ नहीं सुनती थी; नहीं मानती थी راضي نه هوئي, I have given my heart—I have fallen in love with him मैं उसपर मोहित होगई हूँ میں اسیر عاشق هوں Fear, *n.* alarm भय; डर خوف Death, *n.* the state of being dead मौत موت Doom, *n.* punishment दंड سزا Widowhood—the state of being a widow विधवापन رنڈاپا, Cannot make me—cannot compel me नहीं बना सकती نہیں بنا سکتی Break, *v.* act against विरुद्ध करना; रोकना توڑنا Troth, *n.* truth; faith वचन; वादा; प्रण وعدہ *

परन्तु सावित्री कुछ नहीं मानती थी। उसने कहा "मैं तो मोहित होचुकी और मेरे पति की मौत का डर या विधवा होने का भय भी मेरे प्रण को तोड़ नहीं सकता।"

مگر ساوتری راضي نه هوئي -اسنے کہا کہ میں اسیر عاشق هوں اور میرے شوهر کي وفات کا ڈر یا بیوہ هونے کا خوف بهي میرے عہد کو نہیں توڑ سکتا *"

Finding—looking देखकर دیکھکر Commands, *n.* orders आज्ञा حکم Entreaties, *n.* prayers; earnest requests प्रार्थनाएँ التجائیں - استدعائیں In vain वृथा بےفایدہ Unwilling, *adj.* reluctant बेमन की ناخوش Consent, *n.* agreement मरज़ी رضامندي, Join, *v.* unite मिलना ملنا *

पस अपनी सब आज्ञा और प्रार्थनाओं को निष्फल समझ राजा ने बेमन से रज़ामन्दी दे दी। सावित्री सत्यवान् से मिलने को जङ्गल में चली गई, क्योंकि उसने (सत्यवान् ने) अपने बूढ़े माता पिता को न छोड़ा।

پس آخر کار اپنے تمام احکام اور استدعاؤں کو بے فایدہ سمجہکر بادشاہ نے ناخوشي سے رضامندي دے دي - ساوتري ستیہوان سے ملنے کے لئے جنگل میں چلي گئي کیونکہ اُسنے اپنے (ستیہوان نے) بدھے والدین کو نہیں چھوڑا *

Lesson XXII.

SAVITRI—PART II.

Page 69.

Hut, *n.* cottage झोंपड़ी جھونپڑي Forgot, *v.* neglected; slipped from memory भूल गई بھول گئی Splendours, *n.* grandeurs धूमधाम شان و شوکت Joy, *n.* pleasure; delight ख़ुशी خوشي Serving, *part.* rendering service सेवा करते हुए کرتے ہوئے خدمت *

वहाँ जङ्गल की झोंपड़ी मैं सावित्री अपने पति के साथ रहने लगी और अपने पति और उसके बूढ़े माता पिता के प्रेम और सेवा मैं महल के सब सुखों को भूल गई।

وہاں جنگل کي جھونپڑي میں ساوتري اپنے شوہر کے ساتھہ رہنے لگي اور شاہي محل کي تمام شان و شوکت کو اپنے شوہر اور اُس کے بڈھے والدین کي محبت اور خدمت کي خوشي میں بھول گئي *

Dread, *n.* fear; terror भय خوف Future, *n.* future time आने वाला समय زمانہ آیندہ Black, *adj.* dark काली; अंधेरी تاریک - کالا Shade, *n.* परछाईं سایہ *

परन्तु वह नारद मुनि के वचनों को न भूल सकी और भविष्य का डर काली परछाईं की तरह उसको भयभीत करता था।

مگر وہ نارد منی کی باتوں کو نہ بھول سکی اور آئندہ کا خوف مثل ایک تاریک سایہ کے اسپر غالب تھا *

Flew by, *v.* passed away बीत गए گزر گئے Too, *adv.* very बहुत بہت Swiftly, *adv.* quickly जल्दी से جلدی سے Fatal, *adj.* dreadful भयंकर مہلک Drew nearer and nearer—approached nearer पास आने लगा قریب آتا گیا Hidden, *adj.* concealed छिपा हुआ مخفی - چھپا ہوا Bosom, *n.* heart चित्त دل *

दिन और महीने सब जल्दी बीत गये और हर घंटे वह भयंकर दिन पास आता था। परन्तु सत्यवान् को इसका कुछ भी हाल नहीं मालूम था, क्योंकि सावित्री ने मुनि के वचनों को अपने चित्त में ही रक्खा था और उन्हें अपने पति से भी नहीं कहा था।

دن اور مہینے سب بہت جلدی گزر گئے اور ہر گھنٹہ مہلک دن قریب آتا جاتا تھا - مگر ستیہوان کو اسکا کچھہ بھی علم نہ تھا کیونکہ ساوتری نے منی کے الفاظ اپنے دل میں مخفی رکھے تھے اور انہیں اپنے شوہر کو بھی نہیں بتلایا تھا *

Arrived, *v.* approached आगया آگیا - آن پہونچا Resolved, *v.* determined विचार किया ارادہ کیا Part, *v.* separate जुदा करना جدا کرنا To set out—to start रवाना होना روانہ ہونا Usual, *a.* ordinary साधारण معمولی Gather, *v.* collect इकट्ठा करना اکٹھا کرنا Firewood, *n.* wood used as fuel ईंधन ایندھن Gently, *adv.* tenderly बहुत ही प्यार से بہت ہی پیار سے Nurtured, *v.* nourished; brought up पली हुई پرورش کی گئی

Insisted, *v.* persisted हठ किया ضدکي - مجبور کيا
Gave way—agreed राज़ी होगया راضي هوگيا *

आख़िरकार वह भयंकर समय आगया और सावित्री ने विचार करलिया कि पति से किसी भाँति अलग न होगी। पस जब सत्यवान् जैसे कि वह जाया करता था जङ्गल में फल और जड़ी बूटी इकट्ठी करने और ईंधन काटने जाने लगा तो सावित्री ने भी उसके साथ जाने को कहा। सत्यवान् उसे लेजाने को राज़ी न था, क्योंकि वह समझता था कि वह जङ्गल एक युवा और लाड़-प्यार से पली राजकुमारी के योग्य स्थान नहीं है। परन्तु सावित्री ने हठ किया, पस वह अंत में राज़ी होगया और वे दोनों इकट्ठे चलदिये।

آخرکار وه خوفناک دن آگيا اور ساوتري نے اراده کرليا که وه کسي طرح اپنے شوهر سے جدا نهوگي - پس جب ستيهوان حسب معمول جنگل ميں پهل اور جڑي بوٹي اکٹها کرنے اور ايندهن کاٹنے کے لئے جانيوالا تها تو ساوتري نے کہا که وه اس کے ساتهه چلے گي - ستيه وان اس کو ليجانيکے لئے راضي نه تها کيونکه اس نے خيال کيا که جنگل ايک نوجوان اور لاڈ پيار سے پرورش کي هوئي شاهزادي کے لئے مناسب جگه نهيں هے - مگر ساوتري نے ضد کي اسلئے وه آخر راضي هوگيا اور وے باهم چلدئے *

Busied, *v.* engaged काम में लगाया کام ميں لگايا - مشغول رکها

Page 70.

Presently, *adv.* instantly तुरन्त فوراً Seized, *v.* caught hold of पकड़ लिया پکڑ ليا Sad, *adj.* sorry रंजीदा رنجيده Dark, *adj.* gloomy अंधेरा تاريک

Dreaded, *adj.* terrible भयंकर خوفناک Doom, *n.* शाप بددعا Fallen upon, *v.* befallen पड़ा آپڑا ❀

सत्यवान् अपनी रीति के अनुसार फल और जड़ें इकट्ठी करने लगा और कुछ लकड़ी काटने लगा। तुरन्त ही उसको बड़ा दर्द मालूम पड़ने लगा और वह सावित्री से कहने आया। तब बेचारी सावित्री उदास और निराश होगई, क्योंकि वह जान गई कि भयंकर शाप उसे लग गया।

ستیہ‌وان حسب معمول پھل اور جڑیں اکٹھا کرنے لگا اور کچھ ایندھن کاٹنے لگا - مگر فوراً ھی اُس کے زور کا درد ھونے لگا اور وہ ساوتری سے کہنے کے لئے آیا - تب بیچاری ساوتری کا دل غمگین اور تاریک ھوگیا کیونکہ وہ جان گئي کہ مہلک بددعا اُسے لگ گئي ❀

Lap, *n.* bosom गोद گود Suggest, *v.* hint बताना بتانا Ease, *v.* alleviate आराम देना آرام - درد دور کرنا پہونچانا Pain, *n.* trouble दुःख تکلیف Unconscious, *adj.* having no mental perception ; senseless बेहोश بیہوش Ceased, *v.* stopped रुक गया رک گیا, Beat, *v.* palpitate धड़कना دھڑکنا ❀

उसने उसका सिर अपनी गोद में रख लिया और उसके दुःख को दूर करने को जो कुछ वह प्रेम में कर सकती थी उसने किया; परन्तु उसका सब यत्न वृथा था। थोड़ी देर पीछे वह बेहोश होगया और उसका दिल धड़कना बन्द होगया और सत्यवान् मरगया।

اُسنے اسکا سر اپنی گود میں رکھ لیا - اور اس کی تکلیف دور کرنے کے لئے تمام جو کچھ کہ وہ محبت میں کرسکتی تھی اُسنے کیا - مگر اُسکی تمام کوششیں رایگاں گئیں

تھوڑي دیر میں وہ بیہوش ھوگیا - اُس کا دل دھڑکنا بند ھوگیا اور سکیڑوان مرگیا *

Scarcely, *adv.* hardly मुश्किल से مشکل سے Realized, *v.* felt strongly विश्वास किया یقین لائي The dreadful truth—the death of her husband भयंकर घटना अर्थात् अपने पति की मौत یہ خوفناک وقوعہ Aware, *a.* conscious आगाह آگاہ Drawing, *part.* coming आते हुए آتے ھوئے *

Page 71.

Beheld, *v.* saw देखा دیکھا Messengers, *n.* orderlies दूत پیامبر-قاصد Yama, *n.* the god of death यमराज جم Carry away, *v.* take away लेजाना لیجانا Abandon, *v.* leave छोड़ना چھوڑنا Body, *n.* corpse लाश نعش Great, *a.* strong मज़बूत مضبوط Power, *n.* strength; influence ताक़त طاقت-کشش Durst not—dared not हिम्मत न पड़ी جرأت نہ کي-ھمت نہ پڑي Retired, *v.* went away चलेगये چلے گئے Baffled, *p. a.* failed; defeated हारे हुये ھارے ھوئے *

सावित्री के चित्त में इस भयंकर घटना का विश्वास मुश्किल से हुआ ही था कि उसने किसी को पास आते सुना। उसने ऊपर को दृष्टि की और यमराज के दूत देख पड़े, वे सत्यवान् के आत्मा को लेने आये थे; परन्तु सावित्री अपने पति की लाश को नहीं छोड़ती थी और उसकी सुन्दरता और गुणों का इतना प्रभाव था कि दूतों को पास आने की हिम्मत न हुई किन्तु हारकर लौट गए।

ساوتري مشکل سے اِس خوفناک وقوعہ کا خیال دلمیں لائي تھي کہ اُس نے کسی کو نزدیک آتے ھوئے معلوم کیا-

اُسنے اوپر نظر اُٹھائي اور جم یعني ملک الموت کے پیامبروں کو دیکھا جوکہ سندیہ وان کي روح کو لے جانیکے لئے آئے تھے-مگر ساوتري اپنے شوہر کي نعش کو نہیں چھوڑتي تھي اور اُسکي خوبصورتی اور خوبیوں کي کشش اسقدر زیادہ تھي کہ پیامبروں کو زیادہ قریب آنے کي ہمت نہ ہوئي اور ناکامیاب واپس چلے گئے ٭

Give way—to agree राज़ी होना راضي ہونا Watch, *v.* look; observe देखना دیکھنا Anguish, *n.* extreme pain of mind क्लेश تکلیف Beloved, *a.* affectionate प्यारा پیارا Give up—leave छोड़ना چھوڑنا Hope, *n.* prospect आशा اُمید Follow, *v.* go after पीछे २ जाना پیچھے پیچھے جانا In the kingdom of dead—in the kingdom where Yama reigns यमलोक جم کي بادشاہت ٭

तुरन्त स्वयं यमराज आए। अब सावित्री को मानना पड़ा और क्लेश में देखती ही रही कि यमराज उसके प्यारे पति को ले गये; परन्तु अब भी उसने सब आशाएं न छोड़ीं। उसने यमलोक तक यमराज का पीछा करने का इरादा करलिया।

فوراً جم خود آئے—اب ساوتري کو راضي ہونا پڑا اور تکلیف میں دیکھتي تھي کہ ملک‌الموت اُس کے پیارے شوہر کو لے گئے-مگر اس نے اب بھي کل اُمیدیں نہ چھوڑیں-اُسنے جم کے ساتھ جم کي بادشاہت تک بھي جانیکا ارادہ کرلیا ٭

Footsteps, *n.* the sound of feet पैर की आहट پیر کي آواز Behind, *prep.* after पीछे پیچھے Turning, *part.* turning towards her फिरकर پھر کر Bade, *v.* ordered

आज्ञा दी حکم دیا To go back—to return लौट जाने को واپس جانے کو *

यमराज ने अपने पीछे उसके पैरों की आहट सुनी और फिरकर उसे लौट जाने की आज्ञा दी; परन्तु वह अब भी उसका पीछा ही करती गई।

جم نے اپنے پیچھے اُس کے پیروں کی آواز سنی اور پھرکر اس سے لوٹ جانیکے لئے کہا- مگر پھر بھی وہ اس کا پیچھا ھی کرتی گئی *

Moved, *v.* affected असर हुआ اثرھوا Pity, *n.* kindness दया رحم Was moved to pity—felt pity दया आई آیا رحم Sight, *n.* appearance; glance दृष्टि نظر Sorrow, *n.* grief शोक رنج Courage, *n.* bravery हिम्मत ھمت To himself—within himself अपने चित्त में اپنے دل میں Boon, *n.* favour; gift इनाम انعام Persuaded, *v.* prevailed मानजाय ھوجائے راضی Return, *v.* go back लौट जाना واپس جانا *

उसकी सुन्दरता, शोक और इतना साहस देखकर यमराज को उसपर दया आई, उसने अपने मन में सोचा "मैं उसे एक वरदान दूँगा और फिर वह लौट जाने को राज़ी हो जायगी।"

جم کو اُسکی خوبصورتی - رنج اور اسقدر ھمت دیکھکر اُسپر رحم آیا- اُسنے اپنے دل میں خیال کیا "میں اُسکو ایک دعا دونگا اور تب وہ واپس جانیکے لئے راضی ھوجایگی *"

Turned round to—turned round in the direction of मुँह फेरा ھوا مخاطب Desire, *v.* wish चाहना خواھش کرنا Except, *adv.* but; with the exception of सिवाय سوائے-بجز Life, *n.* soul आत्मा روح It shall

be yours—it shall be given to you वह तुम्हें दिया जायगा وہ تمکو دیا جایگا *

पस उसने सावित्री की ओर मुँह फेरकर कहा "अपने पति की जान के सिवाय और जो कुछ इनाम चाहो सो माँगो और वह तुम्हें दिया जायगा।"

پس وہ ساوتری کیطرف مخاطب ہوا اور کہا "اپنے شوہر کي زندگی کے علاوہ اگر تمکو کوئي انعام چاهئے تو مانگو اور وہ تمکو دیا جایگا *

After a moment's thought—after thinking for a moment पलभर सोचने के पीछे تهوڑي دیر خیال کرنے کے بعد Replied, *v.* answered उत्तर दिया جواب دیا Give back, *v.* return लौटाना واپس کرنا, Eyesight—the power of seeing देखने की ताक़त دیکھنے کي قوت Father-in-law—father of the husband श्वसुर خسر *

सावित्री ने पलभर सोचने के बाद उत्तर दिया "मेरे श्वसुर को देखने की ताक़त दो।"

ساوتری نے تہوڑي دیر سوچنے کے بعد جواب دیا "میرے خسر کو قوت بینائي پہر عطا کرو * "

That shall be done—that shall be granted, *i. e.*, thy father-in-law shall have his eyesight यह मिल जायगा یہہ منظور کیا جایگا Follow, *v.* pursue पीछा करना پیچھا کرنا *

यमराज ने उत्तर दिया "यह मिल जायगा ; परन्तु अब मेरे पीछे न आना ;" परन्तु सावित्री अब भी उसका पीछा करती ही गई।

جم نے جواب دیا "یہ عطا کیا جایگا مگر اب میرے پیچھے مت آنا"۔ لیکن ساوتری اب بھي اُس کا پیچھا کرتي هي گئي ٭

Get rid of—free from छुटकारा पाना چھٹکارا پانا رھائي پانا Boon, *n*. इनाम; वरदान بخشش Grant, *v*. sanction देना دینا-منظور کرنا ٭

यमराज यह न जानकर कि उससे कैसे पीछा छुड़ावे उससे बोला "ऐ बच्ची, एक इनाम और माँग और मैं तुझे दूँगा।"

جم نے یہ نہ جان کر کہ اُس سے کیسے چھٹکارا پاوے کہا "اے بچي ایک بخشش اور مانگو اور میں اُسکو تجھے دونگا ٭

Page 72.

Kingdom, *n*. state राज्य بادشاھت All that—all what सब जो कुछ تمام جو کچھہ Taken from him—snatched from him उससे छीन लिया गया اُس سے چھین لیا گیا ٭

सावित्री ने उत्तर दिया "मेरे श्वसुर दमसेन को उनका राज्य दो और सब जो कुछ कि उनसे छीन लिया गया है वह भी दो।"

ساوتري نے جواب دیا "میرے خسر دمسین کو اُنکي بادشاھت اور تمام جو کچھہ کہ اُن سے چھین لیا گیا هے اُنہیں پھر عطا کرو" ٭

Wish, *n*. desire; prayer इच्छा آرزو-درخواست Is granted—is accepted स्वीकार की जाती है منظور کی جاتي هے Your wish is granted—your prayer is accepted,

i. e., the kingdom of Damsen, your father-in-law will be restored to with all that has been taken from him तेरी इच्छा पूर्ण होती है تمہاري درخواست منظور کي جاتي هے *

यमराज ने कहा "तेरी इच्छा स्वीकार की जाती है, अब मेरे पीछे न आओ। यह स्थान तुम लोगों के लिये नहीं है।"

جم نے کہا "تمہاري درخواست منظور کي جاتي هے - اب ميرے پيچھے مت آؤ - يہ جگہ تمہارے لئے نہيں هے *"

Persuade, *v*. prevail upon मनाना; राज़ी करना راضي کرنا Gift, *n*. boon; present इनाम انعام-بخشش Something for yourself—something concerning you कुछ अपने लिये اپنے لئے کچھہ *

परन्तु सावित्री अब भी पीछा करती ही गई।

مگر ساوتري اب بهي پيچها کرتي هي گئي *

और यमराज यह न जानकर कि उसे कैसे लौटावे उससे कहने लगा "मैं तुमको एक अन्तिम इनाम दूँगा। इस बार कुछ अपने लिये माँगो।"

اور جم نے يہ نہ جانکر کہ اُسے کيسے لوٹ جانيکے لئے راضي کرے کہا "ميں تمکو ايک آخري انعام دونگا - اِس مرتبہ کچھہ اپنے لئے مانگو *"

तब सावित्री ने तुरन्त उत्तर दिया "यह वरदान दो कि मैं सौ बेटों की माता होऊँ।"

تب ساوتري نے فوراً جواب ديا "يہ دعا عطا کيجئے کہ ميں سو لڑکونکي ماں هوؤں *"

यमराज ने कहा कि यह भी दिया गया।

جم نے کہا "يہ بهي عطا کيا گيا *"

Surprise, *n.* astonishment आश्चर्य حيرت Have I not granted all your boons?—have I not accepted to give you all the favours you asked for? क्या मैंने तुमको जो वरदान तुमने माँगे नहीं दिये हैं کیا میں نے تمکو تمام انعام جو تمنے مانگے نہیں دئے ہیں Linger, *v.* loiter लड़खड़ाना لڑکھڑانا Why do you follow me now? अब तुम मेरे पीछे क्यों आती हो اب تم میرے پیچھے کیوں آتی ہو ؟ *

परन्तु सावित्री अब भी उसके पीछे २ चलती गई और तब यमराज ने आश्चर्य करके कहा "क्या मैंने जो कुछ तुमने माँगा तुमको नहीं दिया है? अब तुम मेरे पीछे २ क्यों आती हो?"

مگر اب بھي ساوتري پيچھے پیچھے آتي تھي - اور جم نے متعجب ہوکر کہا "کیا میں نے تمہاري تمام درخواستیں منظور نہیں کیں؟ اب تم میرے پیچھے پیچھے کیوں آتي ہو؟"

Wait for, *v.* await राह देखना انتظار کرنا Promised, *v.* gave word वायदा किया وعدہ کیا Without, *prep.* in the absence of विना بغیر Empty, *a.* useless; vain वृथा فضول-بےمعنی Words, *n.* promises वचन وعدہ Empty words—words having no meanings वृथा बातें بےمعني الفاظ-خالي الفاظ *

सावित्री ने उत्तर दिया "मैं अपने पति की बाट जोह रही हूँ। क्या तुमने मुझे पुत्रों का वचन नहीं दिया है? परन्तु मेरे लिये पति के विना तुम्हारा वचन विलकुल वृथा है।"

ساوتري نے جواب دیا "میں اپنے شوہر کا انتظار کرتي ہوں - کیا تم نے مجھکو لڑکوںکے دینےکا وعدہ نہیں کیا ہے؟ مگر بلا میرے شوہر کے آپکا قول محض خالي الفاظ ہیں" *

Saw, *v.* observed; found देखा دیکھا۔معلوم کیا Conquered, *v.* subdued जीत लिया فتح کرلیا Courage, *n.* bravery वीरता ہمت- بہادری Blessed, *v.* bestowed happiness दुआ दी برکت دی Restored, *v.* returned लौटा दिया واپس کیا *

तब यमराज ने देखा कि वह सावित्री की वीरता और गुणों के कारण हारगया। उसने उसे दुआ दी और उसका पति उसे लौटा दिया।

تب جم نے دیکھا کہ وہ ساوتری کی بہادری-سچائی اور ہمت سے ہار گیا - اُس نے اُس کو برکت دی اور اُس کا شوہر اُس کو واپس دیا *

Awoke, *v.* arose from sleep जागा جگا Knowing nothing of—quite ignorant of बिलकुल अनजान بالکل لاعلم Had taken place—had happened हुआ था واقع ہوا تھا *

सत्यवान् जल्दी जागा। जो कुछ हुआ था उसका हाल उसे कुछ नहीं मालूम था।

ستیہوان فوراً جگا - تمام جو کچھ کہ واقع ہوا تھا اُسکا اُسے کچھ بھی علم نہ تھا *

Too, *a.* very बहुत بہت Late, *n.* delayed देर से دیر سے Return, *v.* go back लौटकर जाना واپس جانا To-night—this night आज की रात آجکی شب *

उसने कहा "तुमने मुझे इतनी देर तक क्यों सोने दिया? अब आज रात को घर लौटने को बहुत देर हो गई।"

اُسنے کہا "تم نے مجھے اِسقدر دیر تک کیوں سونے دیا؟ اب آج رات کو مکان جانیکے لئے بہت دیر ہوگئی ہے *"

Spent, *v.* passed बिताई گزاري Sight, *n.* power of seeing देखने की ताक़त قوت باصرہ Restored, *v.* returned; gained back लौट आई واپس آئي Seeking, *part.* searching तलाश करते हुये تلاش کرتے هوئے Everywhere, *adv.* in every place हर एक जगह هر ايک جگہ *

पस वे रात को जङ्गल में रहे। सुबह होते ही वे घर लौटे और देखा कि दमसेन को फिर देखने की ताक़त आगई और वह उन्हें हर जगह ढूँढ रहा था।

پس اُنھوں نے رات جنگل ميں بسر کي - صبح وے جھونپڑي کو واپس گئے اور ديکھا کہ دمسين کو اب پھر قوت باصرہ حاصل هوگئي اور وہ انکو هر جگہ تلاش کر رها تھا *

Page 73.

Wonderful, *a.* strange; surprising अद्भुत; आश्चर्यजनक عجيب Had happened—had taken place हुआ था واقع هوا تھا *

फिर वे सब इकट्ठे घर पहुँचे और सावित्री ने सब आश्चर्य-जनक वृत्तान्त जो कुछ हुआ था उनसे कह सुनाया।

تب وے سب باهم مکان گئے اور ساوتري نے اُن سے عجيب قصہ يعني تمام جو کچھہ واقع هوا تھا بيان کيا *

Came true—came to pass to be right; proved right सच्चा हुआ سچ نکلا Happiness, *n.* contentment संतुष्टता خوشي Noble, *a.* gentle भले نيک *

यमराज के वचन सच्चे हुए। दमसेन को उसका राज्य मिल गया। सावित्री अपने पति के साथ वर्षों सुख-चैन से रही और कई भले पुत्रों की माता हुई।

جم کا وعدہ صحیح نکلا - دمسونتی کو اُسکی بادشاہت مل گئی اور ساوتری اپنے شوہر کے ساتھہ برسوں خوشی میں زندہ رہی اور بہت سے نیک لڑکوں کی ماں ہوئی *

LESSON XXIII.

THE WISE FLIES.

बुद्धिमान मक्खियाँ। عقلمند مکھیاں

Page 73.

STANZA 1. PROSE ORDER :—A hungry spider made a web of so very fine thread (that) your fingers could scarce feel......line. It spun round ......done.

Hungry, *a.* feeling hunger भूखी بہوکہی Spider, *n.* an insect मकड़ी مکڑی Made, *v.* prepared बनाया بنایا - تیار کیا Web, *n.* a texture जाला جالا Thread, *n.* fine cord for sewing तागा تاگا Fine, *a.* thin पतला پتلا Tiny, *a.* small छोटी چہوٹی Fingers, *n.* उङ्गलियाँ اُنگلیاں Scarce, *adv.* scarcely; hardly मुश्किल से مشکل سے Feel, *v.* touch टटोलना معلوم کرنا Slender, *a.* thin पतली باریک Line, *n.* thread तागा تاگا-تار *

Page 74.

Round about—in all directions चारों ओर چاروںطرف Spun, *v.* drew out and twisted into threads काता کاتا Straight, *a.* direct सीधा سیدھا

Across, *prep.* from side to side आरपार آرپار Was done—was finished पूरा हुआ ختم هوا-تیار هوا ❀

एक भूखी मकड़ी ने ऐसे पतले तागे का एक जाला बनाया कि तुम्हारी छोटी उङ्गलियाँ उस छोटे पतले तागे को मुश्किल से टटोल सकती थीं। उसने चारों ही ओर काता। ठीक सीधा आरपार और फिर पीछे की ओर, यहाँ तक कि जाला पूर्ण होगया।

ایک بهوکهي مکڑي نے ایسے باریک تاگے کا ایک جالا بنایا کہ تمهاري چهوٹي انگلیاں مشکل سے اُس باریک چهوٹے تار کو معلوم کوسکتي تهیں-اُس نے پورے طور سے چاروں طرف هي کاتا - ٹهیک آرپار اور پهر پیچهے- یہاں تک کہ جالا تیار هوگیا ❋

Stanza 2. Prose Order:—O, what a pretty shining web it was when it was done; all the little flies came to see it hanging in the son. They danced round about......glanced.

Pretty, *a.* beautiful; nice सुन्दर خوبصورت-خوشنما Shining, *a.* bright चमकीला چمکیلا Hanging, *part.* suspending लटकता हुआ لٹکتا هوا Sun, *n.* sunshine धूप دهوپ Danced, *v.* moved with measured steps नाचीं ناچیں Darted, *v.* pounced झपटीं جهپٹیں Glanced, *v.* looked with a sudden cast of the eyes एक निगाह से देखा دیکها ❋

जब वह बनगया तो कैसा सुन्दर और चमकीला जाला मालूम पड़ता था, सब छोटी मक्खियाँ उसे धूप में लटका देखने को आईं। वे चारों ओर, और चारों ओर, और चारों ओर

नाचीं, जाले के आरपार, और फिर पीछे झपटीं और देखती रहीं।

جب وہ تیار ہوگیا تو کیسا خوبصورت اور چمکیلا جالا معلوم ہوتا تھا—تمام چھوٹی مکھیاں اُس کو دھوپ میں لٹکتے ہوئے دیکھنے کے لئے آئیں - چارونطرف اور چارونطرف اور چارونطرف وے ناچیں جالے کے آرپار - اور پھر پیچھے جھپٹیں اور دیکھتي رھیں *

STANZA 3. PROSE ORDER :—Not much change.

Sat, *v.* perched बैठी بیٹھی Watched, *v.* observed देखा دیکھا Happy, *a.* merry खुश خوش Saw, *v.* looked देखा دیکھا Low नीचे نیچے *

भूखी मकड़ी बैठी रही और छोटी खुश मक्खियों को देखती रही। उसने अपने सिर के चारों ओर देखा क्योंकि उसके इतनी आँखें थीं। वे चारों ओर, और चारों ओर, और चारों ओर गई जाले के आरपार, और फिर पीछे कभी ऊपर और कभी नीचे।

بھوکي مکڑي بیٹھي رھي اور خوش مکھیوں کو دیکھتي رھي - اُسنے اپنے سر کے چارونطرف دیکھا کیونکہ اُسکے اِسقدر آنکھیں تھیں - چارونطرف اور چارونطرف اور چارونطرف وے گئیں جالے کے آرپار اور پھر پیچھے کبھي اوپر اور کبھي نیچے *

STANZA 4. PROSE ORDER :—The spider said to the fly, "I am getting very hungry, (and) if you would come into my house, we (*i. e.*, you and I) would have dinner. But all flitted as before round about and round about and round about once more across the web and back again.

Getting, *part.* feeling; becoming मालूम करती हुई; होती हुई معلوم کرتي هوئي Said, *v.* told कहा کہا Dinner, *n.* the principal meal of the day taken between morning and evening भोजन کھانا Flitted, *v.* darted; flew with rapidity फड़फड़ाई; उड़ीं اڑين *

मकड़ी ने मक्खी से कहा "मुझे बहुत भूख मालूम हो रही है। यदि तुम मेरे घर में आओगी तो हम और तुम दोनों भोजन करेंगी।" वे सब पहिले की तरह चारों ओर, और फिर चारों ओर, और फिर चारों ओर, एक मर्तबा और जाले के आर-पार, और फिर पीछे उड़ीं।

مکڑي نے مکھي سے کہا کہ مجھکو بہت بھوکھ معلوم هورهي هے - اگر تم ميرے مکان ميں آؤگي تو هم اور تم دونوں کھانا کھائينگي - وے سب پيشتر کي طرح چارونطرف اور چارونطرف اور چارونطرف ايک مرتبہ اور جالے کے آرپار اور پھر پيچھے اڑين *

Page 75.

Stanza 5. Prose Order:—You see, the flies were much too wise to venture near the spider; they flapped their little wings, and flew in circles rather wider.

They went round about, and round about, and round about; and then they flew away across the web, and back again.

Wise, *a.* clever बुद्धिमान هوشيار - عقلمند Venture, *v.* dare हिम्मत करना همت کرنا Flapped, *v.* made sound with wings फड़फड़ाईं پھڑپھڑائيں Wings, *n.*

feathers; arms पर پر Flew, *v.* were on their wings उड़ीं اُڑیں Circles, *n.* circular figures; round about ways चक्कर دایرے Rather, *adv.* to some extent किसी क़दर کسی قدر *

तुम देखते हो, मक्खियाँ वहुत ही अक़्लमन्द थीं, उन्होंने मकड़ी के पास आने की हिम्मत न की। उन्होंने अपने छोटे पर फड़फड़ाए और ज़्यादा चौड़े चक्कर बाँधकर उड़ीं। वे चारों ओर, और चारों ओर, और चारों ओर जाले के आरपार और फिर पीछे गईं, और तब वे उड़ गईं।

تم دیکھتے ہوکہ مکھیاں مکڑی کے نزدیک جانے کی جرات کرنے کے لئے بہت عقلمند تھیں- اُنھوں نے اپنے چھوٹے پرونکو پھڑپھڑایا اور زیادہ چوڑے دایرے میں اُڑیں- چاروں طرف اور چارونطرف اور چارونطرف جالے کے آرپار اور پھر پیچھے وے گئیں اور تب وے اُڑگئیں *

LESSON XXIV.

ALI KHWAJA AND THE MERCHANT OF BAGHDAD—PART I.

अलीख़्वाजा और वग़दाद का सौदागर, भाग १।

علي خواجہ اور بغداد کا سوداگر—حصہ اول *

Page 75.

Reign, *n.* kingdom; period of ruling राज्य بادشاهت Lived—existed रहता था رهتا تہا, Merchant, *n.* one who deals in goods; trader साहूकार سوداگر Content, *n.* satisfaction सन्तुष्टता; प्रसन्नता آرام- خوشي

Small, *a.* moderate, ordinary थोड़ा تهوڑا Profits, *n.* gains लाभ منافع Trade, *n.* business तिजारत; व्यापार روزگار *

हारून-उल-रशीद के राज्य में बग़दाद में एक साहूकार रहता था जिसका नाम अलीख़्वाजा था। उसके न स्त्री थी न बच्चा; परन्तु वह अपने व्यापार के थोड़े नफ़े पर सन्तोष से रहता था।

هارون الرشيد کے عہد حکومت میں بغداد میں ایک سوداگر موسومہ علي خواجہ رهتا تها - اس کے نہ تو بيوي تهی اور نہ بچہ - مگر وہ اپني تجارت کے تهوڑے منافع پر قناعت سے رهتا تها *

Page 76.

Dreamt, *v.* saw in dream स्वप्न देखा خواب ديکها old, *a.* aged बूढ़ा بڈها Beside, *prep.* by the side of पास پاس - قريب Reproached, *v.* rebuked भला-बुरा कहा لعنت ملامت کيا Pilgrimage, *n.* journey to sacred places तीर्थ-यात्रा زيارت Pay, *v.* give देना دينا Attention, *n.* heed ध्यान دهيان - خيال Same, *a.* very वही وهي In succession, *adv.* continually लगातार لگاتار Alarmed—was frightened डरा हुआ خوفزده Obey, *v.* act in obedience to आज्ञा मानना حکم ماننا Misfortune, *n.* calamity विपत्ति بدقسمتي - مصيبت Sure, *a.* certain निश्चय ضرور - يقيناً Follow, *v.* come after आना آنا - واقع هونا *

एक रात को उसने स्वप्न देखा कि एक बूढ़ा आदमी उसके पलंग के पास खड़ा उसे भला-बुरा कहता है और यह कहता है "तू मक्का की तीर्थ यात्रा को क्यों नहीं जाता?" पहिले

तो अलीख़्वाजा ने इस स्वप्न पर ज़्यादा ध्यान न दिया, परन्तु जब तीन रात बराबर वही स्वप्न दिखाई दिया तो वह डरने लगा और सोचने लगा कि यदि मैं बूढ़े आदमी की आज्ञा न मानूँ तो शायद कुछ विपत्ति झेलनी पड़े।

ایک رات کو اُسنے خواب دیکھا کہ ایک بڈھا اُس کی چارپائي کے قریب کھڑا ھوکر اُسکو یہ کہتے ھوئے لعنت ملامت کرتا ھے کہ تو مکہ زیارت کے لئے کیوں نہیں جاتا؟ علی خواجہ نے پہلے اس خواب پر کچھہ خیال نہ کیا۔مگر جبکہ تین رات وہ ھی خواب لگا تار دکھائي پڑا تو وہ ڈرنے لگا اور خیال کیا کہ اگر وہ بڈھے آدمي کا حکم نہیں مانیگا تو کوئي مصیبت ضرور واقع ھوگي *

Made up his mind—resolved दृढ़ विचार करलिया ارادہ کیا Start, *v.* set out; go on रवाना होना روانہ ھونا Without delay, *adv.* at once तुरन्त فوراً Sold, *v.* disposed of बेच डाली; उठा दी فروخت کردي Shop, *n.* दुकान دوکان Goods, *n.* articles माल مال Furniture, *n.* effects असबाब اسباب Put, *v.* keep रखना رکھنا Spare, *a.* extra; left after expenditure बचा हुआ بچا ھوا Enough, *a.* sufficient काफ़ी کافي Money, *n.* wealth धन دولت-روپیہ Journey, *n.* travelling यात्रा سفر A hundred pieces of gold—one hundred sovereigns or mohurs एक सौ अशर्फ़ियाँ ایک سو اشرفیاں *

पस उसने विचार किया कि तुरन्त तीर्थ-यात्रा करने जाऊँ। उसने जल्दी अपनी दुकान और अपना सब माल असबाब बेच डाला, परन्तु वह यह नहीं जानता था कि बचा हुआ धन कहाँ रक्खे; क्योंकि यात्रा के लिये काफ़ी रुपया ले लेने पर भी उसके पास एक सौ मुहर बच गईं।

پس اُس نے فوراً زیارت کے واسطے جانیکا ارادہ کرلیا۔
اُس نے اپني دوکان اور کل مال و اسباب فروخت کر ڈالا۔ مگر
اُسکو یہ نہیں معلوم تھا کہ بچا ہوا روپیہ کہاں رکھے۔
کیونکہ سفر کے لئے کافي روپیہ رکھنے کے بعد بہي اُس کے
پاس ایک سو اشرفیاں باقي بچ گئیں *

Bank, *n.* a place where monetary transactions are made महाजनों की कोठी بینک-کوٹھي Trusted, *v.* relied on विश्वास किया اعتبار کیا Conceal, *v.* keep secretly; hide छिपाना چھپانا Jar, *n.* pot बर्तन برتن Olives ज़ैतून زیتون Hand over—make over देदेना دے دینا To keep; *v.* to protect रक्षा करना حفاظت کرنا Telling—informing कहते हुए کہتے ہوئے *

उन दिनों बैंक न थे जिनका विश्वास किया जाता, पस उसने विचार करलिया कि अपना धन ज़ैतून के घड़े में छिपा दे और फिर घड़े को बिना बताए कि उसमें क्या है अपने किसी मित्र को सौंप दे कि वह उसे अपने पास रहने दे।

اُن دنوں بینک نہ تھے کہ جنکا اعتبار کیا جاوے
پس اُسنے ارادہ کرلیا کہ اپنا روپیہ زیتون کے ایک گھڑے میں
چھپادے اور تب اُس گھڑے کو بلا بتلائے ہوئے کہ اس میں
کیا ہے اپنے کسي دوست کو رکھنے کے لئے سپرد کرے *

Put, *v.* placed रक्खा رکھا Gold pieces, *n.* mohurs अशर्फ़ियाँ اشرفیاں Bottom, *n.* lowest part of a thing तलैटी پیندي-تلي Filled, *v.* made full भरदिया بہردیا Olives, *n.* ज़ैतून زیتون Sealed, *v.* affixed a seal मुहर लगा दी مہر لگادي Brother merchant—fellow merchant साथी साहूकार ساتھي سوداگر Come back, *v.* return back लौटकर आना واپس آنا *

इसके अनुसार उसने मुहरें घड़े की पेंदी में रखदीं और फिर उसे ज़ैतून से भरदिया और उसपर मुहर लगादी। तब वह एक साथी साहूकार के पास गया और उससे कहा "मैं कुछ दिनों में मक्का जाने वाला हूँ। क्या आप कृपाकर इस ज़ैतून के घड़े को रख लोगे जबतक कि मैं लौटकर आऊँ ?"

اِس کے بموجب اس نے گھڑے کی پیندی میں اشرفیاں رکھ دیں تب اُس کو زیتون سے بھر دیا اور اُسپر مہر لگادی- تب وہ ایک ساتھی سوداگر کے یہاں گیا اور اُس سے کہا "میں چند روز میں مکہ کے لئے روانہ ہونے والا ہوں- کیا آپ براہ مہربانی اس زیتون کے گھڑے کو اپنے پاس رکھینگے جبتک کہ میں واپس آؤں * "

Replied, *v.* answered उत्तर दिया جواب دیا Certainly, *adv.* surely बेशक بیشک Key, *n.* an instrument for shutting or opening a lock ताली کنجی چابی Store-room, *n.* godown गोदामघर گودام Fin, *v.* get पाना پانا Safe, *a.* secure सुरक्षित محفوظ *

साहूकार ने उत्तर दिया "बेशक, यह मेरे गोदाम की ताली लो और घड़े को जहाँ चाहो वहाँ रखदो। जब तुम लौटकर आओगे तो उसे वहीं सुरक्षित पाओगे।"

سوداگر نے جواب دیا "بیشک- یہ میرے گودام کی تالی لو اور گھڑے کو جہاں چاہو رکھ دو-جب تم واپس آؤگے تو اسکو وہیں محفوظ پاؤگے * "

Page 77.

Started off, *v.* set out चल दिया چلدیا - روانہ ہوا Nothing more was heard of him—no more news were received of him फिर उसका कुछ हाल नहीं सुना गया اُس کے نسبت کچھ نہیں سنا گیا *

पस अलीख़्वाजा ने अपने ज़ैतून के घड़े को साहूकार के गोदामघर मैं रखदिया और मक्का चला गया। और तब से फिर उसका कुछ हाल न सुनाई दिया।

پس علي خواجه نے اپنے زيتون کے گهڑے کو سوداگر کے گودام ميں رکهه ديا اور مکه کو روانه هوا-اسوقت سے اس کي نسبت اور کچهه نهيں سنا گيا *

Seven years after—when seven years had passed सात वर्ष बीतने पर سات برس گزرنے پر Happened, *v.* occurred हुआ واقع هوا, Tasted, *v.* perceived the flavour of चखा چکها *

अलीख़्वाजा को मक्का गए सात वर्ष बीतने पर एक दिन ऐसा हुआ कि साहूकार की स्त्री ने अपने पति से कहा "मुझे ज़ैतून चखे हुए कितना समय बीत गया। क्या तुम्हारे पास कोई है?"

علي خواجه کے عنقريب سات سال مکه جانے پر ايک روز ايسا واقع هوا که سوداگر کي بيوي نے اپنے شوهر سے کها "مجهکو زيتون چکهے هوئے کسقدر عرصه هوا- کيا تمهارے پاس کوئي هے ؟"

Mention, *v.* speak of ज़िक्र करना ذکر کرنا Call back to mind—remind याद दिलाना ياد دلانا Ago, *adv.* passed बीते گزرے Wonder, *v.* feel astonished आश्चर्य करना تعجب کرنا What has become of him—what has befallen him उसे क्या हुआ اسے کيا هوا Forgotten, *v.* lost the memory of भूल गया بهول گيا *

तब साहूकार ने कहा "जब तुम ज़ैतून का ज़िक्र करती हो तो तुम मुझे अलीख़्वाजा की याद दिला देती हो जिसे मक्का गए सात वर्ष हुए। मुझे अचरज है कि उसे क्या होगया?

जबतक तुमने कुछ कहा नहीं मैं उसके बारे में बिल्कुल ही भूल गया था।" उसकी स्त्री ने जवाब दिया "अलीख़्वाजा से और ज़ैतून से क्या मतलब ?"

تب سوداگر نے کہا "جب تم زیتون کا ذکر کرتی ہو تو تم مجھے علی خواجہ کی جسکو مکہ گئے ہوئے سات برس کا عرصہ گزرا یاد دلا دیتی ہو-میں تعجب کرتا ہوں کہ اُس کو کیا ہوا- جب تک کہ تم نے کچھہ کہا نہیں میں اُسکے بارے میں بالکل بھول گیا تھا" اُسکی بیوی نے جواب دیا "علی خواجہ اور زیتون سے کیا واسطہ ؟"

He must be dead—he must have died वह अवश्य मरगया होगा وہ ضرور مرگیا ہوگا Long ago, *adv. phr.* long time passed बहुत समय बीता بہت عرصہ گزرا Light, *n.* lamp दीपक چراغ - لیمپ Bring, *v.* fetch लाना لانا *

साहूकार बोला "अलीख़्वाजा अपने जाने से पहिले एक ज़ैतून का घड़ा मेरे गोदामघर में रख गया कि जबतक वह लौटे उसकी चौकसी की जाय, परन्तु उसे मरे बहुत समय हुआ होगा पस हम ही ज़ैतून खाडाऊँ। मुझे एक दीपक दो और मैं गोदामघर में जाऊँ और घड़ा ले आऊँ।"

سوداگر نے کہا "علی خواجہ اپنے جانے سے پیشتر زیتون کا ایک گھڑا میرے گودام میں رکھہ گیا کہ جبتک وہ واپس نہ آوے اُسکی خبرداری کیجائے مگر اُسے مرے ہوئے بہت عرصہ ہوا ہوگا- پس ہم ہی زیتون کھا ڈالیں- مجھکو ایک چراغ دو- میں جاکر گھڑے کو لاؤنگا * "

Beware, *v.* take care ख़बरदार हो خبردار ہو What you do—what you are intending to do जो कुछ

तुम करना चाहते हो جو کچھه تم کرنا چاهتے هو Return, *v.* come back लौट आवे واپس آوے, Shame, *n.* disgrace लज्जा شرم what will be your shame—how much will you be ashamed तुमको कितनी शर्म आवेगी تمکو کسقدر شرم معلوم هوگي Confess, *v.* acknowledge क़बूल करना قبول کرنا Betrayed, *v.* violated—deceived धोखा दिया دهوکا دیا Trust, *n.* confidence विश्वास اعتبار Broken, *v.* removed तोड़ डाली توڑ ڈالي Vase, *n.* jar घड़ा گهڑا Beg, *v.* request प्रार्थना करना التجا کرنا *

उसकी स्त्री ने कहा "होशियार रहो जो कुछ तुम करते हो। वह शायद अभी मरा न हो और अगर वह लौट आवे तो तुमको कितनी शर्म आवेगी यदि तुमको यह क़बूल करना पड़ा कि तुमने अपना विश्वास खोदिया और घड़े की मुहर तोड़ डाली। मैं तुमसे प्रार्थना करती हूँ कि ऐसा काम न करो।"

اُس کي بيوي نے کہا "هوشيار رهو جو کچهه تم کرتے هو- يه ممکن هے که وه مرا نه هو اور اگر وه واپس آوے تو تمکو کسقدر شرمندگي هوگي اگر تمکو اقبال کرنا پڑا که تم نے اپنا اعتبار کهو ديا اور گهڑے کي مهر توڑ ڈالي- ميں تم سے التجا کرتي هوں که ايسا کام مت کرو *"

Nonsense—that is nonsense यह वृथा है يه فضول بات هے to look for—to make a search of तलाश करना تلاش کرنا *

साहूकार ने कहा "मेरी प्यारी स्त्री, यह सब वृथा बात है। अलीख़्वाजा अर्सा हुआ मरगया। वह अपने ज़ैतून तलाश करने को कभी न लौटेगा।"

سوداگر نے کہا "ميري پياري بيوي يه فضول بات هے -

علي خواجه عرصه هوا مركيا - وه اپنے زيتون كو كبهي تلاش كرنے نه آويگا ٭ "

Well, *adv.* however ख़ैर خير I am sure—I am certain ; I believe मुझे विश्वास है مجهے يقين هے No good will come of it—no good will accrue from it इससे कुछ भला न होगा اس سے كچهه فايده نه هوگا ٭

Page 78.

Have your own way—do whatever you like जो तुम्हारे मन में आवे सो करो جو تمهاري خوشي هو سو كرو If you like—if you wish यदि तुम चाहो اگر تم چاهو Warn, *v.* give notice of जताना آگاه كر دينا ٭

"ख़ैर, मुझे विश्वास है कि इससे कुछ भलाई न होगी। यदि तुम्हारी यही इच्छा है तो जो तुम चाहो सो करो, परन्तु यह न कहना कि मैंने तुमको जताया न था।"

" خير-مجهكو يقين هے كه اس سے كچهه عمده نتيجه نه نكليگا-اگر تمهاري يهي خواهش هے تو جو كچهه تم چاهتے هو سو كرو مگر يه نه كهنا كه ميں نے تمكو آگاه نهيں كيا تها ٭ "

Listen, *v.* hear सुनना سننا Opened, *v.* unclosed खोल दिया كهولديا Lid, *n.* cover ढकना ڈهكنا To find—finding यह देखकर يه ديكهكر Top, *n.* uppermost part चोटी; मुँह چوٹي - سرے پر Rotten, *a.* putrid सड़े हुए سڑا هوا Smell, *n.* scent ; odour गंध بو Were bad smelling—were giving bad odour बुरी गंध आती थी بدبو آتي تهي Lifted up, *v.* raised उठाया اٹهايا Felt, *v.* appeared मालूम हुआ معلوم هوا Heavy, *a.* weighty भारी بهاري-وزني Pour, *v.* flow उँडेलना انڈيلنا

In order to—with the object of मतलब से بغرض Underneath, *a.* below ; beneath नीचे نيچے Astonishment, *n.* amazement अचंभा تعجب Dropped, *v.* fell down ; let fall गिरा दिया گراديا Thrust—pushed with force ठूँस दिया ڈالديا Hastily, *adv.* quickly जल्दी से جلدي سے Inside, *prep.* within भीतर اندر كيطرف Found, *v.* perceived देखा ديكها *

परन्तु साहूकार ने एक न सुनी। उसने एक दीपक लिया और गोदामघर मैं गया। उसने घड़ा ढूंढ लिया और ढकना खोल लिया और यह देखकर बहुत आश्चर्य न हुआ कि ऊपर के सब ज़ैतून सड़गये थे और उनमैं बुरी गन्ध आती थी। उसने घड़े को उठाया परन्तु वह बहुत भारी मालूम हुआ। वह कुछ ज़ैतून मेज़ पर उँडेलने लगा, यह देखने को कि जो नीचे हैं वे शायद कुछ अच्छे निकलैं। उसे बड़ा आश्चर्य हुआ कि ज़ैतून के साथ एक मुहर निकली। उसे इतना आश्चर्य हुआ कि उसके हाथ से क़रीब २ घड़ा गिरपड़ा। उसने जल्दी अपना हाथ भीतर ठूँस दिया तो मालूम हुआ कि घड़े का पँदा मुहरोँ से भरा है।

مگر سوداگر نے کچھ نه سنا- اُسنے ايک چراغ ليا اور گودام میں گيا- اُسنے گھڑا ٹٹول ليا- اور ڈھکن کھول ليا- اور اُس کو يه ديکھکر تعجب نه ھوا که اوپر کے زيتون بالکل سڑگئے تھے اور بدبو آتي تھي-اُسنے گھڑے کو اُٹھا يا جو که بہت بھاري معلوم ھوا- اُس نے کچھه زيتون ميز پر اَنڈيلے يه ديکھنے کے لئے که جو نيچے ھيں شايد کچھه عمده نکليں-اُسنے يه ديکھکر بڑا تعجب ھوا که زيتون کے ساتھه ايک اشرفي گرپڑي - وه اسقدر متعجب ھوا که اُسنے عنقريب گھڑے کو گراديا-اسنے اپنا ھاتھه جلدي سے اندر

ڈالدیا اور اُسکو معلوم ہوا کہ گھڑے کي پیندي اشرفیوں
سے بھري ہوئي ہے *

Avarice, *n.* cupidity; greediness लालच لالچ Awakened, *v.* roused उभर गया بڑھ گیا Determined, *v.* resolved इरादा करलिया ارادہ کیا Say, *v.* mention कहना کہنا Prevent, *v.* hinder; check मना करना; रोकना * روکنا-منع کرنا

अब उसका लालच बढ़गया और उसने इरादा करलिया कि अपनी स्त्री से इसका कुछ भेद न कहे, क्योंकि उसे डर था कि वह मुहरें लेने को मना करेगी।

اب اُسکا لالچ بڑھ گیا اور اُسنے ارادہ کر لیا کہ اپني
بیوی سے کچھ نہ کہے اس خوف سے کہ شاید وہ اشرفي
لینے سے روک دے *

Quite, *adv.* perfectly बिल्कुल بالکل Had left them alone—had not interfered with them अगर मैं उन्हें न छूता اگر میں اُنہیں نہ چھوتا Corked up, *v.* fitted with cork डाट लगादी * ڈات لگادي

पस वह उसके पास लौटकर गया और बोला तुम्हारा कहना बहुत ठीक है। ज़ैतून सड़गए हैं और अच्छा तो यही होता कि मैं उन्हें न छूता। ख़ैर मैंने घड़े का मुँह बन्द कर दिया है और यदि अलीख़्वाजा लौट आवे तो वह कभी यह न जानेगा कि उन्हें किसी ने छुआ है।"

پس وہ اُس کے پاس لوٹ کر گیا اور کہا " تمہارا کہنا
بہت ٹھیک ہے- زیتون سڑگئے تھے اور یہ بہتر ہوتا اگر
میں اُنہیں نہ چھوتا-بہر حال میں نے گھڑے میں ڈات
لگادي ہے اور اگر علی خواجہ واپس آوے تو اُسکو ہرگز یہ
نہ معلوم ہوتا کہ اُنہیں کسي نے چھوا ہے * "

उसकी स्त्री ने कहा "मैं समझती हूँ कि यह वहुत ही अच्छा होता कि तुम उन्हें वहीं रहने देते।"
اُس کي بیوي نے کہا" میں خیال کرتي ہوں کہ یہ سب سے بہتر ہوتا کہ تم اُنہیں نہ چھوتے *"

Stealthily, *adv.* secretly छिपकर چھپ کر Hid, *v.* concealed छिपा दिया چھپا دیا Bought, *v.* purchased मोल लिये خریدے *

Page 79.

Fresh, *a.* undecayed; new ताज़ा تازہ Market, *n.* bazar हाट بازار Fastened up बन्द करदिया بند کردیا *

दूसरे दिन साहूकार छिपकर अपने गोदामघर में गया और सब मुहरें निकाल लीं और उन्हें एक सुरक्षित स्थान में छिपा दिया। फिर उसने हाट से कुछ ताज़ा ज़ैतून मोल लिये, उनसे घड़ा भरदिया और पहिले की तरह बंद करदिया।

دوسرے روز سوداگر چھپ کر اپنے گودام میں گیا اور کل اشرفیاں نکالیں اور اُن کو ایک محفوظ جگہ میں چھپا دیا۔تب اُس نے کچھہ تازے زیتون بازار سے خریدے اور گھڑے کو اُن سے بھر دیا اور اُس کو پیشتر کیطرح بند کردیا*

A month later—after a month एक महीना पीछे ایک مہینہ بعد At once, *adv.* immediately तुरंत فوراً Made his way—reached; went गया گیا Received, *v.* gave reception अगवानी की; भेंट की; मिला استقبال کیا Pretended, *v.* alleged falsely वहाना किया بہانہ کیا Overjoyed, *v.* very much pleased वहुत खुश हुआ بہت خوش ہوا Meet *v.* visit; see मिलना ملنا *

एक महीने पीछे अलीख़्वाजा वग़दाद को लौट आया। वह तुरन्त साहूकार की दुकान पर गया। साहूकार उससे वड़े

आश्चर्य के साथ मिला और वहाना करने लगा कि तुमसे दोवारा मिलने से मुझे वड़ी खुशी हुई।

ایک مہینہ بعد علی خواجہ بغداد واپس آیا۔وہ فوراً سوداگر کی دوکان پر گیا - سوداگر نے متعجب ہوکر اُس کا استقبال کیا اور بہانہ کرنے لگا کہ اُس کو ایک مرتبہ اور دیکھکر بڑی خوشی ہوئی *

After a few words of greeting—after uttering a few words of welcome प्रणाम और कुशल क्षेम पूछने के पश्चात् آداب ، مزاج پرسی کے بعد Greetings, *n.* salutations राम राम سلام Said, *v.* asked पूछा پوچھا Just where—exactly at the place where ठीक उसी जगह जहाँ ٹھیک اُسی جگہ جہاں *

प्रणाम और कुशल-क्षेम की कुछ वातों के पीछे अलीख़्वाजा ने पूछा "क्या मेरा घड़ा तुम्हारे पास है?"

بعد آداب و تسلیمات کے علی خواجہ نے پوچھا "کیا میرا گھڑا تمہارے پاس ہے؟"

साहूकार ने उत्तर दिया "हाँ, यह मेरे गोदामघर की ताली लो। तुम घड़े को उसी स्थान पर पाओगे जहाँकि सात वर्ष पहिले तुमने रक्खा था।"

سوداگر نے جواب دیا "ہاں-یہ میرے گودام کی تالی لو تم گھڑے کو وہیں پاؤگے جہاں سات برس پیشتر تم نے رکھا تھا * "

Page 80.

Hurried off—carried away in great haste जल्दी से लेगया جلدی سے لے گیا Private, *a.* secret गुप्त مخفی پوشیدہ Unable, *a.* incapable अयोग्य ناقابل Believe, *v.*

trust भरोसा करना يقين كرنا Senses, *n.* organs, *i. e.* eye; ear, etc. इन्द्रियाँ; समझ قوتين - عقل Hastily, *adv.* in haste; quickly शीघ्र جلدي سے - فوراً Fell out, *v.* came out निकला نكلا *

अलीख़्वाजा ने घड़ा लेलिया और उसे जल्दी गुप्त स्थान में लेगया। उसने घड़े को खोला और अपना हाथ भीतर डाला, परन्तु उसमें उसे सिवाय ज़ैतून के और कुछ न मिला। अपनी समझ का विश्वास न करके उसने जल्दी ज़ैतूनों को मेज़ पर उँडेल दिया, परन्तु मुहर एक भी न निकली।

علي خواجه نے گھڑا لےلیا اور فوراً ایک پوشیدہ کوٹھے میں لے گیا۔ اُسنے گھڑے کو کھولا اور اپنا ھاتھ اندر ڈالا مگر اُس میں بجز زیتون کے اور کچھہ نه پایا۔ اپني عقل کا اعتبار نه کرکے اُسنے فوراً زیتونوں کو میز پر اونڈیلا مگر ایک بھي اشرفي نه نکلي *

Full of—filled with भरा हुआ بھرا ھوا Horror, *n.* terror भय خوف Full of horror—being extremely terrified अत्यन्त डरकर بہت خوف زدہ ھوکر Hurried—went quickly शीघ्र गया جلدي گیا Astonished—surprised अचरज किया متعجب ھوا Tell, *v.* inform जताना آگاہ كرنا Placed, *v.* put रक्खा ركھا Under, *prep.* beneath नीचे نيچے Loan, *n.* lending उधार قرض If you have taken loan of them—if you have taken the money as a loan यदि तुमने रुपया उधार की तरह पर ले लिया हो اگر تم نے روپیه کو بطور قرض کے لیا ھو Business, *n.* trade व्यापार کاروبار You are very welcome—I am very glad that you have done so तो आपने बहुत अच्छा

किया تو تم نے بہت اچھا کیا Receipt, *n.* acknowledgment रसीद رسید Pay, *v.* give देना دینا Convenience, *n.* ease; comfort सुभीता سہولیت *

घबराकर बेचारा ग़रीब आदमी साहूकार के घर फिर दौड़ा गया। उसने चिल्लाकर कहा "मेरे दोस्त! तुम मुझको इतने शीघ्र फिर अपने यहाँ देखकर आश्चर्य करोगे, परन्तु मैं तुमसे यह कहने आया हूँ कि मुझे घड़े में एक सौ मुहरें जो मैंने ज़ैतूनों के नीचे पेंदी में रक्खी थीं नहीं मिलतीं। यदि आपने वह अपने व्यापार के लिये उधार लेली हैं तो आपने बहुत अच्छा किया। मैं आपसे केवल एक रसीद माँगता हूँ और मुहरें जब आप को सुभीता हो तब दे देना।"

بہت خوف زدہ ہوکر بیچارہ غریب آدمی سوداگر کے مکان پر پھر دوڑکر گیا۔ اسنے زور سے کہا "میرے دوست۔ تم مجھکو اسقدر جلد واپس دیکھکر متعجب ہوئے ہوگے۔ مگر میں تم سے یہ کہنے کے لئے آیا ہوں کہ مجھکو ایک سو اشرفیاں جو میں نے گھڑے کے تلے میں زیتونوں کے نیچے رکھیں تھیں نہیں ملتیں۔ اگر تم نے اُن کو اپنے کاروبار کے لئے قرض لوالے تو بہت اچھا کیا۔ میں تم سے صرف ایک رسید چاہتا ہوں اور تم اُنکو سہولیت کے ساتھہ ادا کردینا *"

Was expecting—was anticipating आशा करता था امید کرتا تھا Kind, *n.* sort क़िस्म; प्रकार قسم Answer, *n.* reply उत्तर جواب Ready, *a.* prepared तैयार تیار Had his answer ready—he was prepared beforehand as to what answer he would give वह इस बात का उत्तर देने को पहिले ही से तैयार था وہ اس بات کا جواب دینے کے لئے پیشتر ہی سے تیار تھا Any how—in any way; at

any rate किसी प्रकार भी کسي طرح Touched, *v.* छूआ چهوا *

साहूकार इसी प्रकार की बात की आशा किये था और उस का उत्तर देने को पहिले ही से तय्यार था—"मैं तुम्हारे रुपये के विषय में कुछ नहीं जानता। क्या तुमको घड़ा ठीक उसी स्थान पर नहीं मिला जहाँ कि तुमने स्वयं रक्खा था? यदि तुमने मुहरें रक्खी होंगी तो उसी में होंगी। मैंने उसे कदापि नहीं छुआ।"

سوداگر اس قسم کي گفتگو کي اميد کرتا تها اور اس کے جواب دينے کے لئے پيشتر هي سے تيار تها "ميں تمهارے روپيه کي نسبت کچهه نهيں جانتا - کيا تمکو گهڑا ٹهيک اسي جگه پر نهيں ملا جهاں تمنے اسکو رکها تها! اگر تم نے اس ميں اشرفياں رکهي هوں گي تو اسی ميں هوں گي - بهر حال ميں نے اسکو نهيں چهوا *"

In vain, *adv. phr.* uselessly वृथा بے فائده Entreated, *v.* requested प्रार्थना की التجا کي With tears—with weeping रोकर روکر Return, *v.* give back लौटना واپس کرنا, Saying, *part.* adding; telling कहते हुए کهتے هوئے Savings—money saved बचत بچت Whole, *a.* complete पूरी پوري Lifetime, *n.* life जीवन زندگي Listen, *v.* hear सुनना سننا Law, *n.* rule of action prescribed by authority न्याय शास्त्र قانون Aid, *n.* help मदद مدد I must call the law to my aid—I shall be compelled to bring a suit against you मुझको तुमपर नालिश करनी पड़ेगी مجهکو تم پر نالش کرني پڑيگي *

अलीख़्वाजा ने वृथा रोकर उससे उसकी मुहरें लौटाने की प्रार्थना की और यह भी कहा कि यह मेरे जीवनभर की बचत है। वह साहूकार से कुछ न पा सका। आख़िरकार उसने कहा

"बहुत अच्छा, यदि तुम मेरी विनती नहीं सुनते हो तो मुझे तुम पर नालिश करनी पड़ेगी।"

علي خواجه نے بےفائدہ روکر اس سے اپني اشرفياں واپس کرنيکي التجا کي اور يه بھي کہا که يه اسکي تمام زندگي کي بچت هے۔ وه سوداگر سے کچھ نه پاسکا۔ آخرکار اسنےکہا " بہت اچھا۔ اگر تم ميري التجا کو نہيں سنتے تو مجھکو تم پر نالش کرني پڑيگي ❀"

Summoned, *v.* called बुलाया طلب کيا ۔ بلايا Repeated, *v.* told again कहा کہا۔ دوھرايا Oath, *n.* solemn affirmation क़सम; शपथ قسم کہاکر Repeated on oath—said on solemn affirmation क़सम खाकर कहा قسم کھاکر کہا

Page 81.

Witnesses, *n.* evidences गवाहियाँ گواھياں Case, *n.* suit नालिश مقدمه - معامله Dismissed, *v.* rejected; discharged ख़ारिज किया خارج کيا ❀

पस दूसरे दिन साहूकार क़ाज़ी के सामने बुलाया गया। वहाँ उसने क़सम खाकर कहदिया कि मैंने सौ अशर्फ़ियाँ नहीं देखीं और चूँकि अलीख़्वाजा कोई गवाही न दे सका, इसलिये उसकी नालिश ख़ारिज होगई।

پس دوسرے روز سوداگر قاضي کے سامنے حاضرکيا گيا۔ وهاں اسنے قسم کہاکر کہا که سو اشرفياں اسنے کبھي نہيں ديکھيں اور چونکه علي خواجه کوئی گواھی نه دے سکا اِس لئے مقدمه خارج کرديا گيا❀

Lesson XXV.

ALIKHWAJA AND THE MERCHANT OF BAGHDAD.—PART II.

अलीख़्वाजा और बग़दाद का सौदागर—भाग २।

علي خواجه اور بغداد کا سوداگر—حصه دوم

Page 81.

Did not give up all hope—was not altogether disappointed बिल्कुल निराश न हुआ بالکل ناامید نهوا State, *v.* relate बयान करना بيان کرنا Accordingly, *adv.* in accordance with बमूजिब इसके بموجب اسکے Prepared, *v.* made ready तैयार की تيار کي Petition, *n.* application अर्ज़ी عرضي - درخواست Stand, *n.* place जगह جگه Convenient, *a.* suitable उचित موزون Threw, *v.* let throw; dropped फेंक दी پهينک دي Carriage, *n.* a wheeled vehicle for persons गाड़ी گاڑی Returning, *part.* coming back लौटता हुआ لوٹتا هوا Mosque, *n.* a place of worship मसजिद مسجد *

हालाँकि उसका मुक़द्दमा ख़ारिज होगया तिसपर भी अलीख़्वाज़ा बिल्कुल निराश न हुआ। उसने इरादा करलिया कि अपना मुक़द्दमा ख़लीफ़ा से कहूँगा। अतएव उसने एक अर्ज़ी तय्यार की और एक उचित कोने में खड़े होकर उसने अर्ज़ी ख़लीफ़ा की गाड़ी में फेंकदी जबकि वह मसजिद से लौट रहा था।

گوکه اُس کا مقدمه خارج هوگيا تاهم علي خواجه بالکل ناامید نهوا - اُسنے اپنا مقدمه خليفه سے بيان کرنیکا اراده

کرلیا ۔ چنانچہ اسنے ایک درخواست تیار کي اور ایک مناسب گوشے میں کھڑے ہو کر اسنے درخواست خلیفہ کي گاڑي میں جبکہ وہ مسجد سے واپس آرہا تھا پھینک دي ٭

Page 82.

Got, *v.* reached पहुँचा پہونچا Custom, *n.* habit आदत عادت Put it away—put it aside उसे अलग रख दिया اسے الگ رکھدیا To be dealt with—to be taken up लिये जाने के वास्ते لئے جانے کے واسطے Later, *adv.* afterwards पीछे بعدازاں ※

जब ख़लीफ़ा घर पहुँचा तो उसने अर्ज़ी पढ़ी जैसी कि उसकी आदत थी और फिर अलग रखदी कि फिर देखेगा।

جب خلیفہ مکان پر پہونچا تو اسنے حسب معمول درخواست پڑھي اور تب اسکو بعدازاں پڑھے جانے کے واسطے رکھدیا ٭

Habit, *n.* custom ; practice आदत عادت Stroll, *n.* ramble ; walk सैर سیر To take a stroll—to walk on foot slowly पैदल सैर को سیرکرنیکے لئے چلنا Accompanied by—taking with साथ लिये ساتھہ لیکر Grand vizier—Prime minister प्रधान मंत्री وزیر اعظم Disguise, *n.* a false dress भेस بھیس Being in disguise—having disguised भेस बदल कर بھیس بدلکر ※

उसी शाम को ख़लीफ़ा जैसी कि उसकी आदत थी अपने प्रधान मंत्री के साथ शहर में पैदल सैर करने गया, परन्तु दोनों भेस बदले हुए थे।

اسي شام کو خلیفہ اپني عادت کے موافق شہر میں اپنے وزیراعظم کے ساتھہ سیر کرنے کے لئے گئے مگر دونوں بھیس بدلے ہوئے تھے ٭

Walking, *part.* strolling टहलते हुए ٹہلتے ہوئے Heard, *v.* listened सुना سنا Noise, *n.* a sound of any kind proceeding from any cause शोर شور Saw, *v.* looked देखा دیکھا Moonlight, *n.* light of the moon चंद्रमा की रोशनी چاند کی روشنی Paused, *v.* stopped ठहरे ٹھہرے Shadow, *n.* shade परछाइँ سایہ To watch—to see attentively ध्यान से देखने को غور سے دیکھنے کے لئے

जब वे टहलते हुए जा रहे थे उन्हें कुछ शोर सुनाई दिया और एक दरवाज़े में होकर देखने से मालूम हुआ कि बहुत से लड़के चंद्रमा की रोशनी में खेल रहे हैं। वे दरवाज़े की परछाइँ में ठहरगए और उन्हें देखने को खड़े हो गए।

جبکہ وے ٹہلتے ہوئے جارہے تھے تو انہوں نے کچھ شور سنا اور ایک دروازہ میں سے دیکھنے سے معلوم ہوا کہ بہت سے لڑکے چاندنی میں کھیل رہے ہیں - وے دروازہ کے سایہ میں ٹھہر گئے اور انکو دیکھنے کے لئے کھڑے ہوگئے *

Let us play at Kazi—let us perform the part of of Kazi हमको क़ाज़ी का खेल करने दो ہمکو قاضی کا کھیل کرنے دو Bring, *v.* produce लाना; पेश करना لانا Stole, *v.* withdrew stealthily चुरा ली چورالی At these words—hearing these words इन बातों को सुनकर ان باتوں کو سن کر Remembered, *v.* recollected याद आई یاد آئی Made up his mind—determined इरादा करलिया ارادہ کیا Game, *n.* play खेल کھیل *

एक लड़के ने कहा "हमको क़ाज़ी का खेल करने दो। मैं क़ाज़ी बनूँगा और तुम मेरे सामने अलीख़्वाजा को और उस साहूकार को जिसने उसका रुपया चुरा लिया है लाना।" इन शब्दों को सुनकर ख़लीफ़ा को उस अर्ज़ी की याद आई

जिसे वह पढ़ रहा था और उसने इरादा करलिया कि लड़कों का खेल देखूँगा।

ایک لوکے نے کہا "ہمکو قاضي کا کھیل کرنے دو-میں قاضي بنونگا اور تم میرے سامنے علي خواجہ کو اور اس سوداگر کو جس نے اس کا روپیہ چورالیا ھے لانا"-اِن الفاظ کو سن کر خلیفہ کو اس عرضي کي یاد آگئي جسے وہ پڑہ رھا تھا اور اس نے ارادہ کرلیا کہ لوکوں کا کھیل دیکھونگا ❀

Evidently, *adv.* openly साफ़ साफ़ صاف صاف Story, *n.* tale; case मुक़द्दमा مقدمہ-معاملہ Matter, *n.* subject मामला معاملہ Common, *a.* ordinary मामूली معمولي Talk, *n.* conversation बातचीत بات چیت-گفتگو Was a matter of common talk—was a topic on which all the people of the city had a general talk साधारण विषय था जिसका सब ज़िक्र करते थे معمولي بات چیت تھي جس کا سب آپس میں ذکر کرتے تھے City—city of Baghdad नगर شہر Settled, *v.* decided तै किया طے کیا Part, *n.* portion हिस्सा حصہ Took his seat—sat down बैठ गया بیٹھا Dignity, *n.* honourable rank पदवी تبہ-عزت, Officer, *n.* a servant of high rank अफ़सर افسر। Court, *n.* a chamber or place where justice is administered कचहरी عدالت Brought, *v.* fetched लाया لایا Forward—in front सामने; आगे سامنے Saluting—paying respect प्रणाम करते हुए سلام کرتے ہوئے Stated, *v.* explained in details बयान किया بیان کیا ❀

लड़कों ने अलीख़्वाजा की कहानी अच्छी तरह सुनी थी जिसके विषय में शहर में सब लोग बहुधा बात किया करते थे। उन्होंने जल्दी तै करदिया कि हर एक लड़के को कौनसा

हिस्सा करना चाहिये। क़ाज़ी ने बड़े मान के साथ अपनी पदवी ली और कचहरी का एक अफ़सर अलीख़्वाजा और साहूकार को बुला लाया। तब अलीख़्वाजा सामने आया और क़ाज़ी को प्रणाम करने के बाद अपना मुक़द्दमा कह सुनाया।

لڑکوں نے علي خواجہ کا قصہ جس کا شہر میں عام طور پر تذکرہ تھا اچھي طرح سے سنا تھا- اُنھوں نے فوراً طے کرلیا کہ ھر ایک لڑکے کو کون سا حصہ کرنا چاھئے- قاضي نے بڑي عزت کے ساتھہ اپني جگہ لي اور عدالت کا ایک افسر علي خواجہ اور سوداگر کو بلا لایا- علي خواجہ تب آگے بڑھا اور آداب بجا لاکر قاضي کے سامنے اپنا معاملہ بیان کیا ❋

Turned to—looked towards फिरा پھرا Denied, *v.* refused इनकार किया اِنکار کیا Charge, *n.* accusation; fault दोष جرم Offered, *v.* said कहा کہا Confirm, *v.* to make firm; to strengthen दृढ़ करना مضبوط کرنا Oath, *n.* a solemn swearing शपथ قسم By taking an oath—by making a solemn swearing शपथ खाकर قسم کہاکر ❋

क़ाज़ी तब साहूकार की ओर फिरा और उससे पूछा "तुमको क्या कहना है?" साहूकार ने दोष अस्वीकार किया और एक बड़ी शपथ खाकर अपनी ही बात पक्की रक्खी।

تب قاضي سوداگر کي طرف مخاطب ھوا اور اُس سے پوچھا کہ اُس کو کیا کہنا ھے- سوداگر نے جرم سے انکار کیا اور قسم کھاکر اپني ھي بات قائم رکھي ❋

Page 83.

Wait, *v.* stop ठहरना تھہرنا Jar, *n.* pot घड़ा برتن-گھڑا Honour, *n.* a title of respect; sir महाराज جہان پناہ Fetch, *v.* bring लाना لانا Went off—went away quickly जल्दी गया جلدي گیا Returned, *v.* came

back लौट आया لوٹ آیا In a few minutes—very shortly शीघ्र فوراً *

क़ाज़ी ने कहा "नहीं पलभर ठहरो। मैं घड़ा देखना चाहता हूँ। क्या तुम उसे अपने साथ लाए हो?" उसने अलीख़्वाजा की तरफ़ मुँह करके पूछा।

قاضي نے کہا "نہیں ایک منٹ ٹھہرو- میں گھڑا دیکھنا چاھتا ھوں - کیا تم اسکو اپنے ساتھ لائےھو؟ " اسنے علي‌خواجه کي طرف مخاطب هوکر پوچھا *

अलीख़्वाजा ने उत्तर दिया "नहीं महाराज।"

علي خواجه نے جواب دیا "نہیں-جہاں پناہ *"

क़ाज़ी ने कहा "तो जाओ और उसे ले आओ।"

قاضي نے کہا- تب جاؤ اور اسے لے آؤ *

पस अलीख़्वाजा जल्दी चला गया और थोड़ी सी मिनटों में ही घड़ा लिये हुये लौटा।

پس علي خواجه جلدي چلا گیا اور چند منٹوں میں مع گھڑے کے واپس آیا *

क़ाज़ी ने पूछा "क्या यही घड़ा है?"

قاضي نے پوچھا- "کیا یہي گھڑا ھے ؟ "

Declared, *v.* told explicitly साफ़ साफ़ कहा صاف صاف کہا *

Page 84.

In question—in dispute झगड़े का فساد کا Taking off—removing हटाकर ھٹا کر Pretended, *v.* feigned बहाना किया بہانہ کیا Taste, *v.* eat खाना دیانا *

अलीख़्वाजा और साहूकार दोनों ने कहा "यही घड़ा है जिसका झगड़ा है?" तब क़ाज़ी ने ढकना उठाकर कुछ ज़ैतून चखने का बहाना किया।

علي خواجه اور سوداگر دونوں نے کہا کہ یہی گھڑا ھے جسکے بارے میں جھگڑا ھے-تب قاضي نے ڈھکن اٹھاکو کچھه زیتون چکھنے کا بہانہ کیا *

Fine, *a.* good; tasteful अच्छे عمدہ Seem, *v.* appear मालूम होना معلوم ھونا Quite, *adv.* perfectly; fully बिल्कुल بالکل Fresh, *a.* undecayed ताज़ा تازہ Think, *v.* understand समझना سمجھنا- خیال کرنا Call, *v.* send for बुलाना بلانا Opinion, *n.* judgment formed without evidence राय رایے *

उसने कहा "यह बहुत अच्छे ज़ैतून हैं। वे बिल्कुल ताज़े मालूम होते हैं। फिर भी तुम कहते हो कि ये सात वर्ष घड़े में रहे हैं। मैं समझता हूँ कि अच्छा यह होगा कि एक ज़ैतून के सौदागर को बुलाओ और उसकी राय लो।"

اُس نے کہا "یہ بہت عمدہ زیتون ھیں- وے بالکل تازے معلوم ھوتے ھیں- تاھم تم کہتے ھو کہ وے گھڑے میں سات برس رھے- میں خیال کرتا ھوں کہ یہ بہتر ھوگا کہ ایک زیتون کے سوداگر کو بلاویں اور اسکي رایے لیں *"

Sent for बुला भेजा بلوایا Appeared, *v.* came आया آیا How long—for how many days कितने दिन کتنے دن Without going bad—without being putrid बिना सड़े بغیر سڑے ھوئے Remain, *v.* last; continue रहना رھنا May remain good—may not get putrid अच्छे रहें اچھے رھیں- عمدہ رھیں Unfit, *a.* useless; untasteful बुरे بیکار *

पस ज़ैतून का एक सौदागर बुलाया गया और वह थोड़ी देर में कचहरी में आया।

چنانچہ زیتون کا ایک سوداگر بلایا گیا اور چند منٹ میں عدالت میں حاضر ہوا ٭

क़ाज़ी ने पूछा "मुझे बताओ कि ज़ैतून बिना सड़े कितने दिन तक रह सकते हैं।"

قاضی نے پوچھا "مجھے بتلاؤ کہ زیتون کتنے عرصہ تک بغیر سڑے ہوئے رہ سکتے ہیں ٭"

"यदि ज़ैतून बहुत होशियारी से रक्खे जाँय तो वे तीन वर्ष तक अच्छे रह सकते हैं। इसके पीछे वे ख़राब हो जाँयगे और बिल्कुल खाने लायक़ न रहेंगे।

"اگر زیتون بہت ہوشیاری سے رکھے جاویں تو وے تین سال تک اچھے رہ سکتے ہیں-اس کے بعد وے خراب ہوجائیں گے اور بالکل کھانے کے قابل نہ رہینگے ٭"

"अच्छा इन ज़ैतूनों को चक्खो और मुझे बताओ कि वे घड़े में कितने दिन तक रहे हैं।"

"خیر ان زیتونوں کو چکھو اور مجھے بتلاؤ کہ وے کتنے دن تک اس گھڑے میں رکھے رہے ہیں ٭"

Was playing—was performing कर रहा था کر رہا تھا Looked, *v.* saw attentively देखा غور سے دیکھا Mistaken, *v.* misled भूला हुआ بھولا ہوا You might be mistaken—your opinion might be wrong तुम भूलते हो تم غلطی پر ہو ٭

उस लड़के ने जो ज़ैतून के सौदागर का पार्ट कर रहा था ज़ैतूनों को देखा फिर उनमें से एक को चक्खा और कहने लगा "महाराज! ये ज़ैतून बिल्कुल ताज़े और अच्छे हैं।"

اس لڑکے نے جو زیتون کے سوداگر کا پارٹ کر رہا تھا زیتونوں کو دیکھا اور ان میں سے ایک کو چکھا اور کہا "جہاں پناہ یہ زیتون بالکل تازے اور عمدہ ہیں ٭"

क़ाज़ी ने कहा "तुम भूलते हो। अलीख़्वाजा और साहूकार दोनों कहते हैं कि ये ज़ैतून सात वर्ष हुए तब घड़े में रक्खे गये थे।"

قاضي نے کہا " تم غلطي پر هو - علي خواجه اور سوداگر دونوں کہتے هيں که يه زيتون سات برس کا عرصه گزرا جبکه گهڑے ميں رکهے گئے تهے *"

Present, *a.* current हाल; वर्त्तमान موجوده Same, *ad.* very वही وهي Accused, *n.* the merchant against whom the suit was brought दोषी; अपराधी مجرم Opened, *v.* disclosed खोला کهولا Silenced, *v* made silent चुप किया چپ کيا Thief, *n.* one who steals; robber चोर چور Take him away—carry him away उसे लेजाओ اُسے ليجاؤ Hang, *v.* hang on gallows फाँसी देना پهانسي دينا *

ज़ैतून के सौदागर ने उत्तर दिया "महाराज ये ज़ैतून इसी साल के हैं और आप बग़दाद में जिस किसी ज़ैतून के सौदागर से पूछेंगे वह यही कहेगा।

زيتون کے سوداگر نے جواب ديا "جهاں پناه- يه زيتون اسي سال کے هيں اور اگر آپ بغداد ميں کسي زيتون کے سوداگر سے پوچهيں گے تو وه يهي کهے گا *"

अपराधी ने बोलने को अपना मुँह खोला परन्तु क़ाज़ी ने यह कहकर उसे चुप करदिया "एक शब्द भी न बोलो! तुम चोर हो। अफ़सर इसको लेजाओ फाँसी पर लटकादो।"

مجرم نے بولنے کے لئے اپنا منه کهولا قاضي نے يه کہکر اسے خاموش کرديا " يک لفظ بهي نه بولو! تم چور هو- افسر اسے ليجاؤ اور پهانسي دےدو *"

Page 85.

Clapped, *v.* struck बजाया بجایا Clapped their hands—struk their hands very quickly तालियाँ बजाइँ تالیاں بجائیں Game, *n.* sport खेल کھیل End, *n.* termination अन्त خاتمہ Came to an end—was finished पूरा हुआ ختم ہوا Criminal, *n.* accused; one who is guilty of a crime अपराधी مجرم Led off लेजाया गया لیجایا گیا *

तब सब लड़कों ने ज़ोर से तालियाँ बजाइँ और खेल ख़त्म होगया क्योंकि अपराधी को फाँसी देने को लेगए।

تب تمام لڑکوں نے تالیاں بجائیں اور کھیل ختم ہوا کیونکہ مجرم کو پھانسی دینے کے لئے لے گئے *

Was pleased—was delighted ख़ुश हुआ خوش ہوا Find out—search ढूँढो دریافت کرو Lives, *v.* resides रहता है رہتا ہے Be present—be in my presence उपस्थित हों حاضر ہوں *

ख़लीफ़ा ने जो कुछ देखा उससे बहुत ख़ुश हुआ और अपने प्रधान मंत्री से कहा "यह तलाश करो कि वह लड़का जो क़ाज़ी बना था कहाँ रहता है और उसे कल सुबह को मेरे पास लाओ। अलीख़्वाजा और साहूकार भी उपस्थित हों और दो ज़ैतून के सौदागरों को भी शहर से लेते आना।"

خلیفہ نے جو کچھ دیکھا اُس سے بہت خوش ہوا اور اپنے وزیر اعظم سے کہا "یہ دریافت کروکہ وہ لڑکا جس نے قاضی کا بنا تھا کہاں رہتا ہے اور اُس کو کل صبح میرے پاس لاؤ - علی خواجہ اور سوداگر بھی حاضر ہوں اور شہر سے دو زیتون کے سوداگروں کو بھی ہمراہ لانا *"

According to, *ad.* in accordance with बमूजिब بموجب Placed, *v.* seated बैठाया بیٹھایا Seat, *n.* a place for sitting on बैठने की जगह بیٹھنے کي جگہ Beside, *prep.* by the side of; near पास نزدیک Judge, *n.* one who decides a case न्यायाधीश منصف - جج Shall be judge—shall decide your case तुम्हारे मुक़द्दमे का फ़ैसला करेगा تمہارے مقدمہ کا فیصلہ کریگا

पस दूसरे दिन ख़लीफ़ा की आज्ञानुसार वे सब उसके सामने आए। ख़लीफ़ा ने लड़के को अपने पास एक स्थान पर बिठाकर अलीख़्वाजा से अपना मुक़द्दमा वर्णन करने को कहा और यह कहा "यह लड़का न्यायाधीश होगा।"

پس دوسرے روز وے سب خلیفہ کے حکم کے بموجب اسکے سامنے حاضر ہوئے - اور خلیفہ نے لڑکےکو اپنے پاس بیٹھاکو علي خواجہ سے اپنا مقدمہ بیان کرنے کے لئے طلب کیا اور کہا "یہ لڑکا مقدمہ فیصل کریگا * "

Told, *v.* explained कह सुनाया بیان کیا Story, *n.* case हाल; कथा; मुक़द्दमा معاملہ - سرگذشت As before—as he had done before पहिले के अनुसार پیشتر کي طرح Real, *a.* actual असली اصلي Give, *v.* express देना دینا Answered, *v.* replied उत्तर दिया جواب دیا Declaring, *part.* asserting; saying कहकर کہکر Trap, *n.* snare जाल جال Fallen into—entangled into; got into फँसा हुआ پھنسا ہوا Confessed, *v.* acknowledged स्वीकार कर लिया, मान लिया اقبال کیا Guilt, *n.* fault अपराध قصور Begged, *v.*

entreated प्रार्थना की التجا کي-منت کی Mercy *n.* clemency; kindness दया رحم *

तब अलीख़्वाजा ने अपना मुकद्दमा कहा और लड़के ने जैसा कि उसने पहिले किया था ज़ैतूनों का घड़ा मँगाया। तब ज़ैतून के कुछ असली सौदागर बुलाए गए और उनसे ज़ैतूनों के विषय में राय पूछी गई। उन्होंने ठीक वही उत्तर दिया जैसा लड़कों ने पहिली शाम को दिया था अर्थात् यह कहा कि ज़ैतून एक साल से अधिक पुराने नहीं हैं। साहूकार ने अपने आपको जाल में फँसा देखकर तुरन्त अपना अपराध स्वीकार करलिया और दया की प्रार्थना की।

تب علي خواجہ نے اپنا مقدمہ بیان کیا اور لڑکے نے مثل پیشتر کے زیتونوں کا گھڑا منگوایا- تب زیتون کے چند اصلي سوداگر بلائے گئے اور زیتون کی نسبت اُن کي رائے لي گئی اور اُنہوں نے ٹھیک وہي جواب دیا جیسا کہ گذشتہ شام کو لڑکوں نے دیا تھا یعني یہ کہا کہ زیتون ایک سال سے زیادہ پرانے نہیں ہیں- سوداگرنے اپنے آپ کو جال میں پھنسا ہوا دیکھکر فوراً اپنے جرم کا اقبال کرلیا اور رحم کے لئے التجا کي *

Rejected, *v.* did not accept न माना نہ مانا نامنظور کیا Plea, *n.* excuse बहाना بہانہ Ordered, *v.* passed an order आज्ञा दी حکم دیا Led out, *v.* conducted ले जाया गया لیجایا گیا Execution, *n.* the place where accused is hanged on gallows फाँसीघर پھانسي گھر Joyfully, *ad.* cheerfully ख़ुशी से خوشي سے Find, *v.* take लेना لینا Dishonest, *a.* fraudulent बेईमान بے ایمان *

Page 86.

Had hidden, *v.* had concealed छिपाया था چھپایا تھا

Praise, *n.* commendation तारीफ़ تعریف At the words of praise—hearing the praise तारीफ़ सुनकर تعریف سنکر Carrying, *part.* bearing; taking लेते हुए لیتے ہوئے Reward, *n.* recompense; remuneration इनाम اِنعام*

परन्तु ख़लीफ़ा ने उसका बहाना न सुना और उसे फाँसी का हुक्म दे दिया। पस वह फाँसीघर को ले जाया गया और अलीख़्वाजा ख़ुश होकर अपना रुपया लेने उस जगह गया जहाँकि बेईमान साहूकार ने उसे छिपा रक्खा था। लड़का तब ख़लीफ़ा से अपनी तारीफ़ सुनकर ख़ुश होकर अपने घर गया और अपने साथ एक सौ मुहर इनाम ले गया।

مگر خلیفہ نے اُس کا بہانہ نہ سنا اور اُسے پھانسی کا حکم دے دیا - پس وہ پھانسی گھر لیجایا گیا اور علی خواجہ خوش ہوکر اپنا روپیہ لینے اُس جگہ گیا جہاں کہ بے ایمان سوداگر نے اُسے چھپا رکھا تھا - اور تب لڑکا خلیفہ سے اپنی تعریف سنکر خوش ہوکر اپنے مکان گیا اور اپنے ساتھہ ایک سو اشرفیوں کا انعام لے گیا *

Lesson XXVI.

THE BLIND MEN AND THE ELEPHANT.

अंधे आदमी और हाथी।

اندھے آدمي اور ہاتھي

Page 86.

Stanza 1. Prose Order:—It was six men of Hindustan, much inclined to learning and who

went to see the elephant (though all of them were blind) so that each might satisfy his mind by observation.

It was .....Hindustan. There were six men in Hindustan. To learning much inclined—greatly devoted to learning जो जानने के लिए वहुत इच्छुक थे جو واقفیت حاصل کرنے کے بہت خواہش مند تھے By observation—by his own personal judgment देखने से دیکھنے سے Might satisfy his mind—might give to his own mind an idea of what the elephant is like अपने दिल को सन्तुष्ट कर सकें اپنے دل کو تسکین دے سکیں

हिन्दुस्तान मैं छः आदमी थे, जो हर वात मैं जानकारी हासिल करने के लिये वहुत इच्छुक थे। वे एक हाथी को देखने गए (यद्यपि उनमैं सब अंधे थे) कि उसे देखकर यानी टटोलकर अपने दिल को सन्तुष्ट करसकें।

ہندوستان میں چھہ آدمی تھےجو واقفیت حاصل کرنے کے زیادہ خواہش مند تھے وے ایک ہاتھی کو دیکھنے گئے (گو اُن میں سے ہر ایک اندھا تھا تاکہ دیکھکر یعنی ٹٹول کر اپنے دل کو آسودہ کرسکیں *

Page 87.

STANZA 2. PROSE ORDER:—The first approached the elephant and happening to fall against his broad and sturdy side, at once began to bawl thus "God bless me! but the elephant is very like a wall."

Approached, *v.* drew near निकट गया نزدیک آیا Happening to fall against—by chance striking

against संयोग से टकराया اتفاق سے ٹکرایا Broad, *a.* wide चौड़ी چوڑي Sturdy, *a.* robust and stout in built मज़बूत مضبوط Side, *n.* that part of the body of the elephant which is between the hip and the shoulder बग़ल بغل Began to bawl—began to shout or cry out loudly ज़ोर से चिल्लाने लगा زور سے چلانے لگا God bless me—a form of exclamation हे ईश्वर یا اللہ - خدا کي پناہ Very, *ad.* in a high degree बिलकुल بالکل Like, *prep.* समान مثل Wall, *n.* दीवार ديوار *

पहला आदमी हाथी के निकट पहुँचा और संयोग से उसकी चौड़ी और मज़बूत बग़ल से टकराया और तुरन्त चिल्लाने लगा—हे ईश्वर! हाथी तो बिलकुल दीवार के समान है।

پہلا آدمي ھاتھی کے نزدیک پہونچا اور اتفاق سے اُس کي چوڑي اور مضبوط بغل سے ٹکرایا اور فوراً چلانے لگا "خدا کي پناہ! ھاتھي تو بالکل مثل دیوار کے ھے * "

Stanza 3. Prose Order:—By his feeling of the tusk the second cried—"Ho ! what have we here (which is) so very round, smooth, and sharp ? It is mighty clear to me (that) this wonder of an elephant is very like a spear.

Feeling, *n.* टटोलना ٹٹولنا Tusk, *n.* a long pointed tooth of the elephant हाथी का दाँत ھاتھی کا دانت What have we here—what is this यह क्या है یہ کیا ھے Smooth, *a.* even on the surface चिकना چکنا Sharp,

a. having a very thin edge नुकीला نوکیلا To me—so far as I am concerned मुझको مجھکو It is mighty clear—it is quite obvious यह बिलकुल प्रत्यक्ष है یہ صاف ظاہر ہے This wonder of an elephant, " of " here denotes opposition—this wonderful thing; the elephant. Spear, *n*. a long weapon used in war and hunting, made of a pole pointed with iron भाला بھالا *

हाथी के दाँत छूते ही दूसरा आदमी चिल्लाया—हाँ यह यहाँ क्या चीज़ है जो ऐसी गोल, चिकनी, और नुकीली है? मुझे तो यह प्रत्यक्ष है कि यह अद्भुत हाथी बिलकुल भाले के समान है।

ھاتھی کے دانت کو چھونے سے دوسرا آدمی چلایا۔"ھاں یہ یہاں ایسی گول۔ چکنی اور نوکیلی چیز کیا ہے مجھے تو یہ صاف ظاہر ہے کہ عجیب ھاتھی بالکل مثل بھالے کے ہے * "

STANZA 4. PROSE ORDER:—The third approached the animal and happening to take within his hand the squirming trunk thus spake up boldly, "I see the elephant is very like a snake."

Squirming, *part. adj*. wriggling or writhing; twisting; moving to and fro with short motions ऐंठती और कुलबुलाती हुई اینٹھتی اور کلبلاتی ہوئی Trunk, *n*. proboscis of an elephant हाथी की सूँड ھاتھی کی سونڈ Boldly, *ad*. bravely बहादुरी से دلیری سے Spake up, *v*. spoke बोला; कहा بولا Quoth, *v*. in old English meaning "said" (This must not be used in writing and in speech).

तीसरा आदमी हाथी के पास पहुँचा। संयोग से उसकी झूमती हुई सूँड़ को अपने हाथ में पकड़कर बहादुरी से इस तरह से कहने लगा—उसने कहा, मैं देखता हूँ कि हाथी बिलकुल साँप के समान है।

تیسرا آدمي هاتهي کے پاس پہونچا اور اتفاق سے اُس کي جهومتي هوئي سونڈ کواپنے هاتھ میں پکڑکر بہادري سے اس طرح کہنے لگا-اُس نےکہا- میں دیکھتا هوں که هاتهي بالکل سانپ کي طرح هے*

STANZA 5. PROSE ORDER :—The fourth reached out an eager hand and felt about the knee (of the elephant) and he said—"It is mighty plain what this most wondrous breast is like, It is clear enough that the elephant is very like a tree.

Eager, *a.* keen इच्छुक خواهش مند. His eager hand (the hand could not be eager) It was an eager manner in which it was reached out to touch the elephant. This is an example of what Grammarians call "transferred epithet," as "busy street"; "noisy town," etc.

Felt about the knee—groped about in the neighbourhood of the knee घुटनों के चारों ओर टटोलने लगा گہٹنوں کے چاروں طرف تٹولنے لگا Wondrous, *a.* अद्भुत عجیب Beast, *n.* animal जानवर جانور It is mighty plain—it is quite clear.

चौथे आदमी ने इच्छुक हाथ को आगे बढ़ाया और हाथी के घुटनों के चारों ओर टटोला। उसने कहा—यह

अद्भुत जानवर किसके समान है, यह बिलकुल प्रत्यक्ष है कि हाथी बिलकुल एक पेड़ के समान है।
چوتھے آدمي نے خواهش‌مند هاتهه کو بڑهایا اور هاتهي کے گھٹنوں کے چاروں طرف ٹٹولا اور اس نے کہا یہ عجیب جانور کس سے ملتاہے- یہ صاف ظاهر هے کہ هاتهي بالکل مثل درخت کے هے *

STANZA 6. PROSE ORDER :—The fifth who chanced to touch the ear (of the elephant) said—"Even the blindest man can tell what this most resembles. Who can deny the fact that this marvel of an elephant is very like a fan ?"

Chanced, *v.* happened संयोग हुआ اتفاق هوا The blindest man—the man who is quite blind अंधे से अंधा आदमी اندهے سے اندها آدمي Deny, *v.* contradict इनकार करना انکار کرنا Marvel of an elephant wonderful elephant अद्भुत हाथी عجیب هاتهي *

पाँचवें आदमी ने जिसने संयोग से कान को छूआ, कहा—अंधे से अंधा आदमी भी कह सकता है कि यह किस के समान है, इस बात को कौन इनकार कर सकता है कि यह अद्भुत हाथी बिलकुल एक पंखे के समान है।
پانچویں آدمي نے جس نے اتفاق سے کان کو چھوا کہا—اندهے سے اندها آدمي بهي کہہ سکتا هے کہ یہ کس سے زیادہ مشابہت رکھتاهے—اس بات کو کون انکار کرسکتا هے کہ یہ عجیب هاتهي بالکل مثل ایک پنکھے کے هے *

Page 88.

STANZA 7. PROSE ORDER :—No sooner had the sixth begun to grope about the beast than he

seizing on the swinging tail, that fell within his scope, said "I see that the elephant is very like a rope."

Grope, *v.* to search for something as if blind or in the dark ढूंढना تلاش کرنا About the beast—about the body of the animal. Seizing on—holding पकड़कर پکڑ کر Swinging, *a.* moving to and fro हिलती हुई هلتي هوئي Tail, *n.* पूँछ دم Scope, *n.* the space as far as one could act जगह جگه That fell within his scope—the tail came within that area in which his hands could act जहाँ तक उसका हाथ पहुँच सका جہاں تک اُس کا هاتھه پہونچ سکا *

ज्योंही कि छठा आदमी हाथी के बदन को टटोलने लगा उसने हिलती हुई पूँछ को पकड़कर जो उसको मिली उसने कहा "मैं देखता हूँ कि हाथी बिलकुल एक रस्सी के समान है।"

جیوں هي که چهٹا آدمي هاتهي کے بدن کو ٹٹولنے لگا اُس نے هلتي هوئي دم کو پکڑ کر جو اُس کو ملي اُس نے کہا- "میں دیکھتا هوں که هاتهي بالکل ایک رسي کے مشابه هے * "

Stanza 8. Prose Order:—And so these men of Hindustan disputed loud and long, each in his own opinion was exceeding stiff and strong, though each was partly in the right and all were in the wrong.

Disputed, *v.* went on arguing; contested झगड़ा करते रहे جھگڑا کرتے رہے Loud and long—in a loud voice for a long time ज़ोर से बहुत देर तक زور سے بہت دیر تک Exceeding, *part.* very बहुत بہت Stiff, *a.* rigid कड़ा سخت-کڑا Strong, *a.* Obstinate हठी; ज़िद्दी ضدی Though each was......in the wrong—as to the value of their opinion, each one of them individually was right so far as a partial description of the elephant was concerned, but if the full description of the elephant was to be given, then each of them was in the wrong.

पस उन हिन्दुस्तानी आदमियों में ज़ोर से बहुत देर तक झगड़ा होता रहा। प्रत्येक अपनी राय में पक्का और ज़िद्दी था। यद्यपि प्रत्येक कुछ २ सचाई पर था तदपि सब ग़लती पर थे।

پس ان ہندوستانی آدمیوں میں زور سے بہت دیر تک لڑائی ہوتی رہی- ہرایک اپنی رائے میں پختہ اور ضدی تھا- گو ہرایک کچھ کچھ سچائی پر تھا لیکن سب غلطی پر تھے ٭

LESSON XXVII.

THE TIGER, THE BRAHMAN AND THE JACKAL.

चीता, ब्राह्मण, और गीदड़।

چیتا - برہمن اور گیدڑ

Page 89.

Has fallen into—has been caught in फंस गया है پھنس گیا ہے Trap, *n.* snare जाल جال Is passing by—is going away जा रहा है جارہا ہے Help, *v.*

assist मदद देना مدد دینا Holy, *a.* pious भक्त; पवित्र پاک Wretched, *a.* painful दुखदाई کمبخت-تکلیف دہ Am caught—am taken captive फँस गया हूँ پھنس گیا ہوں Well known, *a.* famous मशहूर مشہور Mercy, *n.* kindness ; clemency दया مہربانی Goodness, *n.* भलमनसाहत نیکی-بھلائی Beg, *v.* pray प्रार्थना करना التجا کرنا To get free—to get rid of trouble छुड़ाना آزاد کرنا-چھوڑانا *

(चीता एक जाल मैं फँस गया है और एक ब्राह्मण से जो उधर होकर निकल रहा है, मदद करने को कहता है.)।

चीता—ऐ भक्त मनुष्य! मैं इस दुःखदाई जाल मैं फँस गया हूँ। तुम अपनी दया और भलमनसाहत के लिये प्रसिद्ध हो। मैं आपसे प्रार्थना करता हूँ कि यहाँ आओ और मुझे छुड़ाओ।

(چیتا ایک جال میں پھنس گیا ھے اور ایک برھمن سے جو اُس طرف ھوکر گزر رھا ھے مدد کرنے کے لئے کہتا ھے) *

چیتا—اے پاک شخص! میں اِس کمبخت جال میں پھنس گیا ھوں- آپ اپنے رحم اور نیکی کے لئے مشہور ھیں- میں اپ سے التجا کرتا ھوں کہ یہاں آئے اور مجھے چھوڑانے میں مدد دیجئے *

You ask too much—your prayer is more than an ordinary one तुम्हारी प्रार्थना साधारण नहीं है अर्थात् बहुत ज़्यादा है تمہاری آرزو حد سے زیادہ ھے Doubtful, *a.* uncertain ; suspicious सन्देह का شبہ کا - شک کا Kindness, *n.* favour दया مہربانی To let you out—to permit you to come out बाहर आने को باھر آنے دینے کو Begin, *v.* commence शुरू करना شروع کرنا Kill, *v.* slay ; murder मारना مارنا Lucky,

a. fortunate भाग्यवान خوش قسمت I should be very lucky—I should think myself very fortunate मैं अपने को बड़ा भाग्यवान समझूँगा میں اپنے تئیں بہت خوش قسمت سمجھونگا ٭

ब्राह्मण—मेरे दोस्त, मैं समझता हूँ कि तुम्हारी प्रार्थना बहुत ज़्यादा है। यदि मैं तुमको बाहर आने दूँ, तो मैं यह करने में बड़ी ग़लती करूँगा। तुम तुरन्त फिर गाँओं और आदमियों को मारना शुरू करदोगे और मैं अपने को बड़ा भाग्यवान समझूँगा यदि तुम मुझे भी न मार डालो।

برہمن—میرے دوست- میں خیال کرتا ہوں کہ تمہاری آرزو حد سے زیادہ ہے-اگر میں تم کو باہر آنے دوں تو میری بڑی غلطی کرونگا- تم فوراً پھر گاؤں اور آدمیوں کو مارنا شروع کردوگے اور میں اپنے آپ کو بہت خوش قسمت خیال کرونگا اگر تم مجھے بھی نہ مارڈالو ٭

Misjudge, *v.* mistake in judging भूल करना غلط خیال کرنا How you misjudge me—how you make a mistake in forming an opinion of me तुम मेरे बारे में कैसा झूठा ख़याल करते हो تم میری نسبت کیسا غلط خیال کرتے ہو Injure, *v.* do harm नुक़सान करना نقصان کرنا Benefactor, *n.* one who confers a benefit दयालु; मेहरबान مہربان - محسن Ungrateful, *a.* unthankful कृतघ्नी; नाशुक्रगुज़ार ناشکر گذار I had made up my mind—I had resolved मैंने विचार कर लिया था میں نے ارادہ کرلیا تھا If I once get out—If I once come out of this trap यदि एक बार बाहर निकल जाऊँ اگر میں ایک مرتبہ باہر نکل آؤں Give up, *v.* abandon छोड़ देना چھوڑنا Old, *a.* previous पुराने پرانے Wicked,

a. evil बुरी بري Ways, *n.* manners; habits आदतें طريقہ-عادتيں Lead, *v.* spend बिताना گزارنا Devote, *v.* dedicate लगाना لگانا Religion, *n.* system of faith and worship मज़हब مذہب Disciple, *n.* follower; pupil चेला مريد-شاگرد *

चीता—नहीं (मैं तुमको नहीं मारूँगा)। ऐ भक्त! कभी नहीं! तुम मेरे बारे में कैसा झूठा विचार करते हो? मैं अपने दयालु को कभी नुक़सान न पहुँचाऊँगा। मैं ऐसा कृतघ्न नहीं हो सकता। मैंने प्रण करलिया है कि यदि मैं एक बार छूट जाऊँ तो अपने पहिले सब बुरे ढंग छोड़ दूँगा और एक पवित्र जीवन बिताऊँगा। मैं मज़हब धारण करलूँगा और तुम्हारा चेला और दास बन जाऊँगा।

چيتا—نہيں (ميں تم کو نہيں مارونگا)-اے پاک آدمي! کبھي نہيں! تم ميری نسبت کيسا غلط خيال کرتےہو؟ ميں اپنے محسن کو نقصان نہيں پہونچاؤنگا - ميں اس قدر ناشکرگذار نہيں ہوسکتا- ميں نے ارادہ کرليا ھے کہ اگر ميں ايک مرتبہ باھر نکل آؤں تو ميں اپني تمام پراني عادتيں چھوڑ دونگا اور ايک پاک زندگي بسر کرونگا - ميں اپنے تئيں مذھب ميں لگاؤنگا اور تمہارا شاگرد اور نوکر ھوجاؤنگا *

Seem, *v.* appear मालूम होना معلوم ھونا Sorry, *a.* sad उदास رنجيدہ Sins, *n.* sinful acts पाप گناہ Weeping, *part.* crying रोते हुए روتے ھوئے Groaning, *part.* uttering a low and murmuring voice कराहते हुए ہہرتے ھوئے آہ Mind, *v.* remember याद रखना ياد رکھنا Promise, *n.* word बात بات Opens, *v.* disentangles छुड़ाता है کھولتا ھے Keep, *v.* maintain

निबाहना نبهانا, قايم Lets out, *v.* takes out निकालता है نکالتا هے Seize, *v.* catch hold of पकड़ना پکڑنا *

ब्राह्मण—"सचमुच तुम अपने पापों के कारण उदास मालूम पड़ते हो। मैं देखता हूँ कि तुम रो रहे हो और कराहते हो। इसलिये मैं तुमको छुड़ा दूँगा। याद रक्खो अपना प्रण न छोड़ना।" (वह बंधन खोलता है और चीते को छुड़ा देता है। चीता तुरन्त उसे पकड़ लेता है)।

برهمن-"درحقیقت تم اپنے گناهوں کی وجه سے رنجیده معلوم هوتے هو- میں دیکھتا هوں که تم روتے اور آه بهرتے هو- اس لئے میں تم کو باهر نکالونگا- یاد رکھو اپنے وعدے پر قایم رهنا-" (وه پهندا کھولتا هے اور چیتے کو باهر نکالتا هے- چیتا فوراً اُس کو پکڑتا هے) *

Page 90.

Simpleton, *n.* fool मूर्ख بیوقوف Got, *v.* seized पकड़ लिया پکڑلیا Vile, *a.* wretched दुःखदाई تکلیف ده Starving, *part.* dying of hunger भूख से मरते हुए بھوکوں مرتے هوئے Without delay, *adv.* immediately तुरंत فوراً *

चीता—"ऐ मूर्ख, अब मैंने तुमको पकड़ लिया है। मैं उस दुःखदाई फंदे में इतनी देर तक फँसा रहा हूँ कि मैं भूख के मारे मर रहा हूँ इसलिये मैं तुमको तुरन्त खाजाऊँगा।"

چیتا—اے بیوقوف-اب میں نے تم کو پکڑلیا هے - میں اُس تکلیف ده پهندے میں اتنے عرصے تک پهنسا رها که میں بھوکوں مررها هوں اس لئے میں تم کو فوراً کھا لونگا *

Wicked, *a.* rogue; sinful पापी بدمعاش Ungrateful—unthankful कृतघ्नी ناشکرگذار Beast, *n.*

quadruped; animal पशु جانور Meaning, *n.* significa-
tion; aim अर्थ مطلب Fine, *a.* cunning चतुर مکار-عمدہ *
ब्राह्मण—"ओ पापी कृतघ्नी पशु! क्या तुम्हारे चतुर
प्रणों का यही अर्थ है?"

برہمن—او بدمعاش ناشکرگذار جانور! کیا تمہارے
عمدہ وعدونکا یہي مطلب ہے؟

Never mind—do not mind कुछ ध्यान न दो
کچھہ پرواہ نہیں Danger, *n.* peril; trouble विपद्
خطرہ You are old enough—you are so old as to
know all that तुम इतने बड़े हो जितना होना चाहिये
تم کافي بڑے ہو Know, *v.* understand समझना سمجھنا
Nature, *n.* inherent qualities of anything प्रकृति
خصلت Kill, *n.* murder मारना مارنا *

चीता—"ओ! इस बात पर ध्यान न दो। जब कोई विपद्
में होता है तो वह उससे निकलने को हर एक वायदा करता है।
तुम इतने बड़े हो कि इन बातों को जानो। मेरी तो यह
प्रकृति ही है कि मैं आदमियों को मारूँ और खालूँ, इसलिये
मैं तुम्हें क्यों न खाऊँ?

چیتا—او! اِس کا کچھہ خیال مت کرو- جب کوئي خطرے
میں ہوتا ہے تو وہ اُس سے رہائي پانے کے لئے ہر ایک وعدہ
کرتا ہے- تم اِس قدر سمجھنے کے لئے کافي بڑے ہو- میري تو یہ
عادت ہي ہے کہ میں آدمیوں کو ماروں اور کہاؤں-اس لئے
میں تم کو کیوں نہ کہاؤں؟ *

Mean, *v.* intend इरादा करना ارادہ کرنا Just,
adv. this very moment अभी ابھي Saved, *v.* pro-
tected; spared बचाई بچائي Believe, *v.* have con-
fidence in; trust भरोसा करना بھروسہ کرنا *

Page 91.

Behaves, *v.* leads; conducts वर्ताव करता है برتاؤ کرتا ہے Ask, *v.* enquire पूछना پوچھنا Meet, *v.* see मिलना ملنا Decide, *v.* settle तै करना طے کرنا *

ब्राह्मण—"तुम यह इरादा नहीँ कर सकते क्योँकि मैंने तुमको अभी बचाया है। यह बड़ी कृतघ्नता होगी और मैं इस बात का विश्वास नहीँ कर सकता।"

برہمن—تم یہ ارادہ نہیں کرسکتے کیونکہ میں نے تمہاری زندگی ابھی بچائی ہے۔ یہ بڑی ناشکرگذاری کی بات ہوگی اور میں اس کو یقین نہیں کرسکتا *

चीता—क्योँ नहीँ? इसी तरह पर प्रत्येक मनुष्य संसार मैं वर्ताव करता है।

چیتا—کیوں نہیں؟ اسی طرح ہر شخص دنیا میں برتاؤ کرتا ہے *

ब्राह्मण—"मैं इस बात का कभी विश्वास न करूँगा।"

برہمن—میں اس بات کا ہرگز یقین نہیں کرونگا *

चीता—"खैर, तुम पहिली तीन वस्तुओँ से जो मिलें पूछ सकते हो और वे इस बात का फ़ैसला करदेंगी।"

چیتا—خیر۔ تم پہلی تین چیزوں سے جو تمکو ملیں پوچھ سکتے ہو اور وے اس کا فیصلہ کردینگی *

Pipal, *n.* a kind of tree पीपल پیپل Heard, *v.* listened सुना سنا Behaving, *part.* treating वर्ताव करते हुये برتاؤ کرتے ہوئے Very cruelly—in a very cruel manner बड़ी निर्दयता से بڑی بےرحمی سے To me—towards me मेरे साथ میرے ساتھ *

ब्राह्मण—"बहुत अच्छा। जैसा कि तुम कहते हो मैं वैसा ही करूँगा। यहाँ एक पीपल का पेड़ है और मैं उससे पूछूँगा।

ऐ पीपल ! जो कुछ चीता कहता है वह तुमने सुना। क्या तुम यह नहीं समझते कि वह मेरे साथ बड़ी निर्दयता से वर्ताव कर रहा है ?"

برهمن—بہت اچھا۔ جیسا تم کہتے ہو میں ویساہی کرونگا۔ یہاں ایک پیپل کا درخت ہے۔ میں اُس سے پوچھونگا۔ اے پیپل ! جو کچھ چیتا کہتا ہے تم نے سنا - کیا تم یہ نہیں جانتے کہ وہ میرے ساتھ بڑي بے رحمي کا برتاؤ کررہا ہے ؟ *

Complain, *n.* murmur शिकायत شکایت Treated, *v.* dealt with; behaved वर्ताव किया برتاؤ کیا Just—in the same manner वसे ही اسي طرح Badly, *adv.* in a bad way बुरी भाँति برے طور سے Shade, *n.* shadow छाया سایہ Weary, *a.* tired थके हुए تھکے ہوئے Travellers, *n.* those who travel यात्री مسافر Weary travellers—those persons who are tired of the fatigue of journey थके हुए यात्री تھکے ہوئے مسافر Return, *n.* reward बदला بدلہ Tear down—break off तोड़ डालना توڑ ڈالنا Branches, *n.* boughs डालियाँ شاخیں Light, *v.* to make light; to burn सुलगाना جلانا To light their fires—to make fire for themselves अपनी आग सुलगाने को اپني آگ جلانے کو Feed, *v.* to graze चराना چرانا Cattle, *n.* quadrupeds चौपाये چوپائے Way, *n.* manner ढंग ڈھنگ Put up, *v.* bear वरदाश्त करना برداشت کرنا *

पीपल का पेड़—मैं नहीं समझता कि तुम किस वात की शिकायत करते हो। मेरे साथ प्रतिदिन ऐसा ही बुरा वर्ताव किया जाता है। मैं थके मुसाफ़िरों को छाया देता हूँ और वे

उसके बदले मैं अपनी आग सुलगाने या पशु चराने को मेरी डालियाँ तोड़ते हैं। संसार का यही ढङ्ग है और तुमको उसे बरदाश्त करना चाहिये।

پیپل کا درخت—میں نہیں سمجھتا کہ تم کس بات کی شکایت کرتے ہو۔ میرے ساتھہ ہر روز ٹھیک ایسا ہی برتاؤ کیا جاتا ہے۔میں تھکے ہوئے مسافروں کو سایہ دیتا ہوں اور وے اُس کے بدلے میں آگ جلانے کے لئے اور مویشیوں کو کھلانے کے لئے میری شاخوں کو توڑ ڈالتے ہیں۔ دنیا کا یہی طریقہ ہے اور تم کو اُسے برداشت کرنا چاہئے *

Comfort, *n.* consolation तसल्ली تسلي This is a cold comfort—this consolation is not satisfactory यह तसल्ली बेदिल की है یہ تسلي بے دل کي ہے Buffalo, *n.* भैंस بھینس Sure, *a.* certain यक़ीन یقین Better, *a.* better than this अच्छा اچھا Answer, *n.* reply उत्तर جواب Cruel, *a.* hard-hearted निर्दई بے رحم Wants, *v.* desires चाहता है چاہتا ہے *

ब्राह्मण—"ख़ैर! इससे कुछ तसल्ली न हुई। यहाँ एक भैंस है मैं उससे पूछूँगा। मुझे विश्वास है कि वह अच्छा उत्तर देगी।"

"ऐ भैंस! मैंने अभी इस निर्दई चीते को बंधन से छुड़ाया है और अब वह मुझे मारना और खाना चाहता है। क्या तुम उसे नाशुक्रगुज़ार चौपाया नहीं समझतीं"?

برہمن—خیر اِس سے کچھ تسلي نہوئي - مگر یہاں ایک بھینس ہے - میں اس سے پوچھونگا - مجھکو یقین ہے کہ وہ اچھا جواب دیگي *

اے بھینس—میں نے ابھی اس بے رحم چیتے کو جال سے چھوڑایا ھے - اب وہ مجھے مارنا اور کھانا چاھتا ھے - کیا تم اسے ناشکرگذار جانور نہیں سمجھتے ھو ؟

Feed me well—give me good food मुझे अच्छा चारा देते हैं مجھے عمدہ چارہ دیتے ھیں Dry, *a.* without milk ठल تھل - تھانتھہ As soon as I am dry—when I do not give milk जब मैं दूध नहीं देती جب میں دودہ نہیں دیتي Set, *v.* put; engage लगाना لگانا Hard, *a.* difficult मुश्किल مشکل Work, *n.* task काम کام They set me to hard work—make me do difficult work वे मुझसे कठिन काम लेते हैं وے مجھ سے مشکل کام لیتے ھیں Wretched, *a.* poor रूखा; बुरा برا Stuff, *n.* worthless food चारा چارہ To feed, *v.* to eat खाने को کھانے کو Expect, *v.* hope आशा करना اُمید کرنا Gratitude, *n.* thankfulness धन्यवाद شکر گذاري *

भैंस—"देखो, वे (मनुष्य) मेरे साथ कैसा बर्ताव करते हैं। जबतक कि मैं दूध देती हूँ वे मुझे अच्छी तरह खिलाते हैं परन्तु ज्योंही मैं दूध देना बंद करदेती हूँ वे मुझसे मुश्किल काम कराते हैं और बुरा चारा देते हैं। संसार का यही ढङ्ग है। हमको धन्यवाद की आशा न रखनी चाहिये, क्योंकि हमको धन्यवाद कभी न मिलेगा।"

بھینس—"دیکھو—وے (اِنسان) میرے ساتھہ کیسا سلوک کرتے ھیں - جب تک کہ میں اُن کو دودہ دیتي ھوں وے مجھے اچھي طرح کھلاتے ھیں - مگر جیوں ھي کہ میں تھانتھہ (بے دودہ کي) ھوجاتي ھوں وے مجھ سے مشکل کام کراتے ھیں اور برا چارہ کھانے کو دیتے ھیں - دنیا کا یہي

طریقہ ھے - ھمکو شکرگذاري کي امید نہ کرني چاھئے کیونکہ وہ ھمکو ھرگز نہ ملیگی * "

This is worse than ever—this reply is rather worse than we had upto this time यह ज़्यादा बुरा उत्तर है یہ زیادہ خراب جواب ھے He is sure to know—he must know वह ज़रूर जानती होगी وہ ضرور جانتي ھوگي Road, *n.* pathway सड़क سڑک Experience, *n.* knowledge तजुर्बा تجربہ *

ब्राह्मण—"यह उत्तर पहिले से भी बुरा है। परन्तु यहाँ सड़क है। उसे ज़्यादा तजुर्बा है, क्योंकि वह औरों से ज़्यादा देखती है। वह अवश्य जानती होगी। ऐ सड़क, मैंने अभी इस चीते को बन्धन से छुड़ाया है और अब वह मुझे खाना चाहता है। क्या वह अत्यन्त निर्दई और नाशुकरा पशु नहीं है?"

برھمن—" او - یہ پہلے سے زیادہ خراب جواب ھے - مگر یہاں سڑک ھے - اُسے زیادہ تجربہ ھے کیونکہ وہ اوروں سے زیادہ دیکھتي ہے - وہ ضرور جانتي ھوگي - اے سڑک - میں نے اس چیتے کو ابھي جال سے چھوڑایا ھے اور اب یہ مجھے کھانا چاھتا ہے - کیا وہ سب سے زیادہ بے رحم اور ناشکرگذار جانور نہیں ہے ؟ "

Page 92.

Look, *v.* see देखना دیکھنا Treat, *v.* behave बर्ताव करना برتاو کرنا Serve, *v.* do good to भलाई करना; काम निकालना بھلائي کرنا - خدمت کرنا Rich, *a.* wealthy धनवान دولتمند Poor, *a.* not rich ग़रीब غریب Great, *a.* man of high position बड़ा بڑا - عالی Small, *n.* man of low position छोटा

چهوٹا - ادنی Reward, *n.* remuneration इनाम انعام Get, *v.* receive पाना پانا None at all—I get no reward at all कुछ भी नहीं بالکل نہیں Throw, *v.* let fall; hurl फेंकना پھینکنا Rubbish, *n.* refuse कूड़ा-करकट کوڑا - کرکٹ Want, *v.* require चाहना چاہنا *

सड़क—"देखो, वे मेरे साथ कैसा वर्ताव करते हैं। मैं हर एक आदमी का काम निकालती हूँ—क्या अमीर क्या ग़रीब, क्या बड़ा क्या छोटा सबका; परन्तु मुझे इनाम क्या मिलता है? क्यों? कुछ भी नहीं। वे सब कूड़ा-करकट जिसकी उनको ज़रूरत नहीं होती मेरे ऊपर फेंक देते हैं और यही मेरा इनाम है। तुमको इस संसार में धन्यवाद मिलने की आशा ही न करनी चाहिये।"

سڑک—" دیکھو، وے میرے ساتھہ کیسا برتاو کرتے ھیں- میں ھر شخص امیر و غریب - اعلیٰ و ادنی کی خدمت کرتی ھوں اور مجھکو انعام کیا ملتا ھے؟ کیوں؟ بالکل نہیں - وے سب کوڑا کرکٹ جس کی اُن کو ضرورت نہیں ھوتی میرے اوپر پھینک دیتے ھیں اور یہی میرا انعام ھے- تم کو اس دنیا میں شکرگذاری کی اُمید نہ کرنا چاھئے *"

Right, *a.* correct ठीक صحیح Since, *conj.* because क्योंकि کیونکہ Coming, *part.* approaching आता हुआ آتا ھوا Jackal, *n.* गीदड़ گیدڑ Advice, *n.* opinion; judgment राय رائے What is the matter—what is the difficulty you are suffering from क्या बात है کیا بات ھے *

ब्राह्मण—"हाँ, चीते का कहना बहुत ठीक है तो मैं उसके पास जाऊँ और उससे कहूँ कि खाले, क्योंकि यही संसार

का ढङ्ग है, परन्तु यह कौन आ रहा है? वह गीदड़ है। मैं उसकी सलाह लूँगा।"

برهمن—"هاں - چيتے کا کہنا بہت درست هے - پس میں اس کے پاس جاؤں اور کہوں کہ مجھے کھالے - چونکہ دنیا کا یہی طریقہ هے - مگر یہ کون آرها هے؟ وہ گیدڑ هے - میں اس کی صلاح لونگا *"

गीदड़—ऐ भक्त आदमी! क्या मामला है?

گیدڑ—اے پاک شخص! کیا معاملہ هے؟

I am afraid—I fear मुझे डर है میں ڈرتا هوں Confusing, *part.* full of confusion; perplexing गड़बड़ گڑبڑ - پیچیدہ All you say—whatever you say जो कुछ तुम कहते हो جو کچھ تم کہتے هو To go........other—to forget as soon as I hear it. जैसे ही सुनता हूँ भूल जाता हूँ جیسے هی سنتا هوں بهول جاتا هوں I will tell it all over again—I will repeat it मैं फिर कहदूँगा میں اسے پهر دهراونگا Place, *n.* spot जगह جگہ Happened, *v.* occurred; took place हुआ واقع هوا *

ब्राह्मण—"मैंने अभी एक चीते को बंधन से छुड़ाया है और अब वह निर्दई कृतघ्नी जानवर मुझे खाना चाहता है।"

برهمن—"میں نے ابهی ایک چیتے کو جال سے چهڑایا هے اور اب وہ بے رحم ناشکرگذار جانور مجھے کهانا چاهتاهے * "

गीदड़—"मैं डरता हूँ कि मेरी समझ में नहीं आता। इतनी गड़बड़ है (कि मैं समझ नहीं सकता)। जो कुछ तुम कहते हो मैं एक कान से सुनता हूँ और दूसरे से निकाल देता हूँ (अर्थात् भूल जाता हूँ)।"

گیدڑ—"میں ڈرتا ہوں کہ میری سمجھ میں نہیں آتا۔ یہ اِس قدر پیچیدہ ہے (نہ میں نہیں سمجھتا)۔تمام جو کچھ تم کہتے ہو میں ایک کان سے سنتا ہوں اور دوسرے سے نکال دیتا ہوں (یعنی بھول جاتا ہوں) *"

ब्राह्मण—"यदि तुम चाहो तो मैं उसे फिर कह दूँगा।"

برہمن—"اگر تم چاہو تو میں اُس کو پھر کہہ دونگا *"

गीदड़—"नहीं। मैं कभी न समझूँगा। चलो उस स्थान पर चलें और देखें कि यह सब कैसे हुआ।"

گیدڑ—"نہیں-میں کبھی نہیں سمجھونگا-ہم اُس جگہ چلیں اور دیکھیں کہ یہ تمام کیسے واقع ہوا *"

Come along—come with me साथ साथ आना ساتھہ ساتھہ آنا Sharpening, *part.* making sharp तेज़ करता हुआ تیز کرتا ہوا Claws, *n.* sharp hooked nails पंजे پنجے Ready, *a.* prepared तैयार طیار To Tear, *v.* to break; to wound फाड़ना پھاڑنا To tear me to pieces—to kill me मेरे टुकड़े टुकड़े करडालने को مجھے ٹکڑے ٹکڑے کر ڈالنے کو *

ब्राह्मण—"अच्छा, मेरे साथ चले आओ। वह जाल है और वह चीता जो मेरे टुकड़े टुकड़े करने को अपने पंजे तेज़ कर रहा है।"

برہمن—"اچھا- میرے ساتھہ چلے آؤ- وہ جال ہے اور وہ چیتا جو مجھکو ٹکڑے ٹکڑے کر ڈالنے کے واسطے اپنے پنجے تیز کر رہا ہے *"

Growling, *part.* uttering in a grumbling tone गुर्राते हुए غراتے ہوئے Dreadfully, *adv.* fearfully; awfully भयंकर रूप से خوف سے I am dreadfully hungry—I am feeling very hungry मुझे बहुत भूख लग रही है مجھے بہت بھوکھہ لگ رہی ہے Any longer—

any more अब और اب اور Begin, *v.* commence शुरू करना شروع کرنا Dinner, *n.* food भोजन کھانا Let us begin dinner at once—let us take our food immediately चलो तुरन्त भोजन करें چلو فوراً کھانا کھائیں*

चीता—" (गुर्राता हुआ) कितनी देर तक तुम बाहर रहे हो? मुझे बहुत भूख लग रही है। अब मैं और नहीं ठहर सकता। चलो तुरन्त भोजन करें।"

چیتا—" (غراتے ہوئے) کتنی دیر تک تم باھر رھے ھو؟ میں بہت زیادہ بھوکھا ھوں- اب میں اور نہیں ٹھہر سکتا - چلو فوراً کھانا کھائیں *"

Page 93.

Wait, *v.* have patience सब्र करो صبر کرو Just one moment—for a short time; for a moment पलभर; थोड़ी देर تھوڑی دیر-ایک لمحہ Explain, *v.* relate clearly बयान करना بیان کرنا Friend, *n.* comrade मित्र دوست Be as quick as you can—do say as quickly as you can जितनी जल्दी तुम कह सको उतनी जल्दी कहो جس قدر جلدی تم کہہ سکو اتنی جلدی کہو Already, *adv.* upto this time अबतक اب تک *

ब्राह्मण—" महाराज पलभर और सब्र कीजिये। सब मामला अपने मित्र गीदड़ से कहना चाहता हूँ।"

برھمن—" میرے خداوند ذرا تھوڑی دیر صبر کیجئے - میں کل معاملہ اپنے دوست گیدڑ سے بیان کرنا چاھتا ھوں*"

चीता—"अच्छा, जितनी जल्दी तुम से हो सके उतनी जल्दी करो। मैं अबतक बहुत देर ठहर चुका हूँ।"

چیتا—"خیر - جسقدر جلدی تم سے ھوسکے کرو - میں اب تک بہت انتظار کرچکا ھوں*"

Won't be—would not wait for न ठहरूँगा نہ ٹھہروں‌گا Inside, *prep.* in भीतर اندر Cage, *n.* पिंजड़ा پنجڑا *

ब्राह्मण—"बहुत अच्छा महाराज, मैं एक पलभर भी देर न करूँगा। मित्र गीदड़—तुम देखते हो यहाँ जाल है और चीता उसके भीतर था। जब मैं आया तो मैंने उसे बाहर निकाला।

برہمن—"بہت اچھا حضور خداوند۔ ایک منٹ بھی دیر نہ کرونگا - دوست گیدڑ تم دیکھتے ہو یہ جال ہے اور چیتا اندر تھا جب میں آیا تو میں نے اُس کو باہر نکالا * "

गीदड़—"हाँ, मैं देखता हूँ। तुम पिंजड़े में थे और चीता आया और उसने तुमको निकाला।"

گیدڑ—"ہاں - میں دیکھتا ہوں - تم پنجرے میں تھے اور چیتا آیا اور اس نے تم کو باہر نکالا * "

चीता—"वाहियात ! मैं पिंजड़े में था।"

چیتا—بالکل لغو ! میں پنجرے میں تھا *

Of course, *adv.* certainly बेशक بے شک *

Page 94.

That is not—that is not the case यह बात नहीं है یہ بات نہیں ہے Poor, *a.* कमज़ोर کمزور Brain, *n.* intellect बुद्धि; दिमाग़ دماغ Whirl, *n.* rapid motion चक्कर چکر My brain is all in a whirl—my mind is quite puzzled मेरा दिमाग़ बिल्कुल चक्कर खारहा है میرا دماغ بالکل چکر کھا رہا ہے Stupid, *a.* foolish मूर्ख بیوقوف Begin, *v.* start शुरू करना شروع کرنا *

गीदड़—"बेशक ! बेशक ! मैं पिंजड़े में था। नहीं, नहीं, यह

बात नहीं है। मेरा कमज़ोर दिमाग़ बिल्कुल चक्कर खारहा है। मुझे देखने दो। चीता ब्राह्मण में था और पिंजड़ा टहलता हुआ आया। नहीं यह बात नहीं है। मैं कभी न समझूँगा, मैं ऐसा मूर्ख हूँ। बहतर होगा कि तुम मेरी राह न देखो और भोजन करना शुरू कर दो। मैं कभी न समझूँगा।"

گیدڑ—"بیشک بیشک میں پنجرے میں تھا - نہیں - نہیں یہ بات نہیں ہے - میرا کمزور دماغ بالکل چکر کھارہا ہے - مجھے دیکھنے دو - چیتا برہمن میں تھا اور پنجرا ٹہلتا ہوا آیا - نہیں یہ بات نہیں ہے - میں کبھی نہ سمجھونگا - میں ایسا بیوقوف ہوں - بہتر ہوگا کہ آپ بغیر میرا انتظار کئے ہوئے کھانا شروع کردیں - میں ہرگز نہ سمجھونگا *"

I will make you understand—I will make you learn मैं तुमको समझा दूँगा میں تم کو سمجھادونگا If you please— if it pleases you यदि तुम चाहो اگر تم چاھو - اگر آپ کي مرضي ھے Get, *v.* reach; go जाना جانا *

चीता—"हाँ, तुम समझोगे। मैं तुमको समझा दूँगा। यह देखो मैं चीता हूँ।"

چیتا—"ہاں - تم سمجھوگے - میں تمکو سمجھاونگا - یہ دیکھو میں چیتا ہوں *"

गीदड़—"हाँ, मेरे महाराज।"

"گیدڑ—ھاں - میرے جہاں پناہ *"

चीता—"और वह पिंजड़ा है।"

چیتا—"اور وہ پنجرا ہے *"

गीदड़—"हाँ, मेरे महाराज।"

گیدڑ—"ہاں - میرے جہاں پناہ *"

चीता—"और वह ब्राह्मण है। क्या तुम समझते हो?"

چیتا—"اور وہ برھمن ھے - کیا تم سمجھتے ھو؟"

गीदड़—"हाँ, नहीं, मेरे महाराज यदि आपकी यही इच्छा है।"

گیدڑ—"ھاں - نہیں - اے میرے خداوند اگر آپ کی یہی مرضی ھے *"

चीता—ख़ैर।

چیتا—خیر *

गीदड़—"मेरे महाराज यदि आपकी यही इच्छा है तो बताइये कि आप इसके भीतर कैसे गये?"

گیدڑ—"میرے خداوند اگر آپ کی یہی خواھش ھے تو بتلائیے کہ آپ اسکے اندر کیسے گئے؟"

Usual, *a.* ordinary मामूली معمولی Pray, *v.* entreat प्रार्थना करना التجا کرنا What is the usual way? —what is the ordinary way to get in? भीतर जाने का मामूली ढंग क्या है? اندر جانے کا معمولی طریقہ کیا ھے؟ Silly, *a.* foolish मूर्ख بیوقوف Quickly, *adv.* hastily जल्दी से جلدی سے Fastens, *v.* shuts up बन्द करता है بند کرتا ھے On the whole—in view of all circumstances; after all सब बात सोचकर بہر حال Stop, *v.* remain ठहरना; रहना تھہرنا - رھنا *

चीता—मूर्ख! बेशक मामूली तौर पर।

چیتا—اے بیوقوف! بیشک معمولی طور سے *

गीदड़—ऐ प्यारे, ऐ प्यारे! मेरा दिमाग़ फिर चक्कर खाने लगा है। मैं आपसे प्रार्थना करता हूँ कि आप नाराज़ न हों, परन्तु मुझे बताइये कि वह मामूली ढंग कौनसा है?"

گیدڑ—"اے پیارے - اے پیارے! میرا دماغ پھر چکر کہا

رہا ہے - میں آپسے التجا کرتا ہوں کہ آپ ناراض نہوں مگر مجھکو بتلائیے کہ وہ معمولی طریقہ کیا ہے ؟"

चीता—"क्यों, अरे मूर्ख, मामूली ढंग यह है। यह देख मैं पिंजड़े के भीतर हूँ।"

چیتا—"کیوں - اے بیوقوف معمولی طریقہ یہ ہے - یہ دیکھ میں پنجرے میں ہوں *"

गीदड़—"अच्छा (गीदड़ जल्दी से दरवाज़ा बन्द कर देता है), मैं सब बातों को विचारकर यह समझता हूँ कि तुम वहीं पड़े रहो जबतक कि तुमको कोई फिर न निकाले। महाशय ब्राह्मण चले आओ। मुझे भूख लग रही है। घर चलें और कुछ भोजन करें। महाशय चीते राम राम। मुझे शोक है कि मैं ऐसा वेवक़ूफ़ था।"

گیدڑ—"اچھا (گیدڑ جلدی سے دروازہ بند کردیتا ہے) - میں سب باتوں کا خیال کرکے یہ مناسب سمجھتا ہوں کہ آپ وہیں رہیں جب تک کہ آپ کو کوئی پھر باہر نہ نکالے - دوست برہمن چلے آؤ - مجھے بھوکھ لگ رہی ہے - ہم مکان چلیں اور کچھہ کھانا کھائیں - آداب عرض - مسٹر چیتے - مجھکو افسوس ہے کہ میں اس قدر بیوقوف تھا *"

LESSON XXVIII.

A VOYAGE TO ENGLAND.

इङ्गलिस्तान की जलयात्रा। انگلستان کا بحری سفر

Page 95.

Voyage, *n.* sea journey जलयात्रा بحری سفر Gone to, *v.* started for; left for गया گیا England, *n.* name of a country انگلستان इङ्गलिस्तान About, *adv.* nearly लगभग عنقریب Week—the

period which contains seven days हफ़्ता هفته Had—had received पाया था پایا تها Letter, *n.* communication; note पत्र خط Saying, *part.* writing लिखते हुए لکهتے هوئے Arrived, *v.* reached पहुँच गया پهونچ گیا Safely—with safety कुशलपूर्वक خیریت سے Well, *a.* glad प्रसन्न خوش Quite well—alright; very glad बहुत अच्छी तरह بہت اچهي طرح *

नारायण—मैं सुनता हूँ कि तुम्हारे भाई इङ्गलिस्तान गए हैं।

نارایں—میں سنتا هوں که تمہارے بهائي انگلستان گئے هیں *

विश्वम्भर—हाँ, उन्हें गए छः हफ़्ते हुए और हमारे पास अभी उनकी चिट्ठी आई है जिसमें यह लिखा है कि वह विलायत (इङ्गलिस्तान) कुशलपूर्वक पहुँच गए और बहुत अच्छी तरह हैं।

وشومبهر—هاں - اُنکو گئے هوئے قریب چهه هفتے گذرے اور همارے پاس ابهي اُن کا ایک خط آیا هے جس میں اُنهوں نے لکها هے که انگلستان وه خیریت سے پهونچ گئے اور اچهي طرح هیں *

नारायण—मुझे यह सुनकर बड़ी खुशी हुई। मुझे आशा है कि वह इङ्गलिस्तान में अच्छा काम चलायेंगे। अब मैं तुम से कुछ इङ्गलिस्तान की यात्रा के बारे में पूछना चाहता हूँ।

نارایں—مجهکو یه سنکر بہت خوشي هوئي - مجهکو اُمید هے که انگلستان میں عمده کام کرینگے - اب میں تم سے انگلستان کے سفر کي نسبت کچهه پوچهنا چاهتا هوں *

विश्वम्भर—बहुत अच्छा, जो कुछ कि मैं बतला सकता हूँ उसके बतलाने में मैं बहुत खुश हूँगा।
وشومبهر—بہت اچھا - جو کچھ میں بتلا سکتا هوں اُس کے بتلانے مئں میں بہت خوش هونگا *

नारायण—कृपाकर मुझसे अपने भाई की यात्रा के बारे में कहो—जिस दिन से उन्होंने घर छोड़ा उस दिन से लगाकर जबतक कि वह इङ्गलिस्तान में पहुँचे।
نارایں—براہ مہربانی آپ مجھ سے اپنے بھائی کے سفر کی نسبت بیان کیجئے - جس روز سے انہوں نے مکان چھوڑا تھا اس روز سے لگا کر جب تک که وے اِنگلستان پهونچے *

Page 96.

Journey, *n.* travelling यात्रा سفر Difficult, *a.* hard मुश्किल مشکل A good many—a great deal बहुत से بہت سے Description, *n.* account; brief statement हिसाब; हाल سر گذشت Beginning, *n.* commencement शुरू شروعات Part, *n.* portion हिस्सा حصه Easy, *a.* not difficult आसान آسان Took, *v.* purchased मोल लिया خریدا Hotel, *n.* a large inn; a boarding house होटल هوتل - سرائے Spend, *v.* to pass बिताना گذارنا Dock, *n.* the place where ships are repaired or kept स्थान जहाँ जहाज़ रक्खे जाते हैं وه جگه جہاں جہاز رکھے جاتے هیں To get on board—to enter a ship जहाज़ पर बठने को جہاز پر بیٹھنے کے لئے Steamer, *n.* a vessel propelled by steam धुआँकश اسٹیمر- دھواں کش Shipping—pertaining to ship जहाज़ के मुताल्लिक़ جہاز کے متعلق Ship-

ping agent—persons entrusted with the charge of ships जहाज़ के गुमाश्ते جہاز کے گماشتے Arranged, *v.* managed बन्दोबस्त किया بندوبست کیا *

विश्वम्भर—तुमको यात्रा का कुल हाल बताना बहुत कठिन होगा, परन्तु तब भी मैं तुमको कुछ बतला सकता हूँ। मैंने अपने भाई की बहुतसी चिट्ठियाँ पढ़ी हैं और उनमें उनकी यात्रा का हाल लिखा है।

وشومبھر—تم سے سفر کی نسبت کل حال بیان کرنا بہت دشوار ہوگا مگر پھر بھی میں تم سے کچھہ بیان کرسکتا ہوں- میں نے اپنے بھائی کے بہت سے خط پڑھے ہیں اور اُن میں اُن کے سفر کا حال لکھا ہوا ہے *

नारायण—बहुत अच्छा शुरू से कहो।

نارائن—بہت اچھا - شروع سے بیان کرو *

विश्वम्भर—पहिला हिस्सा सहज है। मेरे भाई रेल के स्टेशन पर गये और कलकत्ते का एक टिकट मोल लिया।

وشومبھر—پہلا حصہ آسان ہے - میرے بھائی ریلوے اسٹیشن گئے اور کلکتہ کے لئے ایک ٹکٹ لیا *

नारायण—हाँ, यह तो मुश्किल नहीं है। मैं खुद कलकत्ते गया हूँ।

نارائن—ہاں - یہ تو مشکل نہیں ہے- میں خود کلکتہ گیا ہوں *

विश्वम्भर—जब वह कलकत्ते पहुँच गये तो वह रात बसेरा करने को एक बड़ी सराय में गये और सवेरे वह बंदरगाह में गये ताकि इङ्गलिस्तान जाने वाले जहाज़ पर बैठें।

وشومبھر—جب وہ کلکتہ پہونچے تو وہ ایک ہوٹل میں رات بسر کرنے کے لئے گئے اور صبح وے بندرگاہ میں انگلستان جانے والے جہاز پر بیٹھنے کے لئے گئے *

नारायण—उन्हें यह कैसे मालूम हुआ कि कहाँ जाना चाहिये और कौनसा जहाज़ इंगलिस्तान को जाने वाला है ?
نارائن— ان کو کیسے معلوم ہوا کہ کہاں جانا چاہئے اور کون سا جہاز انگلستان جانے والا ہے ؟

विश्वम्भर—उन्होंने जहाज़ों के एजेन्टों को लिखा और उन्होंने सब बात का बन्दोबस्त कर दिया।
وشومبھر— انہوں نے جہازوں کے ایجنٹوں کو لکھا اور انہوں نے سب بات کا انتظام کردیا ٭

What next—what followed after that इसके पीछे क्या हुआ اس کے بعد کیا ہوا Started off—sailed away चल दिया چل دیا Felt very sad—became very gloomy बहुत उदास हुआ بہت رنجیدہ ہوا Realised, *v.* understood; felt मालूम हुआ معلوم ہوا Was leaving—was about to leave छोड़ने वाला था چھوڑنے والا تھا Native land—birthplace जन्मभूमि وطن Map, *n.* chart नक़्शा نقشہ Easier, *a.* more comfortable ज़्यादा आसान زیادہ آسان Mouth, *n.* that part of the river where it falls into the sea दहाना دہانہ Pilot, *n.* one who steers a ship; guide माँझी جہاز راں - ملاح ٭

Page 97.

Guides, *v.* conducts चलाता है چلاتا ہے Difficult, *a.* dangerous मुश्किल مشکل Passage, *n.* way राह; रास्ता راستہ Port, *n.* seaport; harbour बन्दरगाह بندرگاہ Dangerous one—dangerous port ख़तरनाक बन्दरगाह خطرناک بندرگاہ Is steered—is conducted चलाया जाता है چلایا جاتا ہے Wrecked, *v.*

destroyed नाश हुआ تباہ ہوا Of his own—for his own use अपने ही लिये اپنے ہی لئے Tied, *part.* fastened बँधी हुई بندھی ہوئی Got into—entered चला गया چلا گیا - داخل ہوا Rowed away—sailed away खे लेगया کھے لے گیا *

नारायण—और इसके पीछे क्या हुआ ?

ناراین—اور اس کے بعد کیا ہوا ؟

विश्वम्भर—जहाज़ हुगली नदी से आगे चला गया और मेरे भाई बहुत उदास हुये; क्योंकि उन्होंने अपने सब आखिरी मित्रों को देखा और समझ गये कि मैं अपनी जन्म-भूमि को बहुत वर्षों के लिये छोड़ता हूँ।

وشومبھر—جہاز دریائے ھگلی کے آگے چلا گیا اور میرے بھائی بہت رنجیدہ ہوئے کیونکہ انہوں نے اپنے سب آخری دوستوں کو دیکھا اور معلوم کیا کہ میں اپنے وطن کو برسوں کے لئے چھوڑتا ہوں *

नारायण—फिर वे कहाँ पहुँचे ?

ناراین—پھر وے کہاں گئے ؟

विश्वम्भर—अच्छा होगा कि हम संसार का नक़्शा ले आवें और फिर मैं आसानी से समझा सकूँगा।

وشومبھر—یہ بہتر ہوگا کہ ہم دنیا کا ایک نقشہ لاویں اور تب میں آسانی سے سمجھا سکونگا *

नारायण—यह नक़्शा है।

ناراین—یہ نقشہ ہے *

विश्वम्भर—देखो, यह हुगली नदी का दहाना है और वहाँ उन्होंने मल्लाह को छोड़ा।

وشومبھر—دیکھو - یہ دریائے ھگلی کا دھانہ ہے اور وھاں انہوں نے ملاح کو چھوڑا *

नारायण—मल्लाह क्या चीज़ है ?

نارائن—ملاح کیا چیز ھے ؟

विश्वम्भर—मल्लाह (वह है) जो जहाज़ को भयानक रास्तों में बन्दर के भीतर या बाहर चलाता है। हुगली नदी बड़ी भयानक है और यदि जहाज़ बड़ी होशियारी से न चलाया जाय तो वह अवश्य नष्ट हो जायगा।

وشومبھر—ملاح (وہ ھے) جو جہاز کو بندرگاہ کے اندر یا باھر مشکل راستوں میں چلاتا ھے - دریائے ھگلی بہت خطرناک ھے اور تاوقتیکہ جہاز بہت ھوشیاری سے نہ چلایا جائے تو وہ یقیناً تباہ ھوجائے گا *

नारायण—मल्लाह कहाँ चला गया ?

نارائن—ملاح کہاں چلا گیا ؟

विश्वम्भर—उसकी निज की एक नाव जहाज़ के पास ही बँधी थी। वह उसमें बैठ गया और खेकर ले गया।

وشومبھر—اُس کی ایک خاص کشتی جہاز کے بغل میں بندھی تھی - وہ اس میں بیٹھ گیا اور کھے کر لے گیا *

नारायण—हाँ, कृपाकर और आगे कहिये।

نارائن—ھاں - براہ مہربانی اور بیان کیجئے *

विश्वम्भर—तब वे मदरास के दक्खिन की ओर चले गए। वहाँ वे थोड़ी देर ठहरे और फिर कोलम्बो चले गए।

وشومبھر—تب وے مدراس کے جنوب میں چلے گئے - وھاں وے تھوڑی دیر ٹھہرے اور تب کولمبو چلے گئے *

नारायण—मैं देखता हूँ कि तुम नक़्शे में बताते हो कि वे लंका के पूर्वी ओर गये। वे पश्चिम की ओर 'पाक जल-डमरूमध्य' की तरफ़ क्यों नहीं गए ?

نارائن—میں دیکھتا ھوں کہ تم نقشے میں بتلاتے ھو کہ

وے لنکا (Ceylon) کے مشرق کي طرف گئے - وے پچھم کي طرف آبنائے پاک هوکر کيوں نہيں گئے ؟

Channel, *n.* a straight narrow sea between two parts of land तंग समुद्र का टुकड़ा जो दो देशोँ के हिस्सोँ के बीच मेँ होता है چينل Shallow, *a.* not deep उथला چھچھلا - پاياب Cannot be used by large ships—large ships cannot sail into it बड़े जहाज़ उसमेँ नहीँ चल सकते بڑے جہاز اُس ميں نہيں چل سکتے Monkeys, *n.* बंदर بندر Built, *v.* constructed बनाया بنايا Bridge, *n.* a structure of wood or steel raised over a river पुल پل Remains, *n.* remnants बचत بچت Blocks, *v.* obstructs रोकता है روکتا هے Went ashore—went to the sea-shore समुद्र के किनारे पर गये کنارے پر گيا *

Page 98.

Turns, *v.* moves round लौटता है لوٹتا هے Olden, *a.* ancient पुराना پرانا Days, *n.* times समय وقت Closely, *adv.* attentively ध्यान लगाकर غور سے Canal, *n.* a strait बड़ी नहर نہر *

विश्वम्भर—उस तरफ़ नहर बहुत कम गहरी है और बड़े जहाज़ उसमेँ नहीँ चल सकते। क्या तुमको याद नहीँ है कि किस तरह पर बंदरोँ ने राम के पार उतरने को पुल बनाया ? मैँ समझता हूँ कि यह उसी पुल का बचा हिस्सा है जो रास्ता रोकता है।

وشومبھر—اُس طرف چينل بہت پاياب هے اور اُس ميں بڑے جہاز نہيں چل سکتے - کيا تم کو معلوم نہيں هے کہ رام کے پار اُترنے کے لئے کس طرح سے بندروں نے پل

بنايا ؟ ميں خيال كرتاهوں كه يه أسي پل كا بچا هوا
حصه هے جو راسته روكتاهے ٭

नारायण—हाँ, मैं समझता हूँ कि ऐसा ही होगा।

نارائن—هاں - ميں سمجھتا هوں كه ايساهي هوگا ٭

विश्वम्भर—वे एक रोज़ के लिये कोलम्बो में ठहरे और बहुत से यात्री किनारे पर स्थान देखने को उतरे। तब वे एक सीधी लकीर में उत्तर-पश्चिम की ओर दो हज़ार मील के लगभग गए, यहाँतक कि अदन तक पहुँचे। तब वे लाल सागर तक उत्तर की ओर एक हज़ार मील तक गये जबतक कि वे स्वेज़ नहर तक आगए।

وشومبهر—وے ايک روز كے لئے كولمبو ميں ٹهہرے اور
بہت سے مسافر كنارے پر أتر كر اس جگه كو ديكھنے كے لئے
گئے تب وے ايک سيدهي سطر ميں شمال و مغرب كي
طرف قريب دوهزار ميل كے گئے يہاں تک كه وے عدن
پہونچ گئے - تب وے بحر قلزم تک شمال كي طرف ايک
هزار ميل اور گئے يہاں تک كه وے آبنائے سويز تک آگئے ٭

नारायण—हाँ, मैं नक़शे में स्वेज़ देखता हूँ, परन्तु मैं नहीं समझता कि अब जहाज़ कहाँ जायगा जबतक कि वह लौट-कर फिर न आवे।

نارائن—هاں - ميں نقشے ميں سويز ديكھتا هوں -
ميں نهيں جانتا كه اب جہاز كہاں جائے گا - جب تک كه
وه لوٹ كر پهر واپس نه آوے ٭

विश्वम्भर—पुराने समय में सब मुसाफ़िर स्वेज़ पर उतर जाते थे और फिर जहाज़ लौट आते थे। परन्तु यदि तुम नक़शे में ध्यान से देखो तो तुम उसमें "स्वेज़ नहर" लिखा देखोगे।

وشومبهر—پرانے زمانه ميں تمام مسافر سويز ميں أتر

جاتے تھے اور جہاز پھر لوٹ آتے تھے - مگر اگر تم نقشے میں
غور سے دیکھو تو تم اس میں "ابتدائے سویز" لکھا دیکھوگے *

नारायण—यह क्या है ?

نارایں—یہ کیا ھے ؟

विश्वम्भर—यह सौ मील के लगभग लम्बी नहर है, लाल सागर से लगाकर भूमध्य सागर या रूमसागर तक। यह सड़क से ज़्यादा चौड़ी नहीं है, परन्तु इतनी गहरी है कि बड़े से बड़े जहाज़ उस मैं होकर जा सकते हैं। वह सन् १८६६ ई० मैं खुली और तब से जहाज़ स्वेज़ से लौटने के बजाय इस नहर मैं होकर भूमध्य सागर मैं निकल जाते हैं और फिर यूरुप चले जाते हैं।

وشومبھر—یہ بحر قلزم سے بحر روم تک قریب ایک سو میل لمبي ایک نہر ھے - وہ ایک سڑک سے زیادہ چوڑي نہیں ھے مگر اس قدر گہري ھے کہ اس میں سب سے بڑے جہاز گذر سکتے ھیں - وہ سنہ ۱۸۹۹ع میں کھولي گئي تھي اور اس وقت سے جہاز بجاے سویز سے لوتنے کے اس نہر سے بحر قلزم میں چلے جاتے ھیں اور تب یورپ چلے جاتے ھیں *

नारायण—फिर तुम्हारे भाई का जहाज़ कहाँ गया ?

نارایں—پھر تمھارے بھائي کا جہاز کہاں گیا ؟

Island, *n.* a piece of land surrounded on all sides by water द्वीप جزیرہ Distance, *n.* a space between two things फ़ासला فاصلہ Landed, *v.* went on shore क़िनारे पर उतर पड़े کنارے پر اتر پڑے Nearest, *a.* shortest सबसे पास का سب سے قریب کا Way, *n.* रास्ता راستہ, Hurry, *n.* haste जल्दी جلدي

Preferred, *v.* liked better अच्छा समझा پسند کیا
Voyage, *n.* sea journey जलयात्रा بحری سفر

विश्वम्भर—पोर्ट सैड से वह एक वार फिर उत्तर-पश्चिम को इटली और सिसली के वीच मैं गया और फिर कौरसिका और सारडिनिया के द्वीपों मैं होकर वह फ्रांस मैं मार्सिलीज़ मैं पहुँच गया जो लगभग १५०० मील दूर है। मार्सिलीज़ मैं वहुत से मुसाफ़िर उतर पड़े और पास के रास्ते से इङ्गलिस्तान को चले गए जिधर से रेल मैं होकर पैरिस और कैले तक जाते हैं और फिर अग्निबोट मैं वैठकर स्ट्रेट डोवर को पार करते हैं। डोवर से रेल मैं लगडन पहुँच जाते हैं।

وشومبھر — بندرگاہ سیڈ سے وہ پھر ایک مرتبہ شمال و مغرب کی طرف اٹلي و سسلی کے درمیان گیا اور تب جزایر کورسیکا و سارڈینیا کے درمیان ہوتا ہوا فرانس میں مارسلیز پہونچا جو عنقریب ۱۵۰۰ میل کا فاصلہ ہے - مارسلیز میں بہت سے مسافر اُتر پڑے اور قریب کے راستہ سے انگلستان چلے گئے جہاں سے پیرس اور کیلے ریل میں بیٹھ کر جاتے ہیں اور تب دھواں کش میں بیٹھ کر ابنائے ڈوور کو پار کرتے ہیں اور ڈوور سے انگلستان تک ریل میں جاتے ہیں۔

नारायण—क्या तुम्हारे भाई इसी रास्ते से गये ?

نارائن — کیا تمہارے بھائي اسي راستے سے گئے ؟

विश्वम्भर—नहीं, वह जहाज़ ही मैं गए। जिब्रल्टर स्ट्रेट और विसके की खाड़ी मैं होकर इङ्गलिश चैनेल तक गए और फिर लगडन चले गए। इसमैं एक हफ़्ता ज़्यादा लगा, परन्तु उन्हें कुछ जल्दी न थी इसलिये उन्होंने उस रास्ते से जाना अच्छा समझा।

وشومبھر—نہیں - وہ جہاز ہی میں گئے - آبنائے جبرالٹر
و خلیج بسکے ہوتے ہوئے انگلش چینل تک گئے اور پھر
لندن تک گئے - اس میں قریب ایک ہفتہ کے اور لگا مگر
چونکہ اُن کو کچھہ جلدی نہ تھی اس لئے اُنہوں نے اُس
راستہ سے جانا زیادہ پسند کیا *

Page 99.

नारायण—यात्रा मैं कुल कितना समय लगा ?

نارائن—سفر میں کل کتنا وقت لگا ؟

विश्वम्भर—एक महीने के लगभग ।

وشومبھر—قریب ایک مہینہ کے *

नारायण—मैं तुमको धन्यवाद देता हूँ। मैं समझता हूँ कि मैं इङ्गलिस्तान की यात्रा के बारे में बहुत कुछ जानता हूँ। मुझे आशा है किसी दिन मैं भी वहाँ जाऊँगा।

نارائن—میں آپ کا شکریہ ادا کرتاهوں - میں خیال
کرتا ہوں کہ میں انگلستان کے سفر کے بارے میں بہت
کچھہ جانتا ہوں - میں امید کرتا ہوں کہ کسی روز میں
بھی وہاں جاؤنگا *

Lesson XXIX.

THE JOURNEY ONWARDS.

आगे की यात्रा।

آگے کا سفر

Page 99.

Stanza 1. Prose Order :—As our ship was slow cleaving her foaming track against the wind, her trembling pennant still looked back to that dear isle (which) it was leaving. So we

part cloth from all (whom) we love (and) from all the links that bind us; so as we rove on, our hearts turn to those (whom) we have left behind us.

- Slow, *adv.* slowly धीरे-धीरे آهستہ سے Foamy, *a.* frothy झागदार پھینوں دار Track, *n.* pathway; (here, the course of the ship) राह راستہ, Against, *prep.* opposite to ख़िलाफ़ برخلاف Was cleaving—was cutting काट रहा था کاٹ رہا تھا Trembling, *part.* moving फहराता हुआ; काँपता हुआ پھہراتا ہوا Pennant, *n.* flag of the ship जहाज़ का झण्डा جہاز کا جھنڈا Still, *adv.* as yet अब भी اب تک Looked back—pointed backward पीछे फहराता था پیچھے پھہراتا تھا *

Page 100.

Loth, *adv.* unwillingly बे मन से بے خواہش کے To part, *v.* to depart अलग होना علیحدہ ہونا Links, *n.* chains ज़ंजीरें زنجیریں Hearts, *n.* चित्त دل Rove, *v.* travelled चले چلے On—onward आगे آگے Behind, *prep.* back; after पीछे پیچھے *

जबकि हमारा जहाज़ हवा के ख़िलाफ़ अपने फेनदार रास्ते को आहिस्ता-आहिस्ता काट रहा था, उसका फहराता हुआ झण्डा अब भी उस प्यारे टापू को जिसको वह छोड़ रहा था फिर-कर देख रहा था (उसी तरफ़ फहरा रहा था)। हम उन सब से जिनको हम प्यार करते हैं और उन बन्धनों से (अर्थात् नातेदारों से) जिनसे हम घिरे हैं बेमन से अलग होते हैं। इसी तरह पर जैसे कि हम आगे बढ़ते हैं हम उन लोगों का जिनको हम पीछे छोड़ आए हैं ख़याल करते हैं।

جبکہ ہمارا جہاز ہوا کے برخلاف اپنے پھین دار راستہ کو آہستہ آہستہ کاٹ رہا تھا اُس کا پھہراتا ہوا جھنڈا اب بھي اُس پیارے جزیرے کو پھر کر دیکھ رہا تھا (یعني اِسطرف کو اُڑ رہا تھا) جسکو کہ وہ چھوڑ رہا تھا - اُسي طور پر تمام جن سے ہم محبت رکھتے ہیں اور تمام زنجیررں (یعني رشتہداروں) سے جن سے ہم محدود ہیں نارضامندي سے جدا ہوتے ہیں - اسي طور پر جیسے کہ ہم آگے چلتے ہیں ہم اُن لوگوں کا خیال کرتے ہیں جنکو کہ ہم نے پیچھے چھوڑ دیا ہے *

Stanza 2. Prose Order:—And when in other climes, we meet some enchanting isle or vale, where all looks flowery, wild and sweet, and (where) nought but love is wanting; we think how great our bliss had been, if heaven had but assigned us to live and die in scenes like this with some we have left behind us.

Climes, *n.* countries मुल्क; देश ملک Meet, *v.* come across देखना دیکھنا Isle, *n.* island टापू جزیرہ Vale, *n.* valley घाटी وادي Enchanting, *part.* charming मोहिनी فریفتہ کرنے والي دل Flowery, *a.* full of flowers फूलदार پھول دار Wild, *a.* असली اصلی Sweet, *a.* pleasant सुहावनी خوبصورت Nought, *n.* nothing कोई चीज़ नहीं کچھہ نہیں Bliss, *n.* joy; happiness ख़ुशी خوشي Heaven, *n.* God परमात्मा خدا Assigned, *v.* gave दिया دیا Scenes, *n.* countries मुल्क ملک *

और जबकि दूसरे देशों में हम किसी मोहनेवाले (सुन्दर)

टापू या घाटी को देखते हैं जहाँ कि सब चीजें फूलदार, असली, और सुहावनी मालूम होती हैं और सिवाय प्रेम के और किसी बात की कमी नहीं तो (वहाँ) हम ख़याल करते हैं कि हमारी खुशी कितनी ज़्यादा होती यदि परमात्मा हमको इन्हीं ऐसे देशों में उन लोगों के साथ जिनको हम पीछे छोड़ आए हैं ज़िन्दा रहने और मरने देता।

اور جبکہ دوسرے ملکوں میں ہم چند دل فریفتہ کرنے والے جزیرے یا وادیوں کو دیکھتے ھیں جہاں تمام (چیزیں) پھولدار - اصلی اور خوبصورت معلوم ھوتی ھیں اور بجز محبت کے کسی چیز کی کمی نہیں معلوم ھوتی (وھاں) ھم خیال کرتے ھیں کہ ھماری خوشی کسقدر زیادہ ھوتی اگر خدا ھمکو اسی طرح کے ملکوں میں مع چند لوگوں کے جنکو ھم پیچھے چھوڑآئے ھیں زندہ رھنے اور مرنے دیتا *

STANZA 3. PROSE ORDER:—As travellers, when going darkly eastward, often look back at eve to gaze upon that light (which) they leave still glowing faint behind them; so when the close of pleasure's day hath consigned near us to gloom, we turn to catch one fading ray of joy that is left behind us.

Travellers, *n.* passers by; passengers यात्री مسافر Oft, *adv.* often बहुधा اکثر Eve, *n.* evening शाम شام Eastward, *n.* towards east पूर्व की ओर مشرق کی طرف Darkly, *adv.* in the dark अंधेरे में اندھیرے میں Gaze, *v.* look देखना دیکھنا Faint, *adv.* faintly धीरे-धीरे آھستہ آھستہ Glowing, *part.* shining चमकता हुआ چمکتا ھوا Close, *n.* end अंत خاتمہ Gloom, *n.*

sorrow रंज رنج, consigned, *v.* made over दिया
دیا Fading, *part.* decaying मुर्झाती हुई ذایل ہوتے
ہوئے Ray, *n.* connection; range सिलसिला سلسلہ
Joy, *n.* pleasure खुशी خوشی *

जिस तरह कि यात्री जबकि अंधेरे में पूर्व की ओर जाते हुए फिरकर शाम को उस रोशनी को जिसे वे पीछे टिमटिमाती हुई छोड़ आए हैं देखते हैं उसी तरह पर हम जबकि हमारे खुशी के दिनों का अंत हमको शोक में लिप्त कर देता है तो हम उस खुशी का ज़रासा हिस्सा भी जो बीत गई है हासिल करने की कोशिश करते हैं।

جس طرح مسافر جبکہ مشرق کیطرف اندھیرے میں جاتے ہوئے پھرکر اُس روشنی کو جسکو وے اپنے پیچھے ٹمٹماتی ہوئي چھوڑ آئے ہیں دیکھتے ہیں اُسي طرح ہم جبکہ ہماري خوشي کے دن کا اختتام ہمکو رنج و غم میں مبتلا کرتاہے تو ہم اُس خوشي کا ایک ذرہ بھي جوکہ گذر گئي ہے حاصل کرنے کي کوشش کرتے ہیں*

Lesson XXX.

THE HUNGRY TRAVELLER.

भूखा यात्री। بھوکھا مسافر

Page 101.

Hermitage, *n.* a hermit's dwelling कुटी حجرہ
Seeking, *part.* searching तलाश करना تلاش کرنا
Shelter, *n.* refuge; protection शरण پناہ Receiv-
ed, *v.* welcomed स्वागत किया استقبال کیا Hospit-
ably, *adv.* in a hospitable manner महमानदारी से

خاطرداري سے Invited, *v.* requested प्रार्थना की استدعا کي Stay, *v.* to put up ठहरना ٹھہرنا Dine, *v.* to take food भोजन करना کھانا کھانا Guest, *n.* a visitor महमान مہمان Hurried off immediately तुरन्त चला गया جلدي سے چلاگيا *

एक शेख़जी एक कुटी में रहते थे—

एक दिन एक यात्री भोजन और शरण की तलाश में कुटी पर पहुँचा। शेख़जी ने दया से उसका स्वागत किया और ख़ातिर के साथ उससे ठहरने और भोजन करने की प्रार्थना की। महमान ने प्रार्थना अंगीकार की और बैठ गया। शेख़जी, उसके लिये कुछ भोजन तैयार करने को जल्दी से चले गये।

ایک شیخ حجرہ میں رہتا تھا—

ایک دن ایک مسافر کھانا اور پناہ کي تلاش میں حجرہ میں پہونچا - شیخ نے اُس کا مہرباني سے استقبال کیا اور خاطرداري سے اُس سے ٹھہرنے اور کہانا کھانے کے لئے استدعا کي - مہمان نے استدعا کو منظور کرلیا اور بیٹھ گیا اور شیخ جي اُس کے لئے کچھ کھانا تیار کرنے کو جلدي سے چلے گئے *

Presently, *adv.* at once तुरन्त فوراً Hot, *adj.* गरम گرم Cakes, *n.* रोटियाँ چپاتیاں Hastened away जल्दी से चला गया جلدي سے چلا گیا Fetch, *v.* to go and bring लाना لانا Pulse, *n.* दाल دال Vanished, *v.* disappeared समाप्त होगई غائب ہوگئي Fresh, *adj.* new ताज़ा تازہ Supply, *n.* provision; quantity रसद رسد Amazement, *n.* astonishment आश्चर्य تعجب حیرت *

वह तुरन्त चार गरम रोटी लाया और उसके आगे रख दिया और कुछ दाल उनके साथ खाने के लिये लाने को जल्दी से दौड़ गया। जबतक दाल आई चारों चपातियाँ ग़ायब होगईं। पस सज्जन शेख़ कुछ और रोटी लाने को गया, थोड़ी देर मैं वह चार और रोटी लेकर वापिस आया, परन्तु इस समय तक सब दाल ग़ायब होगई। पस वह एक मर्तबा कुछ और दाल लाने को गया, परन्तु जब वह और दाल लेकर आया उसको आश्चर्य हुआ जब उसने देखा कि रोटियाँ पहली रोटियों की तरह ग़ायब होचुकीं थीं।

فوراً وہ چار گرم روٹیاں لایا اور اُن کو اس نے اُس کے سامنے رکھدیا اور کچھہ دال ان کے ساتھہ کھانے کو لانے کے لئے دوڑ گیا - جب تک کہ دال آئي چاروں چپاتیاں غایب ھوگئیں - پس نیک شیخ کچھہ اور چپاتیاں لانے کو چلاگیا - تھوڑے لمحوں میں وہ چار چپاتیاں لیکر لوٹا لیکن جب تک دال سب غایب ھوگئي - پس وہ ایک مرتبہ کچھہ دال لانے کو اور گیا لیکن جب وہ اور دال لیکر واپس لوٹا اس کو حیرت ھوئي جب کہ اُس نے دیکھا کہ چپاتیاں پہلي چپاتیوں کي طرح غایب ھوچکي تھیں *

Still, *adv.* even then तब भी تب بھي Persevered, *v.* continued steadily दृढ़ रहा ثابت قدم رھا Ravenous, *adj.* voracious; furiously hungry घाऊघप کھاؤ گھپ Appetite, *n.* hunger भूख بھوکھ At length—at last अन्त में آخر کار Appeased, *v.* satisfied शान्त होगई آسودہ ھوگئي *

वह भला आदमी तब भी दृढ़ रहा, परन्तु जब तक कि

वह दस मर्तबा दाल और रोटी न लाया उस यात्री की गहरी भूख न बुझी।

نیک شخص تب بھی ثابت قدم رھا—جب تک کہ وہ دس مرتبہ روٹي اور دال نہ لایا مسافر کي از حد بھوک نہ بجھي *

Meal, *n.* food taken at one time खाना کھانا Over, *adv.* finished समाप्त ختم Weary, *adj.* tired थका हुआ تھکا ھوا *

Page 102.

Journeying—going जाना جانا Skilful, *adj.* clever होशियार; चतुर ھوشیار *

अन्त में भोजन समाप्त होगया और थके हुए शेख़जी ने कहा, ऐ मित्र, तुम कहाँ जारहे हो? यात्री ने उत्तर दिया मैं बुख़ारा को जा रहा हूँ। शेख़जी ने पूछा तुम वहाँ किस लिए जा रहे हो? यात्री ने कहा मैंने सुना है कि उस शहर में एक चतुर डाक्टर रहता है, मैं उससे मिलना चाहता हूँ।

آخرکار کھانا ختم ھوگیا اور تھکے ھوئے شیخ نے کہا—اے دوست تم کہاں جارہے ھو؟ مسافر نے جواب دیا- میں بخارا کو جارھا ھوں—شیخ نے پوچھا تم وھاں کس لئے جارہے ھو؟ مسافر نے کہا میں نے سنا ھے کہ اس شہر میں ایک ھوشیار ڈاکٹر ھے میں اس سے ملنا چاھتا ھوں *

Inquired, *v.* asked पूछा پوچھا Politely, *adv.* courteously नम्रता से شرافت سے Consult, *v.* to ask advice of सलाह लेना مشورہ کرنا *

शेख़जी ने नम्रता से पूछा—मैं पूछता हूँ कि आपको क्या होगया है कि आप डाक्टर से सलाह लेना चाहते हैं?

شیخ نے شریفانہ طور سے پوچھا—کہا میں دریافت کروں کہ آپ کو کیا ہوا ہے کہ آپ ڈاکٹر سے مشورہ کرنا چاہتے ہیں ؟

Alas, *interj.* अफ़सोस افسوس Taste, *n.* flavour स्वाद ذایقہ Hoping, *v.* expecting आशा करना اُمید کرنا To restore, *v.* to give back ; to return फिरा देना پھرا دینا *

यात्री ने कहा अफ़सोस, मेरे खाने का स्वाद बिलकुल जाता रहा है और मैं आशा करता हूँ कि वह मुझको कोई चीज़ भूख लगने की देगा।

مسافر نے کہا—افسوس - میرے کھانے کا ذایقہ بالکل جاتا رہا ہے اور میں اُمید کرتا ہوں کہ وہ مجھکو کوئی چیز بھوک لگنے کی دیگا *

Indeed, *adv.* certainly निस्सन्देह درحقیقت بلاشک Sad, *adj.* sorrowful शोकजनक غمگین Trust, *v.* believe भरोसा करना یقین کرنا Grant, *v.* allow मानना قبول کرنا Desire, *n.* wish चाह آرزو - خواہش Offer a prayer—pray or entreat प्रार्थना करना دعا مانگنا *

शेख़जी ने कहा निस्सन्देह यह बहुत शोकजनक बात है। मुझे आशा है कि ईश्वर तुम्हारी इच्छा को पूरी करेगा, और मेरी ओर से भी एक प्रार्थना है।

شیخ نے کہا—درحقیقت بڑے افسوس کی بات ہے - میں یقین کرتا ہوں کہ خدا تمہاری خواہش کو پوری کرے اور میری طرف سے بھی ایک استدعا ہے *

यात्री ने पूछा, मैं आपसे प्रार्थना करता हूँ कि वह क्या है?

भले आदमी ने उत्तर दिया वह यह है कि जब तुम पूरी भूख से लौटो तो तुम दूसरी राह से लौट जाना।

مسافر نے پوچھا— میں آپ سے التماس کرتا هوں وہ کیا هے؟ نیک آدمي نے جواب دیا —وہ یہ هے کہ جب تم پوري بهوکهہ سے واپس آؤ تو تم دوسرے راستہ سے لوٹ جانا *

LESSON XXXI.

TEN RULES OF CONDUCT.

चालचलन के दस नियम। چال و چلن کے دس قاعدے

Page 103.

Rules, *n.* principles नियम طریقے - قاعدے Conduct, *n.* behaviour चालचलन چال و چلن *

1. Always, *adv.* ever हमेशा هميشه Speak, *v.* tell बोलना; कहना کہنا Truth, *n.* true fact सच سچ Brave, *a.* courage बहादुरी بہادري Lying, *n.* falsehood झूठ جهوٹهہ Cowardly—cowardice डरपोकपन بزدلي *

हमेशा सच बोलो। सचाई बहादुरी है और झूठ डरपोकपन है।

هميشه سچ بولو—سچائي بہادري هے اور جهوٹهہ بزدلي هے *

2. Polite, *a.* courteous; meek सुशील مہذب خلیق - شایستہ Request, *n.* entreaty demand प्रार्थना التجا - درخواست get, *v.* पाना پانا *

सुशील बनो। जब तुम कुछ माँगते हो तो कहो 'कृपा कर' और जब तुमको कोई चीज़ मिल जाय तो कहो "मैं आप को धन्यवाद देता हूँ।"

مہذب بنو - جب تم کسي چیز کي درخواست کرتے ہو
تو کہو "براہ مہربانی" اور جب تم کو کوئي چیز مل جائے
تو کہو " میں آپ کا شکریہ ادا کرتا ہوں " *

3. Courteous, *a.* meek; affable सुशील; मिलनसार ملنسار - خوش اطوار Courtesy, *n.* politeness सुशीलता; मिलनसारी خوش اخلاقي Mark, *n.* sign चिह्न نشان - علامت Gentleman—a man of gentle behaviour सज्जन شریف آدمي People, *n.* persons लोग لوگ Good, *n.* gentle भला نیک Family, *n.* कुटुम्ब خاندان Practise, *v.* to do habitually अमल में लाना عمل میں لانا Duty, *n.* right धर्म; फ़र्ज़ فرض *

सबके साथ सुशील बनो। सुशीलता भलमनसाहत का चिह्न है और अच्छे कुटुम्ब के लोग सुशीलता को हमेशा अपना धर्म समझते हैं।

سب کے ساتھہ خوش اطوار بنو - خوش اخلاقي شرافت
کي علامت ہے اور خانداني لوگ ہمیشہ خوش اخلاقي پر
بطور فرض کے عمل کرتے ہیں *

4. Salute, *v.* respect; bow down सलाम करना سلام کرنا Teachers, *n.* tutors गुरु اُستاد Superiors, *n.* higher in rank ऊँची पदवी के लोग بزرگ بڑے Respectfully, *adv.* with respect अदब से; सन्मान से ادب کے ساتھہ For, *conj.* because क्योंकि کیونکہ Outward, *a.* external बाहरी بیروني *

अपने गुरु और बड़ों से जब तुम उनसे मिलो सन्मान के साथ प्रणाम करो, क्योंकि यह सुशीलता का बाहरी चिह्न है।

اپنے اُستادوں اور بزرگوں کو جب کہ تم اُن کو ملو ادب

کے ساتھہ سلام کرو کیونکہ یہ خوش اخلاقی کی بیرونی علامت ہے *

5. Interrupt, *v.* interfere बोल उठना بول اٹھنا - مداخلت کرنا Speaking—talking बात करता हुआ بات چیت کرتا ہوا - گفتگو کرتا ہوا Form, *n.* mark चिह्न نشان Discourtesy—want of politeness बेहूदापन بیہودہ پن *

जब दूसरा आदमी बात कर रहा हो तो बोल न उठो। यह बेहूदापन की निशानी है।

جب دوسرا شخص گفتگو کررہا ہو تو مداخلت مت کرو - یہ ایک بیہودہ پن کی علامت ہے *

6. Reading, *part.* studying पढ़ता हुआ پڑھتا ہوا Writing लिखता हुआ لکھتا ہوا Stand, *v.* खड़ा होना کھڑا ہونا Near, *adv.* by पास پاس - قریب *

जब कोई पढ़ता हो या लिखता हो तो उसके पास मत खड़े हो और यह न देखो कि वह क्या कर रहा है। यह बेहूदापन की दूसरी निशानी है।

جب کوئی شخص پڑھتا ہو یا لکھتا ہو تو اس کے قریب مت کھڑے ہو اور یہ نہ دیکھو کہ وہ کیا کررہا ہے - یہ ایک دوسری بیہودہ پن کی علامت ہے *

7. Avoid, *v.* shun छोड़ना پرہیز کرنا Pushing—making way by force ढकेलना دھکا دینا - ڈھکیلنا Obliged, *v.* compelled मजबूर किया مجبور کیا Excuse, *v.* pardon माफ़ करना معاف کرنا *

किसी को धक्का देकर निकालना छोड़ दो। यदि तुमको मजबूरन धक्का देना पड़े तो तुमको कहना चाहिये "मुझे माफ़ कीजिये।"

کسی کو دھکا دیکر نکالنا چھوڑدو - اگر تم کو مجبوراً ایسا کرنا پڑے تو تم کو کہنا چاھئے "مجھکو معاف کیجئے"*

8. Neat, *a.* tidy साफ़ صاف Clean, *a.* clear साफ़ صاف Person, *n.* body बदन جسم Clothes, *n.* dress कपड़े کپڑے Dirty, *a.* unclean मैला میلا - ناصاف Untidy, *a.* not neat मैला-कुचैला بے سلیقہ - بے ترکیب Company, *n.* companionship संगति جماعت *

अपने शरीर और कपड़ों को साफ़-सुथरे रक्खो। मैले-कुचैले रहना उन लोगों के लिये जिनसे तुम्हारी सँगति है अपमान है।

اپنے جسم اور کپڑوں کو صاف ستھرا رکھو - میلا اور بے سلیقہ رھنا اُن لوگوں کے لئے جن کي جماعت میں تم رھتے ھو بیہودہ پن ھے*

9. To—towards तरफ़ طرف As......you—as you wish others to treat you जैसा तुम दूसरों से बर्ताव चाहते हो جیسا کہ تم چاھتے ھو کہ دوسرے تمہارے ساتھہ برتاؤ کریں Golden, *a.* best सबसे अच्छा سب سے عمدہ *

दूसरों के साथ वैसा ही बर्ताव करो जैसा कि तुम उनसे कराना चाहते हो। यह ही जीवन का सबसे अच्छा नियम है।

دوسروں کے ساتھہ ویساھي برتاؤ کرو جیسا کہ تم چاھتے ھو کہ دوسرے تمہارے ساتھہ کریں - یہي زندگي کا سب سے عمدہ طریقہ ھے*

10. Duty, *n.* a work which a man is bound to do फ़र्ज़ فرض Sake, *n.* object मतलब مطلب For the sake of—on account of मतलब से بہ سبب

Reward, *n.* remuneration ; recompense इनाम انعام Fear, *n.* alarm डर ڈر Punishment, *n.* penalty inflicted on a person for crime दंड سزا Right, *a.* just ठीक ٹھیک - مناسب *

अपना फ़र्ज़ निवाहो—इनाम के मतलब से नहीं और न दंड पाने के डर से—परन्तु इसलिये कि वह ठीक है।

اپنا فرض ادا کرو - انعام کی غرض سے نہیں یا سزا کے ڈر سے نہیں بلکہ اس لئے کہ وہ مناسب ہے *

LESSON XXXII.

THE TRAVELLER'S RETURN.

यात्री का लौटना। مسافر کی واپسی

Page 104.

STANZA 1. PROSE ORDER:—Where twinkling in the dewy light, skylark soars on high, the song amid the sky is sweet to the morning traveller.

Traveller, *n.* one who travels यात्री مسافر Return, *v.* come back लौटना واپس آنا - لوٹنا, Sweet, *a.* pleasant सुहावना خوش گوار Song, *n.* melody राग نغمہ Amid, *prep.* through ; in the midst of में درمیان Sky, *n.* आसमान آسمان Twinkling, *part.* sparkling झिलमिलाता हुआ; चमकता हुआ چمکتا ہوا Dewy, *a.* covered with dew ओसदार شبنمی Light, *n.* रोशनी روشنی Skylark, *n.* लवा لوا Soars, *v.* flies उड़ता है اڑتا ہے On high—above, in the sky ऊपर; आकाश में اوپر - آسمان میں *

जबकि ओसदार रोशनी में चमकता हुआ लवा ऊपर उड़ता है तो सुबह के यात्री को आसमान में राग सुहावना मालूम पड़ता है।
صبح کے مسافر کو آسمان کے بیچ کا نغمہ خوشگوار معلوم ہوتا ہے جہاں کہ شبنمی روشنی میں لوا جھلملاتا ہوا اوپر اڑتا ہے *

Stanza 2. Prose Order :—And when faint, and heavily he drags along his noontide way, the gales that play round him are cheering to the traveller.

Cheering, *a.* pleasant सुहावना تسلی دہ Gales, *n.* gusts of wind वायु के झोंके ہوا کے جھونکے Play, *v.* blow चलना چلنا Faint, *a.* feeble; weak थका हुआ; कमज़ोर تھکا ہوا - کمزور Heavily, *adv.* slowly and gloomily लड़खड़ाता हुआ لڑکھڑاتا ہوا Drags, *v.* walks in pain लड़खड़ाता चलता है لڑکھڑاتا چلتا ہے Noontide, *a.* midday दुपहर के دوپہر کے Way, *n.* path रास्ता راستہ *

जबकि वह थका हुआ और लड़खड़ाता हुआ अपने दोपहर के रास्ते में घिसटता चलता है तो वह हवा जो यात्री के चारों ओर चलती है उसको बड़ी सुन्दर मालूम पड़ती है।
جبکہ وہ عاجز اور تھکا ہوا اپنے دوپہر کے راستہ میں چلتا ہے تو مسافر کو وہ ہوا جو اس کے چاروں طرف چلتی ہے تسلی بخش معلوم ہوتی ہے *

Page 105.

Stanza 3. Prose Order :—And when he toils full wearily beneath the unclouded sun, the flowing water makes a soothing melody to him.

Beneath, *prep.* underneath नीचे نيچے Unclouded, *a.* clear; uncovered with clouds साफ़ - صاف بے بادل کے Sun, *n.* सूरज دهوپ - آفتاب Wearily, *adv.* exhausted थका हुआ تهكا هوا Toils, *v.* labours; works मिहनत करता है محنت كرتا هے Flowing, *part.* running बहता हुआ بہتا هوا Water, *n.* stream धारा چشمه Makes, *v.* seems; forms मालूम पड़ता है معلوم پڑتا هے Soothing, *part.* comforting तसल्ली देने वाला تسلي بخش Melody, *n.* song राग نغمه *

जब वह तेज़ धूप में बिल्कुल थका हुआ घिसटता चलता है तो बहता हुआ चश्मा उसके कानों को एक सुरीला राग मालूम पड़ता है।

اور جبکہ وہ تیز دھوپ میں تھک کر گھسٹتا هے تو بہتا هوا چشمه اُس کے لئے ایک تسلي بخش نغمه معلوم پڑتا هے*

STANZA 4. PROSE ORDER :—And when......ear in the sound of distant sheep-bells.

Evening, *a.* of evening शाम की شام كي Decays, *v.* lessens; vanishes कम होजाती है کم هو جاتي هے Calm, *a.* still सन्नाटा سناٹا Sweet, *a.* charming सुहावना شيريں - خوشگوار Distant, *a.* remote दूर का دور کے Sheep-bells—bells tied round the neck of the sheep मेड़ की घंटी بهیڑ كي گهنٹي Sound, *n.* voice शब्द آواز *

जब शाम की रोशनी कम होजाती है और चारों ओर सन्नाटा होजाता है तो दूर की मेड़ की घंटी की आवाज़ उसके कानों को एक सुरीला राग मालूम पड़ती है

جبکہ شام کي روشني کم هوجاتي هے اور چارون طرف
بالکل سناٹا هوجاتا هے تو دور کي بهيڑ کي گهنٹي کي آواز
اس کے کان ميں شيريں نغمہ معلوم هوتي هے *

STANZA 5. PROSE ORDER :—But O! the voice of love that welcomes his return is the sweetest of all delightful sounds of evening or of morn.

Delightful, *a.* pleasant सुन्दर دلچسپ Sounds, *n.* voices शब्द آوازيں Morn, *n.* morning सुबह صبح Sweetest, *a.* the most charming बहुत ही सुन्दर سب سے زيادہ شيريں Love, *n.* affection प्रेम محبت Welcomes, *v.* receives heartily स्वागत करती है مبارکباد ديتي هے Return, *n.* coming back लौटना واپسي *

परन्तु ओ! सब सुन्दर शब्दों में चाहे वे शाम के समय के हों या सुबह के, वह प्रेम का शब्द जो उसका घर लौटने पर स्वागत करता है सबसे सुन्दर है।

مگر او! شام يا صبح کے وقت دلچسپ آوازوں ميں
محبت کي آواز سب سے زيادہ شيريں هے جو کہ اس کو
واپسي ميں مبارکباد ديتي هے *

LESSON XXXIII.

DAVID AND GOLIATH.

डेविड और गोलिअथ। ڈيوڈ اور گوليتھ

Page 106.

War, *n.* fight; quarrel लड़ाई لڑائي Nations, *n.* races जातियाँ قوميں Called, *v.* were known कहलाती थीं مشہور تهيں *

एक बार दो जातियों में जो फ़िलिस्टाइन्स और इसराएल-टीज़ कहलाती थीं एक लड़ाई हुई।
ایک مرتبہ دو قوموں کے درمیان جو کہ فلسٹایٔنس اور اسرایٔلیٹیز کے نام سے مشہور تھیں لڑائی ہوئی *

Had the upper hand—got the superiority over बढ़गये थे بڑھ گئے تھے Champion, *n.* a brave warrior योद्धा پہلوان Giant, *n.* a person of extraordinary strength and power देव ; जिन دیو - جن *

फ़िलिस्टाइन्स बढ़ गए थे; क्योंकि उनमें एक योद्धा गोलि-अथ नामी एक बड़ा देव था।
فلسٹایٔنس بڑھ گئے تھے کیونکہ ان کے ساتھ ایک پہلوان گولیتھ نام کا دیو شامل تھا *

Huge, *a.* big बड़ा بڑا Strong, *a.* stout ; powerful बलवान طاقتور - مضبوط Fight, *v.* oppose लड़ना; मुक़ा-बिला करना لڑنا Height, *n.* elevation ऊँचाई اونچائي Cubit, *n.* a hand एक हाथ ایک ہاتھ Span, *n.* half a cubit आधा हाथ آدھا ہاتھ Helmet, *n.* a defensive covering for the head सिर का ताज خود Brass, *n.* a kind of metal पीतल پیتل Wore, *v.* put on पहिनता था پہنتا تھا Coat of mail कवच زرہ بکتر Spear, *n.* lance भाला بھالا Shield, *n.* a defensive armour ढाल ڈھال Heavy, *a.* weighty भारी بھاری - وزني Carried, *v.* bore ले चलता था لے چلتا تھا Before him—in front of him उसके आगे اس کے آگے *

यह देव इतना बड़ा और बलवान था कि कोई इसराएल-टीज़ उससे नहीं लड़ सकता था। वह ६॥ हाथ ऊँचा था और अपने सिर पर एक पीतल का सिरताज पहिनता था। वह

कवच पहिनता था। वह पेड़ के बराबर बड़ा भाला लिये रहता था और एक ढाल जो इतनी भारी थी कि एक आदमी उसको आगे लेकर चलता था।

یہ دیو اِس قدر بڑا اور مضبوط تھا کہ کوئی اسرائیلٹیز اُس سے نہیں لڑسکتا تھا۔وہ ساڑھے چھہ ہاتھ اونچا تھا اور اپنے سر پر ایک پیتل کا خود رکھے ہوئے تھا اور زرہ بکتر کا کوٹ پہنتا تھا۔وہ ایک درخت کے برابر بھالا لئے رہتا تھا اور اُس کے پاس ایک اسقدر بھاري ڈھال تھي کہ ایک آدمي اُس کو اُسکے ساتھہ لیکر چلتا تھا ❀

Armies, *n.* फ़ौजें فوجیں Were drawn up—were arranged in order of battle सिलसिले में खड़ी की गईं صف بستہ کي گئیں Hills, *n.* पहाड़ियाँ پہاڑیاں Valley, *n.* घाटी گھاٹی-وادی Challenge, *v.* call for battle लड़ने को बुलाना; चुनौती देना لڑائي کے لئے بلانا چنوتی دینا Soldier, *n.* warrior सिपाही سپاہي Dared, *v.* ventured हिम्मत की جرات کي Accept, *v.* receive मानना قبول کرنا۔ماننا ❀

दोनों फ़ौजें दो पहाड़ियों पर सिलसिले से खड़ी की गईं। यह देव हर रोज़ दोनों पहाड़ियों के बीच की घाटी में आता था और इसराऐलटीज़ की फ़ौज से कहता था कि कोई सिपाही आवे और मुझसे लड़े। परन्तु कोई भी उससे लड़ना मंजूर नहीं करता था।

دونوں فوجیں دو پہاڑیوں پر صف بستہ کي گئیں—یہ دیو ہر روز دونوں پہاڑیوں کے درمیان وادي میں آتا تھا اور اسرائیلٹیز کي فوج سے دعوی سے کہتا تھا کہ کوئي سپاہي آوے اور مجھہ سے لڑے—مگر کوئي اُس سے لڑنا منظور نہیں کرتا تھا ❀

Young, *a.* of young age जवान نوجوان Youth, *n.* young man जवान आदमी نوجوان آدمی Brave, *a.* bold वीर بہادر Stay, *v.* remain रहना رهنا, Mind, *v.* look after ; take care of ख़बरदारी करना خبر گیری کرنا Sheep, *n.* भेड़ بهیڑ *

उसवक्त डेविड नाम का एक जवान इसरालाइट था। वह केवल एक नौजवान आदमी था; परन्तु मज़बूत और वीर था। डेविड के तीन भाई थे जो इसराऐलटीज़ की फ़ौज में थे, परन्तु उसको घर पर रहना पड़ता था और उसको अपने बाप की भेड़ों की ख़बरदारी करनी पड़ती थी।

اُس وقت ایک نوجوان اسرالایت مسمی ڈیوڈ تھا— وہ محض ایک نوجوان شخص تھا مگر بہت مضبوط اور بہادر تھا—ڈیوڈ کے تین بھائی تھے جو اسرایلٹیز کی فوج میں تھے مگر اُس کو گھر پر رھنا پڑتا تھا اور اُسکو اپنے باپ کی بھیڑوں کی خبر گیری کرنی پڑتی تھی *

Page 107.

Corn, *n.* grain अनाज اناج Brothers, *n.* sons of the same father and mother भाई بھائی Present, *n.* gift भेंट تحفه Captain, *n.* head कप्तान کپتان Word, *n.* message संदेशा خبر *

एक दिन डेविड के बाप ने उसको बुलाया और कहा "मेरे पुत्र डेविड, मैं चाहता हूँ कि तुम फ़ौज में जाओ और अपने भाइयों के लिये कुछ अनाज, और उनके नेता के लिये एक भेंट ले जाओ और मेरे पास यह संदेशा लाओ कि तुम्हारे भाई कैसे हैं।"

ایک روز ڈیوڈ کے باپ نے اس کو بلایا اور کہا-"اے میرے لڑکے ڈیوڈ—میں چاھتا ھوں کہ تم فوج میں جاؤ اور اپنے

بھائیوں کے لئے کچھہ غلہ اور اُن کے کپتان کے لئے ایک تحفہ لیتے جاؤ اور میرے پاس یہ خبر لاؤ کہ تمھارے بھائي کیسے ھیں*"

Set off, *v.* started रवाना हुआ روانہ ھوا Bag, *n.* थैला تھیلا Cheese, *n.* curd of milk पनीर پنیر Started off *v.* set off रवाना होगया روانہ ھوگیا Early in the morning—at dawn बड़े तड़के علي الصبح In charge of—under the care of ख़बरगीरी मैं خبر گیري میں - نگراني میں Servant, *n.* slave दास; नौकर نوکر*

पस डेविड अपने भाइयों के लिये एक थैले मैं कुछ अनाज लेकर और उनके नेता के लिये थोड़ा पनीर लेकर चल दिया। डेविड फ़ौज को जाने को बड़े तड़के रवाना होगया और भेड़ों को एक नौकर की ख़बरगीरी मैं छोड़ गया।

پس ڈیوڈ اپنے بھائیوں کے لئے ایک تھیلے میں کچھہ اناج اور اُن کے کپتان کے لئے کچھہ پنیر لیکر روانہ ھوا— ڈیوڈ علي الصبح فوج کو جانے کے لئے روانہ ھوگیا اور بھیڑوں کو ایک نوکر کي نگراني میں چھوڑ گیا*

Found, *v.* saw देखा دیکھا Ready, *a.* prepared तैयार تیار Safe, *a.* secluded सुरक्षित; महफ़ूज़ محفوظ*

जब वह फ़ौज मैं आया तो उसने देखा कि सब लड़ने को तैयारी कर रहे हैं। डेविड ने अपना थैला एक महफ़ूज़ स्थान मैं रख दिया और अपने भाइयों को तलाश करने को दौड़ता हुआ फ़ौज मैं चला गया।

جب وہ فوج میں آیا تو اُس نے اُن سب کو لڑائي کے لئے تیار ھوتے ھوئے دیکھا—ڈیوڈ نے اپنا تھیلا ایک محفوظ جگہ میں چھوڑ دیا اور اپنے بھائیوں کي تلاش کرنے کے لئے فوج میں دوڑتا ھوا چلا گیا*

Talking, *part.* speaking बातचीत करते हुए گفتگو کرتے ہوئے Cried, *v.* shouted चिल्लाया چلایا Loud, *a.* ऊँची زور کی *

Page 108.

Voice, *n.* sound शब्द آواز Choose, *v.* select चुनना منتخب کرنا Able, *a.* worthy योग्य لایق Kill, *v.* slay; murder मार डालना مار ڈالنا Conquer, *v.* defeat हराना ہرانا Serve, *v.* to do service; to wait upon नौकरी करना نوکری کرنا*

जब डेविड अपने भाइयों से बातें कर रहा था तो बड़ा देव गोलिअथ दोनों फ़ौजों के बीच घाटी में आया और उच्च-स्वर से चिल्लाकर कहने लगा "एक आदमी को मुझसे लड़ने को चुनो। यदि वह मुझसे लड़ेगा और मुझे मार डालेगा तो हम लोग तुम्हारे दास हो जाएँगे और यदि मैं उसे हरा दूँगा और मार डालूँगा तो तुम हमारे नौकर होजाओगे और हमारी नौकरी करोगे।"

جب ڈیوڈ اپنے بھائیوں سے بات چیت کررہا تھا تو بڑا دیو گولیتھ دو فوجوں کے درمیان وادی میں آیا اور بہ آواز بلند پکارکر کہا "ایک آدمی کو مجھ سے لڑنے کے لئے منتخب کرو۔ اگر وہ مجھ سے لڑنے کے قابل ہوگا اور مجھکو مار ڈالیگا تب ہم تمہارے غلام ہوجائینگے لیکن اگر میں اس کو شکست دونگا اور مار ڈالونگا تب تم ہمارے غلام ہوگے اور ہماری ملازمت کروگے"*

Fled, *v.* ran away भाग गया بھاگ گیا Afraid, *a.* frightened डरे हुए ڈرے ہوئے Defied, *v.* challenged लड़ने को बुलाया مقابلہ کے لئے بلایا Enrich, *v.* make rich धनवान बनाना دولتمند بنانا Riches, *n.*

wealth धन دولت Daughter, *n.* लड़की لڑكي Marriage, *n.* wedding ब्याह شادي Honoured—highly respected बहुत आदर किया गया بڑي عزت كي گئي *

इसराएल के सब लोग जब उन्होंने उसे देखा उसके पास से भाग गये और बहुत डर गये। उन्होंने डेविड से कहा "क्या तुमने इस आदमी को देखा है जो अभी यहाँ आया और जिसने इसराएल के सब लोगों से लड़ने को कहा? यदि कोई आदमी उससे लड़े और उसे मार डाले तो बादशाह उसे बहुत धन देकर धनवान करदेगा और उसके साथ अपनी लड़की ब्याह देगा और उसके बाप के कुटुम्ब को इसराइल में बहुत सन्मान देगा।

اسرايل كے تمام لوگ جب انہوں نے اس شخص كو ديكها تو اس كے پاس سے بهاگ گئے اور بہت خوف زده هوئے— انہوں نے ڈيوڈ سے كہا "كيا تم نے اس شخص كو ديكها هے جو ابهي آيا اور اسرايل كے تمام لوگوں سے لڑنے كے لئے كہا— اگر كوئي شخص اس سے لڑے اور مار ڈالے تو بادشاه اسے بہت دولت ديكر امير بناديگا—اس كے ساتهه اپني لڑكي كي شادي كرديگا اور اس كے باپ كے خاندان كو اسرايل ميں بہت عزت ديگا *

People, *n.* persons लोग لوگ Felt ashamed—was very much ashamed बहुत लज्जित हुआ بہت شرمنده هوا Angry, *a.* annoyed अप्रसन्न; नाराज़ ناراض Wilderness, *n.* forest जंगल جنگل Pride, *n.* अभिमान; घमण्ड غرور Naughtiness, *n.* wickedness बदमाशी بدمعاشي Heart, *n.* mind चित्त دل *

जब डेविड के बड़े भाई ने उसे और लोगों से देव के विषय में बात करते सुना तो वह बहुत लज्जित हुआ, क्योंकि

वह भी देव से डरता था। पस वह डेविड से नाराज़ होगया और बोला "तुम यहाँ क्यों आए हो? तुमने उन भेड़ों को बियावान जंगल में किसके पास छोड़ा? मैं तुम्हारे दिल का घमण्ड और बदमाशी जानता हूँ। तुम यहाँ केवल लड़ाई देखने को आए हो।"

جب کہ ڈیوڈ کے بڑے بھائی نے لوگوں سے دیو کے بارے میں گفتگو کرتے ہوئے سنا تو وہ شرمندہ ہوا کیونکہ وہ بھی دیو سے ڈرتا تھا—پس وہ ڈیوڈ سے ناراض ہوگیا اور کہا "تم یہاں کیوں آئے ہو؟ تم ان چند بھیڑوں کو جنگل میں کس کے پاس چھوڑ آئے ہو میں تمہارے دل کا غرور اور بدمعاشی جانتا ہوں- تم یہاں لڑائی دیکھنے کے لئے آئے ہو * "

Told, *v.* informed कहा کہا Camp, *n.* डेरा خیمہ Appears, *v.* seems मालूम पड़ता है معلوم ہوتا ہے Alone, *adv.* singly अकेला اکیلا Reward, *n.* remuneration; prize इनाम انعام Overcomes, *v.* defeats हराता है شکست دیتا ہے *

और डेविड ने कहा "मैंने अब क्या किया है? क्या मुझे मेरे बाप ने नहीं भेजा?"

اور ڈیوڈ نے کہا "میں نے اب کیا کیا ہے؟ کیا مجھکو میرے والد نے نہیں بھیجا؟"

कुछ लोग जिन्होंने डेविड को बातें करते सुना और यह देखा कि वह कितना बलवान और बहादुर है राजा के पास गये और कहने लगे "ऐ राजा! डेरे में एक जवान आदमी आया है जो बहुत बहादुर और मज़बूत मालूम पड़ता है। वही अकेला देव से डरता नहीं मालूम पड़ता है और इसके अलावा वह यह भी पूछता है कि उस आदमी को जो गोलिअथ देव को हरा देगा, क्या इनाम मिलेगा?"

کچھہ لوگ جنھوں نے ڈیوڈ کو گفتگو کرتے ھوئے سنا اور
یہ دیکھا کہ وہ کیسا مضبوط اور طاقتور معلوم ھوتا ھے
بادشاہ کے پاس گئے اور کہا "اے بادشاہ خیمہ میں ایک
نوجوان آدمی آیا ھے جو کہ بہت بہادر اور مضبوط معلوم
ھوتا ھے—صرف وھي ديو سے ڈرتا ھوا نہیں معلوم ھوتا
اور علاوہ بریں وہ یہ بھي دریافت کرتا ھے کہ جو دیو گولیتھہ
کو شکست دیگا اُس کو کیا اِنعام دیا جائگا ؟"

Page 109.

Sent for—called for बुलाया بلایا Appeared before—came in presence of सामने आया سامنے آیا Was pleased—was delighted खुश हुआ خوش ھوا Appearance, *n.* look सूरत صورت ـ شکل Asked, *v.* enquired of पूछा پوچھا Wished, *v.* desired चाहता था چاھتا تھا Fail, *v.* sink दिल टूटना پژمردہ ھونا *

राजा ने डेविड को बुलवाया। जब डेविड राजा के सामने आया तो राजा उसकी सूरत देखकर प्रसन्न हुआ और उससे पूछा "क्या तुम देव से लड़ना चाहते हो?" डेविड ने राजा को उत्तर दिया "किसी आदमी को देव के कारण हिम्मत न हारने दो, क्योंकि आपका दास जाएगा और उससे लड़ेगा।"

بادشاہ نے ڈیوڈ کو بلوایا—جب ڈیوڈ بادشاہ کے سامنے
آیا تو بادشاہ اُس کو دیکھکر خوش ھوا اور اُس سے پوچھا
کہ آیا وہ دیو سے لڑنا چاھتا ھے—ڈیوڈ نے بادشاہ سے کہا کہ
دیو کی وجہ سے کسي شخص کا دل شکستہ مت ھونے دو
کیونکہ آپکا غلام اُس سے لڑیگا *"

Kept, *v.* took care of खबरदारी की خبر گیری کی Lion, *n.* शेर شیر Bear, *n.* भालू, रीछ ریچھ, Lamb, *n.*

young one of a sheep मेमना میمنا Flock, *n.* गल्ला, बाड़ा گلہ - جھنڈ - باڑا Struck, *v.* punished मारा مارا Mouth, *n.* मुँह منھہ Rose against me—rushed at me मुझपर झपटा میرے اوپر حملہ آور ہوا Beard, *n.* डाढ़ी ڈاڑھي Slew, *v.* killed मार डाला مارڈالا *

राजा ने कहा "तुम इस देव के सन्मुख जाने और उससे लड़ने के योग्य नहीं हो क्योंकि तुम केवल जवान ही हो और वह बचपन से योद्धा है।" डेविड ने कहा "जब आपका नौकर अपने बाप की भेड़ चराता था तो एक शेर और एक भालू आया और बाड़े में से एक मेमना लेगया। मैंने शेर का पीछा किया, उसे मारा और मेमने को उसके मुँह से निकाल लिया। जब वह मुझपर झपटा, मैंने उसकी डाढ़ी पकड़ली, उसे पीटा, और मार डाला।"

بادشاہ نے کہا " تم اُس دیو کے سامنے جانے اور اُس سے لڑنے کے قابل نہیں ہو کیونکہ تم محض نوجوان آدمی ہو اور وہ لڑکپن سے ایک بہادر آدمی ھے "۔ ڈیوڈ نے کہا " جب کہ آپکا غلام اپنے باپ کی بھیڑیں چراتا تھا تو ایک شیر اور ریچھ آیا اور باڑہ میں سے ایک میمنا لے گیا - میں نے شیر کا پیچھا کیا اور اُس کو مارا اور میمنے کو اُس کے منھہ سے نکال لیا جب وہ میرے اوپر حملہ آور ہوا تو میں نے اس کی ڈاڑھي پکڑلی اور اُس کو پیٹا اور مارڈالا*"

Defied, *v.* challenged; hated हिक़ारत की निगाह से देखा حقارت کی نگاہ سے دیکھا - ناچیز سمجھا مقابلہ کیا Delivered, *v.* set free; saved बचाया بچایا Paw, *n.* claw पंजा; चंगुल پنجہ Hand, *n.* हाथ ھاتھہ May the Lord be with you—may God help you परमेश्वर तुम्हारी सहायता करे خدا تمہاری مدد کرے *

आपके दास ने शेर और भालू दोनों को मार डाला और यह देव उनमें से एक के समान होगा क्योंकि उसने परमेश्वर की फ़ौज मनुष्यों से ही नफ़रत की है। वह परमेश्वर जिसने मुझे शेर के पंजे से और भालू के चंगुल से बचाया इस देव के हाथ से भी बचाएगा।" राजा ने डेविड से कहा "जाओ और परमेश्वर तुम्हारी सहायता करे।"

آپکے غلام نے شیر اور ریچھہ دونوں کو مارڈالا اور یہ دیو ان میں سے ایک کی طرح ہوگا کیونکہ اس نے خدا کی فوج آدمی کو حقارت کی نگاہ سے دیکھا ہے اور خدا جس نے مجھکو شیر اور ریچھہ کے پنجے سے رہا کیا ہے اس دیو کے ہاتھہ سے بھی بچاویگا - بادشاہ نے ڈیوڈ سے کہا "جاؤ اور خدا تمھاری مدد کرے" *

Armed, *v.* equipped with arms हथियार बन्दकर दिया ہتھیار بند کردیا - مسلح کردیا Armour, *n.* defensive covering for the body कवच زرہ بکتر *

राजा ने डेविड को अपना ज़िरह-बकतर पहिनाया। उसने उसके सिर पर अपनी पीतल की टोपी पहिना दी और कवच भी पहिना दिया।

بادشاہ نے ڈیوڈ کو اپنے زرہ بکتر سے مسلح کردیا - اس کے سر پر پیتل کی خود رکھہ دی اور اس کو زرہ بکتر کا کوٹ بھی پہنا دیا *

Page 110.

Sword, *n.* तलवार تلوار Tried, *v.* tested परीक्षा की; आज़माया آزمایش کی Took off—put off उतार डाला اتار ڈالا Use, *v.* handle चलाना چلانا Properly *adv.* well अच्छी तरह اچھی طرح *

डेविड ने अपनी तलवार ली और चलने लगा, क्योंकि उसने ज़िरह बकतर कभी नहीं पहिना था। डेविड ने कहा "मैं इनको पहिनकर नहीं चलसकता, क्योंकि मैंने इनको कभी इस्तैमाल नहीं किया।" डेविड ने ज़िरह-बकतर उतार डाला, क्योंकि उसने कभी पहिना न था और न वह उसको अच्छी तरह काम में लासकता था।

ڈیوڈ نے اپنی تلوار لے لی اور چلنے لگا کیونکہ اس نے زرہ‌بکتر کا کبھی استعمال نہیں کیا تھا - ڈیوڈ نے کہا " میں ان کے ساتھ نہیں جاسکتا کیونکہ میں نے انکی آزمایش نہیں کی - ڈیوڈ نے تمام زرہ‌بکتر اتار ڈالا کیونکہ اس نے اس کا استعمال نہیں کیا تھا اور اس کو اچھی طرح استعمال نہیں کرسکتا تھا *

Staff, *n.* a short stick—डण्डा عصا Brook, *n.* rivulet नाला نالا Chose, *v.* selected उठा लिये; चुन लिये لئے - اٹھا - پسند کیا Smooth, *a.* glossy چکنے चिकने Stones, *n.* پتھر पत्थर Shepherd's, *n.* गड़रिये का گڈریے کا Sling, *n.* an instrument for throwing stones गोफन گوپھن To meet—to fight with लड़ना لڑنا *

उसने अपने हाथ में अपना डण्डा लिया और नाले की ओर गया। उसने नाले में से पाँच चिकने पत्थर उठा लिये और उनको गड़रिये की थैली में जो उसके पास थी रख लिया। उसने अपने हाथ में अपना गोफन लिया और देव से लड़ने को चला।

اس نے اپنے ہاتھ میں اپنا عصا لیا اور نالے کی طرف گیا اور نالے میں سے پانچ چکنے پتھر چن لئے اور انکو گڈریے کے تھیلے میں جو اسکے پاس تھا رکھ لیا - اسنے اپنا گوپھن اپنے ہاتھ میں لیا اور دیو سے لڑنے کے لئے گیا *

Came on—came forward आगे आया آگے آیا Drew, *v.* came; approached आगया آیا Near, *adv.* nigh निकट نزدیک Bore, *v.* carried लिये था لئے تھا Before, *prep.* in front of सामने سامنے *

देव आगे बढ़ा और डेविड के पास तक आगया। वह आदमी जो ढाल लिये था उसके सामने गया।

دیو آگے بڑھا اور ڈیوڈ کے قریب آیا - وہ آدمی جو ڈھال لئے ہوئے تھا اُسکے سامنے گیا *

Looked about—looked around चारों ओर देखा چاروں طرف دیکھا Disdained, *v.* hated नफ़रत की; घृणा की نفرت کي Beautiful, *a.* handsome सुन्दर خوبصورت *

जब देव ने चारों ओर निगाह डाली और डेविड को देखा तो उसने उससे नफ़रत की, क्योंकि वह केवल युवा ही था और देखने में सुन्दर मालूम पड़ता था।

جب دیو نے چاروں طرف نظر ڈالي اور ڈیوڈ کو دیکھا تو اُس نے اُس سے نفرت کي کیونکہ وہ محض ایک لڑکا تھا اور دیکھنے میں خوبصورت تھا *

Dog, *n.* कुत्ता کتا Cursed, *v.* abused गाली दी گالي دي *

देव ने डेविड से कहा "क्या मैं कुत्ता हूँ जो तुम मेरे पास डण्डा लिये आए हो?" देव ने फिर डेविड को गाली दी।

دیو نے ڈیوڈ سے کہا "کیا میں کتا ہوں جو تم میرے پاس ڈنڈا لئے ہوئے آئے ہو؟ دیو نے پھر ڈیوڈ کو گالي دي *

Flesh, *n.* मांस گوشت Birds, *n.* चिड़ियाँ چڑیاں Birds of the air—birds that fly in the air हवा

में उड़ने वाली चिड़ियाँ ہوا میں اُڑنے والي چڑیاں Beasts, *n.* animals पशु جانور Forest, *n.* जङ्गल جنگل *

देव ने डेविड से कहा "मेरे पास आओ और मैं तुम्हारे मांस को हवा में उड़ने वाली चिड़ियों को और जङ्गल के चौपायों को देदूँगा।"

دیونے ڈیوڈ سے کہا "میرے پاس آؤ تو میں تمہارے گوشت کو ہوا میں اُڑنے والي چڑیوں کو اور جنگل کے جانوروں کو دے دونگا "*

Deliver, *v.* make over दे देना دے دینا Smite, *v.* kill; strike मार डालना مارنا Cut off—remove काट डालना; अलग करना کاٹ ڈالنا Head, *n.* सिर سر Body, *n.* लाश لاش Power, *n.* strength बल طاقت Battle, *n.* fight लड़ाई لڑائي Saves, *v.* protects बचाती है بچاتي ہے By the power of—by means of ज़रिये से ذریعہ سے - وجہ سے Might, *n.* strength बल طاقت *

डेविड ने कहा "तुम तलवार, भाला और ढाल लिये मुझ से लड़ने आते हो और मैं तुम से परमेश्वर का नाम लेकर जिससे तुमने नफ़रत की है लड़ने आया हूँ। आज परमात्मा तुमको मेरे हाथ में देगा और मैं तुमको मारूँगा और तुम्हारा सिर काट डालूँगा। मैं तुम्हारी लाश को हवा की चिड़ियों को और खेत के चौपायों को देदूँगा ताकि सब लोग परमेश्वर की ताक़त को जान जायँ। क्योंकि परमेश्वर ही लड़ाई का रक्षक है और आदमियों को तलवार और भालों से नहीं बचाता बल्कि अपनी शक्ति से बचाता है और आज वह तुमको मेरे हाथ में देगा।"

ڈیوڈ نے کہا "تم میرے پاس تلوار-بھالا اور ڈھال لیکر آئے ہو میں تمہارے پاس خدا کا نام لیکر آیا ہوں جس کو تم نے حقارت سے دیکھا ہے - آج خدا تم کو میرے ہاتھہ میں دیگا - میں تم کو مارونگا اور تمہارا سر کاٹ لونگا میں تمہاری لاش ہوا کی چڑیوں اور کھیت کے جانوروں کو دیدونگا تاکہ تمام آدمی خداکی طاقت کو جان جائیں - کیونکہ خدا ہی لڑائی (کے درمیان) کا محافظ ہے اور آدمیوں کو تلوار اور بھالے سے نہیں بلکہ اپنی طاقت کے ذریعہ سے بچاتا ہے - آج وہ تم کو میرے ہاتھہ میں دیگا"*

Page 111.

To meet—to fight with लड़ने को لڑنے کے لئے Haste—hurry जल्दी جلدي*

तब देव डेविड से लड़ने को आगे बढ़ा। डेविड ने जल्दी की और देव से लड़ने को झपटा।

تب تو دیو ڈیوڈ سے لڑنے کے لئے آگے بڑھا- ڈیوڈ نے جلدی کي اور دیو سے لڑنے کو جھپٹا*

Slung, *v.* threw फेंका پھینکا Struck, *v.* hit मारा مارا Forehead, *n.* माथा پیشاني Sunk into, *v.* pierced-went into चलागया چلاگیا - گھس گیا Fell *v.* dropped गिर पड़ा گرپڑا Face, *n.* मुंह منھہ - چہرہ Earth—ground पृथ्वी زمین *

डेविड ने अपना हाथ थैले में डाला। उसने एक पत्थर निकाला और गोफन में रखकर देव के माथे में मारा कि पत्थर उसके माथे में घुस गया और वह मुंह के बल पृथ्वी पर गिर पड़ा।

ڈیوڈ نے اپنا ہاتھہ تھیلے میں ڈالا اور ایک پتھر نکالا - اس کو گوپھن میں رکھہ کر پھینکا اور دیو کی پیشاني میں

ایسا مارا کہ پتھر اُس کی پیشانی میں گھس گیا اور وہ
منھہ کے بل زمین پر گرپڑا *

Overcame, *v.* conquered जीत लिया فتح کرلیا
Drew out—pulled out निकाल ली نکال لی Sheath,
n. scabbard म्यान میان *

पस डेविड देव से एक गोफन और पत्थर से जीत गया और उसे मार डाला। परन्तु डेविड के हाथ में तलवार न थी, इसलिये डेविड दौड़ा और देव के ऊपर खड़ा होगया। उसकी म्यान से उसकी तलवार निकाल ली और उससे उसका सिर काट डाला।

پس ڈیوڈ دیو سے ایک گوپھن اور پتھر سے جیت گیا
اور اُس کو مار ڈالا - مگر ڈیوڈ کے ہاتھہ میں تلوار نہ تھی -
اس لئے ڈیوڈ دوڑا اور دیو کے اوپر کھڑا ہوگیا - اُس کی
تلوا اُس کی میان سے نکال لی اور اُس سے اُس کا سر
کاٹ ڈالا *

Champion, *n.* warrior योद्धा بہادر - سردار
Was dead—was killed; was put to death मर गया مرگیا Fled, *v.* ran away भाग गए بھاگ گئے
Pursued, *v.* followed पीछा किया پیچھا کیا *

जब फ़िलिस्टाइन्स ने देखा कि उनका योद्धा मर गया तो वे भाग गये और इसराऐलिटिस ने उनका पीछा किया।

جب کہ فلسٹائینش نے دیکھا کہ اُن کا سردار مرگیا
تو وے بھاگ گئے اور اسرائیلٹس نے اُن کا پیچھا کیا *

Praised, *v.* spoke highly of प्रशंसा की تعریف کی
Enriched, *v.* made rich धनवान् बना दिया। دولتمند
[illegible] دیا *

इसराइल के सब लोगों ने डेविड की प्रशंसा की। राजा ने उसे बहुतसा धन देकर धनवान् बना दिया और उसे अपनी बेटी ब्याह दी और उसके बाप के कुटुम्ब की इसराइल में बहुत इज्ज़त हुई।

اسرایل کے تمام لوگوں نے ڈیوڈ کي تعریف کي—بادشاہ نے اُس کو بہت روپیہ دیکر اُسے دولتمند بنا دیا—اُس کے ساتھہ اپني لڑکي کي شادي کردي اور اُس کے باپ کے خاندان کي اسرایل میں بہت عزت ہوئی*

LESSON XXXIV.

CONTENTMENT.

सन्तुष्टता قناعت

Page 112.

STANZA 1. PROSE ORDER:—No change.

Down, *a.* of low condition नीचे نیچے - ذلیل Need fear—must fear डरना चाहिये ڈرنا چاھئے Fall, *n.* overthrow गिरना; अवनति گرنا Low, *a.* of low position नीचे نیچے Pride, *n.* घमराड غرور Humble, *a.* modest नम्र حلیم Guide, *n.* leader अगुआ رھنما*

वह जो नीच दशा में है उसे अवनति का डर नहीं है। जो नीच है उसे घमराड का भी डर नहीं है। वह जो नम्र है उसका परमेश्वर हमेशा अगुआ बनेगा।

وہ جو نیچا ھے اُسے گرنے سے نہ ڈرنا چاھئے- وہ جو نیچي حالت میں ھے اُسے غرور کا خوف نہیں ھے- وہ جو حلیم ھے خدا اُس کا ھمیشہ رھنما رھیگا*

STANZA 2. PROSE ORDER :—I..............have

(whether) it be little or much; and, Lord, I still crave contentment, because Thou savest such.

Content, *a.* satisfied संतुष्ट صابر I have—I possess मेरे पास है میرے پاس ہے Contentment, *n.* satisfaction of mind संतुष्टता قناعت Crave, *v.* beg to get माँगना درخواست کرنا - مانگنا Such—such persons ऐसे लोग ایسے لوگ *

जो कुछ मेरे पास है मैं उसपर संतुष्ट हूँ चाहे वह थोड़ा है या ज़्यादा। ऐ परमात्मा मैं तुझसे संतोष के लिए प्रार्थना करता हूँ, क्योंकि तू ऐसे ही लोगों की रक्षा करता है।

میرے پاس جوکچھ ہے میں اوسپر قانع ہوں چاہے وہ تہوڑا ہو یا زیادہ اور اے خدا میں تجہہ سے اور زیادہ قناعت کے لئے درخواست کرتا ہوں کیونکہ تو ایسے ہی لوگوں کو بچاتا ہے *

LESSON XXXV.

THE STORY OF KING NALA.—PART I.

राजा नल की कहानी—पहला भाग।

راجہ نل کا قصہ—حصہ اول

Page 112.

King, *n.* राजा بادشاہ Named, *a.* by name नामक مسمی Beautiful, *a.* fine सुन्दर خوبصورت Gardens, *n.* orchard बाग़ باغ Palace, *n.* castle महल محل Golden, *a.* gold-like सुनहरे سنہرا Golden winged—having wings like gold सुनहरे परदार سنہرے پردار Geese, *n.* हंस ہنس Feeding, *part.* pasturing चुगते हुए چگتے ہوئے Pound, *n.* tank तालाब تالاب *

Page 114.

Appearance *n.* countenance सूरत صورت
Determined, *v.* resolved इरादा किया ارادہ کیا
Catch, *v.* seize पकड़ना پکڑنا *

किसी समय मैं नल नाम का एक राजा था। एक दिन जब कि वह अपने महल के सुन्दर बाग़ों में टहल रहा था उसने बहुत से सुनहरे परदार हंसों को एक तालाब के नकट चुगते देखा और वह उनकी शक्ल से इतना प्रसन्न हुआ कि उसने बाहर जाने का और एक को पकड़ने का इरादा किया।

كسي زمانه ميں ايک بادشاہ مسمی نل رهتا تها - ايک روز جب کہ وہ اپنے محل کے خوشنما باغوں ميں تہل رها تها تو اُس نے بہت سے سنہرے پردار هنس ايک تالاب کے قريب چگتے هوئے ديکھے اور وہ اُن کي شکل سے ايسا خوش هوا کہ اُس نے باهر جانے اور ايک کو پکڑنے کا ارادہ کرليا *

Luck—fortune भाग्य قسمت Managed, *v.* arranged बन्दोबस्त किया بندوبست کيا Astonishment, *v.* surprise आश्चर्य حيرت Addressed, *v.* spoke to बोला کہا - بولا Human, *a.* manlike मनुष्य की सी انساني Speech, *n.* voice बातचीत گفتگو *

पस वह बाहर गया और सौभाग्य से उसने एक हंस को पकड़ लिया। परन्तु उसे कितना आश्चर्य हुआ जब कि हंस ने उससे मनुष्य की वाणी मैं कहा "ऐ राजा नल मुझे छोड़ दे।

پس وہ باهر گيا اور خوش قسمتي سے اُس نے ايک کو پکڑ ليا مگر وہ کس قدر متعجب هوا جبکہ هنس نے اُس سے انساني گفتگو ميں کہا "اے بادشاہ نل مجھے چھوڑ دے *

Carry, *v.* bear ले जाना لے جانا News, *n.* tiding; intelligence समाचार خبر Persuade, *v.* prevail upon लालच दिलाना; मानना راضي كرنا - سمجهانا Take, *v.* accept स्वीकार करना قبول كرنا Husband, *n.* पति شوهر*

राजा ने कहा "मैं तुम्हें क्यों छोड़ दूँ?"

بادشاه نے کہا " میں تمہیں کیوں چهوڑدوں ؟ "

"यदि तुम मुझे छोड़ दोगे तो मैं तुम्हारा समाचार सुन्दर राजकुमारी दमयंती के पास ले जाऊँगा और उसे समझाऊँगा कि वह तुमको अपना पति बनाले।"

" اگر تم مجهکو چهوڑدوگے تو میں تمہاری خبر خوبصورت شاهزادي دمينتي کے پاس لے جاؤنگا اور اُس کو سمجهاؤنگا که وه تمکو شوهربنالے*"

Princess, *n.* राजकुमारी شاهزادي Eager, *a.* anxious फ़िक्रमन्द; इच्छुक خواهشمند Gain, *v.* get पाना پانا Favour, *n.* kindness दया مهرباني Hope, *n.* आशा اُميد Come, *v.* happen होना واقع هونا, Promise, *n.* a word given वायदा وعده *

उस वक्त हर एक आदमी ने राजकुमारी दमयन्ती का हाल सुना था जो संसारभर में बहुत सुन्दर राजकुमारी थी। नल ने जो उसकी दया प्राप्त करने का इच्छुक था हंस को छोड़ दिया, इस आशा से कि उसके वायदे का कुछ परिणाम निकले।

اُس وقت هرشخص کو شاهزادي دمينتي کے نسبت معلوم تها جو که تمام دنیا میں سب سے زیاده خوبصورت شاهزادي تهي- نل نے جو اُس کي مهرباني حاصل کرنے کا شایق تها هنس کو اس اُمید میں آزاد کردیا که اس کے وعدے سے کچهه نتیجه نکلے*

Flew, *v.* took flight उड़ गया اُڑ گیا Away, *adv.* very far बहुत दूर بہت دور High in the air—very high up in the sky ऊपर आकाश में اوپر آسمان میں Sight, *n.* vision दृष्टि نظر Was lost to sight—was no more visible दिखलाई न देने लगा; दृष्टि से बाहर हो गया دکھلائی نہ دینے لگا *

पस हंस बहुत ऊपर आकाश में उड़ गया और नल की दृष्टि से बाहर हो गया।
پس ہنس اوپر آسمان میں اُڑ گیا اور نل کو دکھلائی نہ دینے لگا *

Maidens, *n.* damsels सहेलियाँ سہیلیاں A flock of—a number of बहुत से بہت سے Alighted, *v.* descended—उतरे اُترے Instantly, *adv.* at once तुरन्त فوراً Damsels, *n.* girls लड़कियाँ لڑکیاں Scattered, *v.* ran in all directions छितर गईं منتشر ہوگئیں Pursuit, *n.* chase शिकार; पीछा شکار-پیچھا Success, *n.* fruitfulness सफलता کامیابی On the point of—about लगभग عنقریب Pursued, *v.* followed—पीछा किया پیچھا کیا Seemed, *v.* appeared मालूम होता था معلوم ہوتا تہا Alert, *a.* cunning; clever होशियार ہوشیار Rest, *n.* remaining birds बाक़ी باقی Close, *adv.* near पास نزدیک Encouraged, *part.* having taken courage हिम्मत पाकर ہمت پاکر Eagerly, *adv.* curiously इच्छा से خوشی سے Notice, *v.* perceive देखना دیکھنا Companions, *n.* associates; friends सहेलियाँ سہیلیاں Far behind—at a great distance after her बहुत पीछे بہت پیچھے *

दूसरे दिन जबकि दमयन्ती और उसकी सहेलियाँ विदर्भ के महल के बाग़ में खेल रही थीं तो सुनहरे परदार हंसों का एक झुंड उनके सामने पृथ्वी पर उतरा। लड़कियाँ उनके पकड़ने को तुरन्त इधर-उधर दौड़ने लगीं, परन्तु वे उनको पकड़ नहीं सकती थीं, क्योंकि ज्योंही पक्षी पकड़े जाने को होते थे वे हर बार आगे बढ़ जाते थे।

जिस पक्षी के पीछे दमयन्ती थी वह औरों से कुछ कम होशियार मालूम पड़ता था। बार-बार वह उसके बहुत पास आजाती थी यहाँतक कि वह उसके ऊपर अपना हाथ रख देती थी इससे कुछ हिम्मत पाकर वह पहिले से ज़्यादा इच्छा के साथ उसका पीछा करने लगी और उसने यह नहीं देखा कि वह अपनी सहेलियों को बहुत पीछे छोड़ आई है।

دوسرے روز جبکہ دمینتی اور اُس کی سہیلیاں ودربھ کے محل کے باغ میں کھیل رہی تھیں تو اُن کے سامنے ایک سنہرے پردار ھنسوں کا جھلڈ اُترا۔ فوراً سہیلیاں اُن کو پکڑنے میں منتشر ھوگیئں مگر اُن کو کامیابی نہ ھوئی کیونکہ ھر ایک مرتبہ جب کہ وے اُن کو پکڑنا چاھتی تھیں تو وے کچھہ دور آگے اُڑ جاتے تھے ٭

اب جس چڑیا کا پیچھا دمینتی کرتی تھی وہ بہ نسبت اوروں کے کم ھوشیار معلوم ھوتی تھی - بار بار وہ اُس کے اِسقدر قریب آجاتی تھی کہ وہ عنقریب اُسپر اپنا ھاتھہ رکھہ دیتی تھی۔اس سے کچھہ ھمت پاکر اُس نے بہ نسبت پیشتر کے زیادہ خواھش کے ساتھہ اُس کا پیچھا کیا اور اِس بات کا خیال نہ کیا کہ اُس نے اپنی سہیلیوں کو بہت پیچھے چھوڑ دیا ٭

Page 115.

Suddenly, *adv.* all of a sudden अकस्मात یکایک

Astonishment, *v.* surprise आश्चर्य حیرت Speech, *n.* voice वाणी آواز Noblest, *a.* greatest सबसे बड़ा عظیم الشان - سب سے بڑا Desires, *v.* wishes चाहता है خواهش کرتا هے Wife, *n.* queen स्त्री; रानी عورت *

अकस्मात् उसे बड़ा आश्चर्य इस बात पर हुआ कि हंस ने मनुष्य की वाणी मैं उससे कहा "नल, राजाओं मैं सब से बड़ा राजा तुमको अपनी रानी बनाना चाहता है।"

یکایک اُس کو اسبات سے حیرت هوئي که هنس اُس سے انسانی آواز میں بولا اور کہا که نل جو تمام بادشاهوں میں عظیم الشان هے (وه) تم کو اپني بیوي بنانا چاهتا هے *

Greatly, *adv.* very much बहुत ज़्यादा بہت زیادہ Delighted, *v.* pleased प्रसन्न हुई خوش هوئي Words, *n.* बातें کلام Resolve, *v.* determine विचार लेना ارادہ کرنا To marry विवाहना شادي کرنا *

यह सुनकर दमयन्ती बहुत खुश हुई। उसने बहुधा नल के बारे मैं सुना था और अब हंस की बातें सुनकर उसने विचार करलिया कि मैं उसी के साथ विवाह करूंगी।

اسپر دمیئنتي بہت خوش هوئي - اُس نے اکثر نل کے بارے میں سنا تھا اور اب هنس کے الفاظ (سنکر) اُسنے ارادہ کرلیا که وه اُس کے ساتھه شادي کریگي *

Proclaimed, *v.* published प्रकट किया - مشہور کیا اعلان کیا Husband choosing, *a.* bride's own choice for her husband स्वयम्बर سویمبر Was to be held—was to take place होने को था هونے والا تھا Sides, *n.* directions दिशा طرف Princes, *n.* राजकुंवर شاهزادے Chieftains, *n.* captains सरदार سردار Gathered,

v. assembled इकट्ठे हुए اکٹھے ہوئے Wed, *v.* marry विवाहना شادی کرنا Suitors, *n.* lovers विवाहार्थी, वर طالب از دواج - شادی کا خواہشمند Set out—started चले روانہ ہوئے To attend, *v.* to be present at उपस्थित होना حاضر ہونا *

थोड़े दिन पीछे राजा भीम ने घोषणा की कि दमयंती का स्वयंवर होने को है। चारों दिशाओं से राजा, राजकुंवर और सर्दार इकट्ठा हुए; क्योंकि बहुत से आदमी सुन्दर दमयन्ती को विवाहना चाहते थे। विवाह करनेवालों में कुछ देवता भी थे, क्योंकि हमने पढ़ा है कि इन्द्र, अग्नि, वरुण और यम भी उन लोगों में से थे जो दमयन्ती के स्वयम्वर में गये थे।

کچھ عرصے بعد بادشاہ بھیم نے یہ اعلان کیا کہ دمینتی کا سویمبر ہونے والا ہے - ہر طرف سے بادشاہ - شاہزادے اور سردار باہم اکٹھا ہوئے کیونکہ بہت سے لوگ حسین دمینتی کے ساتھ شادی کرنے کے شایق تھے اور طالب ازدواجوں میں چند دیوتا بھی تھے کیونکہ ہم نے پڑھا ہے کہ اُن میں اِندر - اَگنی بروِن اور جم تھے جو کہ دمینتی کے سویمبر میں شریک ہونے کے لئے روانہ ہوئے تھے

Passing, *part.* going जाते हुए جاتے ہوئے Overtook, *v.* came up with पकड़ लिया پکڑ لیا Was on the way—was going जा रहा था جا رہا تھا Charmed, *part.* enchanted मोहित होकर فریفتہ ہوکر Beauty, *n.* सुन्दरता خوبصورتی - حسن Stopped *v.* stayed रोका Chariot, *n.* a four-wheeled carriage रथ [illegible] - رتھ Alighted, *v.* got down उतरे اُترے Message, *n.* news समाचार پیغام *

जब देवता आकाश में चले जा रहे थे उन्होंने नल को [illegible] लिया जो स्वयंवर में जा रहा था। उसके स्वरूप पर

मोहित होकर उन्होंने अपना रथ रोक लिया। वे उसमें से उतरे और उससे कहने लगे "ऐ नल, क्या तू हमारा एक समाचार ले जाएगा?"

جب کہ دیوتا آسمان میں گذر رہے تھے تو اُنھوں نے بادشاہ نل کو پکڑلیا جو کہ خود بھی سویمبر میں جارہا تھا۔ اُسکے حسن پر فریفتہ ہوکر اُنہوں نے اپنی گاڑی روک دی۔ وے اُترے اور اُس سے کہا " اے نل کیا تو ہمارا ایک پیغام لے جائیگا؟"

At once—immediately तुरन्त فوراً Agreed, *v.* consented राज़ी होगया ہوگیا راضی Intercede, *v.* to plead सिफ़ारिश करना سفارش کرنا On their behalf—for their sake उनके लिए ان کے لئے Persuade, *v.* induce लालच दिलाना لالچ دلانا *

नल तुरन्त राज़ी होगया, परन्तु उसे आश्चर्य हुआ जब उन्होंने उससे कहा कि वे दमयन्ती के स्वयंवर में जा रहे हैं और यह कहा कि दमयन्ती से हमारी सिफ़ारिश करना और उसे लालच दिलाना कि हम में से किसी के साथ विवाह करले।

نل فوراً راضی ہوگیا اور پھر اُن کو یہ سنکر حیرت ہوئی جب کہ اُنہوں نے اُس سے کہا کہ وے دمینتی کے سویمبر میں جارہے ہیں اور اُس سے یہ کہا کہ دمینتی سے سفارش کرنا اور لالچ دلانا کہ ہم میں سے کسی کے ساتھ شادی کرلے *

Page 116.

Difficulty, *n.* hardship दुःख تکلیف-مصیبت But, *prep.* only केवल صرف Promise—word वायदा وعدہ Resolved, *v.* determined इरादा किया ارادہ کیا Requested *v.* प्रार्थना की التجا کی to release—to set him free छुटकारा देने के लिये آزاد کرنے کے لئے *

नल अब बड़ी मुश्किल में पड़ गया। वह किस तरह पर दमयन्ती को अपने सिवाय किसी दूसरे के साथ विवाह करने को कह सकता था। फिर भी अगर वह ऐसा नहीं करता तो उसे अपना प्रण तोड़ना पड़ता था। उसने उनसे कहा कि वह स्वयं दमयन्ती से विवाह करना चाहता है और उनसे प्रार्थना की कि उसे इस वायदे से छुटकारा दो।

نل اب بڑي مصيبت ميں مبتلا هو گيا-وه كس طرح سے اپنے علاوه كسي دوسرے كے ساتهه شادي كرنے كے واسطے كهه سكتا تها-اور تاهم اگر وه ايسا نهيں كرتا تو وه وعده خلافي كرتا هے-اُس نے ان سے كها كه وه خود دميئنتي كے ساتهه شادي كرنے كا اراده كرتا هے اور اُس نے التجا كي كه وه اُس وعدے سے بري كيا جاوے *

Insisted, *v.* persisted मजबूर किया مجبور كيا Enter, *v.* reach पहुँचना پهونچنا Presence, *n.* attendance सामने موجودگي-سامنے Rooms; *n.* apartments कमरे كمرے Guarded, *v.* protected रक्षा किया حفاظت كي On every side—on all directions चारों ओर هر ايك طرف سے *

परन्तु देवताओं ने हट किया। तब नल ने कहा "मैं दमयन्ती के सन्मुख किस तरह जा सकता हूँ? उसके कमरों के चारों ओर अच्छी तरह पहरे हैं।"

ليكن ديوتاؤں نے ضد كي-تب نل نے كها "ميں دميئنتي كے سامنے كس طرح جاسكتا هوں؟ اُس كے كمروں كے چاروں طرف اچهي طرح پهرے هيں * "

Replied, *v.* answered उत्तर दिया جواب ديا Power, *n.* Strength शक्ति طاقت Unseen, *adv.* without being seen बिना दिखाई दिए بغير ديكهے هوئے

Departed, *v.* went away चलदिया چلدیا Unwillingly, *adv.* reluctantly बेमन से نارضامندي سے Fulfil, *v.* to carry out; to act according to पूरा करना پورا کرنا Promise, *n.* word वायदा; प्रण وعدہ *

इन्द्र ने उत्तर दिया "हम तुमको बिना दिखाई दिये भीतर जाने की शक्ति देंगे।" तब नल राज़ी हो गया और अपना प्रण पूरा करने को बेमन वहाँ से चला।

اندر نے جواب دیا " هم تمکو بلا دکھائي دئے اندر جانے کي طاقت دینگے " تب نل راضي هوگیا اور اپنا وعدہ پورا کرنے کو نارضامندي سے وهاں سے چلا*

Amazement, *n.* astonishment आश्चर्य حیرت Appeared, *v.* came in view दिखाई पड़ा دکھائي پڑا In their midst—among them उनके बीच में *انکے درمیان

बिना दिखाई दिये वह दमयन्ती के कमरे में चला गया। और जब वह राजकुमारी और उसकी सहेलियों के बीच में पहुँच गया तो उनको बड़ा आश्चर्य हुआ।

بغیر دکھائي دئے وہ دمینتي کے کمرے میں چلاگیا اور جب وہ شہزادي اور اس کي سہیلیوں کے بیچ میں پہونچ گیا تو ان کو بڑا تعجب ہوا *

Explained, *v.* related clearly समझा दिया بیان کیا Delivered, *v.* made over दे दी دے دی Message, *n.* news ख़बर خبر Smiling, *part.* laughing in such a way that could not be seen or heard मुसकुरा कर مسکرا کر Desire, *v.* wish चाहना چاهنا

خواهش کرنا Chosen, *v.* selected चुन लिया منتخب کیا Perceiving, *part.* feeling देखकर معلوم کرکے Continued, *v.* went on saying कहती ही गई کہتي هي گئي جاری رکھا Blame, *n.* censure दोष الزام Place, *v.* put डालना ڈالنا Garland, *n.* wreath माला مالا Marriage garland—the wreath which a lady puts round the neck of a man whom she wishes to marry जयमाल جے مال *

उन्होंने आश्चर्य से कहा "वह कौन है?" तब नल ने उनको समझा कर कह दिया कि वह कौन है और अपना समाचार कह दिया, परन्तु दमयन्ती ने मुसकरा कर कहा "वह जिसे मैं अपना पति बनाना चाहती हूँ देवता नहीं है, परन्तु नल है जिसे मैं अपने मन से बना चुकी हूँ।" उसके मुख से यह जानकर कि नल भी मुझसे प्रेम करता है उस (दमयन्ती) ने फिर कहा "तुमने अपना प्रण पूरा कर दिया है अब मैं अपना प्रण पूरा करूँगी। तुमने देवताओं का समाचार कह दिया है और तुम दोष से छूट जाओगे। कल स्वयम्वर में सब देवताओं और आदमियों के सामने मैं स्वयं तुमको अपना पति बनाऊँगी और तुम्हारे गले में जयमाल पहिनाऊँगी।

اُنہوں نے متعجب ہوکر کہا ”وہ کون ہے؟“ تب نل نے بیان کیا کہ وہ کون تھا اور پیغام کہہ دیا ۔ مگر دمینتی نے مسکرا کر کہا ” وہ جس کو میں اپنا شوہر بنانا چاہتی ہوں دیوتا نہیں ہے بلکہ نل ہے جسکو میں نے پیشتر ہی اپنے دل میں منتخب کرلیا ہے اُسکے چہرے سے یہ معلوم کرکے کہ نل بھی اُسکو پیار کرتا ہے اُسنے پھر کہا ”تم نے اپنا وعدہ پورا کیا اب میں اپنا وعدہ پورا

کرونگی - تم نے دیوتاؤں کا پیغام دے دیا ھے اور تم تمام الزام سے بری ھوگئے - کل سویمبر میں تمام دیوتاؤں اور ادمیوں کے سامنے میں خود تم کو اپنا شوھر منتخب کرونگی اور تمھاری گردن میں جےمال پہنادونگی *

With his heart full of joy—very much pleased; with a joyous heart बहुत प्रसन्न होकर بہت خوش ھوکر Joy, *n.* pleasure खुशी خوشي Kept, *v.* fulfilled निबाहा قایم رکھا Lost, *v.* खोया کھو دیا *

नल बहुत प्रसन्न-चित्त चला गया कि उसने अपना प्रण निबाह दिया और दमयन्ती को भी न खोया।

پس نل اپنے دل میں بہت خوش ھو کر چل دیا کہ اسنے اپنا وعدہ قایم رکھا اور دمینتي کو بھي نھیں کھویا *

Page 117.

Was held—was celebrated हुआ ھوا Assembled, *v.* gathered together इकट्ठे हुए اکٹھے ھوئے Entered, *v.* came in आई ھوئي-آئي داخل Attendants, *n.* maidens सहेलियाँ سہیلیاں Hearts, *n.* दिल دل Were moved, *v.* were affected असर हुआ اثر ھوا Wonder, *n.* surprise आश्चर्य تعجب Admiration, *n.* praise mixed with wonder प्रशंसा; तारीफ़ تعریف *

दूसरे दिन बड़ा स्वयम्वर हुआ। जब सब लोग आगये दमयन्ती अपनी सहेलियों के साथ आई। वह इतनी रूपवती थी कि सबको बड़ा आश्चर्य हुआ और प्रशंसा करने लगे।

دوسرے روز بڑا سویمبر ھوا جب سب جمع ھوگئے تب دمینتي اپني سہیلیوں کے ساتھ آئي - وہ اسقدر خوبصورت تھي کہ آدمیوں کو بڑا تعجب ھوا اور تعریف کرنے لگے *

Titles, *n.* ranks पदवी خطاب Proclaimed, *v.* published प्रकाश की गई اعلان کي گئي Was called, *v.* was mentioned पुकारा गया; कहा गया پکارا گیا Bestow, *v.* give डालना ڈالنا - دینا Dismay, *n.* fear भय خوف Seated, *v.* sitting बैठे हुए بیٹھے ہوئے Rubbed, *v.* wiped मलीं ملیں Played, *v.* done किया کیا Trick, *n.* cunningness छल مکاری - چالاکي Had played a trick—had deceived छल किया था چالاکي کي تھي فریب کیا تھا Assuming, *part.* adopting धारण करके صورت بناکر Features, *n.* countenance; form सूरत شکل- صورت Dress, *n.* clothes कपड़े کپڑے Real, *a.* actual असली اصلي *

तब एक-एक करके प्रेमियों के नाम और पदवियाँ पुकारी गईं जब नल का नाम लिया गया तो दमयन्ती चारों तरफ़ देखने लगी मानो जयमाल डालने को तैयार थी। परन्तु जब उसने पास-पास पाँच नलों को बैठे देखा तो उसे बड़ा आश्चर्य हुआ और डरी। उसने अपनी आँखें मलीं और फिर देखा। परन्तु वे अब भी पहिले की तरह वहीं बैठे थे, क्योंकि चारों देवताओं ने जो उससे विवाह करना चाहते थे उसके साथ छल किया था। उन्होंने नल का सा स्वरूप धारण कर लिया था और वैसे ही वस्त्र पहिन लिये थे। पस यह कोई नहीं बता सकता था कि असली नल कौन है ?

تب طالب ازدواج کے نام و خطاب یکے با دیگرے بیان کئے گئے - جب نل کا نام پکارا گیا تو دمینتی چاروں طرف دیکھنے لگي گویا وہ جے مال ڈالنے کے لئے تیار تھي - مگر وہ کس قدر متعجب اور خوفزدہ ہوئي جب کہ پانچ نل پاس پاس بیٹھے ہوئے دیکھے- اسنے اپني آنکھیں ملیں

اور پھر دیکھا ۔ مگر وے اب بھی پیشتر کي طرح وھیں بیٹھے ھوئے تھے ۔ کیونکہ چاروں دیوتاؤں نے جو کہ اُسکے ساتھہ شادي کرنا چاھتے تھے اُسکے ساتھہ فریب کیا تھا اور صورت اور پوشاک نل کی سی پہن رکھي تھي تاکہ کوئي شخص یہ نہ کہہ سکے کہ کون اصلي نل ھے ؟

Distress, *n.* trouble दुःख تکلیف Aloud, *adv.* with a loud voice ज़ोर से زور سے Besought, *v.* entreated प्रार्थना की التجا کی Show, *v.* disclose ज़ाहिर करना ظاهر کرنا Mercy, *n.* kindness दया رحم Reveal, *v.* show ज़ाहिर करना ظاهر کرنا Deity, *n.* goddess देवी دیوي Sign, *n.* mark चिह्न نشان Token *n.* mark चिह्न علامت Moved, *v.* touched असर हुआ اثر هوا Virtue, *n.* good quality गुण صفت Wore, *v.* put on पहिने थे پہنے تھے Unfading, *a.* fresh ताज़ा تازہ Gazed, *v.* looked देखते थे دیکھتے تھے Unwinking, *a.* without winking; open बिना पलक मारे بلاپلک بند کئے هوئے Unstained, *part.* unspotted खुली; बेधब्बा लगी بلا دھبے دار Dust, *n.* sand धूल خاک Sweat, *n.* perspiration पसीना پسینہ Rested, *v.* placed रक्खे हुए رکھے هوئے Ground, *n.* earth पृथ्वी زمین Divinity, *n.* divineness देवतापन دیوتاپن *

तब दमयन्ती ने अपने दुःख की दशा में ज़ोर से देवताओं से प्रार्थना की और विन्ती की कि कृपा करो और कुछ चिह्नों से अपना देवतापन प्रकट करो। तब देवताओं को दमयन्ती के दुःख पर दया आई और उसके स्वरूप और गुणों को विचार कर उसकी प्रार्थना सुनी। क्योंकि जब दमयन्ती ने फिर देखा तो उसने देखा कि पाँच नलों में से चार नल हमेशह ताज़ा

फूलों की माला पहिने थे; चार विना पलक मारे देखते थे; चार के धूल या पसीने का धब्बा न था और यह कि चार के पाँव पृथ्वी पर नहीं रक्खे थे। सो वह जान गई कि पाँचवाँ नल है, क्योंकि यह देवताओं के चिह्न उसमें न थे।

تب دمینتي نے اپني مصیبت میں دیوتاؤں سے بہ آواز بلند منت کي اور ان سے رحم اور کسي نشان یا علامت سے اپنا دیوتاپن ظاھر کرنے کے لئے اِستدعا کي - تب دیوتاؤں نے دمینتي کي مصیبت اسکے حسن اور خوبیوں پر رحم کیا کر اُسکي التجا کو سنا - کیونکہ جب دمینتي نے پھر دیکھا تو اُسنے معلوم کیا کہ پانچ نلوں میں سے چار نل ھمیشہ تازہ پھولوں کي مالا پہنے ھوئے تھے- چار بلا پلک بند کئے ھوئے دیکھتے تھے - چار کے خاک یا پسینہ کا دھبہ نہ تھا اور یہ کہ چار کے پیر زمین پر نہیں رکھے تھے- پس اُسنے معلوم کر لیا کہ پانچواں نل ھے کیونکہ یہ دیوتاؤں کي علامتیں اُسمیں معلوم نہیں ھوتي تھیں ❀

Thanking, *part.* giving thanks धन्यवाद देकर شکریہ ادا کرکے Stepped, *v.* went चली; उड़ी گئي Forward, *adv.* onward आगे آگے Amid, *prep.* in the midst of में; दरम्यान में درمیان میں Acclamations, *n.* cries of joys हर्ष के शब्द خوشي کے نعرے Assembly, *n.* multitude सभा جماعت Placed, *v.* put डाल दी ڈال دي Neck, *n.* गर्दन گردن ❊

पस देवताओं को अपने मन में धन्यवाद देकर वह आगे बढ़ी और सभा के लोगों के हर्ष के शब्दों में जयमाल नल के गले में डाल दी।

پس اپنے دل میں دیوتاؤں کا شکریہ ادا کرکے وہ آگے

ﺟﮩﻲ اور ﺟﻤﺎﻋﺖ کے خوشي کے نعروں کے درميان نل کي
...ردن ميں چے مال ڈالدي *

Celebrated, *v.* performed होगई ھوگئي Rejoicing, *n.* joy प्रसन्नता خوشي Departed, *v.* went away चल दिये گئے City, *n.* शहर شہر *

नल और दमयन्ती का विवाह तब बड़ी प्रसन्नता के साथ होगया और वे निषध देश को साथ-साथ चले गये।

تب نل اور دمينتي کي شادي بڑي خوشي کے ساتھہ
هوئي اور وے ساتھہ ساتھہ نشده شہر کو گئے *

Lesson XXXVI.

THE STORY OF KING NALA.—Part II.

राजा नल की कहानी—दूसरा भाग।

راجہ نل کا قصہ—حصہ دوم

Page 118.

Part, *n.* portion भाग حصہ Story, *n.* tale कहानी قصہ Sadness, *n.* sorrow शोक رنج Learn, *v.* read; know पढ़ना پڑهنا Gave way to—yielded to राज़ी हो गया; दब गया راضي هوگيا - پہنس گيا, Temptation, *n.* enticement to evil लालच لالچ Kingdom, *n.* state राज्य بادشاهت Ruin, *n.* destruction नाश تباهي Beautiful, *a.* handsome सुन्दर خوبصورت Misery, *n.* trouble कष्ट تکليف Suffering, *n.* pain क्लेश; दुःख تکليف - درد *

राजा नल की कहानी के अन्तिम भाग में शोक की बातें बहुत हैं। क्योंकि हम पढ़ते हैं कि किस भाँति नल को लालच

आया और उसने अपने राज्य को नष्ट कर दिया और उसने अपने को और अपनी स्त्री दमयन्ती को बड़े दुःख और कष्ट में डाल दिया।

نل کے قصے کا آخری حصہ بہت غمناک ہے - کیونکہ ہم پڑھتے ہیں کہ نل کس طرح لالچ میں پھانس گیا اور اپنی بادشاہت کو غارت کردیا - خود اپنے اور اپنی بیوی دمیانتی کو تکلیف اور مصیبت میں ڈالدیا ٭

Happened, *v.* occurred हुआ ہوا Way, *n.* method ढंग ڈھنگ Grudge, *n.* envy डाह ; कुढ़न حسد Made up his mind—resolved ठान लिया ارادہ کرلیا Turn, *n.* return बदला بدلہ To do him a bad turn—to do him some injury उसे हानि पहुँचाने को اسے نقصان پہونچانے کے لئے Secret, *n.* cause कारण ; भेद سبب-وجہ Jealous, *a.* envious डाह वाला حاسد ٭

Page 119.

Having won, *v.* having gained पाकर حاصل کرکے Resolved, *v.* determined इरादा किया ارادہ کیا Plotted, *v.* made a plan ; conspired सलाह की سازش کی Revenge, *v.* avenge बदला लेना بدلہ لینا ٭

यह सब इस तरह पर हुआ कि एक देवता को जिसका नाम कलि था नल से डाह था और उसने विचार किया कि उसे हानि पहुँचावे। इस डाह का कारण यह था कि वह नल से बहुत कुढ़ता था, क्योंकि उसने दमयन्ती को जिससे कि वह स्वयम् विवाह करना चाहता था, पा लिया था। सो उसने द्वापर से सलाह की कि नल से किस प्रकार बदला ले।

یہ سب اس طرح پر ھوا- ایک دیوتا مسمی کالی نل سے دشمنی رکھتا تھا اور اسنے اسے نقصان پہونچانے کا ارادہ کرلیا - اس دشمنی کي وجہ یہ تھي کہ وہ نل سے بہت حسد کرتا تھا کیونکہ اسنے دمینتي کو حاصل کیا تھا جسکے ساتھہ وہ خود شادي کرنا چاھتا تھا - پس اسنے دواپر سے صلاح کي کہ خود نل سے کیسے بدلالے*

Unfortunately, *adv.* unluckily अभाग्यवश بدقسمتي سے Fault, *n.* defect अवगुण عیب Was very fond of—was much addicted to बड़ी बान पड़ गई थी بہت عادي تھا Gambling, *n.* a play or a stake for prize जुआ جوا To use—to take advantage of लाभ उठाना فائدہ اٹھانا Means, *n.* source उपाय ذریعہ Ruining, *v.* destroying, *n.* destruction नाश تباھي - بربادي *

अभाग्यवश उसवक्त नल में एक बड़ा अवगुण था। वह जुआ खेलने का बड़ा शौक़ीन था। कलि ने इस अवगुण को, नल को नाश करने के काम में लाना चाहा।

بدقسمتي سے اسوقت نل میں ایک بڑا عیب تھ - وہ جوا کا بڑا عادی تھا - اور کالي نے اس عیب کے ذریعہ سے نل کے برباد کردینے کا ارادہ کرلیا *

Devout, *a.* pious भक्त پارسا - پاک Strict, *a.* severe पक्का; कठिन سخت Religious, *a.* pertaining to religion धार्मिक; मज़हबी مذہبی Observances, *n.* performances, बातें باتیں Evil, *a.* bad बुरी بري Spirit, *n.* soul आत्मा روح Opportunity, *n.* chance अवसर موقع To enter into him—to get possession of him उसपर अधिकार पाने को اسپر غالب آنے کے لئے *

नल सब धर्म की बातों में बड़ा भक्त और पक्का था, इसलिये किसी भूत को अवसर नहीं मिलता था कि उसपर अधिकार करते।

مگر نل تمام مذہبی باتوں میں پارسا اور پابند تھا
اس لئے کسی بہوت کو اس بات کا موقع نہیں ملتا تھا کہ
اس پر غالب آسکے *

Chance, *n.* accident अवसर موقع Hurry, *n.* haste जल्दी جلدی Worship, *v.* adore पूजा करना پرستش کرنا Full, *adv.* completely पूरी तौर से پوری طور سے Performing, *part.* doing करते हुए کرتے ہوئے Ablutions, *n.* हाथ पैर धोना ہاتھ پیر دھونا *

बुरे संयोग से एक दिन नल बड़ी जल्दी में पूरी तरह बिना स्नान किये पूजा करने चला गया।

مگر بدقسمتی سے نل ایک روز جلدی میں بغیر اچھی
طرح ہاتھ منہ دھوئے ہوئے پرستش کے لئے گیا *

Opportunity, *n.* chance अवसर موقع At once—immediately तुरन्त فوراً Seized, *v.* took possession of अधिकार कर लिया پکڑلیا Entered, *v.* got into घुस गया; समा गया داخل ہوا Instantly, *adv.* immediately तुरन्त فوراً Revived, *v.* renewed in mind पैदा करदी پیدا کردی Spirit, *n.* desire इच्छा خواہش Bosom, *n.* heart दिल; मन دل So long—for such a long time इतनी देर तक اتنی دیر تک Dice, *n.* पाँसा پانسا Appeared, *v.* came आया آیا Challenged, *v.* called बुलाया; ललकारा بلایا Game,

n. play खेल کھیل Accepted, *v.* admitted and agreed to स्वीक़ार कर लिया قبول کیا *

इससे कलि को अवसर मिला और उसने तुरन्त उसपर अधिकार कर लिया। वह नल के शरीर में समा गया और तुरन्त जुए की इच्छा पैदा करदी जो अबतक उसके मन में छिपी थी। उसे तुरन्त पाँसा खेलने की इच्छा हुई और जब उसका भाई पुष्कर उसके सामने आया और उससे जुआ खेलने को कहा तो वह तुरन्त राज़ी होगया।

یہ کالی کو موقع ملا اور اسنے اسکو فوراً پکڑلیا - وہ نل کے جسم میں گھس گیا اور فوراً اس میں جوا کھیلنے کي خواهش پیدا کردی جوکہ اتنے عرصہ سے اس کے دل میں چھپي هوئي تھی - فوراً پانسا کھیلنے کی خواهش اسپر غالب هوگئي اور اس کا بھائي پشکر اس کے سامنے آیا اور کھیلنے کے لئے کہا تو وہ راضي هوگیا *

Began, *v.* commenced शुरू किया شروع کیا Fair, *a.* just ठीक مناسب Match, *n.* game खेल کھیل Guided, *v.* directed चलाया गया رهنما کیا گیا Game after game—many games, *i. e.*, one after the other हर एक बाज़ी هر ایک بازی Eager, *a.* desirous ख़्वाहिशमन्द خواهش مند Went on—continued होता रहा هوتا رها Leading, *part.* concluding ले जाते हुए لے جاتے هوئے Straight, *adv.* direct सीधा سیدها Planned, *v.* plotted तदबीर की تدبیر کي In vain, *adv. phrase*, uselessly वृथा बे فائده Ministers, *n.* viziers मंत्री وزرا Advised, *v.* gave advice सलाह दी صلاح دي Subjects, *n.* people रय्यत رعایا Beseech, *v.* entreat प्रार्थना करना التجا کرنا With tears—weeping रोकर روکر *

Page 120.

Plead, *v.* discuss; attempt to persuade समझाना سمجھانا Desist, *v.* check रोकना روکنا, Turned, *v.* made बना लिया بنالیا Deaf, *a.* बहिरा بہرا To all he turned a deaf ear—he did not listen to any उसने किसी की बात न सुनी اسنے کسی کي بات نہ سني Destroyed, *v.* ruined नाश कर दिया برباد کیا Reason, *n.* wisdom, faculty बुद्धि عقل Mad, *a.* पागल پاگل *

वे खेलने लगे परन्तु यह खेल ईमानदारी का न था क्योंकि पुष्कर का पाँसा हमेशह द्वापर फेंकता था और नल बराबर बाज़ी हारता गया। जितना ज़्यादा वह हारा उतनी ही उसे और खेलने की इच्छा हुई। इस तरह पर खेल कई दिन तक रहा। नल उसी बरबादी की ओर झुकता गया जो कलि ने उस के लिये सोची थी। उसके मंत्रियों ने उसे वृथा सलाह दी, उसकी रैयत की उससे प्रार्थना वृथा गई और वृथा दमयन्ती आई और रो-रो कर उससे खेल बन्द करने को कहा। उसने किसी की बात न सुनी, क्योंकि जुए की इच्छा ने, जो कलि ने उसके चित्त में पैदा करदी थी, उसकी बुद्धि नाश करदी थी और वह पागल सा होगया था।

انہوں نے کھیلنا شروع کیا مگر یہ کھیل ایمانداري کا نہ تھا کیونکہ پشکر کا پانسا ھمیشہ دواپر پھینکتا تھا اور نل بار بار بازي هارتا گیا - مگر جتنا هي وہ هارتا تھا اسیقدر وہ کھیلنے کا شایق هوتا جاتا تھا - اس طرح جوا کئی روز تک قایم رھا اور نل اسکي بربادي کي طرف مایل هوتا گیا جوکہ کالی نے اسکے لئے سوچي تھي - اسکے وزرا نے اسے صلاح دي - اس کي رعایانے اس سے التجا کي مگر سب

بےفائدہ - اور خود دمیدنتي بےفائدہ اڑا اور روکو اس سے
کھیل بند کرنے کے لئے کہا - کسی کي بات اُسنے نہ منی
کیونکہ کالي نے جوئے کي قوت اس میں پیدا کردي تھي
اِس سے اُس کي عقل ضایع ہوگئي تھي اور وہ بطور ایک
پاگل آدمي کے ہوگیا تھا *"

Was wasting—was ruining खो रहा था برباد کر رہا تھا Substance, *n.* property; wealth माल دولت Neglecting, *part.* not paying attention to ध्यान न देता हुआ لاپرواہي کرتے ہوئے Affairs, *n.* matters कारोबार معاملات Remedy, *n.* cure इलाज علاج Royal, *a.* शाही شاہي Charioteer, *n.* one who drives the chariot रथवान رتھ بان Faithful, *a.* स्वामिभक्त; सच्चा وفادار Servant, *n.* attendant दास; नौकर خادم-نوکر Ruin, *n.* destruction नाश تباہي Is near at hand—is very near बहुत निकट है بہت نزدیک ھے Carry, *v.* to bear ले जाना لے جانا home, *n.* घर مکان Safe, *a.* well protected सुरक्षित محفوظ End, *n.* result परिणाम نتیجہ Comes, *v.* happens होवे اوے When the end comes—when the result is known जब परिणाम निकले جب کہ خاتمہ ھو *

अब दमयन्ती ने यह देखकर कि राजा अपना सब माल खोए देता है और राज के कारोबार को भुलाए देता है और यह कि अब कोई उपाय नहीं है तो शाही रथवान को बुलाया, इस सच्चे नौकर से उस (दमयन्ती) ने कहा "तुम देखते हो कि क्या हो रहा है और कैसे राज्य जल्दी नाश होने वाला है। मेरे छोटे बेटे इन्द्रसेन और बेटी इन्द्रसेना को लो

और मेरे पिता के घर ले जाओ ताकि जबतक नाश हो तब तक कम से कम वे वहाँ सुरक्षित रहेंगे।"

تب دمینتی نے یہ دیکھکر کہ بادشاہ اپنی تمام دولت ضایع کر رہا ہے اور بادشاہت کے معاملات میں لاپرواہی کرتا ہے اور یہ کہ کوئی تدبیر نہیں معلوم ہوتی تو شاہی رتھبان کو بلایا۔ اس وفادار نوکر سے اسنے (دمینتی نے) کہا "تم دیکھتے ہو کہ کیا ہو رہا ہے اور بادشاہت کی بربادی کسقدر قریب ہے۔ اب میرے چھوٹے لڑکے اندرسین اور میری چھوٹی لڑکی اندرسینا کو میرے باپ کے مکان کو لے جاؤ۔ وے کم از کم جب تک کہ خاتمہ ہوگا تب تک محفوظ رہینگے *"

By degrees—gradually धीरे-धीरे آہستہ آہستہ Wealth, *n.* money धन دولت Houses, *n.* palaces महल محل Lands, *n.* पृथ्वी ملک Kingdom, *n.* state राज्य بادشاہت Clothes, *n.* wearing apparels कपड़े کپڑے Jewels, *n* jewellery; ornaments गहने جواہرات Wore, *v.* put on पहिने थे پہنے تھے Wager, *v.* to lay a bet दाँव लगाना داؤں لگانا Table, *n.* मेज़ میز Ruined, *a.* lost तबाह برباد-تباہ Beggar, *n* mendicant भिकारी فقیر-محتاج Garment, *n.* clothes; wearing apparels वस्त्र پوشاک To cover—to wrap ढकना ڈھکنا *

अन्त बहुत ही निकट था। धीरे-धीरे नल सारा धन, घर, पृथिवी, अपना राज्य, यहाँतक कि वस्त्र और गहने भी जोकि वह स्वयं और दमयंती पहिने थे, हार गया। जब उसके पास दाँव लगाने को कुछ न रहा तो पाँसे का खेल खतम होगया, तब वह मेज़ पर से अपने ही राज्य में तबाह होकर एक भिखारी की भाँति खड़ा होगया। उसके पास अपने पहिनने को एक कपड़े के सिवाय और कुछ न था।

خاتمه بہت قریب تها - نل آهسته آهسته دولت -
مکانات - ملک - اپني بادشاهت اور کپڑے اور جواهرات بهي
جوکه وه اور دمینتي پہنے هوئے تهے هار گیا - آخرکار یہاں
تک که جب اسکے پاس داؤں لگانے کے لئے اور کچھ باقي
نه رها تو پانسے کا کهیل ختم هوا - اور تب وه هوز پڑے
اپني هي بادشاهت میں ایک تباه اور محتاج کي طرح
کهڑا هو گیا اور اس کے پہننے کے لئے اسکے پاس بجز ایک
پوشاک کے کچھ باقي نه رها *

Set out, *v.* started चल दिये روانہ هوئے Forests, *n.* वन جنگل Cruel, *a.* hard-hearted निर्दई بےرحم Had driven—had turned निकाल दिया था نکال دیا تها Forbidden, *v.* prohibited मना कर दिया منع کر دیا Shelter, *n.* protection शरण پناه Pain, *n.* trouble दुःख تکلیف Death, *n.* मौत موت Wandered, *v.* roamed घूमते फिरे گهومتے پهرے Branches, *n.* boughs डालियाँ شاخیں Beneath, *prep.* under नीचे نیچے Shade, *n.* shadow छाया سایه *

Page 121.

Threw, *v.* hurled फेंका پهینکا Moment, *n.* instant पल لمحه Mocking, *a.* हँसी की مذاق کیا Voice, *n.* tone शब्द آواز Wagered, *v.* laid as bet बाज़ी लगी بازي لگي *

तब वह और दमयन्ती वन को चल दिये, क्योंकि निर्दई पुष्कर ने उनको निकाल दिया और मना कर दिया कि कोई उनको मौत का दुःख देखकर भी भोजन और शरण न दे। इस तरह पर वे तीन दिन तक विना भोजन और स्थान के फिरते रहे, यहाँ तक कि वे जङ्गल में आए और पेड़ों की डालियों

पर उन्हें भोजन मिला और उनकी छाया के नीचे उन्होंने आराम किया। दूसरे दिन जब वे जङ्गल में फिर रहे थे नल ने कुछ सुनहरे परदार सुन्दर पक्षी देखे और एक को पकड़ने के विचार से उसपर अपना वस्त्र फेंका। पलभर में पक्षी वस्त्र लिये हुए हवा में उड़ गये और एक हँसी का शब्द सुनाई दिया "ऐ मूर्ख हम कोई और नहीं हैं वही पांसे हैं जिनसे तुम खेलते थे। अब तुमने आख़री वस्त्र तक की बाज़ी लगाई और हार गए।"

تب وہ اور دمینتی جنگل کے لئے روانہ ہوئے کیونکہ بےرحم پشکر نے انکو نکال دیا اور منع کر دیا کہ کوئی انکو موت کی تکلیف دینےکو بھی کھانا یا پانی نہ دے — اور اس طرح وے تین روز تک بلا کھانا یا آرام کئے ہوئے گھومتے رہے یہاں تک کہ جنگل میں پہونچے اور درختوں کی ڈالیوں پر کھانا پایا اور ان کے سایہ میں آرام کیا - دوسرے روز جب وہ وے جنگل میں گھوم رہے تھے تو نل نے کچھ خوبصورت سنہری پردار چڑیاں دیکھیں اور ایک کو پکڑنے کا خیال کرکے اسنے اپنا کپڑا اسپر پھینک دیا - مگر ایک لمحہ میں وہ (چڑیاں) مع کپڑے کے ہوا میں اڑگئی اور ایک مذاق کی آواز سنائی پڑی "اے بیوقوف بندہ ہم اس پانسے کے جسسے تم کھیلتے تھے کچھ اور نہیں ہیں - اب تم نے اپنے آخری پوشاک تک کی بازی لگائی اور ہار گئے *"

Knew, *v.* understood समझ गया سمجھ گیا

Revenge, *n.* vengeance बदला بدلہ Complete, *a.* full पूरा। پورا *

तब नल जान गया कि कलि का बदला अभी पूरा नहीं हुआ।

تب نل کو معلوم هوا که کالي کا بدله ابهي نهين ختم هوا *

Naked, *a.* without clothes नङ्गा ننگه Miserable, *n.* wretched दुःखा کمبخت Anguish, *n.* misery; pain दुःख تکليف Lost, *v.* खो दिया کهو ديا Reason, *n.* बुद्धि سمجهه - عقل Yonder—thither उधर اُدهر Road, *n.* way रास्ता راسته Take it—go by that way उधर जाओ اُدهر جاؤ Leave, *v.* quit छोड़ना چهوڙنا Perish, *v.* die मरना مرنا Alone, *adv.* अकेला تنها *

अब नल नंगा और दुःखी खड़ा था और अपने दुःख में उसने दमयन्ती की तरफ़ मुँह किया और कहा "मैंने सब कुछ खो दिया, मेरी बुद्धि तक जाती रही। उधर तुम्हारे पिता के घर का रास्ता है, उस राह पर जाओ और मुझे छोड़ दो। मुझे अकेले मरने दो और तुम्हारा भी नाश न करने दो।"

اب نل ننگا اور ذليل کهڑا رها اور تکليف ميں ده دميتي کي طرف مخاطب هوا اور کها "ميں نے تمام کهوديا اور ميري عقل بهي جاتي رهي - سامنے تمهارے باپ کے مکان کي سڑک هے - وه راسته لو اور مجهے چهوڑدو - مجهے اکيلے مرنے دو اور تم پر بهي تباهي نه لانے دو * "

Gently, *adv.* softly नम्रता से آهسته سے Need, *n.* necessity आवश्यकता ضرورت Sorrow, *n.* grief शोक غم Have overtaken—have overpowered घेर लिया है گهير ليا هے Physician, *n.* doctor वैद्य حکيم *

दमयन्ती ने नम्रता से उत्तर दिया—तुम्हारी इस आवश्यकता के समय मैं मैं तुमको किस तरह छोड़ सकती हूँ शोक और दुःख ने तुमको घेर लिया है, परन्तु कहा करते हैं—"दुःख में स्त्री के समान दूसरा कोई वैद्य नहीं है।"

مگر دمینتی نے آهستہ سے جواب دیا—میں تمکو اس مصیبت ضرورت کے وقت کیسے چھوڑ سکتی هوں؟ رنج اور تباهی نے تم کو گهیر لیا هے لیکن یہ ایک کہاوت هے "رنج میں بیوی کی طرح کوئی دوسرا حکیم نہیں هے *"

Comforted, *v.* consoled तसल्ली दी تسلي دي Wrapped, *part.* covered लिपटे हुए لپٹے هوے Hand in hand—side by side पास-पास پاس پاس Overtook, *v.* came up होगई هوگئي To rest, *v.* to take rest or sleep आराम करने को آرام کرنے کو Madness, *n.* पागलपन پاگل پن Sleeping, *part.* सोता हुआ سوتا هوا Depart, *v.* to go away चले जाना چلے جانا Shelter, *n.* protection शरण پناہ Tear off, *v.* separate फाड़ना پھاڑنا *

Page 122.

Waking जगाए हुए جگاے هوے Thinking, *part.* imagining विचारता हुआ خیال کرتا هوا Sharp. *a.* edged तेज़ تیز Sword, *n.* तलवार تلوار Difficulty, *n.* hardship; trouble विपत्ति مشکل Had, *v.* took लेली لےلي Stroke, *n.* hurt चोट ضرب Covering, *n.* चादर چادر *

पस दमयन्ती ने उसे ढाढ़स दिलाया और एक कपड़े में लिपट कर और पास-पास वे दोनों आगे चले—यहाँ तक कि रात होगई और वे आराम करने को लेट गये। परन्तु रात के समय सोते हुए नल को फिर पागलपन सवार हुआ और वह अपने मन में सोचने लगा कि कैसा अच्छा होगा अगर मैं अकेला जंगल में चल दूँ और दमयन्ती को छोड़ दूँ और वह शरण के लिये अपने पिता के घर का रास्ता ढूँढ ले। परन्तु यह हो कैसे सकता था? न तो वह नङ्गा हो सकता था और न दमयन्ती को बिना जगाए उसके वस्त्र में से थोड़ा वस्त्र ही

फाड़ सकता था। जब वह यह बात सोच रहा था उसने अकस्मात् अपने सामने एक तेज़ तलवार देखी क्योंकि कलि ने उसे वहां रख दिया था। यही दुःख से बचने का एक ढङ्ग था, पलभर में उसने तलवार हाथ में ले ली और एक ही चोट से उसने दमयन्ती के वस्त्र में से इतना फाड़ लिया कि वह चादर का काम दे सके।

پس دمینتي نے اُس کو تسلي دي-اور ایک کپڑے میں لپٹکر دونوں پاس پاس آگے چلے یہاں تک کہ رات ہوگئي اور وے سونے کے لئے لیٹ گئے - مگر رات کے وقت سوتے ہوئے نل کو پھر پاگل پن سوار ہوا اور اس نے اپنے دل میں خیال کیا کہ یہ کیسا بہتر ہوگا کہ وہ تنہا جنگل میں چلاجاوے اور دمینتی کو چھوڑ دے اور وہ پناہ کے لئے اپنے والد کے مکان کا راستہ لے-مگر یہ کس طرح ہوسکتا تھا؟ نہ تو وہ ننگا جاسکتا تھا اور نہ دمینتي کے کپڑے سے بلا جگائے ہوئے ایک ٹکڑا پھاڑسکتا تھا-جب کہ وہ اس طرح خیال کررہا تھا تو اُس نے یکایک اپنے سامنے تیز تلوار دیکھي کیونکہ کالي نے اُسے رکھہ دیا تھا-یہي مصیبت سے بچنے کا ڈھنگ تھا-فوراً اس نے اپنے ہاتھہ میں تلوار لے لي اور ایک ضرب میں اس نے دمینتي کے کپڑے سے اس قدر کاٹ لیا جو کہ چادر کا کام دے سکے *

Stealthily, *adv.* secretly चुपके से چھپکر Crept, *v.* crawled रेंगा رینگا Love, *n.* affection प्रेम محبت Strong, *a.* powerful मज़बूत مضبوط Stole back—came back silently चुपके से फिर आया چپکے سے واپس آیا Glance, *n.* view दृष्टि نظر Drew, *v.* pulled खींच लिया کھینچ لیا Cords, *n.* ropes रस्सियाँ رسیاں Goading,

part. urging; compelling मजबूर करते हुए مجبور کرتے ہوئے Flight, *n.* भाग بہاگ *

वह चुपके से जङ्गल में चल दिया। परन्तु उसके पागलपन में भी प्रेम मज़बूत था और फिर एक वार और वह अपनी सोती स्त्री को अंतिम समय देखने को चुपके से आया। उसके प्रेम ने उसे ऐसे खींच लिया मानो रस्सी ने खींच लिया हो, यद्यपि कलि अब भी उसे भागने को मजबूर कर रहा था।

وہ چپکے سے جنگل میں چلا گیا۔ مگر اس کے پاگل پن
میں بہي محبت مضبوط تہي اور پہر ایک مرتبہ اور اپني
سوتي ہوئي بیوي کو آخري بار چپکے سے دیکہنے کے لئے آیا۔
اس کي محبت نے اسے ایسے کہینچ لیا جیسے کہ رسیوں نے۔
مگر کالي اب بہي اسے بہاگنے کے لئے مجبور کرتا تہا *

In the end—in the last अन्त में آخر میں Triumphed, *v.* succeeded जीता کامیاب ہوا Master, *n.* owner स्वामी مالک Senses, *n.* होश-हवास ہوش و حواس Deserted, *a.* abandoned बिछड़ी हुई چہوڑي ہوئي مصیبت زدہ Darkness, *n.* gloominess अन्धकार تاریکي *

परन्तु अन्त में कलि जीता और बेचारा नल जिसके अब होश-हवास ठीक न थे अन्त समय चुपके से चल दिया। दमयन्ती को वन के अन्धकार में अकेला और दुःखी छोड़ गया।

مگر آخرکار کالي کامیاب ہوا اور کمبخت نل جس کے
ہوش و حواس درست نہ تہے آخري مرتبہ چپکے چل دیا
اور دمیلنتي کو تاریک جنگل میں مصیبت زدہ اور تنہا
چہوڑ گیا *

Lesson XXXVII

THE STORY OF KING NALA.—Part III.

राजा नल की कहानी—तीसरा भाग।

راجہ نل کا قصہ—حصہ سوم

Page 123.

Picture, *v.* describe fully पूरी तरह बयान करना مفصل بیان کرنا Desolation, *n.* destruction नाश تباهي Awoke, *v.* got up from sleep जगी جگي Demented, *a.* mad पागल پاگل Rivers, *n.* streams of water नदियाँ دریائیں Mountains, *n.* hills पर्वतों پہاڑوں Beasts, *n.* पशु جانور Overwhelmed, *part.* overpowered घिर कर دب کر Despair, *n.* hopelessness निराशा نا اُميدي Senseless, *a.* destitute of senses बेहोश بے هوش ✿

जबकि दमयन्ती जगी और अपने को जङ्गल में अकेले पाया तो उसके शोक और सुनसान अवस्था का हाल कौन कह सकता है? वह पागल की तरह नदियों, पर्वतों, पेड़ों और जंगली पशुओं तक से पूछने लगी कि नल कहाँ है? परन्तु उसे कोई उत्तर न मिला। शोक और निराशा से घिर कर वह बेहोश होकर पृथ्वी पर गिर पड़ी।

دمینتي کے رنج اور سنسان حالت کو کون بیان کر سکتا هے؟ جب وہ جگي اور اپنے کو جنگل میں تنہا پایا مثل ایک پاگل کے وہ دریاؤں - پہاڑوں - درختوں اور جنگلي جانوروں سے چلا کر پوچھنے لگي کہ نل کہاں هے؟ مگر کوئي جواب نہ ملا - رنج اور نا اُمیدي سے دب کر وہ زمین پر بیہوش گر پڑي *

Befell, *v.* happened हुआ آمرا Suffice, *v.* be sufficient काफ़ी होना كافي هونا Escaping, *part.* fleeing from भागते हुए بهاگتے هوئے Perils, *n.* dangers भय خطرے Special, *a.* chief मुख्य خاص Protection, *n.* shelter रक्षा حفاظت Virtuous, *a.* pious नेक نیک Entered, *v.* reached पहुँची پهونچي Disguise, *n.* form भेस بهیس Rest, *n.* comfort सुख آرام Shelter, *n.* protection शरण پناه Finally, *adv.* eventually अन्त में آخرکار United, *part.* combined मिलगई مل گئی Beloved, *a.* favourite प्यारे پیاري Children, *n.* issues बच्चे بچے Peace, *n.* rest सुख آرام Husband, *n.* पति شوهر Planning, *part.* making plans विचार करती हुई تدبیر سوچتي هوئي News, *n.* tidings समाचार خبر Presently *adv.* shortly afterwards थोड़े ही दिन पीछे فوراً Faithfulness, *n.* loyalty towards husband पातिव्रत وفاداري, Rewarded, *v.* recompensed बदला दिया انعام دیا - بدله دیا ※

हमको यह वयान करने का समय नहीं है कि दमयन्ती पर क्या २ दुःख वीते। इतना ही कहना काफ़ी है कि देवताओं की रक्षा से जो सच्ची स्त्रियों पर होती है, वह वन और सड़क के सब दुःखों से बचकर अन्त में छेदराज की माता महारानी के घर में एक दासी के भेस में पहुँची और वहाँ उसे कुछ समय के लिये सुख और शरण मिली और अन्त में अपने पिता के घर आई। यद्यपि वह अपने पिता और प्यारे बच्चों से एक वार फिर मिल गई परन्तु उसके चित्त को सुख न था। उसके विचार हमेशह अपने विछुड़े हुए पति की तरफ़ रहते थे और रात दिन वह सोचा करती थी कि किस प्रकार उसका

समाचार पावे और एक बार उसे फिर अपने पास बुलावे। तुरन्त ही हमको मालूम हो जायगा कि उसके पातिव्रत का उसको कैसे बदला मिला ?

ہم کو یہ بیان کرنے کے لئے کہ دمیلنتي کو کیا کیا مصیبتیں جھیلنی پڑیں وقت نہیں ہے — اسي قدر کہنا کافي ہے کہ دیوتاؤں کي خاص عنایت کي وجہ سے جو کہ تمام نیک عورتوں پر ہوتي ہے (۲۰) جنگل اور سوکڑں کے تمام خطروں سے بچنے کے بعد آخرکار چھیدي راج کي مالکہ ماں کے مکان میں ایک نوکرني کے بھیس میں داخل ہوئي اور وہاں کچھ دنوں آرام اور پناہ ملي اور آخرکار اپنے باپ کے مکان کو واپس گئي — گوکہ وہ پھر ایک بار اپنے باپ اور پیارے بچوں سے مل گئي مگر اسکے دل کو تسلي نہ ہوئي اُس کا خیال ہمیشہ اپنے کھوئے ہوئے شوہر کے ساتھ رہتا تھا اور دن و رات وہ سوچا کرتي تھي کہ کس طرح اُس کي خبر پاوے اور ایک مرتبہ پھر اسے اپنے پاس بلاوے — فوراً ہي ہم کو معلوم ہوجائیگا کہ اس کي وفاداري کا کیسے انعام ملا *

Was passing through—was undertaking उठा रहा था اُٹھا رہا تھا Strange, *a.* wonderful अद्भुत عجیب Adventures—difficult and dangerous deeds कठिन काम سرگذشت - مہم *

Page 124.

Midst—middle बीच بیچ Pitiful, *a.* sorrowful शोक की غمناک Voice, *n.* sound शब्द آواز Save, *v.* protect बचाओ ; बचाना بچانا Nature, *n.* here birth जन्म پیدایش Tender-hearted, *a.* kind-hearted दयालु رحم دل Moved—being effected दया खाकर رحم کہاکر Pity, *n.* kindness दया رحم Drew, *v.* came आया آیا

Flames, *n.* fire आग شعلے Huge, *a.* big बड़ा بڑا Snake, *n.* साँप سانپ That was being burnt to death—that was dying on account of being burnt जो जल जाने के कारण मरा जाता था جو کہ جل کر مرا جاتا تھا Curse, *n.* abuse शाप بد دعا Move, *v.* हटना ہلنا حرکت دینا Carry away—take away लेजाना لے جانا Perish, *v.* die राख हो जाना ; मरजाना خاک ہو جانا Afraid, *a.* frightened डरा हुआ ڈرا ہوا Light, *a.* not heavy हलका ہلکا *

अवतक नल वहुत से कठिन कामों के दुःखों को सह रहा था। दमयन्ती को छोड़ने के थोड़ी ही देर पीछे उसने अपने सामने एक जङ्गल की आग देखी और आग के बीच में से एक शोक के शब्द को यह कहते सुना "ऐ नल! ऐ नेक राजा! जल्दी आओ और मुझे बचाओ।"

नल तो जन्म से ही दयालु था और दया के कारण वह अग्नि के पास गया और एक बड़े साँप को देखा जो जलकर मरा जाता था। साँप ने उसकी ओर मुखातिब होकर कहा "राजा नल मुझे बचाओ। मुझे नारद मुनि का शाप लगा है। मैं हिल नहीं सकता और सिवाय नल के मुझे कोई और बचा भी नहीं सकता। यदि तुम मुझे तुरन्त नहीं हटाते हो तो मैं आग में जलकर राख होजाऊँगा। मुझे उठाने से मत डरो क्योंकि मैं अपने को तुम्हारे हाथ में छोटा और हलका बना लूँगा।"

اس وقت تک بادشاہ نل عجیب مہم میں مبتلا تھا - دمینتي کو چھوڑنے کے بعد ھي اُس نے اپنے سامنے ایک جنگل کي آگ دیکھي اور آگ کے درمیان سے ایک غمناک آواز کو چلاتے ہوئے سنا "اے نل! اے پاک شخص! جلدي آؤ اور مجھکو بچاؤ" نل پیدایش سے رحم دل تھا اور رحم

کھاکر وہ شعلوں کے پاس پہونچا اور ایک بڑے سانپ کو
دیکھا جو کہ جلکر مرا جاتا تھا - سانپ نے اُس کی طرف
مخاطب ہو کر کہا "بادشاہ نل مجھکو بچاؤ - مجھکو نارد
منی کی بد دعا لگ گئی ہے - میں حرکت نہیں کرسکتا
اور بجز بادشاہ نل کے مجھکو کوئی بچا بھی نہیں سکتا -
اگر تم مجھے فوراً نہیں ہٹاتے ہو تو میں شعلوں میں جاکر
خاک ہوجاؤنگا - مجھے اُٹھانے سے مت ڈرو کیونکہ میں اپنے
کو تمہارے ہاتھ میں چھوٹا اور ہلکا بنالونگا *

Made, *v.* formed बनाया بنایا Thumb, *n.* अँगूठा انگوٹھا Seized, *v.* caught पकड़ लिया پکڑ لیا Carried, *v.* bore ले गया لے گیا Safety, *n.* shelter शरण پناہ *

पस साँप इतना छोटा बन गया जितना आदमी का अँगूठा और नल ने उसे तुरन्त पकड़ लिया और एक सुरक्षित स्थान में लेगया।

پس سانپ نے اپنے کو ایک آدمی کے انگوٹھے کے برابر
کرلیا - نل نے اُسکو جلدی سے پکڑ لیا اور ایک آرام کی جگہہ
میں لے گیا *

Repay, *v.* revenge बदला देना بدلہ دینا Kindness, *n.* दया مہربانی *

तब साँप ने कहा "तुमने मुझे शाप और अग्नि से बचाया है और मैं तुमको कभी भी इसका बदला नहीं दे सकता। परन्तु मैं तुम्हारी दया का कुछ थोड़ा बदला देने का यत्न करूँगा।"

تب سانپ نے کہا "تم نے مجھکو بد دعا اور شعلوں سے
بچایا ہے میں تم کو اس کا بدلہ کبھی نہیں دے سکتا -

مگر میں تمہاری زیادہ مہربانی کا کچھہ بدلہ دینے کی کوشش کرونگا ٭ "

Amazement, *n.* astonishment आश्चर्य حیرت تعجب Amazed, *v.* surprised आश्चर्य किया تعجب کیا Bit, *v.* काट खाया کاٹ کھایا Result, *n.* consequence परिणाम نتیجہ Ill, *a.* bad बुरा برا Effect, *n.* असर اثر Appearance, *n.* look स्वरूप صورت-شکل Rapidly, *adv.* soon शीघ्र جلدي سے Changed, *v.* transformed बदल गया بدل گیا Famous, *a.* renowned मशहूर مشہور Was gone—was lost जाती रही جاتي رهي Disfigured, *a.* deformed बदशक्ल بد شکل Illshapen, *a.* ugly बदसूरत بدصورت ❀

नल को इस बात पर बड़ा आश्चर्य हुआ कि साँप फिरा और उसको काट लिया। परन्तु उसे काटने के परिणाम पर और भी आश्चर्य हुआ। यद्यपि उसका कोई बुरा असर न हुआ, पर उसने देखा कि उसकी शक्ल जल्द बदली रही है यहाँ तक कि उसकी सब सुन्दरता जिसके लिये वह इतना मशहूर था जाती रही और वह वहाँ कुरूप और बदशक्ल खड़ा हो गया।

تب نل کو اس بات سے بہت تعجب ہوا کہ سانپ پھرا اور اُس کو کاٹ لیا - مگر اُس کو کاٹنے کے نتیجے پر اور بھی تعجب ہوا - گو کہ اِس سے اُسکو کچھہ برا اثر نہوا اُس نے معلوم کیا کہ اُس کا چہرہ جلد تبدیل ہو رہا ہے یہاں تک کہ تمام خوبصورتي جس کے لئے وہ اِس قدر مشہور تھا زایل ہوگئي اور وہاں وہ بدشکل اور بدصورت کھڑا رہا ٭

Angry, *a.* displeased अप्रसन्न ناراض - ناخوش Happened, *v.* occurred हुआ ہوا واقع, Disfigured, *v.*

defaced कुरूप बनाना بدشکل بنایا Recognize, *v.* know जानना جاننا *

Page 125.

Spirit, *n.* soul आत्मा روح Possesses you—has taken possession of you तुमपर अधिकार कर लिया है تم پر غالب آگیا ہے To me it, *n.* anguish दुःख تکلیف Poison, *n.* विष زہر Quits, *v.* leaves छोड़ती है چھوڑتی ہے Harm, *n.* injury हानि نقصان Service, *n.* नौकरी نوکری Take service under him—do serve him उसकी नौकरी कर اُس کی خدمت کر Charioteer, *n.* one who drives chariot; driver रथवान رتھ بان - گاڑی بان Well skilled, *a.* very dexterous निपुण بہت ہوشیار Dice play, *n.* पाँसे का खेल پانسے کا کھیل Chariot, *n.* रथ رتھ Teach, *v.* instruct सिखलाना سکھلانا Drive, *v.* हाँकना ہانکنا *

तब साँप फिर बोला "ऐ राजा, जो कुछ हुआ है इसपर नाराज़ मत हो। मैंने तुमको कुरूप इसलिये बना दिया है कि तुमको कोई पहिचान न ले और प्रेत जो तुमपर अधिकार किये हुए है मेरे काटे के ज़हर से उस दिन तक दुःख पावे जब तक कि वह तुम्हारे शरीर को न छोड़े, परन्तु ज़हर से तुमको कोई हानि न होगी। अब अयोध्या के राजा ऋतुपर्ण के यहाँ जाओ और उसके यहाँ रथवान की नौकरी करलो। वह पाँसा खेलने में बड़ा निपुण है और तुम रथ हाँकने में। तुम उसे रथ हाँकना सिखाना और वह इसके बदले में तुमको पाँसा खेलना सिखावेगा।"

تب سانپ پھر بولا "اے بادشاہ جو کچھ ہوا اُس سے ناراض مت ہو۔ میں نے تم کو اِس لئے بدشکل کردیا ہے کہ

تم کو کوئي پہونچ'ن نہ سکے اور شیطان جو تم پر غالب ھے میرے کاتنے کے زھر سے اس روز تک تکلیف پاوے جب تک کہ وہ تمہارے جسم کو نہ چھوڑے - مگر زھر تم کو کچھہ نقصان نہ کرے گا - اب اجودھیا کے بادشاہ رتوپرن کے پاس جاؤ اور اس کے یہاں بطور رتھبان کے ملازمت کرلو - وہ پانسا کھیلنے میں اور تم رتھہ ھانکنے میں بڑے ھوشیار ھو - تم اسے رتھہ ھانکنا سکھلانا اور وہ تم کو بدلے میں پانسا کھیلنا سکھلا دیگا *

Treated, *v.* behaved बरताव किया برتاؤ کیا Happiness, *n.* pleasure प्रसन्नता خوشي Moody, *a.* gloomy; sad उदास; मनमलीन رنجیدہ - غمناک Silent, *a.* speechless मौन خاموش Would break out—would burst into फूट पड़ता پہوٹ پڑنا Grievous, *a.* sorrowful उदास رنجیدہ, Lamentation, *n.* mourning रोना رونا - ماتم Self-reproaches—reproaches made by one's own self अपने ऊपर भला बुरा اپنے تئیں لعنت - ملامت Helpless, *a.* desperate बेमदद بے مدد Alone, *adv.* lonely अकेला تنہا *

पस नल अयोध्या को गया और ऋतुपर्ण के यहाँ नौकरी करली। यद्यपि उसका स्वामी उसके साथ बहुत अच्छी तरह वर्ताव करता था परन्तु उसे प्रसन्नता नहीं मिलती थी। वह दिनभर उदास और मौन रहता था और उसके चित्त में अपनी प्यारी दमयन्ती के शोकजनक विचार रहते थे। रात के समय जब आदमी सो जाते थे तो वह बहुत रोता था और अपने को स्वयं भला-बुरा कहता था और यह कहता था "शोक! ऐ प्यारी तुम जिसे मैंने असहाय और अकेला जंगल में छोड़ दिया था कहाँ हो?"

پس نل اجودھیا گیا اور بادشاہ رتوپرن کے یہاں ملازمت

کي - مگر گوکه اُس کا مالک اُس کے ساتھه عمده برتاؤ کرتا تها
تاهم اُسکو خوشي نهيں هوتي تهي - تمام دن وه رنجيده اور
خاموش رهتا تها - اُس کا دل پياري دميَنتي کے غمناک
خيالوں سے بهرا هوا تها اور رات کو جبکه آدمي سوجاتے تهے
تو وه زار زار رونے لگتا تها اور اپنے تئيں لعنت ملامت کرتا
تها اور يه کهتا تها "افسوس اے پياري ! تم جس کو ميں نے
بے مدد اور تنها جنگل ميں چهوڑ ديا تها کهاں هو *"

Directions, *n.* sides दिशायेँ طرف To search, *v.* to find out ढूंढना تلاش کرنا Hold, *v.* get पाना پانا Cunning, *a.* artful चालाक چالاک Beloved's, *n.* wife's स्त्री का ; प्यारी का پياري بيوي کا Pious, *a.* holy पवित्र پاک Abandoned, *v.* left deserted छोड़ दिया چهوڑ ديا Faithful, *a.* obedient, true सच्ची وفادار *

इस समय दमयन्ती जो भली भाँति अपने पिता के घर पहुँच गई थी नल की तलाश में चारोँ ओर आदमी भेज रही थी ; क्योँकि जब तक वह न मिल जाय उसके चित्त को प्रसन्नता हो न थी। उसने उनसे कहा तुम जहाँ कहीँ जाओ वहाँ यह कहना "ऐ चालाक मनुष्य, जिसने अपनी स्त्री का आधा वस्त्र फाड़ लिया और उसे जंगल मैँ सोते छोड़ दिया तुम कहाँ चले गये हो? ऐ भक्तजन, तुमने अपनी पतिव्रता स्त्री को क्योँ छोड़ दिया?"

اِس درميان ميں دميَنتي جو که اپنے باپ کے مکان ميں
صحيح سلامت پهونچ گئي تهي چاروں طرف آدمي نل کي
تلاش ميں بهيج رهي تهي . کيونکه جب تک که وه نه ملے
اُسکے دل کو خوشي نه تهي - اور اُس نے اُن سے کها که جهاں
کهيں تم جاؤ يه کهنا " اے چالاک شخص جس نے اپني
پياري بيوي کا آدها کپڑا کاٹ ليا اور اُس کو جنگل ميں سوتي

ھوڑدي چھوڑ دیا تم کہاں گئے؟ اے پاک شخص تم نے اپني پاکدامن بیوي کو کیوں چھوڑدیا ؟"

Messenger, *n.* message; bearer हरकारा ھرکارا Changed, *v.* altered बदल गई بدل گئي Appearance, *n.* countenance शक्ल شکل *

Page 126.

Owing to—on account of बसबब بسبب Recognize, *v.* know जानना جاننا Story, *n.* tale कहानी قصه Wonderfully, *adv.* strangely अद्भुत प्रकार से عجیب طور پر Cook, *v.* पकाना پکانا Skilfully, *adv.* carefully निपुणता से ھوشیاري سے Wept, *v.* lamented mourned रोया رویا Pitifully, *adv.* mercifully दया से رحم سے Heard, *v.* listened to सुना سنا Message, *n.* news समाचार خبر Doubt, *n.* suspicion सन्देह شبه Vanished, *v.* disappeared जाते रहे غائب ھوگئے Joy, *n.* delight प्रसन्नता خوشي Ashamed, *a.* शर्मिन्दा شرمنده Conduct, *n.* behaviour; treatment बर्ताव برتاؤ Face, *v.* to look in face मुँह सामने करना مقابله کرنا Wronged, *v.* injured हानि पहुँचाई; दुःख दिया نقصان پہونچایا *

आख़िरकार बहुत दिन पीछे एक हरकारा अयोध्या में आया और वह वहाँ भेष बदले हुए नल से मिला। साँप के काटने से नल की सूरत ऐसी बदल गई थी कि वह उसे पहचान न सका, परन्तु जब वह लौटकर आया तो उसने दमयन्ती से उस रथवान की कहानी कही जो बड़े अद्भुत प्रकार से रथ हाँकता था और निपुणता से भोजन बनाता था और जब उसने

उस (दमयन्ती) का समाचार सुना तो वह कैसी दया के साथ रोया। इन सब बातों ने दमयन्ती के मन के सन्देह को दूर कर दिया। वह जान गई कि यह रथवान अवश्य नल होगा और उसके चित्त को बड़ी प्रसन्नता हुई। परन्तु वह उसे बुलावे किस तरह पर ? क्योंकि नल अपने बर्त्ताव के कारण ऐसा लज्जित था कि वह अपनी स्त्री के सामने जिसे नुक़सान पहुँचाया था मुँह नहीं कर सकता था।

آخرکار بہت دن بعد ایک ہرکارا اجودھیا میں آیا اور یہاں وہ بھیس بدلے ہوئے نل کو ملا - نل کي صورت سانپ کے کاٹنے سے اسقدر بدل گئي تھي کہ وہ اُسکو پہچان نہ سکا - مگر جب کہ وہ واپس آیا اور دمینتي سے اُس رتھہ بان کا قصہ بیان کیا جوکہ اسقدر عجیب طور پر رتھہ ہانکتا تھا اور ایسي ہوشیاري سے کھانا پکاتا تھا اور جو کہ اسقدر زار زار رویا جبکہ اُسنے اُسکي (دمینتي) خبر سني - (ان سب باتوں کو سن کر) اُس کے دل سے تمام شبہات رفع ہوگئے - اُسکو معلوم ہوگیا کہ یہ رتھہ بان ضرور نل ہوگا اور اُس کا دل خوشي سے بھرگیا — مگر وہ اسکو کیسے واپس بلاسکتي تھي؟ کیونکہ نل اپنے برتاو کي وجہ سے اسقدر شرمندہ تھا کہ وہ اپني بیوي کے سامنے جسے اُس نے نقصان پہونچایا تھا منھہ نہیں کرسکتا تھا *

She hit upon a plan—she formed a device **उसने एक उपाय सोचा** اُس نے ایک ترکیب سوچي Proclaim, *v.* publish **प्रकाश करना** اعلان کرنا - مشتہر کرنا Marry, *v.* to wed **विवाह करना** شادي کرنا Was to be held—was to take place **होने को था** ہونے والا تھا *

उसने अन्त में एक उपाय सोचा। उसने अयोध्या को एक

दूत भेजा यह प्रकाश करने को कि दमयन्ती फिर विवाह करना चाहती है और एक स्वयंवर होने वाला है।

پس آخرکار اس نے ایک تدبیر سوچی—اس نے ایک قاصد اجودھیا بھیجا اس بات کا اعلان کرنے کے لئے کہ دمینتی پھر شادی کرنا چاہتی ہے اور ایک سویمبر ہونے والا ہے *

News, *n.* tidings समाचार خبر Resolved, *v.* determined विचार किया ارادہ کیا Attend, *v.* to go and see उपस्थित होना حاضر ہونا *

जब राजा ऋतुपर्ण ने यह सुना तो उसने स्वयंवर में जाने का विचार किया और नल उसके साथ उसका रथवान होके गया।

جب بادشاہ رتوپرن نے یہ خبر سنی تو سویمبر میں جانے کا ارادہ کیا اور نل اس کے ساتھ بطور رتھ بان کے گیا*

Quickly, *adv.* hastily जल्दी से جلدی سے Skilfully, *adv.* dexterously निपुणता से ہوشیاری سے Ever—before पहिले پیشتر Heart, *n.* चित्त دل Yearning, *part.* being desirous; desiring इच्छा करता हुआ خواہش کرتا ہوا A far off—at a great distance बहुत दूर بہت دور Quick, *a.* keen तेज़ تیز Ear, *n.* कान کان Caught, *v.* heard सुना سنا Sound, *n.* voice शब्द آواز Wheels, *n.* पहिये پہئے *

नल ने हमेशह से भी जल्दी और निपुणता से रथ हाँका: क्योंकि उसके चित्त में इच्छा थी कि वह अपनी प्यारी को फिर देखे और जब कि वह बहुत दूर था तो दमयंती के कानों में रथ के पहियों का शब्द पहुँचा और उसका मन बोलने लगा

क्रि वह नल होगा, क्योंकि कोई और इस तरह पर रथ नहीं हाँक सकता था।

نل بہ نسبت پیشتر کے زیادہ جلد اور ہوشیاری سے رتھہ ھانکتا تھا کیونکہ اس کا دل اپنی پیاری کے دیکھنے کا شایق تھا اور جب کہ وہ بہت دور تھا تو دمینتی کے تیز کانون مین رتھہ کے پہیوں کی آواز سنائی دی اور اس کے دل نے کہدیا کہ وہ ضرور نل ھوگا کیونکہ دوسرا شخص اسطرح رتھہ نہین ھانک سکتا تھا *

United, *v.* combined मिल गए مل گئے Past—past time पहिले के پہلے کے Were forgotten—were missed भुला दिये गये بھلا دیے گئے Was removed—was taken away दूर होगया था دور ھوگیا تھا Skill, *n.* art गुण ہنر Learned, *v.* सीखा سیکھا Recovered, *v.* regained फिर ले ली پھر حاصل کیا Kingdom, *n.* state राज्य بادشاھت Dwelt, *v.* lived रहा رہا Henceforward—from this time उस समय से اُس وقت سے Perfect, *a.* complete पूरी پوری *

नल और दमयंती एक बार फिर मिल गए और पहले के सब शोक भुला दिये गए। कलि का शाप भी अब दूर हो गया और पाँसे की चतुराई से जो उसने ऋतुपर्ण से सीखी थी नल ने अपना राज्य फिर ले लिया और इस समय से अपनी स्त्री के साथ पूरे आराम से वहाँ रहने लगा।

نل اور دمینتی پھر ایک مرتبہ مل گئے اور تمام گذشتہ رنج بھول گئے - کلی کی بد دعا بھی دور ھوگئی اور پانسے کی ھوشیاری سے جو کہ اُس نے رتوپرن سے سیکھا تھا

نل نے پھر اپني بادشاهت حاصل کري اور اسوقت سے وهان
اپني بيوي کے ساتهه بڑي خوشي تمام رهنے لگا *

LESSON XXXVIII
KINDNESS TO INSECTS.
कीड़े मकोड़ों पर दया। کيڑے مکوڑوں پر مهرباني
Page 127.

STANZA 1. PROSE ORDER :—Turn aside thy hasty foot, do not crush that helpless worm; the frame (which) thy scornful thoughts deride received its form from God.

Turn, *v.* remove हटाना; हटाओ هٹانا-هٹاؤ Hasty, *a.* rash जल्दबाज़ جلد باز Foot, *n.* पाँव پانوں Aside, *adv.* towards one side एक ओर ايک طرف Crush, *v.* tread कुचलना کچلنا Helpless, *a.* poor बेचारा; ग़रीब بيچارہ - بےمدد Worm, *n.* insect कीड़ा کيڑا Frame, *n.* skeleton; shape ढाँचा; रूप ڈهانچه Scornful, *a.* disdainful नफ़रत करने वाला; घृणा करने वाला نفرت انگيز Thoughts, *n.* ideas विचार خيالات Deride, *v.* mock हँसना هنسنا Received, *v.* got पाया پايا Form, *n.* shape शक्ल; रूप شکل *

अपना जल्दबाज़ पैर एक ओर को हटा लो। उस बेचारे कीड़े को कुचल न डालना। उस ढाँचे ने जिसपर कि तेरे घृणा करने वाले विचार हँसते हैं अपना रूप परमेश्वर से पाया है।

اپنے جلد باز پير کو ايک طرف هٹالو - اس بيچارے
کيڑے کو مت کچلو - اس ڈهانچے نے جسپر تيرے نفرت
انگيز خيالات هنسے هيں اپني شکل خدا سے پائي هے *

STANZA 2. PROSE ORDER:—The common...... flowed, bestowed a portion of His boundless love on that poor worm.

Common, *a.* universal सर्वव्यापी عالمگیر Move, *v.* चलना حرکت کرنا All that move—all being सब जीव जन्तु تمام مخلوقات Being, *n.* existence स्थिति هستی - وجود Flowed, *v.* came down निकली हुई نکلی هوئي Portion, *n.* part हिस्सा حصه Boundless, *a.* unlimited बेहद بيحد Love, *n.* affection प्यार پیار Bestowed, *v.* conferred बख़्शा है بخشا هے ※

सब जीव जन्तुओं के सर्वव्यापी परमेश्वर ने जिससे तेरी उत्पत्ति हुई अपने अनन्त प्रेम का एक हिस्सा उस बेचारे कीड़े को बख़्शा है।

تمام مخلوقات کے خدائے برتر نے جس سے تیری هستي هوئي اپني بیحد محبت کا ایک حصه اس بیچارے کیڑے کو بخشا هے ※

STANZA 3. PROSE ORDER:—He made the sun, the moon, the stars free to all His creatures; and spreads the grassy blade over the earth for worms as well as (for) thee.

Sun, *n.* सूर्य آفتاب Moon, *n.* चन्द्रमा چاند Stars, *n.* सितारे ستارے Made, *v.* created बनाए بنائے Creature, *n.* being जीव जन्तु مخلوقات Free, *a.* unreserved सब के लाभ के लिये آزاد Spreads, *v.* extends फैलाता है پهیلاتا هے Grassy, *a.* green हरी سبز Blade, *n.* leaf पत्ती پتي Grassy blade—leaf of grass हरी घास سبز سبزگهاس ※

उसने सूर्य, चन्द्रमा और सितारे सब जीवों के सुख के लिये बनाए। वह पृथ्वी पर कीड़ों के लिये और वैसे ही तेरे लिये घास पैदा करता है।

اُس نے سورج-چاند اور ستاروں کو اپني تمام مخلوقات کے آرام کے لئے بنایا اور زمین پر سرسبز گھاس کیڑوں کے لئے اور تیرے لئے پیدا کرتا ھے ٭

STANZA 4. PROSE ORDER :—Let them enjoy their little day (and) deceive their humble bliss; O, do not lightly take away the life (that) thou can'st not give.

Enjoy, *v.* partake; pass happily भोगना گزارنا Humble, *a.* low तुच्छ عاجز Bliss, *n.* happiness प्रसन्नता خوشي Receive, *v.* get पाना پانا Lightly, *adv.* easily आसानी से آساني سے Take away—deprive of ले लेना لے لینا ٭

उन्हें उनका थोड़ा जीवन प्रसन्नता से भोगने दो और थोड़ी खुशी हासिल करने दो। तुम आसानी से उनको वह जान न ले लो जो तुम उनको दे नहीं सकते।

اُنکو اپني تھوڑي زندگي خوشي سے گزارنے دو اور برکت حاصل کرنے دو - تم آساني سے اُن کي وہ زندگي مت لے لو جو کہ تم نہیں بخش سکتے ٭

LESSON XXXIX.

THE STORY OF THE BARMECIDE'S FEAST.

बार्मेसाइड की ज्योनार की कहानी।

بارمیسایڈ کي دعوت کا قصہ

Page 128.

Young, *a.* of young age जवान نوجوان Inherited,

v. received from ancestors बपौती मैं पाई ارث پایا Fortune, *n.* wealth; estate धन دولت Wasted, *v.* spent; used उड़ादी اُڑادي Forced, *v.* compelled मजबूर हुआ مجبور هوا Smooth, *a.* soft नर्म ملايم - چكني Tongue, *n.* ज़बान زبان Manners, *n.* behaviours चाल-चलन چال و چلن Agreeable, *a.* loving प्यारा پيارا Servants, *n.* नौकर نوكر Gain, *v.* get पाना حاصل كرنا Admission, *n.* permission to enter जाने की आज्ञा جانےكي اجازت Seldom, *adv.* sometimes कभी कभी بعض اوقات Empty, *a.* empty-handed ख़ाली हाथ خالي هاتهه *

एक समय शकाबेग नामक एक जवान आदमी था। उसने अपने बाप से थोड़ा धन बपौती मैं पाया, परन्तु उसे वृथा ख़र्च करके उसको भीख माँगनी पड़ी। वह नर्म ज़बान और अच्छे चाल-चलन का एक युवा आदमी था और धनवानौं के नौकरौं को ख़ुश करके मालिकौं के घर के भीतर चला जाता था और कभी कभी ख़ाली हाथ भी लौट आता था।

ايك مرتبه ايك نوجوان شخص مسمي شكابيگ تها - اُس نے تهوڑي دولت اپنے باپ سے بطور ارث پائي تهي مگر سب خرچ كركے اس كو بهيكهه مانگني پڑي - وه ايك نرم زبان اور خوش اطوار نوجوان شخص تها اور امير آدميوں كے نوكروں كو خوش كركے وه ان كے مالكوں كے مكانوں ميں گهس جاتا تها اور بعض اوقات خالي هاتهه بهي چلا جاتا تها *

Page 129.

Passing, *part.* going by जाता हुआ گزرتے هوئے Crowd—multitude भीड़ بهيڑ Yield, *v.* give देना ديتا Rich, *a.* good; valuable अच्छी عمده - اچهي Harvest,

n. product; gain लाभ فصل Drew near; came near पास आया قریب آیا *

एक दिन वह बहुत अच्छे घर के आगे होकर जारहा था, जिसके फाटक पर बहुत से नौकर खड़े थे। उसने समझा कि इस घर से कुछ अच्छा लाभ होगा, पस वह पास गया और पूछा कि यह घर किसका है?

ایک روز وہ بہت عمدہ مکان کے قریب سے گزر رہا تھا جس کے پھاٹک پر بہت سے نوکر کھڑے ہوے تھے - اس نے خیال کیا کہ شاید اس کو اس مکان سے زیادہ فائدہ ہوگا - پس وہ نزدیک گیا اور دریافت کیا کہ یہ کس کا مکان ہے ؟

Good, *v.* gentle नेक نیک Were known—Were famous मशहूर थे مشہور تھے Generosity, *n.* liberality दातापन سخاوت *

नौकर ने उत्तर दिया "ऐ भले आदमी! तुम कहाँ से आते हो जो तुम यह नहीं जानते कि यह घर बार्मेसाइड का है?" क्योंकि बार्मेसाइड अपने दातापन के लिये हर जगह मशहूर थे।

نوکر نے جواب دیا - "اے بھلے آدمی - تم کہاں سے آتے ہو جو تم نہیں جانتے کہ یہ مکان ایک بارمیسایڈ کا ہے ؟" کیونکہ بارمیسایڈ اپنی سخاوت کے لئے ہر جگہ مشہور تھے *

Asked, *v.* enquired पूछा پوچھا Porters, *n.* guards ड्योढ़ीवानों دربانوں Alms, *n.* something given in charity भीख بھیکھ *

जवान आदमी ने ड्योढ़ीवानों से पूछा कि आया कुछ भीख दोगे?

نوجوان شخص نے دربانوں سے پوچھا کہ آیا کچھ بھیک دوگے ؟

Went in—entered भीतर गया اندر گیا Several, *a.* some कई کئي Rooms, *n.* apartment कमरे کمرے Richly, *adv.* well ; with valuable things अच्छी तरह اچھی طرح Furnished, *v.* decorated सजाया हुआ آراستہ کیا ھوا Beard, *n.* डाढ़ी ڈاڑھي Seated—sitting बैठा हुआ بیٹھا ھوا Sofa, *n.* couch पलंग پلنگ *

ड्योढ़ीवानों ने उत्तर दिया "अच्छा होगा कि आप भीतर जाइये और हमारे मालिक से स्वयं माँग लीजिये।" पस जवान आदमी भीतर गया और बहुत से कमरों में जाने के बाद आख़िरकार वह एक ख़ूब सजे कमरे में आया जहाँ उसने एक बूढ़े आदमी को, जिसकी लम्बी, सफ़ेद डाढ़ी थी पलङ्ग पर बैठे देखा।

دربانوں نے جواب دیا - "بہتر ھوگا کہ آپ اندر جائیں اور ھمارے مالک سے خود درخواست کریں" پس نوجوان شخص اندر گیا اور کئي کمروں میں جانے کے بعد آخرکار ایک بہت آراستہ کمرے میں آیا جہاں کہ اُسنے ایک بڈھے شخص کو جس کے ایک لمبي سفید ڈاڑھي تھي ایک پلنگ پر بیٹھے ھوئے دیکھا *

Received, *v.* welcomed स्वागत किया استقبال کیا Kindly, *adv.* gently मेहरबानी से مہربانی سے Addressed, *v.* applied to by speech कहा کہا Dependent on—relying on भरोसा रखना بھروسہ رکھنا Food, *n.* livlihood परवरिश; भोजन کھانا Rich, *a.* wealthy धनवान् دولتمند Noble, *a.* great बड़ा بڑا *

बूढ़े आदमी ने ऐसी मिहरबानी से उसका स्वागत किया कि उसने तुरन्त उससे यह पुकारकर कहा "मेरे महाराज मैं

ग़रीब आदमी हूँ और अपने भोजन के लिये आप जैसे धनवान् और बूढ़े आदमियों पर भरोसा रखता हूँ।"

بڈھے آدمی نے اسکا اسقدر مہربانی سے استقبال کیا کہ اسنے اسے فوراً یہ پکار کر کہا - "میرے خداوند میں ایک غریب شخص ہوں اور اپنے کہانے کے لئے آپ کے مانند امیر اور شریف آدمیوں پر بھروسہ رکھتا ہوں ❀ "

Allowing, *par*. permitting आज्ञा देते हुए اجازت دیتے ہوئے Possible, *a*. likely संभव ممکن Starving, *part*. dying of hunger भूखों मरता हुआ بہوکہوں مرتا ہوا While, *adv*. as long as जब तक جبتک *

उसे और कुछ बोलने का अवसर दिये बिना बूढ़े आदमी ने उत्तर दिया "क्या यह संभव है कि जब मैं बग़दाद में हूँ तुम-ऐसा आदमी भूखा मरे।"

بہ اسکو اور کچھ کہنے کا موقع دئے ہوئے بڈھے آدمی نے جواب دیا "کیا یہ ممکن ہے کہ تمہاری طرح آدمی بہوکہوں مرے جب کہ میں بغداد میں ہوں ؟ "

Swear, *v*. to take an oath शपथ खाना; क़सम खाना قسم کہانا Broken, *v*. खोला کہولا Fast, *n*. व्रत برت - روزہ Have not broken fast—have not eaten anything कुछ नहीं खाया है ; व्रत नहीं खोला है کچھ نہیں کہایا ہے Whole, *a*. complete पूरा پورا *

जवान आदमी ने जवाब दिया "ऐ मेरे महाराज, मैं क़सम खाकर कहता हूँ कि आज मैंने दिनभर व्रत नहीं खोला है।"

نوجوان شخص نے جواب دیا "میرے خداوند—میں قسم کہاتا ہوں کہ میں نے آج تمام دن اپنا روزہ نہیں کہولا ہے* "

Dying, *part*. starving भूखों मरते हो مرتے ہو بہوکہوں

Hunger, *n.* भूख بھوکھہ Exclaimed, *v.* said loudly पुकारकर कहा زور سے کہا Slave, *n.* servant नौकर نوکر Wash, *v.* धोना دھونا *

बूढ़े आदमी ने ज़ोर से कहा "क्या तुम भूख के मारे मर रहे हो? नौकर पानी लाओ ताकि हम भोजन करने से पहिले हाथ धोलें।

بڈھے آدمي نے زور سے کہا " کیا تم بھوکھوں مورھے ھو ؟ غلام یہاں پاني لاؤ تاکہ ھم اپنے ھاتھہ دھویں قبل اسکے کہ کھانا کھائیں * "

Page 130.

Appeared, *v.* came in आया آیا Observed, *v.* saw देखा دیکھا Rub, *v.* मलना ملنا pouring, *part.* causing to flow डालता हुआ ڈالتا ھوا *

कोई नौकर न आया परन्तु जवान आदमी ने देखा कि बूढ़े आदमी ने अपने हाथ मलना शुरू किये मानों उनपर कोई आदमी पानी डाल रहा है।

کوئي نوکر نہ دکھائي پڑا مگر نوجوان شخص نے دیکھا کہ بڈھا آدمي اپنا ھاتھہ ملنے لگا گویا کہ کوئي اُنپر پاني ڈال رھا ھے *

Supposing, *part.* imagining ख़याल करके خیال کرکے Joke, *n.* jest ठट्ठा مذاق On the part of तरफ़ طرف Imitated, *v.* copied नक़ल की نقل کي Motions, *n.* gestures चलन حرکات *

तब उसने जवान आदमी से कहा "तुम भी अपने हाथ क्यों नहीं धोते?" तब शकाबेग यह समझ कर कि यह बूढ़ा आदमी हँसी करता है पास आया और जैसा वह करता था वैसा ही करने लगा।

تب اُسنے نوجوان شخص سے کہا "تم بھي اپنے ھاتھہ کیوں نہیں دھوتے ؟" تب شکابیگ یہہ خیال کرکے کہ بڈھا آدمي مذاق کرتا ھے پاس گیا اور اسکے حرکات کی نقل کي *

Had done—had finished ख़त्म करचुका ختم کر چکا Rubbing, *v.-n.* मलना ملنا Set, *v.* place रखना; परोसा رکھنا - پروسنا *

जब बारमेसाइड अपने हाथ मल चुका, उसने कहा "हमारे सामने तुरन्त भोजन परसो। हम बहुत भूखे हैं।"

جب بارمیسایڈ نے ھاتھہ ملنا بند کیا تو اُسنے پکارا "ھمارے سامنے فوراً کھانا رکھو ھم بہت بھوکے ھیں *"

Page 131.

Pretended, *v.* affected बहाना किया بہانہ کیا Dish, *n.* plate रकाबी; थाली رکابی Mouth, *n.* मुँह منھہ As freely—in a free manner आज़ादी से آزادی سے As if......house—as if you were eating in your own house मानों तुम अपने ही घर में खा रहे हो گویا تم اپنے خاص مکان پر (کھاتے) ھو Starving, *a.* hungry भूखा بھوکھا Appetite, *n.* भूख بھوکھہ *

कोई भोजन न आया परन्तु बूढ़े आदमी ने एक थाली में से भोजन करने का और भोजन अपने मुँह तक ले जाने का बहाना किया और कहा "खाओ मेरे दोस्त खाओ। मैं तुमसे प्रार्थना करता हूँ कि ऐसी आज़ादी से खाओ जैसे तुम अपने घर पर खाते हो। तुम ऐसे भूखे आदमी को बहुत थोड़ी भूख मालूम होती है।"

کوئي کھانا نہیں لایا مگر بڈھے آدمي نے ایک تھالي سے کھانا کھانے کا اور کھانے کو اپنے منھہ تک لیجانے کا یہ کہہ کر

بہانہ کیا "کھاؤ میرے دوست - کھاؤ - میں آپ سے التجا کرتا هوں - ویسے هي آزادي سے کھانے جیسے کہ آپ مکان پر کھاتے هيں - تم ایسے بھوکھے آدمي کے لئے بہت تھوڑی بھوکھ معلوم هوتي هے *

Indeed, *adv.* certainly ; in truth सचमुच درحقیقت I am doing very well—I am eating to my entire satisfaction मैं पेटभर खा रहा हूँ میں پیٹ بھر کر کھا رها هوں Gestures, *n.* चलन حرکات *

शकाबेग ने उत्तर दिया "मेरे महाराज सचमुच मैं पेट-भर खा रहा हूँ" और उसने बूढ़े आदमी की बातों की नक़ल की।

شکابیگ نے جواب دیا "درحقیقت میرے جہاں پناہ میں پیٹ بھر کھا رهاهوں" اور اسنے بڈھے آدمي کی حرکات کي نقل کي *

Like, *v.* select पसन्द करना پسند کرنا Bread, *n.* loaf रोटी روتي Think, *v.* suppose ख़्याल करना خیال کرنا Excellent, *a.* of best quality बहुत अच्छा بہت عمدہ *

बूढ़े आदमी ने कहा "तुम इस रोटी को कैसा समझते हो? मैं तो समझता हूँ कि वह बहुत अच्छी है।"

بڈھے آدمي نے کہا "تم اس روتي کو کیسا پسند کرتےهو؟ میں خود اسکو خیال کرتا هوں کہ وہ بہت اچھي هے *"

Kind, *n.* sort क़िस्म قسم Tasted, *v.* ate खाया کھایا In my life अपने जीवनभर में اپني زندگي میں *

शकाबेग ने जो न तो रोटी ही और न और किसी तरह का भोजन देख सका, उत्तर दिया "मेरे महाराज वह बहुत अच्छी है, मैंने अपने जीवनभर में ऐसी रोटी कभी नहीं खाई।"

شکابیگ نے جو نہ تو روٹی اور نہ کسی دوسرے قسم کا
کہانا دیکہہ سکا- جواب دیا "اے میرے جہاں پناہ یہ عمدہ ہے-
میں نے اپنی زندگی بہر میں ایسی چیز نہیں چکہی * "

Continued, *v.* went on saying कहता ही गया کہتا ہی گیا Pay, *v.* give देना دینا Cook, *n.* रसोइया رسویا - کہانا پکانے والا Makes, *v.* prepares बनाता है بناتا ہے Salary, *n.* pay तनख़्वाह ; वेतन تنخواہ *

फिर बूढ़े आदमी ने कहा "जितना तुम चाहो उतना खाओ। मैं उस रसोइये को जो यह भोजन बनाता है बहुत तनख़्वाह देता हूँ।"

پہر بڈھے آدمی نے کہا "جسقدر تم چاہتے ہو کہاؤ - میں
اس باورچی کو جوکہ اسکو (کہانا) بناتا ہے بہت تنخواہ
دیتا ہوں * "

Sorts, *n.* kinds भाँति قسمیں Praising, *part.* speaking highly of तारीफ़ करके تعریف کرتے ہوئے Turn, *n.* बारी باری Dined—ate खाया کہایا Drink, *v.* शराब पीना شراب پینا Aloud, *adv.* loudly ज़ोर से زور سے Wine, *n* alcohol शराब شراب *

सब तरह के भोजनों का हुक्म देकर जो कभी न आए और बारी २ से हर एक की तारीफ़ करके बारमेसाइड ने कहा "अच्छा ! चूँकि अब हम पेटभर खाचुके अब कुछ शराब पियें" और वह ज़ोर से शराब के लिये पुकारने लगा।

سب قسم کے کہانے کا حکم دے کر جو کبہی نہیں آے اور
ہر ایک کی باری باری سے تعریف کرکے بارمیسایڈ نے کہا
"اچہا- چونکہ ہم نے اِس قدر اچہی طرح کہایا ہے اب
ہم کو شراب پینا چاہئے"- اور اس نے زور سے شراب کے لئے
پکارا *

Protested, *v.* declared openly साफ़ २ कहा صاف صاف کہا Drank, *v.* पिया پیا Impossible असम्भव ناممکن Alone, *adv.* lonely अकेले تنہا Consented, *v.* agreed राज़ी होगया راضي هوگیا, Fill, *v.* भरना بهرنا Glasses, *n.* cups प्याले پیالے Making believe—pretending बहाना करके بہانہ کرکے Drunk, *a.* intoxicated नशे में; बेहोश مدهوش Struck, *v.* मारी ماري Blow, *n.* hurt चोट ضرب Fell, *v.* came to गिरपड़ा گرپڑا Stop, *v.* halt ठहरो ٹهہرو Mad, *a.* senseless पागल پاگل *

जवान आदमी ने साफ़ २ कह दिया कि मैंने शराब कभी नहीं पी है, परन्तु जब बारमेसाइड ने कहा कि यह तो असम्भव है कि मैं अकेला पिऊँ तो वह उसके साथ थोड़ी शराब पीने को राज़ी होगया। बारमेसाइड बहुधा अपने प्याले भरने का बहाना करता था कि आख़िरकार शकाबेग ने यह बहाना करके कि उसको शराब का नशा होगया है बूढ़े आदमी के एक ऐसी चोट मारी कि वह पृथ्वी पर गिर पड़ा। वह उसके फिर मारने को था कि बारमेसाइड ने चिल्ला कर कहा "ठहरो, ठहरो! तुम पागल हो।

نوجوان شخص نے صاف صاف کہدیا کہ مَیں نے شراب کبھي نہیں پي-مگر جبکہ بار میسایڈ نے کہا کہ اس کے لئے تنہا پینا نا ممکن ھے تو وہ اُسکے ساتھ تھوڑي شراب پینے کے لئے راضي هوگیا-بارمیسایڈ اس قدر بار بار اپنے گلاسوں کو شراب سے بھرنے کا بہانہ کرتا تھا کہ آخرکار شکابیگ نے یہ بہانہ کرکے کہ شراب نے اُسکو متوالا کردیا ھے بڈھے آدمي کے ایسي ضرب ماري کہ وہ زمین پر گرپڑا-وہ اس پر دوسرا

ضرب لگانے والا تھا جب کہ بارمیسایڈ نے چلاکر کہا۔"ٹھہرو-
ٹھہرو ! تم پاگل ہو *"

Page 132.

Please—kindly कृपा कर مہربانی کرکے Forgive—pardon माफ़ करना معاف کرنا Fault *n.* blame क़ुसूर قصور Have drunk—have taken पिया پیا ہے *

जवान आदमी ने उत्तर दिया "कृपाकर मुझे क्षमा करो। यह उस शराव का दोष है जो मैंने पी है।"

نوجوان شخص نے جواب دیا " براہ مہربانی مجھکو معاف کیجئے-یہ شراب کا قصور ہے جو میں نے پی ہے *"

Instead of—in spite of वजाय بجائے Angry, *a.* unpleasant नाराज़ ناراض Laugh, *v.* हँसना ہنسنا Embracing, *part.* clasping in arms गले लगाते हुए بغل گیر کرتے ہوئے Heartily; cordially दिल से دل سے To fall in—to occur होना ہونا Humour, *n.* disposition मिज़ाज مزاج Really, *adv.* actually सचमुच درحقیقت Supper, *n.* Evening food शाम का भोजन شام کا کھانا *

इसपर वारमेसाइड वजाय नाराज़ होने के हँसने लगा और उसे दिल से चाहते हुए गले लगाकर वोला " मैं तुम ऐसे आदमी को वहुत अर्से से ढूँढता था सव जो कुछ मेरे घर में है वह तुम्हारा है। तुमने दया करके मेरे मिज़ाज के अनुसार किया और खाने का वहाना करते रहे जव कि वहाँ कुछ भी न था। अव तुमको सचमुच अच्छा भोजन मिलेगा।"

اس پر بارمیسایڈ بجائے ناراض ہونے کے ہنسنے لگا اور اُس کو دل سے بغلگیر کرکے کہا " میں تم ایسے آدمی کی عرصہ سے تلاش میں تھا - اب تمام جو کچھ میرے مکان

میں ہے تمہارا ہے - تم براہ مہربانی میرے مزاج کے موافق کرتے رہے اور کھانے کا بہانہ کرتے تھے جب کہ وہاں کچھہ نہیں تھا - اب درحقیقت تمکو عمدہ کھانا ملے گا * "

Clapped, *v.* struck बजाया بجایا Clapped his hands तालियाँ बजाईं تالیاں بجائیں Were brought in—were placed परस दी गईं لائي گئیں Imagination, *n.* fancy ख़याल خیال Conceived, *v.* entertained विचार किया خیال کیا Affection, *n.* love प्रेम محبت Continued to live—went on living; lived रहने लगे رهنے لگے Together, *adv.* in company with साथ साथ ساتھہ ساتھہ *

तब उसने अपनी तालियाँ बजाईं और सब थालियाँ जो उन्होंने पहिले ख़्याल मैं चक्खी थीं परस दी गईं और बारमेसाइड को जवान आदमी से इतना प्रेम होगया कि वे दोनों बरसौं तक साथ रहे।

تب اُس نے تالیاں بجائیں اور تمام تھالیاں جو اُنھوں نے پیشتر خیال میں چکھي تھیں پرس دي گئیں - اور بارمیسایڈ کو نوجوان شخص سے اسقدر محبت ہوگئی کہ وہ بہت سال تک ساتھہ رہے *

LESSON XL.

A VISIT TO DARJILING.

दारजिलिंग की सैर। دار جلنگ کي سیر

Page 133.

Summer, *n.* hot weather गर्मी का मौसिम موسم گرما Holidays, *n.* vacations छुट्टियाँ تعطیل *

नारायण—क्या तुम कभी दारजिलिंग गए हो?

मोहन—हाँ, पारसाल हमारे पिता हमको गरमी की छुट्टियों में दारजिलिंग ले गए थे।

نارایں — کیا تم کبھی دارجلنگ گئے ہو ؟

موہن — ہاں - میرے والد پارسال مجھکو گرمیوں کی تعطیل میں دارجلنگ لے گئے تھے *

Wish, *v.* desire चाहना چاہنا Tell, *v.* relate कहना کہنا - بیان کرنا Got, *v.* reached पहुँचे پہونچے Cross, *v.* pass over पार करना پار کرنا Way, *n.* राह راستہ *

नारायण—मैं चाहता हूँ कि आप मुझसे दारजिलिंग के विषय में कुछ कहें—मैं वहाँ कभी नहीं गया हूँ।

मोहन—बहुत अच्छा, पहले मैं तुमसे किस विषय पर कहूँ?

नारायण—मैं विचार करता हूँ कि यह अच्छा होगा कि आप मुझे पहले यह बताएँ कि आप दारजिलिंग कैसे पहुँचे?

मोहन—पहले हम कलकत्ते गए और वहाँ से ईस्टर्न बैंगाल स्टेट रेलवे पर सिलीगुरी को।

नारायण—क्या तुमको रास्ते में गंगाजी नहीं पार करना पड़ा था?

نارایں — میں چاہتا ہوں کہ آپ مجھسے دارجلنگ کی نسبت کچھہ بیان کریں - میں وہاں کبھی نہیں گیا *

موہن — بہت اچھا - پہلے میں تم سے کس چیز کی نسبت بیان کروں ؟

نارایں — میں خیال کرتا ہوں کہ یہ بہتر ہوگا کہ آپ مجھے پہلے یہ بتلائیں کہ آپ دارجلنگ کیسے پہونچے ؟

موہن — پہلے ہم کلکتہ گئے اور وہاں سے ایسٹرن بنگال اسٹیٹ ریلوے پر سلیگری کو *

ناراین—لیکن کیا تمکو راستہ میں گنگا کو پار کرنا نہیں پڑا ؟

Page 134.

New, *a.* नया نیا Bridge, *n.* a pathway erected over a river पुल پل Formerly, *adv.* in time past प्राचीन समय मैं زمانہ گذشتہ میں Get out, *v.* alight उतरना اترنا Ferry, *v.* to carry over a river or other water in a boat ; *n.* a place where boats pass over to convey passengers ; a boat for conveyance over a ferry पाट ; नाव ناو - پات Steamer, *n.* अग्निबोट دخانی کشتی Opened, *v.* erected ; built बन गया بن گیا Convenient, *adj.* easy आसान آسان Takes, *v.* carries लेजाती है لے جاتی ھے Change, *n.* तब्दीली تبدیلی *

मोहन—हाँ, हमने उसको सरा घाट पर, बड़े नए पुल पर होकर पार किया। पहले लोगों को रेल पर से उतरना पड़ा था और दरिया को अग्निबोट से पार करना पड़ता था, परन्तु जब से कि बड़ा पुल बन गया है यात्रा बहुत आसान होगई है। रेलगाड़ी तुमको सीधी सिलीगुरी बग़ैर कहीं बदलने के लेजाती है।

موهن—هاں هم نے اس کو سرا گھات پر بڑے نئے پل سے پار کیا - زمانہ گذشتہ میں لوگوں کو ریل سے اترنا پڑتا تھا اور دریا کو دخانی کشتی سے پار کرنا پڑتا تھا لیکن جب سے کہ بڑا پل بن گیا ھے سفر بہت آسان هوگیا ھے - ریل تم کو سیدھی سلیگری کو بغیر کسی تبدیلی کے لیجاتی ھے *

Got into, *v.* चढ़े; सवार हुए چڑھے-سوار ھوئے Runs up—goes जाती है جاتی ھے Steep, *adj.* precipitous ढालू ڈھالو *

नारायण—क्या आपने सिलीगुरी में रेल वदली थी?

मोहन—हाँ, सिलीगुरी में हमने अपनी गाड़ी छोड़ दी और एक छोटी रेलगाड़ी में सवार हुए जो ढालू पहाड़ों पर होकर दारजिलिंग को जाती है।

نارائن—کیا آپنے سلیگری میں ریل تبدیل کی تھی ؟

موھن—ھاں - سلیگری میں ھم نے اپنی گاڑی چھوڑدی اور ایک چھوٹی ریل گاڑی پر سوار ھوئے جو ڈھالو پہاڑوں پر ھوکر دارجلنگ کو جاتی ھے *

Steep, *adv.* abrupt कड़ा; ढालू ڈھالو - سخت Slope, *n.* ढाल; उतार; औघट ڈھال - اُتار Ranges, *n.* series सिलसिला; क़तार قطار-سلسلہ Built, *v.* बना हुआ بنا ھوا Narrow, *adj.* Strait कम चौड़ा تنگ - کم چوڑا Ordinary, *adj.* common साधारण معمولي Puffed away मामूली फुपकारता हुआ चला गया معمولي پھپکارتا ھوا چلا گیا Bravely, *adv.* बहादुरी से بہادري سے Dragging, *v.* drawing; pulling घसीटना; खींचना کھینچنا - گھسیٹنا Tail, *n.* lower part पीछे का भाग پچھلا حصہ *

नारायण—क्या वह बहुत छोटी गाड़ी है?

सोहन—हाँ, वह पहाड़ी रेल है जोकि नीचे पहाड़ी सिलसिलों को कड़ी ढालू जगहों पर जिन में से एकपर दारजिलिंग बना हुआ है चलने के लिए बनाई गई है। ऐञ्जिन बहुत छोटे होते हैं, गाड़ियाँ बहुत छोटी होती हैं और रेल की पटरियाँ कम चौड़ी होती हैं। मामूली रेलगाड़ी इन ढालू स्थानों पर बिल्कुल नहीं जा सकती, परन्तु हमारा छोटा ऐञ्जिन अपने गाड़ियों के पिछले भाग को अपने पीछे बहादुरी से फुपकारता हुआ खींच लेजाता है।

نارائن—کیا وہ بہت چھوٹي گاڑی ھے ؟

موهن—هاں وه پهاڑي ريل هے جوكه نيچے كے پهاڑي سلسلوں كے سخت ڈهالو جگهوں پر جن ميں سے ايك پر دارجلنگ بنا هوا هے چڑهنے كے لئے بنائي گئي هے انجن بهت چهوٹے هيں گاڑياں بهت چهوٹي هيں اور ريل كي پٹڑياں كم چوڑي هيں-معمولي ريل گاڑي ان سخت ڈهالو جگهوں پر بالكل نهيں جاسكتي ليكن همارا چهوٹا انجن اپنے گاڑيوں كے پچهلے حصه كو اپنے پيچهے پهاڑي سے پهكارتا هوا كهينچ ليجاتا هے *

All the way तमाम रास्ता تمام راسته Level, *n.* even; smooth; flat places चौरस रास्ते چورس اور هموار راسته, Thick, *adj.* dense घनी گهني Forest, *n.* woods जंगल جنگل Huge, *adj.* very great बहुत बड़ी بهت بڑي Torch, *n.* a large candle of flambeau मशाल مشعل Frighten, *v.* to terrify डराना ڈرانا Wild, *adj.* savage जंगली جنگلي Animals, *n.* beasts जानवर جانور Noise, *n.* शोर شور Presently, *adv.* very shortly थोड़ी देर में فوراً Started, *v.* चलदी چلدي Climb, *n.* ascent ; height चढ़ाई چڑهائی *

नारायण—क्या कुल रास्ता ढालू था ?

मोहन—नहीं, पहले हमलोग कुछ मील घने जंगल में होकर हमवार जगह पर चले। रात को यात्रा के इस भाग में एंजिन एक बहुत बड़ी मशाल रास्ता दिखलाने को और जंगली जानवरों को डराने को लेजाता है, परन्तु दिन में गाड़ी का शोर उनके डराने के लिए काफ़ी होता है। तब हम थोड़ी देर में पहाड़ की तलेटी में ढालू जगहों पर पहुँचे और छोटी रेलगाड़ी अपनी लम्बी चढ़ाई पर दार्जिलिंग को चलदी जो सात हज़ार फ़ीट पहाड़ी में होकर है।

نارائین—کیا تمام راستہ ڈھالو تھا؟

موھن—نہیں- پہلے ھم لوگ کچھہ میل گھنے جنگل میں ھوکر ھموار جگہ پر چلے-رات کو سفر کے اس حصہ پر انجن ایک بہت بڑی مشعل راستہ دکھلانے کو اور جنگلي جانوروں کو ڈرانے کو لیجاتا ھے-لیکن دن میں گاڑي کا شور انکو ڈرانے کے لئے کافي ھوتا ھے-تب ھم فوراً پہاڑي کے نیچے ڈھالو جگہوں پر پہونچے اور چھوٹي ریل گاڑي اپنے لمبے چڑھاؤ پر دارجلنگ کو چلدي جو سات ہزار فیٹ کا فاصلہ پہاڑوں میں ھوا ھے *

Page 135.

Straight, *adv.* direct सीधे سیدھے Twists, *v.* whirls; goes winding चक्कर खाती है چکر کھاتي ھے Winds, *v.* turns round मुड़ती है مڑتي ھے Searching, *part.* seeking तलाश करते हुए تلاش کرتے ھوئے Easiest, *adj.* shortest कम दूर का سب سے قریب کا Steeper, *adj.* more precipitious ज़्यादातर ढालू زیادہتر ڈھالو Track, *n.* pathway पगडंडी پگڈنڈي Railway track—railway road रेल की सड़क ریل کي سڑک Catch, *v.* seize पकड़ना پکڑنا Tail, *n.* end सिरा سرا *

नारायण—क्या तुम सीधे चले गये थे ?

मोहन—नहीँ, पटरी इधर उधर घूमकर और चक्कर खाकर जाती है मानोँ सबसे पास की सड़क को तलाश करती है और पहाड़ जितना ही ढालू होता जाता है उतनी ही रेल की सड़क मुड़ती है और चक्कर खाकर जाती है, यहाँतक कि कभी २ ऐसा मालूम होता है कि रेल अपने दूसरे सिरे को पकड़ने की कोशिश कर रही है।

نارائن—کیا تم سیدھے چلے گئے تھے ؟

موہن—نہیں - پٹڑي اِدھر اُدھر گھوم کر اور چکر کھاکر جاتي ھے گویا وہ سب سے قریب کی سڑک کو تلاش کرتي ھے اور جتناھی زیادہ پہاڑ ڈھالو ھوتا جاتا ھے اتناھي ریل کا راستہ مڑتا ھے اور چکر کھاتا ھے یہاں تک کہ بعض اوقات یہ معلوم ھوتا ھے کہ ریل اپنے دوسرے سرے کو پکڑنے کي کوشش کررھي ھے *

Mean, *v.* मतलब है مطلب ھے Curved, *adj.* टेढ़ी تیڑھي Circle, *n.* घेरा دایرہ End, *n.* सिरा سرا Just, *adv.* ठीक ٹھیک Round, *adv.* चारों ओर چاروں طرف Curve, *n.* झुकाव ; पेच پیچ - جھکاؤ *

नारायण—तुम्हारा क्या मतलब है ?

मोहन—मेरा मतलब यह है कि कभी २ पटरी लगभग एक घेरे में टेढ़ी होजाती है और जब तुम सामने की गाड़ियों में से किसी को देखो तो तुमको रेलगाड़ी का आख़िरी सिरा तुम्हारे बिलकुल निकट उस चक्कर के चारों ओर आता हुआ दिखलाई देगा।

نارائن—تمہارا کیا مطلب ھے ؟

موہن—میرا مطلب یہ ھے کہ بعض اوقات پٹڑي قریب قریب ایک دایرہ میں تیڑھي ھو جاتي ھے اور جب تم سامنے کي گاڑیوں میں سے کسي کو دیکھو تو تم کو ریل گاڑي کا آخري سرا تمہارے بالکل نزدیک اُس چکر کے چاروں طرف آتا ھوا دکھلائي دےگا *

Understand, *v.* समझना سمجھنا Go on, *v.* continue कहे जाइये کہے جائیے Climbing, *part.* ascending चढ़ते हुए چڑھتے ھوئے Passing by—going near पास से जाते हुए

ڈھکے ہوئے Covered, *p. part.* overspread ढकी हुई ڈھکی ہوئی Tea, *n.* चाय چائے Precipices, *n.* a headlong steep ढाल ڈھال dense, *adj.* thick घना گھنا Forest, *n.* जङ्गल جنگل Pine, *n.* a forest tree producing resin सनोबर صنوبر Fir, *n.* a tree allied to the pines देवदार صنوبر *

नारायण—हाँ, मैं समझता हूँ, परन्तु कृपा करके कहे चलिए।

मोहन—पस हम ऊँचे चढ़े चले गए और पहाड़ियों के निकट से जो चाय के बाग़ों से ढकी हुई थीं और ढालू जगहों के किनारे और सनोबर के पेड़ों के जङ्गल के पास से होकर अन्त में हम लोग दारजिलिंग पहुँच गए।

نارائن—ہاں - میں خیال کرتا ہوں میں سمجھ گیا- لیکن مہربانی کرکے کہتا جاری رکھئے *

موہن—پس ہم اونچے چڑھتے چلے گئے اور پہاڑیوں کے نزدیک سے جو چائے کے باغوں سے ڈھکی ہوئی تھیں اور ڈھالو جگہوں کے کنارے اور صنوبر کے درختوں کے گھنے جنگل کے نزدیک سے ہوکر آخرکار ہم دارجلنگ پہونچے *

Page 136.

Feel, *v.* मालूम होना معلوم ہونا Cold, *adj.* ठण्डा ٹھنڈا Climbed, *v.* ascended चढ़े چڑھے Grew, *v.* became होगई ہوگئی Heat, *n.* गरमी گرمی Plains, *n.* गरम देश گرم ملک Warm, *adj.* गरम گرم Rugs, *n.* blankets कम्बल کمبل Got to—reached पहुँचे پہونچے Top, *n.* चोटी چوٹی *

नारायण—जबकि तुम पहाड़ों पर चढ़े, क्या तुमको सरदी मालूम होती थी ?

मोहन—हाँ, सरदी बढ़ती गई और हमको समथल देशों की गरमी के पश्चात् वह (सरदी) बहुत अधिक मालूम हुई। मेरे पिता ने हमको गरम कोट और कम्बल हमारे साथ लाने दिया था और इसके पहले कि हम चोटी पर पहुँचे, हमको उनसे बड़ी खुशी हुई।

نارائن—جب کہ تم پہاڑیوں پر چڑھے ۔ کیا تم کو سردي معلوم هوئي تهي ؟

موهن—هاں - سردي بڑهتي گئي اور هم کو هموار ملکوں کي گرمي کے بعد وہ (سردي) بہت زیادہ معلوم هوئي - میرے والد نے هم کو گرم کوت اور کمبل همارے ساتهہ لانے دیا تها اور قبل اس کے کہ هم چوتي پر پہونچے هم اُن سے بہت خوش هوئے *

Drew nearer—reached nearer निकट पहुँचे نزدیک پہونچے Excited, *v.* stimulated उत्तेजित پرجوش Window *n.* खिड़की کهڑکي Glimpse, *n.* sight दृष्टि نظر Corner, *n.* कोना کونہ Cried out, *v.* shouted चिल्लाया چلایا Ridge, *n.* the top of a mountain चोटी چوتي Fine, *a.* grand सुहावनी شاندار Red-roofed, *adj.* covered with roofs coloured with red colour लाल रंग से रँगी हुई छतोंदार سرخ رنگ سے رنگي هوئي چهتوں والي, Buildings, *n.* edifices महल مکانات Bright, *adj.* shining चमकीली چمکیلي Pretty, *adj.* beautiful सुन्दर خوشنما Sunshine, *n.* धूप دهوپ Passed, *v.* went by होकर निकले گذرے Well-built, *adj.* handsomely constructed अच्छी तरह से बने हुए اچهي طرح سے بنے هوئے Gardens, *n.* orchards बाग़ باغ *

नारायण—कृपया मुझसे दार्जिलिंग के विषय में कुछ वर्णन करो।

मोहन—जैसे कि हम दार्जिलिंग के निकट पहुँचते गए तो मुझे इच्छा अधिक बढ़ती गई और दार्जिलिंग का पहला दृश्य देखने को खिड़की के बाहर देखता रहा। थोड़ी देर में जब हम एक कोने में पहुँचे तो किसी ने गाड़ी में चिल्लाकर कहा "वह दारजिलिंग दीखता है" बाहर देखने से मुझे एक चोटी बहुत सुन्दर लाल छतों के मकानों से ढकी हुई दिखलाई पड़ी, वह धूप में बहुत चमकीली और सुन्दर मालूम होती थी और मुझको ऐसे सुन्दर स्थान पर आने से बड़ी प्रसन्नता हुई। हम बहुत से बड़े और सुन्दर बने हुए मकानों के पास से होकर निकले जिनमें सुन्दर फूलों से भरे बाग़ थे और अन्त में हम दारजिलिंग के रेल के स्टेशन पर पहुँचे।

نارائن—مہربانی کرکے مجھسے کچھ دارجلنگ کے
نسبت بیان کیجئے ٭

موہن—جیسے کہ ہم دارجلنگ کے قریب پہونچتے گئے
تو میری خواہش بڑھتی گئی اور میں دارجلنگ کا پہلا
منظر دیکھنے کے لئے کھڑکی کے باہر دیکھتا رہا - فوراً جبکہ
ہم ایک کونے پر پہونچے تو کسی نے گاڑی میں سے چلاکر کہا
"وہ دارجلنگ دکھائی دیتا ہے" باہر دیکھنے سے مجھے
ایک چوٹی بہت سے عمدہ سرخ چھتوں کے مکانوں سے ڈھکی
ہوئی دکھلائی دی - وہ دھوپ میں بہت چمکیلی اور
خوبصورت معلوم ہوتی تھی اور مجھکو اس خوشنما جگہ
پر آنے سے بڑی خوشی ہوئی - ہم بہت سے بڑے اور عمدہ بنے
ہوئے مکانوں کے نزدیک سے ہوکر گزرے جن کے باغ خوبصورت
پھولوں سے بھرے ہوئے تھے اور آخرکار ہم دارجلنگ کے ریلوے
اسٹیشن پر پہونچے ٭

Receive, *v.* welcome स्वागत करना استقبال کرنا Lodgings, *n.* places of residence for a short time डेरे ڈیرے *

वहाँ हमारे मित्र हमारे स्वागत के लिए राह देख रहे थे और हम उनके साथ अपने डेरों में चले गए, बड़ी प्रसन्नता से कि हमारी बड़ी यात्रा पूरी होगई।

وهاں همارے دوست همارا استقبال کرنے کے لئے انتظار کررهے تهے اور هم اُنکے ساتهه اپنے ڈیروں میں بہت خوش چلے گئے کہ همارا لمبا سفر ختم هوا *

Stay, *v.* remain रहना رهنا, Liked, *v.* chose; selected पसन्द किया پسند کیا So many—several बहुत सी بہت سی Difficult, *a.* arduous कठिन مشکل Pure, *adj.* clean साफ़ صاف Fresh, *adj.* ताज़ी تازی Air, *n.* atmosphere हवा هوا Views, *n.* sceneries दृश्य منظر Magnificent, *adj.* grand बड़े بڑے Snow-clad, *adj.* covered with snow बरफ़ से ढके हुए برف سے ڈهکے هوے *

नारायण—तुम दार्जिलिंग में कितने दिन ठहरे?

मोहन—एक महीने के लगभग।

नारायण—मुझे बताइए कि तुमको वहाँ क्या चीज़ सबसे अधिक अच्छी लगी?

मोहन—वहाँ इतनी चीज़ें मुझे अच्छी लगीं कि उनका बताना कठिन है; परन्तु मैं समझता हूँ कि कदाचित् जो चीज़ मुझे सबसे अच्छी लगी वह पहाड़ियों की साफ़, ताज़ी हवा, और बरफ़ से ढके हुए बड़े २ पहाड़ों का दृश्य था।

ناراین—تم دارجلنگ میں کتنے عرصہ تک ٹهہرے ؟
موهن—قریب ایک مهینے کے *

نارائن—مجھے بتلاؤ کہ تم نے وہاں کیا چیز سب سے زیادہ پسند کی ؟

موہن—وہاں اسقدر زیادہ چیزیں مجھکو پسند آئیں کہ اُنکا بیان کرنا دشوار ہے- لیکن میں خیال کرتا ہوں کہ شاید مجھکو جو چیز سب سے زیادہ عمدہ معلوم ہوئي وہ پہاڑیوں کي صاف - تازي ہوا اور برف سے ڈھکے ہوئے عظیم الشان پہاڑوں کا منظر تھا *

Page 137.

Clouds, *n.* बादल بادل Got out of bed—woke up जागा جاگا Astonished, *v.* surprised अचरज हुआ متعجب ہوا Huge, *adj.* large बड़े بڑے Dreamt, *v.* had an idea ख़्याल किया خیال کیا Towering, *part.* rising high ऊँचे उठते हुए اُٹھتے ہوئے اونچے Mists, *n.* frosts कुहरा کہرا Touch, *v.* छूना چھونا Glistening, *adj.* shining चमकीली چمکیلي Peaks, *n.* tops चोटियाँ چوٹیاں *

नारायण—तुमने मुझसे पहले बरफ़ के पहाड़ों के विषय में नहीं कहा।

मोहन—नहीं, क्योंकि जब हम दार्जिलिंग पहुँचे तो ऊँचे पहाड़ बादलों से ढके हुए थे और मैं यह भी न जान सका कि वे वहाँ थे, परन्तु दूसरे दिन जबकि मैं बिस्तर पर से उठा और अपनी खिड़की के बाहर देखने लगा तो मुझे बड़े पहाड़ों को दूर, बिल्कुल बरफ़ से ढके देखकर बड़ा अचरज हुआ। वे इतने ऊँचे थे कि मैंने कभी पहले स्वप्न में भी ख़्याल न किया था। वे कुहरे और बादलों में ऊँचे हो रहे थे और अपनी चमकीली चोटियों से आसमान को छूते हुए मालूम पड़ते थे।

نارائن—تم نے مجھہ سے پیشتر برف کے پہاڑوں کے بارے میں نہیں کہا *

موهن—نہیں-کیونکہ جب ہم دارجلنگ پہونچے تو اونچے پہاڑ بادلوں سے ڈھکے ہوئے تھے اور مجھہ کو یہ بھی نہ معلوم ہوا کہ وے وہاں تھے-مگر دوسری صبح کو جبکہ میں بستر پر سے اُٹھا اور اپنی کھڑکي کے باہر دیکھا تو مجھے بڑے پہاڑوں کو فاصلہ پر برف سے ڈھکے ہوئے دیکھکر تعجب ہوا-وے اس قدر اونچے تھے کہ میں نے پیشتر کبھی خواب میں بھی نہ دیکھا تھا-وے کھڑے اور بادلوں کے اوپر چوٹی بنارہے تھے اور اپنی چمکیلي چوٹیوں سے آسمان کو چھوتے ہوئے معلوم ہوتے تھے *

Wonderful, *adj.* strange अद्भुत. عجیب Grew tired—got sick of तंग आगया; थका تنگ آگیا-تهکا *

नारायण—वह कैसे सुन्दर होंगे?

मोहन—मैं समझता हूँ कि मैंने ऐसी अद्भुत और सुन्दर चीज़ पहले कभी नहीं देखी; मैं उनके देखने से कभी न थका।

نارائن—وہ کیسے خوبصورت ہونگے؟

موهن—ہاں میں خیال کرتا ہوں کہ میں نے کبھي ایسي عجیب اور خوبصورت چیز نہیں دیکھي-میں ان کے دیکھنے سے کبھي نہ تھکا *

Crowded, *v.* भीड़ लगी रहती थी هجوم رهتا تها Strange, *adj.* foreign परदेशी اجنبي-پردیسي Different, *adj.* unlike; distinct भिन्न مختلف Dressed, *part.* पहने हुए پہنے ہوئے Strange, *adj.* causing surprize अद्भुत عجیب Curious, *adj.* strange अद्भुत عجیب Praying beads, *n.* the beads used in prayers

मालाएँ مالائیں Whirling, *v.* turning round rapidly; revolving फेरते हुए پھیرتے ہوئے-گھماتے ہوئے Walked along—were going जाते थे جاتے تھے *

Page 138.

Watch, *v.* see देखना دیکھنا Loved, *v.* liked पसन्द किया پسند کیا Forests, *n.* जंगल جنگل Pine, *n.* सनोबर صنوبر Fir, *n.* सनोबर صنوبر Birch, *n.* a kind of tree एक तरह का पेड़ ایک قسم کا درخت Wonderful, *adj.* strange; astonishing अजीब عجیب Views—scenes दृश्य منظر Valley—a hollow or low tract of ground between hills घाटी گھاٹی Lower slopes नीचे की ढालू जगहें نیچے کی ڈھالو - جگہیں *

नारायण—और दार्जिलिंग में आपको और क्या पसन्द आया?

सोहन—मुझ को दार्जिलिंग का बाज़ार बहुत पसन्द आया। वह सदैव परदेशी आदमियों से भरा रहता था। वे उन आदमियों से जिनको हम गर्म मुल्कों में देखते हैं बहुत मुख़्तलिफ़ थे वहाँ तिब्बत के रहनेवाले, लिपचाज़, नेपाली और सिकमी सब लोग अद्भुत पोशाक पहने हुए थे और हमने लामाओं या बुद्धमत के पुजारियों को जो अपनी मालाओं को अपने हाथ में फेरते हुए चले जाते थे घूमते हुए देखा। वे अजनबी और अद्भुत आदमी मुझको बहुत अच्छे मालूम होते थे और मैं उनको अच्छी तरह से देखने के लिये कई बार बाज़ार गया। तब मैंने सनोबर और बर्च के पेड़ों के जंगल में होकर सुन्दर रास्ते को और पहाड़ों और घाटियों को जो चारों ओर खुली हुई थीं और जिनके कुल नीचे की ढालू जगहें जो चाय के बाग़ों से ढकी हुई थीं, पसंद किया।

نارائن—اور دارجلنگ میں آپکو کیا پسند آیا؟

موهن—مجهکو دارجلنگ کا بازار بہت پسند آیا-وہ هروقت اجنبی آدمیوں سے بهرا رهتا تها—وے اُن آدمیوں سے جنکو تم گرم ملکوں میں دیکهتے هو کہیں مختلف تهے-وهاں تبت کے باشندے لپکاز-نیپالی اور سکمی سب عجیب پوشاک پہنے هوئے تهے-اور همنے لاماؤں یا بدهه مت کے پجاریونکو جو اپنی مالاؤں کو اپنے هاتهه میں گهماتے جاتے تهے اور چلتے جاتے تهے گهومتے هوئے دیکها-وے اجنبی اور عجیب آدمی مجهکو بہت اچهے معلوم هوتے تهے-اور میں اُنکو غورسے دیکهنے کے لئے کئی بار بازار گیا-تب میں نے صنوبر اور برچ کے درختوں کے جنگل میں هوکر خوبصورت راستوں کو اور پہاڑوں اور گهاٹیوں کو جو چاروں طرف کهلے هوئے تهے اور جن کے تمام نیچے کی ڈهالو جگہیں چائے کے باغوں سے ڈهکی هوئی تهیں پسند کیا *

Page 139.

Soon, *adv.* after some time थोड़े दिनों बाद تهوڑے دنوں بعد Got used, *v.* became habituated बान पड़गई عادی هوگیا Grew to like—began to enjoy पसन्द करने लगा پسند کرنے لگا Fresh, *adj.* ताज़ा تازی Sweet, *adj.* pleasant मीठी خوشگوار Vigour, *n.* energy; vital activity बल زور-طاقت Cheerful, *adj.* happy प्रसन्न خوش Happy, *adj.* प्रसन्न خوش Sorry, *adj.* grieved रंजीदा رنجیده Good-bye, *n.* जाने के समय का प्रणाम رخصتی سلام *

नारायण—क्या तुमको वहाँ बहुत ठंडक मालूम होती थी?

मोहन—हाँ; पहले मुझे बहुत सरदी मालूम हुई, परन्तु शीघ्र ही मुझको उसकी बान पड़गई और उसको पसन्द करने लगा। पहाड़ की ताज़ी हवा जो मग्न और प्रसन्न करने वाली थी,

जान पड़ता था कि मुझको नए जीवन से भर रही थी और मुझको अद्भुत दशा में और हृष्ट-पुष्ट बना रही थी। मैं बहुत प्रसन्न हुआ ; परन्तु जबकि दार्जिलिंग से मेरे चलने का समय आया तो मुझे बहुत खेद हुआ।

نارایں—کیا تم کو وھاں بہت سردي معلوم ھوتي تھي ؟

موھن—ھاں پہلے مجھے بہت سردي معلوم ھوئي - لیکن مجھکو اُس کی جلد عادت ہوگئي اور اُس کو پسند کرنے لگا - پہاڑ کي تازي ھوا جو خوشگوار اور ٹھنڈي تھی معلوم ھوتا تھا کہ مجھکو نئی زندگي سے بھر رھي تھي اور مجھکو تعجب انگیز حالت میں اور پوري طاقت میں کرتي تھي - میں بہت خوش ھوا- لیکن مجھے بہت رنج ھوا جب کہ دارجلنگ سے چلنے کا وقت آگیا *

LESSON XLI.

Page 140.

THE COW AND THE ASS.

गाय और गधा। گاے اور گدھا

PROSE ORDER :—A stream used to flow beside a green meadow. (It was) so clear (that) you might see below the white pebbles. On a hot summer's day the warm cattle would stray to this cooling brook to stand in the shade.

Beside, *prep.* by the side of निकट ; किनारे نزدیک کنارے Green, *adj.* हरा سبز Meadow, *n.* pasture or grass-land हरा मैदान چراگاہ Stream, *n.* current of water ; a rill नाला ; सोता نالا-سوتا Clear, *adj.* transparent स्वच्छ صاف Pebbles, *n.* bright pieces

of stone चमकीले पत्थर के टुकड़े چمکیلے پتھر کے ٹکڑے Brook, *n.* rivulet नाला نالا Would stray, *v.* used to wander away भाग आते थे بھاگ آتے تھے Shade, *n.* shelter साया سایہ Summer, *n.* hot season गरम ऋतु گرمي کا موسم *

PARAPHRASE :—A stream used to flow by the side of a green pasture. Its water was so clear that you would see the white pieces of stone that lay on its bottom. In the summer season on a hot day the cattle who were tired of the heat used to wander away to the side of the refreshing stream to cool themselves in the shade.

एक चरागाह के निकट एक सोता पहता था। उसका पानी इतना स्वच्छ था कि उसके नीचे तुम पत्थर के छोटे २ टुकड़े देख सकते थे। गरमी की ऋतु में गरमी से सताए हुए मवेशी इस ठंडे नाले पर साया में खड़े होने के लिए घूमते हुए आया करते थे।

ایک چراگاہ کے قریب ایک نالا بہتا تہا—اُس کا پانی اتنا صاف تھا کہ اُس کے نیچے تم پتھر کے چھوٹے چھوٹے ٹکڑے دیکھ سکتے تھے—گرمی کے دنوں میں گرمي سے پریشان مویشي اس ٹھنڈے نالے پر سایہ میں کھڑے ہونے کے لئے گھومتے ہوئے چلے آیا کرتے تھے *

PROSE ORDER :—A cow quite oppressed by the heat of the sun came here to refresh as she often had done; and standing quite still, (and) stooping over the stream, was perhaps musing or perhaps, she might dream.

STANZA 2. Oppressed, *p t.* distressed पीड़ित پریشان Heat, *n.* गरमी گرمي Sun, *n.* सूरज آفتاب Refresh, *v.* to be fresh ताज़ा होना تازہ ہونا Often, *adv.* generally बहुधा اکثر Quite still चुपचाप بالکل خاموش Stooping, *gerund.* bending झुके हुए جھکے کر Musing, *v.* thinking deeply गहरे विचार में گہرے خیال میں *

PARAPHRASE :—A cow which was greatly fatigued on account of the sun's heat came here to please herself as usual. She stood silent and bent herself low over the water as if she was meditating (thinking) something or it appeared that she was in a state of sleep.

एक गाय जो कि सूरज की गरमी से अत्यन्त घबरा रही थी; जैसे बहुधा आया करती थी, ताज़ा होने को यहाँ आई और बिलकुल चुपचाप खड़ी होकर पानी पर झुकी तो ऐसा मालूम होता था कि वह गहरे विचार में है या स्वप्न देख रही थी।

ایک گاے جو کہ آفتاب کي گرمي سے بالکل پریشان تھي حسب معمول اپني طبیعت خوش کرنے کو یہاں آئي اور بالکل خاموش کھڑي ہوکر پاني پر جھکي—ایسا معلوم ہوتا تھا کہ وہ شاید گہرے خیال میں تھي یا شاید خواب دیکھ رہي تھي *

PROSE ORDER :—But soon a brown ass of espectable look came trotting up also to taste of he brook and to nibble a few of the daisies and rass. The cow said—"How d'ye do?" The ass aid—"How d'ye do?"

STANZA 3. Soon, *adv.* presently तुरन्त فوراً Brown, *adj.* dusky भूरा بھورا Respectable look—who had decent appearance भला شریف Trotting, *gerund.* moving fast; (for an animal it has a technical meaning, *viz.*, lifting one fore foot and the hind foot of the opposite side at the same time) दुलकी चाल चलना دلکي چال چلنا To taste of the brook—to drink water पानी पीने को پاني پینے کو Nibble, *v.* to bite by little at a time कुतरना کترنا Daisies, *n.* spring flowers बहार के फूल گل بہار How d'ye do?—how do you do? आप का मिज़ाज कैसा है? آپکا مزاج کیسا ہے؟ *

PARAPHRASE:—But soon a decent looking brown ass came walking quickly to drink water and bite a few of the spring flowers and grass. Both of the cow and the ass enquired of each other's health and welfare.

परन्तु एक भला भूरा गधा भी वहाँ दुलकी चाल चलकर पानी पीने और कुछ थोड़े से वसंत ऋतु के फूल और घास कुतरने को आया। गाय और गधे ने एक दूसरे को कुशलता का हाल पूछा।

لیکن فوراً ایک شریف بھورا گدھا بھي وھاں دلکي چال سے پاني پینے کو اور کچھ تھوڑے سے گل بہار اور گھاس کترنے کو آیا گائے اور گدھے نے ایک دوسرے کي خیر و عافیت کا حال پوچھا *

PROSE ORDER:—The cow waving her hand gently said—"Take a seat!" He said—"By no

means dear madam while you stand." Then the ass stooping to drink with a complaisant bow said—"Ma'am your health!" The cow said—"Thank you sir."

STANZA 4. Gently, *adv.* slowly; politely धीरे से دھیرے سے Waving, *part.* shaking हिलाते हुए ھلاتے ھوئے By no means—not at all कभी नहीं ھرگز نہیں While you stand—as long as you are standing जब कि तुम खड़ी हुई हो جب کہ تم کھڑي ھوئي ھو Stooping, *part.* bending झुकना جھکنا Complaisant, *adj.* civil; gracious; polite सुशील خلیق - تمیز یافتہ Bow, *n.* झुकावट جھکاوٹ باعزت Your health—I wish you may live long; toast अवस्था की बढ़ती के लिये प्रार्थना करना طولعمر کے لئے دعا مانگنا ॥

PARAPHRASE:—The cow making a sign by the movement of her hand asked him to sit down but he replied that he could not do so, as long as she was standing. Then with a gentle bow he bent himself low to drink water and said that he wished her to live long for which the cow thanked him.

गाय ने धीरे से हाथ का इशारा करके गधे से बैठ जाने को कहा; उसने उत्तर दिया, ऐ बीबी ऐसा कभी नहीं होगा जबतक कि आप खड़ी हुई हो। तब गधे ने अदब और आदर के साथ झुक कर गाय की तन्दुरुस्ती और अवस्था की बढ़ती के लिये प्रार्थना की जिसके लिए गाय ने उसको बहुत धन्यवाद दिया।

گاے نے آهسته سے هاتهه کا اشارہ کرکے گدهے کو بیتهه جانے
کو کہا—اُس نے جواب دیا- اے بي بي ایسا هرگز نہیں هو
سکتا جب که تم کهري هوي هو—تب گدهے نے با ادب اور
اخلاق سے جهک کر گاے کی صحت اور طولعمر کي دعا کي
جس کے واسطے گاے نے اُس کا بڑا شکریه ادا کیا *

PROSE ORDER :—When a few more of these compliments had been passed, they at last laid themselves down on the herbage, and waiting politely as gentlemen must (wait), the Ass held his tongue (so) that the Cow might speak first.

STANZA 5. Compliments, *n.* expressions of respect and admiration मान व सत्कार के शब्द القاب و آداب - تکلفانہ باتیں Passed, *v.* exchanged होचुकीं هوچکیں Laid themselves down—sat down बैठ गए بیتهه گئے Herbage, *n.* green grass हरयाली هریالي At last—in the end अन्त में آخرکار *

Page 141.

Waiting, *part.* expecting राह देखना انتظار کرنا Politely, *adv.* in a gentle manner नम्रता से شرافت سے Hold his tongue—keep quiet चुप रहना چپ رهنا *

PARAPHRASE :—After they had spoken highly of each other in this way, they at last sat down in the green grass. As gentlemen do, one waited for the other to speak. The Ass kept quiet so that the Cow might speak first.

जब कुछ और आदर और सत्कार की बातें हो चुकीं तो अन्त में वे हरी घास पर बैठ गए और जैसे कि भले आदमियों

में होता है; एक दूसरे ने बात करने की राह देखी। गधा चुप रहा ताकि गाय पहले कुछ कहे।

جب کچھ اور تکلفانہ باتیں ھوچکیں آخرکار وے ھری گھاس پر بیٹھ گئے اور جیسے کہ شریف با ادب انتظار کرتے ھیں ایک نے دوسرے سے گفتگو کرنے کا انتظار کیا—گدھا خاموش رھا تاکہ گاے پہلے کچھ کہے ٭

PROSE ORDER :—Then she directly began with a deep sigh. "Mr. Ass, don't you think, we are injured by man? Really, we are greatly oppressed by mankind, (and) 'tis a subject which lies with a weight on my mind."

STANZA 6. With a deep sigh – with a sorrowful heart गहरी आह भरकर آہ بھر کر افسوسناک Directly, *adv.* openly; without any delay तुरन्त; बिना रोक فوراً روکاوٹ کے بغیر کسی Are injured, *v.* are hurt; are troubled; are harassed सताए जाते हैं ستائے جاتے ھیں Subject, *n.* matter; point मामला معاملہ - مضمون Lies with a weight on my mind—I feel it very strongly; this troubles my mind very much मेरे दिल को बहुत कष्ट होता है میرے دل کو بہت صدمہ پہونچتا ھے Are oppressed, *v.* are injured; are treated with unjust severity बुरा बरताव किया जाता है سختی سے سلوک کیا جاتا ھے Mankind, *n.* the human race मनुष्य जाति آدم زادی - مخلوقات ٭

PARAPHRASE AND EXPLANATION.—The Cow in a very sad mood and without any delay asked the Ass if it was not a fact that man was the cause of

their sufferings. She told him that she had no peace of mind whenever she thought of the wrongs and cruelties inflicted upon them by the human race.

गाय ने गहरी शोक की आह भरकर खुल्लमखुल्ला गधे से कहा कि क्या तुम्हारे विचार में यह बात ठीक नहीं है कि मनुष्य जाति ही हमारे दुखों का कारण है ? मेरा दिल बहुत ही मलीन होता है जब मैं इस बात पर ध्यान देती हूँ कि सचमुच मनुष्य जाति के हाथों से ही हम इतनी निर्दयता व कष्ट सहन करते हैं।

گائے نے ایک لمبی افسوسناک آہ بھر کر کھلم کھلا گدھے سے کہا کہ کیا تمہارے خیال میں یہ بات درست نہیں ہے کہ حضرت انسان ہی ہمارے دکھوں کا باعث ہیں؟ میرا دل بہت ہی پریشان ہوتا ہے جب میں اس بات پر غور کرتی ہوں کہ سچ مچ بنی آدم کے ہاتھوں سے ہی ہم اتنا ظلم و ستم برداشت کرتے ہیں *

PROSE ORDER :—"(I) pray what is the reason, for I see none at all, that I always must go when Suke chooses to call ? 'Tis certainly hard, (that) I am forced to leave off whatever I'm doing, to be milked in the yard."

STANZA 7. Pray, *v.* I pray to tell me ; I earnestly request you प्रार्थना करता میں تم سے استدعا کرتا ہوں Suke, *n.* here it means milkmaid ग्वालिन گوالن Chooses to call—wishes to send for me बुलाना चाहती है بلانا چاہتی ہے Am forced, *v.* am compelled

मजबूर की जाती हूँ مجبور کي جاتي هوں Yard, *n.* an enclosure in the house सहन صحن *

PARAPHRASE AND EXPLANATION:—The Cow entreats the Ass to explain how is it that her freedom of action is made to be sacrificed to suit the pleasure and convenience of the milkmaid, and that she is taken to the yard to be milked against her own will. The Cow herself cannot account for this fact and considers it really a matter of great hardship.

गाय गधे से प्रार्थना करती है कि मैं नहीं समझती कि इसका क्या कारण है कि जब कभी ग्वालिन मुझे बुलाती है मुझे सदैव जाना पड़ता है। यह निस्सन्देह एक दुःख देने वाली बात है कि मैं चाहे कैसा ही काम क्यों न कर रही हूँ मुझको उस काम से जबरन छुड़ाकर दूध दुहने के लिए घर के सहन में लेजाते हैं।

گائے گدھے سے درخواست کرتي هے کہ میں نہیں سمجھتی
کہ اس کي کیا وجہ هے کہ جب کبھي گوالن مجھکو بلاتي هے
مجھے همیشہ جانا پڑتا هے—یہ واقعي ایک تکلیف دینے
والی بات هے کہ میں خواہ کوئي کیسا هي کام کیوں نہ کر رهي
هوں مجھکو اُس کام سے جبراً چھڑا کر دودھ دوهنے کي
غرض سے گھر کے صحن میں لے جاتے هیں *

PROSE ORDER:—I've no will of my own, but I must do as they please, "and (must) give them my milk to make butter and cheese; somtimes I try hard to knock over the pail or give Suke a box on the ear with my tail."

STANZA 8. Will, *n.* determination इरादा ; मरज़ी ارادہ - مرضي To knock, *v.* to kick लात मारना لات مارنا Pail, *n.* a vessel of wood or metal in which milk or water is generally carried दूध दुहने का बरतन دودھہ دوھنے کا برتن Box, *n.* blow चोट ; थप्पड़ - چوٹ تھپڑ ❀

PARAPHRASE AND EXPLANATION :—The Cow is sorry to say that she is unable to do anything according to her will and pleasure. She must supply them with milk for butter and cheese and obey all their commands. She admits however that sometimes she does her best to throw off the milking pot and inflict a blow on the ear of the milkmaid by her tail.

गाय कहती है कि मैं अपने आप अपनी इच्छानुसार कुछ काम नहीं कर सकती—मुझको दूसरों की इच्छा के अनुसार काम करना पड़ता है। मुझको उनके मक्खन और पनीर के लिए दूध देना पड़ता है, परन्तु कभी २ मैं यातो दूध दुहने वाले बरतन को लात मारकर गिराने की कोशिश करती हूँ या ग्वालिन के कान पर अपनी पूँछ से खूब थप्पड़ लगाती हूँ।

(گائے افسوس کرتي ھے) کہ بذات خود میں اپني مرضي سے کام نہیں کرسکتي - مجھکو دوسروں کی خواہش کے مطابق کام کرنا پڑتا ھے—مجھکو اُن کے مکھن اور پنیر کے لئے دودھ مہیا کرنا ھوتا ھے—مگر بعض اوقات میں یا تو دودھ دوھنے والے برتن کو لات مارکر گرانے کي کوشش کرتي ھوں یا گوالن کے کان پر اپني دم سے خوب تھپڑ لگاتي ھوں *

PROSE ORDER :—But the Ass not presuming to teach said, "Oh dear Ma'am, I beg pardon, I pray finish your speech. The most polite swain (further) said, "Excuse my mistake, go on, and I'll not interrupt you again."

STANZA 9: Presuming, *part.* supposing or assuming विचारते हुए خیال کرتے ھوے Pardon, *n.* forgiveness क्षमा معافي Speech, *n.* conversation; discourse व्याख्यान تقریر - گفتگو - کہاني Polite, *adj.* civil; courteous नम्र مہذب Swain, *n.* a country fellow (here means, ass) यहाँ गधा से मतलब है گدھا سے مراد ھے Interrupt, *v.* stop रोकना روکنا *

PARAPHRASE AND EXPLANATION :—The Ass though he did not mean to give the Cow any moral lesson interrupted her in the middle of the speech and begged her to bring it to a close. But soon after this he had the good sense to notice his folly and ask pardon for it; and he asked the cow to continue her discourse and gave an assurance that he would not stop her a second time.

गधे ने कहा, "ऐ प्यारी बीबी, यद्यपि मैं तुमको कोई शिक्षा नहीं दे सकता, परन्तु मैं तुमसे प्रार्थना करता हूँ कि तुम अपनी बातचीत को समाप्त करो, (परन्तु इतना कहने के बाद) गधे ने अपनी ग़लती की क्षमा माँगी और गाय से कहा कि तुमने जो कुछ कहा है कहती रहो, मुझ से भूल हो गई और मैं अब दूसरी दफ़ा तुमको बोलने से नहीं रोकूँगा।"

گدھے نے کہا—اے پیاری بیگم صاحبہ (گائے کو) اگرچہ
میں تم کو کوئی سبق نہیں سکھلا سکتا—مگر میں تم سے
درخواست کرتا ہوں کہ آپ اپنی تقریر کو ختم کیجئے
(مگر اتنا کہنے کے بعد) شائستہ گدھے نے اپنی غلطی کی
معافی مانگی اور گائے سے کہا کہ تم نے جو کچھہ کہا ہے کہتی
رہو - مجھہ سے بھول ہوگئی ہے اور میں اب دوبارہ تم کو
بولنے سے نہیں روکونگا *

Prose Order :—Why, Sir, I was about to observe just then (that) I'll no longer serve those hard-hearted tyrants, but (I will) leave them for ever to do as they please, and (they may) look somewhere else for their butter and cheese.

Stanza 10. To observe, *v.* to notice; to add कहना ; बयान करना بیان کرنا - کہنا Hard-hearted, *adj.* cruel निर्दई بے رحم Tyrants, *n.* oppressors दुष्ट ظالم No longer, *adv.* any more बाद को آیندہ کے لئے *

Paraphrase and Explanation :—The Cow began to address the Ass again and stated that at the time when he (ass) interrupted her, she was going to say that she would henceforward cut off all connection with her cruel oppressors and give them free hand to obtain butter and cheese from any source they pleased.

(गाय कहती है) जनाब मैं तुमसे यह बात कहने वाली ही थी कि मैं फिर उन सख़्तदिल निर्दइयों की कभी सेवा न करूँगी। मैं उनको सदैव के लिए छोड़ दूँगी और उनका जो जी

चाहे करें, और अपने मक्खन और पनीर का बन्दोबस्त जिस जगह से चाहें, करें।"

(گاے کہتي ھے) کہ جناب - میں تم کو یہ بات کہنے والي ھي تھي کہ میں آئندہ کے لئے اُن ساگ دل ظالموں کي ھرگز خدمت نہیں کرونگي - میں اُنکو ھمیشہ کے لئے ترک کرونگي - اور اُن کا جو جي چاھے کریں - اور اپنے مکھن اور پنیر کا انتظام جس جگہ اُن سے ھوسکے کریں ٭

PROSE ORDER :—Ass waited a moment to scan his answer and then "Not presuming to teach" he began, "Permit me to say, since you invite my thought, I always saw things in a different light."

STANZA 11. Waited a moment—paused a little; kept quiet for some time कुछ देर चुप रहा کچھہ دیر خاموش رھا To scan, *v.* (infinitive) to examine; to consider or think ध्यान देना; विचार करना - غور کرنا - خیال کرنا ٭

Page 142.

You invite my thoughts—you want to know my views तुम मेरी राय लेना चाहती हो تم میري راے لینا چاھتي ھو — تم مجھسے مشورہ کرنا چاھتي ھو I always saw things in a different light—I always looked at the matter from a different or opposite view point मेरी राय इस मामले में बिलकुल उलटी थी میري رائے اس معاملہ میں بالکل برعکس تھي یعني الٹي تھي ٭

PARAPHRASE AND EXPLANATION :—The Ass hesitated for a while to make a reply and having no

intention to play the role part of a teacher, he afterwards told the Cow that as she had desired to know his views on the subject under discussion, she would allow him to remark that he looked at the matter from a different stand point, *i. e.*, he held different opinion from hers.

गधे ने उत्तर देने के लिये कुछ देर विचार किया और फिर न कुछ सिखलाने को ग़रज़ से कहा कि चूं कि तुमने मेरी राय लेने को इच्छा प्रकट की है तो तुम मुझको यह बात कहने की आज्ञा दोगी कि मेरी राय तुम्हारी राय से बिल्कुल विरुद्ध है।

گدھے نے جواب دینے کے لئے کچھہ دیر خیال کیا—اور پھر بغیر کسي قسم کي اُستادانہ شیخي مارتے ھوئے کہا کہ چونکہ تم نے میري ذاتي رائے لینے کي خواھش ظاھر کي ھے تو تم مجھکو یہ بات کہنے کي اجازت دوگي کہ میرا خیال تمہارے خیال سے بالکل برعکس ھے یعني مختلف ھے *

Prose Order :—Mistress Cow ! no Ass in his senses would ever deny that you afford man an important supply ; but then, in return, 'tis but fair to allow (that) they are of some service to you.

Stanza 12. Afford, *v.* give ; supply देती हो دیتي ھو-مہیا کرتي ھو Supply, *n.* store ; material सामान سامان - مال In his senses—in the sound state of his mind अपनी बुद्धि के ठीक होने की हालत में اپنے جوش میں - جب اُس کا دل پریشان نہیں ھے-یعني جب اُس کے ھوش و حوس ٹھیک ھیں Deny, *v.* object ; doubt इनकार करना منکر ھونا - اعتراض کرنا In return,

adv. phrase in reply अपनी समझ में; बदले में بدلے میں اُس کا جواب دیتے ہوئے Fair, *adj.* just; proper ठीक مناسب درست Service, *n.* advantage; use लाभ فائدہ Mistress, *n.* a term of courtesy applied to a woman and is equivalent to 'madam' यह शब्द स्त्री के लिए इस्तैमाल होता है, यहाँ गाय से मतलब है یہ لفظ شادی شدہ عورت کے واسطے خاص طور پر استعمال ہوتا ہے-خطاب کے طور پر اس جگہہ گاے کے لئے آیا ہے *

PARAPHRASE AND EXPLANATION :—The Ass went on saying that the services of Cow to man in providing him with some of the most necessary things of life could not be doubted by any ass who possessed a grain of common sense in his brain; but at the same time he made it clear to the Cow that justice demanded that she should also recognize the benefits that man had conferred upon her.

गदहे ने कहा—इस बात में किसी गधे को जो कुछ भी बुद्धि रखता है इनकार नहीं हो सकता कि तुम मनुष्य को अत्यन्त आवश्यक वस्तु देती हो—फिर भी उसके उत्तर में यह बात न्याय से बाहर न होगी कि ऐ गाय माता! मनुष्य भी तेरी कुछ सेवा करते हैं।

(گدھے نے کہا) یہ بات کہ تم حضرت انسان کو بہت ضروری چیزیں مہیا کرتی ہو-اس میں کسی گدھے کو جو ذرا بھی عقل کا مادہ رکھتا ہو-انکار نہیں ہوسکتا ہے-مگر پھر بھی اسکے جواب میں یہ بات کہنا انصاف سے بعید نہ ہوگا کہ اے گائے ماتا! انسان بھی تیرے ساتھ بھلائی کرتا ہے اور تھوڑے کام آتا ہے *

PROSE ORDER :—" 'Tis their pleasant meadow in which you repose and they find you shelter from wintery snows ; we're indebted to man for comforts like these and, in return, (we) should do all that we can for him.

STANZA 13. Pleasant, *adj.* fine; excellent अच्छी ; सुहावनी نفیس-عمدہ Repose, *v.* take rest आराम करती हो آرام کرتي هو Shelter, *n.* refuge रक्षा ; शरण پناہ-سایہ Wintery snows—snow that falls in winter सरदी की ऋतु मैं जो बरफ़ गिरती है سردي كے موسم ميں جو برف گرتي هے Comforts, *n.* enjoyments ; pleasures आराम نعمتيں- خوشي كے سامان Indebted, *v.* thankful ; under debt अहसानमन्द مشكور *

PARAPHRASE AND EXPLANATION :—The Ass finally drew the attention of the Cow to the advantages that she derived from the association with man and pointed out their duty towards him thus. "Don't you see that you enjoy a calm and comfortable life in the sweet and green grass land which is the property of man and when winter sets in and snow falls, he takes steps to protect you from the cold wintery weather. Remember we are under a deep obligation to him for these enjoyments of life and it is our duty to repay his debt by all possible means.

(गधे ने अन्त मैं गाय से कहा) क्या तुम नहीँ समझतीँ कि जिस सुहावने चरागाह मैं आराम करती हो वह मनुष्योँ

का ही है और जब सरदी की ऋतु में बरफ़ गिरती है तो मनुष्य ही तुमको सरदी से बचाता है। इन सब आरामों के लिए हम उसके अहसानमन्द हैं और उनके बदले में हमको जो कुछ हम से होसके करना चाहिए !

(گدھے نے اخیر میں گائے سے کہا) کیا تم نہیں سمجھتیں کہ جس خوشگوار چراگاہ میں تم آرام کرتی ہو وہ حضرت انسان کاہی ہے اور جب موسم سرما میں برف پڑتی ہے تو حضرت انسان ہی ہے جو سردی میں تم کو پناہ دیتا ہے-اِن تمام مہربانیوں اور نعمتوں کے واسطے ہم اُس کے نہایت ہی ممنون اور مشکور ہیں اور اُنکے عوض یعنی بدلے میں ہمارا فرض ہے کہ جو کچھ ہم سے ہوسکے اُس کے تئیں کریں *

Prose Order :—Upon this, the Cow not pleased to be taught by an Ass in this way cast her eyes on the grass. She said to herself, though he's not very bright, yet I really believe that the fellow is right."

Stanza 14. Cast her eyes—threw her looks downwards; threw her eyes down आँखें नीचे करलीं آنکھیں نیچے کرلیں Bright, *adj*. intelligent समझदार سمجھدار-ہوشیار Really, *adv*. truly; in fact निस्सन्देह سچ مچ-درحقیقت *

Paraphrase and Explanation :—The sermon (lecture) of the Ass humbled the Cow who did not like to hear any moral discourse from him and in despair she turned her eyes downwards on the grass. Still, however, she was convinced of the

fact that although the Ass was of ordinary ability and intelligence, he was right in what he said.

इसपर गाय ने अपनी आँखें शरम के मारे घास पर नीचे करलीं, क्योंकि वह इस बात को कभी नहीं चाहती थी कि गधा इस भाँति उसको शिक्षा दे। उसने अपने दिल में कहा, "हालाँकि गधा बहुत समझदार नहीं है तिस पर भी मुझे निश्चय है कि जो कुछ उसने कहा है, ठीक है।

گدھے کی گفتگو سنکر گائے نے اپنی آنکھیں شرم کے مارے نیچے گھاس کی طرف جھکا لیں-کیونکہ وہ ہرگز اس بات کو نہیں چاہتی تھی کہ گدھا اس طریقہ سے اُس کو کسی قسم کا اخلاقی سبق دے تاہم اس نے اپنے دل میں بچار کیا اور اُس کو واقعی یقین ہوگیا کہ اگرچہ گدھا کوئی لمبی چوڑی عقل نہیں رکھتا پھر بھی جو کچھ اُس نے کہا ہے وہ درست ہے *

Lesson LII.

THE TRAVELLING MUSICIANS.

सफ़र करते हुये गवैये।

سفر کرتے ہوئے گانے والے

Page 143.

Farmer, *n.* peasant; cultivator किसान کسان Ass, *n.* donkey गधा گدھا Faithful, *a.* true; loyal सच्चा وفادار Servant, *n.* attendant नौकर نوکر Growing, *part.* becoming होता हुआ ہوتا ہوا Unfit, *a.* unsuitable अयोग्य نا قابل Hard, *a.* tedious; heavy कठिन مشکل Master, *n.* owner मालिक مالک Tired, *part.* exhausted; wearied थका हुआ تھکا ہوا Grew tired of—became

sick of तंग आगया تنگ آگیا Putting, *part.* making करते हुए کرتے ہوئے End, *n.* last अंत خاتمہ Mischief, *n.* wrong हानि نقصان Quietly, *adv.* secretly चुपके से چپکے سے پوشیدگی سے City, *n.* शहर شہر Music, *n.* singing गाना گانا Earn, *v.* gain कमाना حاصل کرنا-کمانا Living, *n.* livelihood आजीविका روزي *

किसी किसान के एक गधा था जो बरसों तक उसका सच्चा नौकर रहा था, परन्तु अब बूढ़ा होता जाता था और प्रतिदिन कठिन काम करने के लिये अयोग्य होता जाता था। उसका मालिक उसे रखने से तंग आगया था और उसका अंत करने को सोच रहा था। परन्तु गधा जिसने देखा कि अब कुछ हानि होने वाली है चुपके से निकल भागा। उसने यह बिलकुल न जाना कि वह कहाँ जाय या क्या करे, परन्तु उसने अपने मन में सोचा "अगर मैं बड़े शहर में जाऊँ तो मुझे ऐसे लोग मिलेंगे जो गाने के शौक़ीन हों और वहाँ गाना गाकर मेरा जीवन अच्छी तरह बीतेगा।"

کسي کسان کے ایک گدھا تھا جو برسوں تک اُس کا وفادار نوکر رہا تھا مگر اب وہ بڈھا ہوتا تھا اور سخت کام کے لئے دن بدن ناکامیاب ہوتا جاتا تھا-اُس کا مالک اس سے تنگ آگیا اور اس کو مار ڈالنے کا خیال کرنے لگا-مگر گدھا جس نے دیکھا کہ کچھ نقصان ہونے والا ہے چپکے سے نکل بھاگا اُس کو یہ نہیں معلوم تھا کہ کہاں جائے یا کیا کرے مگر اُس نے اپنے دل میں خیال کیا " اگر میں بڑے شہر میں جاؤں تو مجھکو ایسے لوگ ملینگے جو گانے کے شایق ہوں اور میں گاکر اچھي طرح زندگی بسر کروں گا *

Off he set—he started quickly जल्दी चल दिया روانہ ہوا High, *n.* बड़ी بڑي Lying, *part.* resting

पड़ा हुआ پڑا ہوا Panting, *part.* breathing hard हाँपता हुआ ہانپتا ہوا Tired, *v.* fatigued थक गया تھک گیا *

सो वह जल्दी बड़ी सड़क की ओर चल दिया। वह दूर नहीँ गया था जबकि उसने एक कुत्ते को सड़क के किनारे पड़े और हाँपते देखा, मानो वह बहुत थक गया था।

پس وہ فوراً اونچي سڑک کي طرف چل دیا۔وہ بہت دور نہیں گیا تھا جب کہ اُس نے ایک کتے کو سڑک کے کنارے پڑے اور ہانپتے ہوئے دیکھا گویا کہ وہ بہت تھک گیا تھا *

गदहे ने पूछा " मेरे दोस्त, तुम ऐसे क्योँ हाँप रहे हो ?

گدھے نے پوچھا " میرے دوست۔تم کس واسطے اسقدر ہانپ رہے ہو؟"

Knock, *v.* hit चोट मारना ضرب لگانا Head, *n.* सिर سر Weak, *a.* feeble दुबल کمزور Useful, *a.* helpful काम का مفید Hunting, *v.-n.* chase शिकार شکار Musician, *n.* one who sings गवैया گانے والا *

कुत्ते ने कहा " शोक ! मेरा मालिक मेरे सिर मेँ चोट मारना चाहता था क्योँकि मैँ बूढ़ा और कमज़ोर होगया हूँ और शिकार करने मेँ अब उसकी सहायता नहीं कर सकता, पस मैँ भाग आया हूँ। परन्तु अब मैँ अपना जीवन बिताने को क्या कर सकता हूँ ? " गदहे ने कहा "मेरी बात सुनो। मैँ गवैया बनने को बड़े शहर को जा रहा हूँ। क्या तुम मेरे साथ चलोगे और कोशिश करोगे कि तुम भी उसी ढँग से कुछ कर सको ? "

کتے نے کہا " افسوس ! میرا مالک میرے سر میں ضرب لگانا چاہتا تھا کیونکہ میں بڈھا اور کمزور ہوگیا ہوں اب شکار کرنے میں اس کي مدد نہیں کرسکتا اس لئے میں بھاگ آیا ہوں مگر اب میں زندگي بسر کرنے کے لئے کیا کرسکتا ہوں ؟" گدھے نے کہا " میري بات سنو۔میں بڑے شہر میں

گوئیا بدلے جارہا ہوں۔کہا تم میرے ساتھ چلوگے اور کوشش کروگے کہ تم بھی اسی طریقے سے کچھ کرسکو۔

Page 144.

Willing—ready रज़ामन्द رضامند Sitting, *part.* बैठे हुए بیٹھے ہوئے Middle, *n.* centre बीच بیچ Wretched, *a.* miserable दुःखी; अभागी کمبخت۔بدبخت *

कुत्ते ने कहा कि मैं रज़ामन्द हूँ और वे साथ २ चल दिये। वे बहुत दूर नहीं गये थे कि उन्होंने सड़क के बीच में एक बिल्ली को बैठे देखा। वह बहुत दुःखी मालूम होती थी।

کتے نے کہا کہ وہ راضی ہے اور وے باہم روانہ ہوئے - وے بہت دور نہیں گئے تھے قبل اس کے کہ انہوں نے ایک بلی کو سڑک کے بیچ میں بیٹھا ہوا دیکھا جو کہ بہت بد بخت معلوم ہوتی تھی *

Pray, *v.* entreat प्रार्थना करना التجا کرنا Lady, *n.* स्त्री عورت Matter, *n.* मामला معاملہ What is the matter with you—what has become of you तुम्हें क्या होगया تمہیں کیا ہوگیا Look, *v.* appear मालूम पड़ना معلوم پڑنا Out of spirits—spiritless बेहिम्मत دل شکستہ *

गधे ने कहा "ऐ नेक स्त्री कृपाकर बताओ कि तुम्हें क्या हुआ? तुम बेहिम्मत मालूम पड़ती हो।"

گدھے نے کہا "اے نیک عورت براہ مہربانی مجھے یہ بتلائیے کہ تمہیں کیا ہوا؟ تم پست ہمت معلوم ہوتی ہو * "

Danger, *n.* peril भय خطرہ Lie, *v.* rest पड़ा रहना پڑا رہنا Ease, *n.* comfort आराम آرام Fire, *n.* आग آگ Mice, *n.* चूहे چوہے Mistress, *n.* स्वामिन مالکہ

Drown, *v.* plunge डुबोना ڈبونا Lucky, *a.* fortunate भाग्यवान् خوش قسمت Get away—flee away भाग जाना بہاگ جانا What am I to live upon—how am I to maintain myself मैं किस तरह पर अपना पालन करूँ میں کس طرح اپني زندگي بسر کروں *

बिल्ली ने कहा "शोक ! जब किसी आदमी की जान भय में होती है तो वह किस तरह अच्छा हो सकता है, क्योंकि मैं बूढ़ी हो रही हूँ, यह अच्छा होगा कि मैं आग के पास आराम से पड़ी रहूँ न कि घर में चूहे पकड़ती फिरूँ। मेरी स्वामिन ने मुझे पकड़ लिया और मुझे डुबोने जाती थी। यद्यपि भाग्य से मैं उससे बच गई परन्तु मैं नहीं जानती कि मैं किस तरह पर अपना जीवन बिताऊँ।"

بلي نے کہا " افسوس ! جبکہ کسي کي جان خطرہ میں هوتي هے تو اُس کي طبیعت کس طرح اچھی رہ سکتي هے کیونکہ میں بڈھی هو رهي هوں یہ بہتر هوگا کہ میں آگ کے پاس آرام سے پڑي رهوں بہ‌نسبت اس کے کہ مکان میں چوهے پکڑنے کے لئے دوڑوں — میري مالکني نے مجھے پکڑلیا اور مجھکو ڈبونے جارهي تھي – گوکہ میں خوش قسمتي سے اُس سے بچ گئي مگر میں نہیں جانتي کہ کس طرح اپني زندگي بسر کروں *

By all means—certainly निःसन्देह در حقیقت بیشک Go with—accompany साथ चलना ساتھ جانا Night-singer, *n.* रात का गाने वाला رات کا گانے والا Fortune, *n.* luck भाग्य قسمت *

गधे ने कहा "ओ ! बेशक तुम हमारे साथ बड़े शहर को चलो तुम तो अच्छी रात की गाने वाली हो और गवैया बन कर अपना जीवन बिता सकती हो।"

گدھے نے کہا " او ! بیشک تم ہمارے ساتھہ بڑے شہر کو چلو - تم رات کو ایک عمدہ گانے والي ہو اور کوئیہ بن کو اپني زندگي بسر کرسکتي ہو * "

Idea, *n.* notion; thought विचार خیال Joined, *v.* united with संग हो ली; मिल गई شامل ہوگئي Party, *n.* company जमाअत جماعت *

बिल्ली इस विचार से बहुत खुश हुई और उनके संग होली।

بلي اِس خیال پر بہت خوش ہوئي اور جماعت میں شامل ہوگئي *

Soon afterwards—very shortly after this इसके थोड़ी ही देर पीछे اس کے تھوڑي ہي دیر بعد Were passing—were going जारहे थे جارہے تھے Farm-yard, *n.* खलियान کھلیان Cock, *n.* मुर्ग़ مرغ Perched—sitting बैठा हुआ بیٹھا ہوا Screaming, *part.* crying चिल्लाते हुए; चीख़ मारते हुए چلاتے ہوئے Might, *n.* force शक्ति طاقت With all his might—very loudly बड़े ज़ोर से بڑے زور سے *

इसके थोड़ी ही देर पीछे जबकि वे खलियान में होकर जा रहे थे उन्होंने एक मुर्ग़ को एक फाटक के ऊपर बैठे और बड़े ज़ोर से चिल्लाते देखा।

اس کے تھوڑي دیر بعد ہي جب کہ وے ایک کھلیان سے گذر رہے تھے تو اُنہوں نے ایک مرغ کو ایک پھاتک پر بیٹھے اور حتي المقدور چلاتے ہوئے دیکھا *

Bravo, *inter.* शाबाश شاباش Famous, *a.* well known मशहूर مشہور Noise, *n.* loud voice; sound शोर شور Pray, *v.* please कृपा करना مہرباني کرنا

What......about—why do you cry so loudly यह सब किस लिये है یہ سب کس لئے ھے *

गधे ने कहा "शाबाश! हम जो कुछ कहें सच मानिये, तुम बहुत शोर करते हो। कृपा कर बताइये कि यह सब किस लिये है?

گدھے نے کہا "شاباش! میں جو کچھ کہتا ہوں اس کو صحیح خیال کرو- تم بہت شور کرتے ہو- براہ مہربانی بتلایئے کہ یہ تمام کس لئے ھے؟"

Page 145.

Fine, *a.* good; cloudless अच्छा; बेबादल का عمدہ Weather, *n.* season मौसम موسم Washing-day, *n.* कपड़ा धोने का दिन کپڑا دھونے کا دن Cook, *n.* रसोइया رسوئیا Pains, *n.* troubles दुःख تکلیفیں Threaten, *v.* frighten डराना ڈرانا To-morrow, *n.* कल کل Broth, *n.* soup शोरबा شوربا Guests, *n.* मिहमान مہمان *

मुर्ग़ ने कहा—"क्यों मैं अभी कह रहा था कि हमारे कपड़े धोने के लिये धूप का दिन होना चाहिये। परन्तु मेरी मालिकनी और रसोइया मेरे दुःखों पर मुझको धन्यवाद नहीं देते बल्कि डराते हैं कि वे उन मिहमानों के लिये जो कल इतवार को आएँगे मेरा सिर काटेंगे और शोरबा बनायगे।"

مرغ نے کہا "کیوں میں ابھی کہہ رہا تھا کہ ہمارے کپڑے دھونے کے دن کا عمدہ موسم ہونا چاہئے- اور تاہم میری مالکنی اور رسوئیا میری تکلیف پر میرا شکریہ ادا نہیں کرتے بلکہ ڈراتے ہیں کہ کل اتوار کو آنے والے مہمانوں کے لئے میرا سر کاٹینگے اور شوربا بنایئنگے *"

Heaven, *n.* here God परमेश्वर خدا Forbid, *v.* may not allow न होने दे نہ ہونے دے Chanticleer, *n.*

cock मुर्ग़ مرغ At any rate—by all means हर तरह से هر طرح سے Tune, *n.* सुर سر Money, *n.* रुपया روپیه No end of money—endless money; abundant money बहुत रुपया بہت روپیه *

गधे ने कहा "परमेश्वर ऐसा होने ही न दे। मियाँ मुर्ग़ हमारे साथ आओ। यह हर तरह पर अच्छा होगा बजाय इसके कि यहाँ ठहरो और अपना सिर कटवाओ। इसके अतिरिक्त कौन जानता है? यदि हम सब एक होकर गावें तो शायद हमको बहुत धन मिले, पस हमारे साथ चले आओ।"

گدھے نے کہا " خدا ایسا ہونے نہ دے ! میاں مرغ ہمارے ساتھہ آؤ- یہ ہر حالت میں بہتر ہوگا بہ نسبت اس کے کہ یہاں ٹھہرو اور اپنا سر کٹاؤ—علاوہ-بریں کون جانتا ہے ؟ اگر ہم سب ایک ہوکر گاویں تو شاید ہم کو زیادہ روپیہ ملے-پس ہمارے ساتھہ چلو "*

With all my heart—very gladly बड़ी ख़ुशी से بہت خوشي سے Jolly, *a.* merry ख़ुश خوش Reach, *v.* approach पहुँचना پہونچنا Night, *n.* रात رات, Wood, *n.* forest जंगल جنگل *

मुर्ग़ ने कहा "बड़ी ख़ुशी से।" पस ये सब चारों ऐसी ख़ुशी से चले जितना हो सकता था।

مرغ نے کہا " بڑی خوشی سے " پس وے سب چاروں ایسی خوشی سے چلے جسقدر ممکن تھا *

वे पहिले दिन बड़े शहर तक पहुँच भी न सके, पस जब रात हो गई वे सोने को जंगल में चले गए।

وے بہر حال پہلے روز بڑے شہر نہ پہونچ سکے - پس جب رات ہوگئي تو وے ایک جنگل میں سونے کے لئے گئے *

Climbed, *v.* ascended चढ़ गई چڑہ گئی Branches, *n.* boughs डालियाँ شاخیں Top, *n.* highest point चोटी چوٹي Took a good look—saw attentively ध्यान से देखा غور سے دیکھا Bright, *a.* चमकीली چمکیلي Shining, *a.* sparkling चमकीली چمکیلي Light, *n.* रोशनी روشني Change, *v.* shift बदलना بدلنا Quarters, *n.* resting place डेरा ڈیرا Lodging, *n.* डेरा ڈیرا *

गधा और कुत्ता एक बड़े पेड़ के नीचे पड़ रहे, बिल्ली डालियों पर चढ़ गई, और मुर्ग़ा यह सोच कर कि जितना ही ऊँचा वह बैठेगा उतना ही सुरक्षित रहेगा वह पेड़ पर सब से ऊँची डाल पर उड़ गया। पहिले इसके कि वह सोवे उसने चारों ओर बड़े ध्यान से देखा कि आया सब ठीक है। बहुत दूर उसने कोई चीज़ चमकीली भड़कीली देखी और नीचे के दोस्तों को ज़ोर से पुकारा और कहा "अवश्य यहाँ कोई घर है, क्योंकि मुझे रोशनी दिखाई देती है।" गधे ने कहा "यदि ऐसा है तो अच्छा होगा कि हम अपना डेरा पलट दें क्योंकि हमारा डेरा संसार में सब से अच्छा नहीं है।"

گدھا اور کتا ایک بڑے درخت کے نیچے لیٹے اور بلي شاخوں پر چڑ گئي- مرغ یہ خیال کرکے کہ جتنا هي اونچا وہ بیٹھے گا اتنا هي محفوظ رهیگا وہ درخت کي سب سے اونچي چوٹي پر اڑگیا-سونے سے پیشتر اس نے چاروں طرف خوب غور سے دیکھہ لیا کہ آیا سب ٹھیک ہے-اس نے بہت فاصلے پر کوئي چیز روشن اور چمکیلي دیکھي-اس نے اپنے نیچے کے دوستوں کو پکارا اور کہا "وهاں ضرور کوئي مکان هوگا کیونکہ میں روشني دیکھتا هوں" گدھے نے کہا "گر ایسا هے تو یہ بہتر هوگا کہ هم اپنا ڈیرہ بدل دیں کیونکہ همارا ڈیرہ دنیا میں سب سے عمدہ نہیں هے"*

Page 146.

Bone, *n.* हड्डी ھڈی Bit, *n.* a small piece टुकड़ा ٹکڑا Meat, *n.* मांस گوشت Drew near—reached near पास पहुँचे قریب پہونچے Gang, *n.* band झुंड گروہ-جھنڈ Robbers, *n.* plunderers लुटेरे ڈاکو Lived, *v.* resided रहता था رہتا تھا Tallest, *a.* highest सबसे लम्बा سب سے لمبا Window, *n.* खिड़की کھڑکی Peeped, *v.* looked in झाँका جھانکا *

कुत्ते ने कहा "अलावा इसके यदि मुझे एक या दो हड्डी या मांस का एक टुकड़ा भी मिल गया तो बुरा न होगा।"

کتے نے کہا "علاوہ بریں اگر مجھکو ایک یا دو ھڈی یا گوشت کا ایک ٹکڑا بھی ملگیا تو برا نہیں ھے * "

पस वे सब साथ साथ उस स्थान को चले जहाँ मुर्ग़ ने रोशनी देखी थी। जब वे पास पहुँचे तो रोशनी और साफ़ दिखाई देने लगी यहाँ तक कि आखिरकार वे बिलकुल एक घर के पास आगये जिसमें एक लुटेरों का झुण्ड रहता था।

پس وے سب باہم اُس جگہ کی طرف چلے جہاں مرغ نے روشنی دیکھی تھی - جب وے قریب پہونچے تو روشنی اور زیادہ صاف دکھلائی دینے لگی یہاں تک کہ آخرکار وے بالکل ایک مکان کے قریب آگئے جس میں لٹیروں کا ایک گروہ رہتا تھا *

गधा जमाअत में सबसे लम्बा होने के कारण आहिस्ता से खिड़की तक पहुँच गया और भीतर झाँकने लगा।

گدھا جماعت میں سب سے لمبا ھونے کی وجہ سے آھستہ سے کھڑکی تک گیا اور جھانکنے لگا *

Table, *n.* मेज़ میز Spread, *part.* stretched फैली

हुई پهيلي هوئي Kinds, *n.* sorts क़िस्में قسمين Merry, *a.* cheerful ख़ुश خوش Noble, *a.* good अच्छा نيک ❀

मुर्ग़ ने पूछा "अच्छा गधे, तुम क्या देखते हो?"

مرغ نے پوچھا " اچھا گدھے تم کیا دیکھتے ہو؟"

गधे ने जवाब दिया "मैं क्या देखता हूँ, क्यों? मैं सब क़िस्म की अच्छी चीज़ें लगी हुई एक मेज़ देखता हूँ और लुटेरों को उसके चारों ओर बैठे हुए और ख़ुश होते देखता हूँ।"

گدھے نے جواب دیا " میں کیا دیکھتا ہوں - کیوں ؟ میں ایک میز پر تمام قسم کي عمدہ چیزوں کو پھیلي ہوئي اور لٹیروں کو اس کے چاروں طرف بیٹھے خوش ہوتے ہوئے دیکھتا ہوں *"

मुर्ग़ ने कहा "यह हमारे लिये सबसे अच्छा डेरा होगा।"

مرغ نے کہا " یہ ہمارے لئے ایک عمدہ ٹھہرنے کي جگہ ہوگي *"

गधे ने कहा, "हाँ, यदि हम इसके भीतर पहुँच जाँय।"

گدھے نے کہا " ہاں - اگر ہم صرف اندر داخل ہوسکیں *"

Consulted, *v.* took counsel or advice सलाह की صلاح كي Turn, *v.* drive out निकालना نکالنا Hit, *v.* consider सोचना سوچنا Plan, *n.* device; plan तदबीर تدبیر Hind-legs पिछली टाँगें پچھلي ٹانگیں Fore-feet अगले पैर اگلے پیر Resting, *part.* placing रखकर رکھہ کر, Got, *v.* climbed चढ़ा چڑھا Scrambled, *v.* climbed on all fours; sprang उछल पड़ी اُچھل پڑي Shoulder, *n.* कन्धा کندھا *

पस उन्होंने आपस में सलाह की कि लुटेरों को किस तरह पर निकालें। आखिरकार उन्होंने एक तदबीर सोची।

پس اُنہوں نے باہم صلاح کی کہ وے کس طرح رہزنوں
کو نکالیں - آخرکار اُنہوں نے ایک تدبیر سوچی *

गधा अपनी पिछली टाँगों के बल खड़ा हुआ और अपनी अगली टाँगें खिड़की के सहारे रक्खीं। कुत्ता उसकी पीठ पर चढ़ गया। बिल्ली कुत्ते के कंधे पर उछल गई, और मुर्ग़ा उड़ा और बिल्ली के सिर पर बैठ गया।

گدھا اپنی پچھلی ٹانگوں کے بل کھڑا ہوگیا اور اپنی
اگلی ٹانگیں کھڑکی کے سہارے رکھیں - کتا اُس کی پیٹھ پر
چڑھ گیا - بلی کتے کے کندھے پر اُچھل پڑی اور مرغ اُڑا اور بلی
کے سر پر بیٹھ گیا *

Signal, *n.* sign चिह्न ; संकेत نشان - اشارہ Music, *n.* tune ; singing राग راگ, Brayed, *v.* रेंका رینکا, Barked, *v.* भौंका بھونکا Mewed, *v.* मिमियाई ممیائی Crowed, *v.* बाँग दी بانگ دی Broke, *v.* rushed घुसे گھسے Tumbling, *part.* tossing about उलटते पलटते اُلٹتے پلٹتے Broken, *a.* टूटे हुए ٹوٹے ہوئے Glasses, *n.* शीशे شیشے Hideous, *a.* dreadful भयंकर خوفناک Clatter, *n.* noise ; sound आवाज़ آواز *

जब सब ठीक होगया तो मुर्ग़ ने संकेत किया और उन्होंने अपना राग आरम्भ किया।

جب سب ٹھیک ہوگیا تو مرغ نے اشارہ کیا اور اُنہوں
نے اپنا راگ شروع کیا *

गधा ज़ोर से रेंकने लगा, कुत्ता भौंकने लगा, बिल्ली मिमियाने लगी और मुर्ग़ा ज़ोर से बाँग देने लगा। तब वे सब

तुरन्त खिड़की के भीतर घुस पड़े और टूटे शीशों में होकर बड़े भयंकर शब्द से उलटते-पलटते कमरे में गिरे।

گدھا رینکنے-کتا بھونکنے - بلي مسیانے اور مرغ زور سے بانگ دینے لگا-تب وے فوراً کھرکي کے اندر گھس پڑے اور توٹے ھوئے شیشوں میں ھوکر بڑي خوفناک آواز کے ساتھہ اُلٹتے پلٹتے کمرے میں آگئے *

Page 147.

Dreadfully, *adv.* fearfully डर से خوف سے Startled, *v.* frightened डर गए ڈرگئے-چونک پڑے Concert, *n.* a musical entertainment गुल گانے والوں کا طریقہ-شور Were sure—believed यक़ीन किया یقین کیا Hobgoblin, *n.* ghost प्रेत بھوت Daring, *part.* venturing हिम्मत करते हुए جرات کرتے ھوئے Backward, *a.* towards back पीछे को پیچھے کي طرف Glance, *n.* look दृष्टि نظر As fast........them—as fast as they could go जितनी जल्दी उन से हो सका उतनी जल्दी गए اسقدر جلد جتني کہ اُن کي ٹانگیں اُن کو لیجا سکیں گئے *

डाकू गुल सुनकर डर से चौंक पड़े और उन्हें विश्वास होगया कि कोई भयंकर प्रेत उनके ऊपर आ पड़ा। उन्होंने पीछे देखने को हिम्मत भी न की और जितनी जल्दी उनसे हो-सका घर से भाग निकले।

ڈاکو جوکہ شور سنکر بہت خوف زدہ ھوگئے تھے اب اُن کو یقین ھوگیا کہ کوئي خوفناک بھوت اُن پر ٹوٹ پڑا ھے اور بلا پیچھے دیکھنے کي ھمت کئے ھوئے وے مکان سے اِس قدر جلد جتني کہ اُن کي ٹانگیں اُنھیں لے جاسکیں بھاگ گئے *

Travellers, *n.* यात्री مسافر Had to themselves—had at their disposal अपने ही लिये था اپنے هي لئے تہا Delay, *n.* देर دير Excellent, *a.* good अच्छा نفيس-عمده Meal, *n.* भोजन كهانا ❋

हमारे यात्री जिन्हीं के लिये अब घर रह गया था तुरन्त मेज़ पर बैठ गए और खूब अच्छी तरह भोजन करने लगे।

همارے مسافر جوکہ اب مکان کے خود مختار تھے فوراً ميز پر بيٹھ گئے اور عمده كهانا كهانے لگے ❋

Satisfied, *v.* fully fed and contented पूरी तरह सन्तुष्ट हुए آسوده هوئے Resting, *part.* आराम करने की آرام كي Suit, *v.* fit उचित होना موزوں هونا Heap, *n.* pile; collection ढेर ڈهير Straw, *n.* फूँस پهوس Yard, *n.* court-yard आँगन صحن Stretched, *v.* laid पड़ गया لوٹ گيا Hearth, *n.* fireplace चूल्हा چولها Ashes, *n.* राख خاك Perched, *v.* sat बैठ गया بيٹھ گيا Beam, *n.* rafter कड़ी كڑي Top, *n.* roof छत چهت Tired, *v.* exhausted थके हुए تهكے هوئے ❋

जब वे अच्छी तरह भोजन करचुके, उन्होंने रोशनी बुझादी और हर एक ने अपने लायक़ आराम करने का स्थान ढूंढा। गधा आँगन में एक फूँस के ढेर पर पड़ रहा; कुत्ता दरवाज़े के पीछे चटाई पर लेट गया; बिल्ली चूल्हे में गरम राख में खसक गई, और मुर्ग़ा घर की छत पर एक कड़ी पर बैठ गया। चूँकि वे सब अपनी यात्रा से थक गए थे, पस वे गहरी नींद में सो गए।

جيوں هي وے كها چكے انہوں نے روشني گل كردي اور هر ايك نے اپنے لايق آرام كي جگهه ڈهونڈهلي—گدها صحن ميں ايك پهوس كے ڈهير پر ليٹ گيا—كتا دروازے كے پيچهے ايك

چٹائي پر ليٹ گيا- بلي چولھے کي گرم راکھه ميں کھسک گئي اور مرغ مکان کي چھت پر ايک کڑي پر بيٹھه گيا اور چونکه وے سب اپنے سفر سے تھک گئے تھے وے فوراً سوگئے*

Mid-night, *n.* middle of the night आधी रात آدھي رات Ventured, *v.* dared हिम्मत की همت کي جرات کي Peeped, *v.* looked देखने लगे ديکھنے لگے Quiet, *a.* still सन्नाटा سنسان - سناٹا Hurry, *n.* haste जल्दी جلدی *

आधी रात को कुछ डाकू फिर हिम्मत करके आए। वे पेड़ों में होकर झाँकने लगे तो देखा कि घर में बिलकुल अँधेरा और सन्नाटा है और तब वे सोचने लगे कि उन्होंने भाग जाने में बड़ी जल्दी की।

آدھي رات کے قريب کچھه ڈاکوؤں نے واپس آنے کي جرات کي-اُنھوں نے درختوں ميں ھوکر جھانکا اور ديکھا که مکان ميں بالکل اندھيرا اور سناٹا ھے اور وے خيال کرنے لگے که اُ ھوں نے بھاگ جانے ميں بہت جلدي کي *

Boldest, *a.* bravest सबसे वीर سب سے بہادر Crept up, *v.* went quietly चुपके से गया دھيرے سے گيا Close, *adv.* near पास نزديک Still, *a.* silent ख़ामोश خاموش Kitchen, *n.* cook-room रसोई-घर باورچي خانه Looked round, *v.* searched ढूंढा تلاش کيا *

Page 148.

Fiery, *a.* gleeming like fire आग की सी آتشي Live, *a.* burning जलते हुए جلتے ھوئے Coals, *n.* charcoals कोयले کويلے Held, *v.* seized पकड़ लिया پکڑليا Tinder, *n.* an inflammable substance used

for kindling fire from a spark struck with a steel and flint चिंगारी چنگاری *

थोड़ी देर में एक बहादुर डाकू यह देखने को कि क्या हो रहा है, घर के बिलकुल पास आगया। बिलकुल सन्नाटा देख कर वह रसोई-घर में चला गया और रोशनी ढूंढने लगा। वह चूल्हे के पास आया जहाँ उसने अपने सामने बिल्ली की जलती आँखें देखीं। उसने उनको जलते कोयले समझा और रोशनी करने को एक चिंगारी उनपर रक्खी।

فوراً اُن میں سے ایک سب سے بہادر ڈاکو مکان کے بالکل قریب آگیا یہ دیکھنے کے لئے کہ کیا ہو رہا ہے - بالکل سناٹا دیکھکر وہ رسوئی گھر میں گھس گیا اور روشنی تلاش کرنے لگا - وہ چولہے کے قریب آیا جہاں اُس نے اپنے سامنے بلی کی آتشی آنکھیں دیکھیں - اُس نے اُن کو جلتے ہوئے کوئلے سمجھے اور روشنی کرنے کے لئے ایک چنگاری اُنپر رکھی *

Understand, *v.* comprehend मालूम करना معلوم کرنا Joke, *n.* jest ठट्ठा مذاق Sprang, *v.* jumped; leaped झपटी جھپٹی Face, *n.* mouth मुँह منہ Spat, *v.* थूका تھوکا Scratched, *v.* scraped with nails पंजा मारा; खरोंचा मारा پنجہ مارا Frightened, *v.* alarmed डरा दिया ڈرا دیا Dreadfully, *ad.* fearfully बुरी तरह بہت زیادہ Passed, *v.* went गया گیا Jumped, *v.* leaped कूद पड़ा کود پڑا Bit, *v.* past tense of 'bite' काट लिया کاٹ لیا Annoyed, *part.* being angry नाराज़ होकर ناراض ہوکر Disturbed, *part.* troubled दुखी होकर جھنجھلاکر Great, *a.* severe ज़ोर का زور کا Kick, *n.* लात

جهگڑا - لات Disturbance, *n.* confusion; noise गड़बड़ Might, *n.* force ताक़त طاقت With all his might—as loudly as he could अपनी ताक़तभर اپني طاقت بهر *

बिल्ली इस ठट्ठे को बिल्कुल न समझ सकी। उसके मुँह पर झपटी, थूका और उसके खोंसा मारा, इससे वह बहुत डर गया और पिछले दरवाज़े की तरफ़ भाग चला। जैसे ही वह दरवाज़े में होकर निकला तो कुत्ता उछल पड़ा और उस के पैर में काट लिया। जब वह आँगन में होकर जारहा था, तो गदहे ने अपनी नींद में बाधा होने से नाराज़ होकर उसके बड़े ज़ोर से पीठ में लात मारी; इतने ही में मुर्ग़े ने छत पर गड़बड़ से चौंक कर अपनी ताक़तभर बाँग देना शुरू किया।

مگر بلي اِس مذاق کو بالکل نه سمجهي - اُس کے منهه پر جهپٽي اور تهوکا اور اُس پر پنجه مارا - اُس نے اسکو زياده خوف زده کر ديا اور وه پچهلے دروازے کي طرف بهاگ گيا - جيوں هي وه دروازے ميں هوکر گذرا تو کتا اُچهل پڑا اور اُس کي ٿانگ ميں کاٿ ليا اور جيوں هي وه صحن سے گذر رها تها تو گدهے نے اپني نيند ميں چهيڑے جانے کي وجه سے ناراض هوکر اُس کي پيٿهه ميں ايک بڑے زور کي لات ماري - اور مرغ نے چهت پر جهگڑے سے چونک کر اپني طاقت بهر بانگ دينا شروع کيا *

Page 149.

Robber, *n.* one who robs डाकू ڈاکو Terrified, *v.* frightened डरगया ڈر گيا Wits, *n.* senses बुद्धि - عقل سمجهه Out of wits—out of senses होश हवास से बाहर هوش و حواس سے باهر Friend, *n.* comrade साथी دوست - ساتهي Terrible, *a.* fearful भयंकर خوفناک Demons—evil spirits भूत-प्रेत بهوت Witch, *n.*

feminine of 'wizard' जादूगरनी جادو گرنی Scratching—खरोचना کھرو چنا Spitting थूकना تھوکنا Flew, *v.* झपटी جھپٹی Knife, *n.* चाकू چاقو Stabbed, *v.* hit, चोट मारी ضرب لگائی Monster, *n.* ghost भूत; देव بھوت-دیو Struck, *v.* gave मारी ماری Blow, *n.* hurt चोट ضرب Huge, *a.* big बड़ा بڑا Club, *n.* a big and strong stick गद्दा لاٹھی - عصا I was done for—I was nearly killed मेरा काम तमाम होगया میرا کام تمام ہوگیا Wounded, *a.* injured घायल زخمی Shouting, *part.* crying चिल्लाते हुए چلاتے ہوئے Throw, *v.* hurl फेंकना پھینکنا Rascal, *n.* rogue बदमाश بدمعاش ☼

डाकू इतना डरा कि उसके होश हवास जाते रहे और जितनी जल्दी उससे होसका वह अपने दोस्तों के पास भाग गया। तब उन्होंने उससे पूछा कि कैसी बीती; तो वह बोला "मैं अपने जीवनभर में इतना कभी नहीं डरा। घर भयङ्कर प्रेतों से भरा है। जब मैं रसोई-घर में गया एक जादूगरनी मेरे मुंह पर उछलकर आई, मेरे पंजा मारा और थूका। जब मैं दरवाज़े में होकर भागा तो एक आदमी ने जिसके हाथ में चाकू था मेरी टाँग में चोट मारी। देखो यह निशान बना है। तब मैं आँगन में होकर निकला तो एक बड़े प्रेत ने अपने गद्दा से मेरे ऐसी चोट मारी कि मैंने समझा कि मेरा काम तमाम होगया। जब मैं घायल होकर और लगभग मौत के डरसे भागा तो एक प्रेत छत पर से चिल्ला उठा कि "बदमाश को यहाँ गिरा दो; बदमाश को यहाँ गिरा दो।"

ڈاکو بہت خوفزدہ ہوکو اِسقدر جلد جتنا کہ ممکن تھا دوڑکر اپنے دوستوں کے پاس بھاگ گیا - جب اُنھوں نے اُس سے پوچھا کہ کیسی گذری تو اُس نے کہا - میں اپنی

زندگي میں اسقدر کبھي نہیں ڈرا - مکان خوفناک بھوتوں سے بھرا ھوا ھے - جب میں باورچي خانہ میں گیا تو ایک جادوگرني میرے چہرے پر اُچھل کر آئي-پنجہ مارا اور تھوکا- اور جیوں ھي کہ میں دروازے سے بھاگا تو ایک آدمی نے جسکے ھاتھہ میں ایک چاقو تھا میرے ٹانگ میں ضرب لگایا - دیکھو یہ نشان ھے - اسوقت جبکہ میں صحن میں ھوکر جارھا تھا تو ایک بڑے دیو نے اپني بڑي لاٹھی سے ایسي زور سے ضرب لگائي کہ میں نے خیال کیا کہ میرا کام تمام ھوگیا - جب کہ میں زخمي ھوکر اور موت سے خوف زدہ ھوکر بھاگا تو ایک بھوت چھت کے اوپر سے چلایا "بدمعاش کو یہاں پٹک دو-بدمعاش کو یہیں پٹک دو"*

Musicians, *n.* गवैये گویئے Pleased, *a.* satisfied खुश हुए خوش ھوئے Quarters, *n.* lodgings निवास स्थान ڈیرے Stop, *v.* halt ठहरना ٹھہرنا Daresay हिम्मत करके कहना جرات کے ساتھہ کہنا To this very day—upto this day आजतक آج تک *

इसके बाद लुटेरों ने फिर कभी उस घर में जाने की हिम्मत न की; परन्तु गवैये अपने निवास-स्थान से इतने खुश हुए कि उन्होंने वहीं रहने का विचार कर लिया और मैं हिम्मत करके कहता हूँ कि वे आजतक वहीं हैं।

اُس کے بعد ڈاکوؤں نے پھر کبھي مکان میں واپس جانے کی جرات نہ کي - مگر گویئے اپنے ڈیرے سے اسقدر خوش تھے کہ اُنھوں نے وھاں ٹھہرنے کا ارادہ کرلیا اور میں جرات کے ساتھہ کہتا ھوں کہ آج تک وے وھیں ھیں *

Lesson XLIII.

MY GOOD RIGHT HAND.

मेरा अच्छा सीधा हाथ। ميرا عمدہ داهنا هاتهه

Page 150.

Stanza 1. Porse Order:—I fell..........gold. I exclamed, "Let them go, I have a friend at my side..........hand."

Fell into—suffered सहा किया برداشت کیا Grief, *n.* sorrow रंज رنج Complain, *v.* lament शिकायत करना; शोक करना شکایت کرنا Looked, *v.* searched ढूँढा ڈهونڈها Friend, *n.* companion मित्र دوست ساتهي In vain, *adv. phr.* useless वृथा بے فایدہ Shy, *a.* timid; coy शर्मीला; बुज़दिल شرمندہ-بزدل Acquaintances, *n.* friends दोस्त دوست Cold *a.* indifferent अनुदार روکها - تنگ مزاج Good, *a.* useful लाभदायक فایدہمند Counsel, *n.* advice सलाह صلح Grudged, *v.* did not like to part with अलग न करना ناخوشي سے علیحدہ کرنا Gold, *n.* wealth धन دولت Exclaimed, *v.* said in a loud voice ज़ोर से कहा زور سے کہا At my side—near me मेरे पास میرے پاس Lift, *v.* raise उठाना اٹهانا Aid, *v.* assist; help मदद करना مدد کرنا Betide, *v.* befall होना نازل هونا Trust, *v.* believe; to place confidence in भरोसा करना بهروسہ کرنا Build, *v.* erect मकान बनाना مکان بنانا Sand, *n.* बालू بالو Heaven, *n.* God परमेश्वर خدا Courage, *n.* mental strength हिम्मत همت Revived, *v.* regained; re-animated फिर

आगई آگئي Despite, *n.* aversion; frown ज़िद; अदावत دشمني In my fortune's despite, अपनी दुःख की दशा में اپني مصيبت کے بارے ميں Light, *a.* not heavy हलका; ग़मगीन غمگين Raised, *v.* lifted; relieved तसल्ली दी; छुटकारा दिया تسلي دي-رهائي دي Sorrow, *n.* grief शोक; रंज رنج Saved, *v.* preserved; protected बचाया بچايا Pain, *n.* trouble दुःख تکليف Fed, *v.* खिलाया کهلايا Clad, *v.* कपड़ा पहिनाया کپڑا پہنايا Again and again, often बहुधा زياده تر *

Page 151.

Darkest, *a.* gloomiest काले से काले; सबसे बुरे दिल वाले سب سے کالا-سب سے برے دل والے Advisers, *n.* counsellors सलाह देने वाले صلاح کار Need, *v.* want चाहना ضرورت هونا Understand, *v.* think विचारना خيال کرنا *

जब मैं रञ्ज में फँस गया और शोक करने लगा तो मैंने एक मित्र को ढूँढा परन्तु वृथा तलाश किया। मित्र डरपोक और बेमतलब के थे। उन्होंने मुझे अच्छी सलाह दी परन्तु अपने धन को नहीं देते थे (अर्थात् धन की सहायता न देते थे)। मैंने चिल्लाकर कहा "उन्हें जाने दो, मेरे पास एक वास्तविक मित्र है। मेरे पास ही एक मित्र मुझे आपत्ति से उठाने को और जो कुछ आपड़े उसमें सहायता करने को है। संसार में किसी पर भरोसा करना ऐसा है मानो बालू पर मकान बनाना। मैं केवल परमेश्वर पर और अपने अच्छे सीधे हाथ पर भरोसा करूँगा। मेरी दुःख की हालत में मुझमें फिर हिम्मत आगई और मेरा हाथ ऐसा ही मज़बूत था जैसी कि मेरी आत्मा हलकी वा ग़मगीन थी। उसने मुझे रञ्ज की हालत में उठाया, दुःख से बचाया, बहुधा भोजन कराया, और कपड़ा पहिनाया। मित्र जो

मुझे छोड़ कर चले गए थे एक २ करके आने लगे और बुरी से बुरी सलाह देने वाले भी सूर्य की भाँति चमकने लगे अथवा अपने आप को दर्शाने लगे। किन्तु जैसा कि वे सब लोग जानते हैं, मुझे उनकी सहायता की ज़रूरत नहीं है। ऐ मेरे अच्छे सीधे हाथ, मैं तुझे धन्यवाद देता हूँ और तुझपर विश्वास रखता हूँ।

جب میں مصیبت میں مبتلا ہوگیا اور شکایت کرنے لگا تو میں نے ایک دوست کو تلاش کیا مگر میں نے بے فائدہ تلاش کیا کیونکہ دوست احباب بزدل اور تلخ مزاج تھے۔ اُنہوں نے مجھکو عمدہ صلاح دی مگر اپنے روپیہ سے مدد دینا نہیں چاہتے تھے۔میں نے چلاکر کہا "انہیں جانے دو" میرے قریب ہی ایک دوست مجھکو اُٹھانے۔مدد دینے اور جو کچھہ (مصیبت) نازل ہو اُس میں (مدد دینے کے لئے) ہے۔دنیا پر بھروسہ کرنا گویا بالو میں مکان بنانا ہے۔میں صرف خدا اور اپنے نیک داہنے ہاتھہ پر بھروسہ کرونگا۔میری مصیبت میں مجھکو پھر دست آگئی اور میرا ہاتھہ اِسقدر زیادہ مضبوط تھا جیسے کہ میری روح ہلکی یا غمگین تھی۔ اُس نے مجھے مصیبت سے اُٹھایا۔تکلیف سے بچایا اور اُس نے مجھکو بار بار کھانا کھلایا اور کپڑا پہنایا۔ دوست جنہوں نے مجھے چھوڑ دیا تھا یکہ با دیگرے آئے اور بری صلاح دینے والے بھی بطور روشن آفتاب کے نظر آنے لگے۔ جیسا کہ وے سب جانتے ہیں مجھکو اب اُن کی مدد کی ضرورت نہیں ہے۔اے نیک داہنے ہاتھہ میں تیرا شکریہ ادا کرتا ہوں۔ میں تجھہ پر بھروسہ کرتا ہوں ٭

Lesson XLIV.

HEALTH.

आरोग्यता تندرستي

Page 151.

Para. 1. Greatest, *a.* most valuable मूल्यवान् بے بہا Gifts, *n.* boon नियामत; दान تحفے-نعمت Riches, *n.* wealth धन دولت Learning, *n.* education विद्या علم Power, *n.* strength शक्ति طاقت Lose, *v.* खोना کھونا Value, *n.* merit; worth मूल्य خوبي-قيمت Lose most of their value—depreciate कम होजाना کم هو جانا Difficult, *a.* hard मुश्किल مشکل Rich, *a.* wealthy धनवान दولتمند Powerful, *a.* strong बलवान् مضبوط Learned, *a.* able विद्वान् عالم Happy, *a.* pleasant प्रसन्न خوش Unlearned, *a.* un-educated बेपढ़ा جاهل Humble, *a.* low in condition नीच ذليل Easily, *adv.* without difficulty आसानी से سے آساني Enjoys, *v.* entertains भोगता है ہے اوتھاتا فائده Blessing, *n.* happiness प्रसन्नता برکتیں Good, *a.* sound पुष्ट مضبوط *

आरोग्यता परमेश्वर की उन बड़ी नियामतों में से है जो उसने हमें दी हैं। आरोग्यता के विना धन, विद्या और शक्ति इन सब का मान घट जाता है। यह बहुत कठिन बात है कि मनुष्य वह चाहे जितना धनवान्, बलवान् या विद्वान् क्यों न हो, आरोग्यता के बिना प्रसन्न रह सके। परन्तु एक निर्धन, बेपढ़ा और नीच मनुष्य आसानी से प्रसन्न रह सकता है, यदि वह आरोग्यता की प्रसन्नता को भोगता है।

تندرستي همارے لئے خدا کي سب سے بڑي برکتوں میں سے هے-بغیر تندرستي کے دولت علم اور طاقت زیادہ تر اپني خوبیاں کھودیتے هیں- یہ بہت مشکل بات هے کہ انسان کتنا هي امیر یا طاقتور یا عالم کیوں نہ هو بغیر اچھي تندرستي کے خوش رہ سکے-مگر ایک غریب-جاهل اور ذلیل آدمي آساني سے خوش رہ سکتا هے اگر وہ اچھي تندرستي کي نعمتوں کا فائدہ اٹھاتا هے *

Page 152.

Para. 2. Wish, *v.* desire चाहना خواهش کرنا Learn, *v.* know सीखना سیکھنا Chief, *a.* particular मुख्य خاص Good, *a.* proper सुन्दर عمدہ نفیس Food, *n.* diet खाना کھانا Fresh, *a.* ताज़ा تازہ Exercise, *n.* exertion of the body कसरत ورزش Cleanliness, *n.* neatness सफ़ाई صفائي *

हम सब प्रसन्न रहना चाहते हैं इसलिये हमको सीखना चाहिये कि अपनी आरोग्यता की खबरदारी करें।

هم سب خوش رهنا چاهتے هیں- اسلئے همکو سیکھنا چاهئے کہ هم اپني تندرستي کا خیال رکھیں *

आरोग्यता के सब से अच्छे उपाय सुन्दर भोजन, निर्मल पानी, ताज़ा वायु, कसरत और सफ़ाई हैं।

اچھي تندرستي کے ذرایع عمدہ کھانا- عمدہ پاني - تازي هوا - ورزش اور صفائي هیں *

Para. 3. Clean, *a.* not dirty साफ़ صاف Quality, *n.* क़िसम قسم Cooked, *v.* baked पकाया हुआ پکایا هوا Unripe, *a.* raw कच्चा کچا Fruit, *n.* फल پھل Over-ripe, *a.* too much ripe ज़्यादा पका زیادہ پکا Stale, *a.*

decayed सड़ी हुई سڑی هوئی Fish, *n.* मछली مچھلي Meat, *n.* flesh मांस گوشت Bad, *a.* injurious नुक़सान करने वाली ; हानिकारक نقصان دہ Carefully, *adv.* with care होशियारी से هوشیاری سے Buy, *v.* purchase मोल लेना خریدنا Market, *n.* बाज़ार بازار Cook, *v.* पकाना پکانا Pleasant, *a.* good in taste अच्छी ; स्वादिष्ट خوش ذایقہ Nourishing, *a.* giving nutrition बल बढ़ाने वाली پرورش کرنے والي *

हम को देखना चाहिये कि हमारा भोजन साफ़ हो, अच्छी वस्तु का बना हो और यह कि अच्छा पका हो। कच्चा फल, ज़्यादा पका फल और सड़ी मछली और सड़ा मांस यह सब वस्तुएँ हमारी आरोग्यता के लिये बुरी हैं। पस हमको सब चीज़ें जोकि हम बाज़ार में मोल लें अच्छी तरह देख लेनी चाहियें और यह देखना चाहिये कि वे ताज़ा और अच्छी हों। हमको अच्छी तरह पकाना सीखना चाहिये ताकि हमारा भोजन स्वादिष्ट और बलकारक हो।

همکو دیکھنا چاهئے کہ همارا کھانا صاف اور عمدہ قسم کا هو اور یہ کہ اچھي طرح پکا هو - کچا پھل یا زیادہ پکا هوا پھل - سڑی هوئی مچھلي اور سڑا هوا گوشت یہ سب چیزیں هماري تندرستي کو خراب کرنیوالي هیں - اسلئے همکو تمام چیزیں جو کہ هم بازار میں خریدتے هیں هوشیاری سے دیکھنا چاهئے اور یہ دیکھنا چاهئے کہ وے تازہ اور عمدہ هیں - اور همکو اچھي طرح پکانا سیکھنا چاهئے تاکہ همارا کھانا خوش ذایقہ اور پرورش دہ هو *

Para. 4. Important, *a.* necessary ; useful फ़ायदेमन्द فائدہمند - ضروري Well, *n.* कुँआँ کنواں

Cleaned, *v.* made clean साफ़ किया صاف کیا Leaves, *n.* foliages पत्तियाँ پتیاں Dirt, *n.* filthy substance कूड़ा-करकट کوڑا کرکٹ Weather, *n.* season मौसिम موسم Gets, *v.* becomes हो जाता है ہو جاتا ہے Disinfected, *v.* cleaned from infection साफ़ कराया हुआ صاف کرایا ہوا Muddy, *a.* full of mud कीचड़दार میلا Smell, *n.* scent गंध بو Boil, *v.* उबालना اُبالنا - جوش دینا ‌⁂

अच्छा पानी पीना बहुत ही आवश्यक है। इसलिये हमको अपने कुँओं को देखना चाहिये। कभी २ वे साफ़ होने चाहियें और हमको होशियारी रखनी चाहिये कि पत्तियाँ और कूड़ा-करकट उनमें न गिरे। गर्मी के दिनों में जब पानी कुँए में कम होजाय तो हमको उसे साफ़ करा देना चाहिये।

عمدہ پانی پینا بہت ہی ضروری ہے - اسلئے ہمکو اپنے کنواں کو دیکھنا چاہئے - کبھی کبھی وے صاف ہونے چاہئیں اور خیال رکھنا چاہئے کہ پتیاں اور کوڑا کرکٹ اُن میں نہ گرے - موسم گرما میں جبکہ کنوؤں میں پانی کم ہو جاتا ہے تو ہم کو اُسے صاف کرانا چاہئے ⁂

अगर पानी में कीचड़ होजाय या बुरी गंध आने लगे तो हमको पानी पीने से पहिले उबाल लेना चाहिये।

اگر پانی میلا ہوجائے یا بدبو آنے لگے تو ہمکو ہمیشہ پینے سے پیشتر جوش دینا چاہئے ⁂

Para. 5. Important—urgent and necessary अति आवश्यक نہایت ضروری Plenty of, *a.* abundant; sufficient अधिक بکثرت Rooms, *n.* कमरे کمرے Especially, *adv.* chiefly ख़ासकर خاص کر Sleep, *v.* सोना سونا Cold, *n.* winter जाड़ा موسم سرما Windows, *n.* खिड़कियाँ

کھوکیاں Open, *v.* खोलना کھولنا Breathe, *v.* साँस लेना سانس لینا Spend, *v.* pass बिताना گذارنا Lungs, *n.* फेफड़े پھیپھڑے Purify, *v.* make free from unclean matters साफ़ करना صاف کرنا *

ताज़ी हवा सब से अधिक लाभदायक और आवश्यक है इसलिये हमको चैतन्य रहना चाहिये कि हमारे कमरों में काफ़ी हवा आवे और मुख्य कर उन कमरों में जिनमें हम सोते हैं। जाड़े के दिनों में भी हमको अपनी खिड़कियाँ खुली रखनी चाहिये ताकि हमको साँस लेने को हमेशा ताज़ी हवा मिले।

صاف هوا سب سے زیادہ مفید اور ضروری هے - اسلئے همکو خبردار رهنا چاهئے که همارے کمرے میں کافی هوا آوے اور خاص کر ان کمروں میں جن میں که هم سوتے هیں - موسم سرما میں بهي هم کو اپني کهڑکیاں کهلی رکهنی چاهئیں تاکه همکو سانس لینے کو همیشه تازی هوا ملے *

घरों के बाहर हमको बहुत सा समय बिताना चाहिये। प्रातःकाल दिन निकलने के समय हमको अपने फेफड़ों में गहरी साँसें लेकर ताज़ी हवा पहुँचानी चाहिये ताकि रात को सोने के बाद वे साफ़ और स्वच्छ हो जायँ।

مکان کے باهر همکو بہت وقت گذارنا چاهئے - صبح همکو دن نکلنے کے وقت اپنے پهیپهڑوں میں گہری سانس لیکر تازي هوا پہونچاني چاهئے تاکه وے رات بهر سونے کے بعد صاف ستهرے هوجایں *

Page 153.

Para. 6. Regular, *a.* continuous लगातार لگاتار Cricket, *n.* गेंद का खेल کریکٹ Running, *v. n.* दौड़ دوڑ Jumping, *v. n.* कूद-फाँद کود پهاند Game, *n.* play खेल

کهیل Take part, *v.* शामिल होना شریک هونا School, *n.* पाठशाला مدرسه – اسکول Knowledge, *n.* education विद्या علم Week, *a.* feeble ; thin कमज़ोर کمزور Sickly, *a.* lean and thin दुबला पतला دبلا پتلا - مریض Feeble, *a.* weak कमज़ोर کمزور Unhealthy, *a.* not of good health रोगी مریض Brain, *n.* दिमाग़ دماغ ※

अपने शरीर को शक्तिमान और आरोग्य रखने को हमको बराबर व्यायाम करनी चाहिये।

هم کو اپنے جسموں کو مضبوط اور تندرست رکھنے کے لئے برابر ورزش کرنا چاهئے ※

फुटबॉल, गेंद का खेल (क्रिकेट), दौड़, कूद-फाँद और टहलना यह सब हमको आरोग्य रखने को बहुत लाभदायक हैं। जब हम खेल खेलते हैं तो हमको उससे प्रसन्नता और आरोग्यता मिलती हैं। इसलिये हमको वे सब खेल खेलने चाहियेँ जो पाठशालाओं में खेले जाते हैं, क्योंकि हमारा धर्म है, कि हम अपने शरीर को ऐसा ही पुष्ट और अच्छा रक्खें जैसा कि हम अपने दिमाग़ को विद्या से भरते हैं। अगर हमारा शरीर कमज़ोर और दुबला-पतला है तो हमारा दिमाग़ भी सम्भवतः कमज़ोर और ख़राब होगा। अच्छे दिमाग़ के लिये आरोग्य शरीर होना चाहिये।

فٹ بال-کریکیٹ-دوڑ-کودنا-ٹہلنا یہ سب همکو تندرست رکھنے کے لئے بہت مفید هیں-جب هم کهیل کهیلتے هیں تو همکو اُن سے خوشي اور تندرستي حاصل هوتي هے- اِسلئے هم کو اُن کهیلوں میں جو که اسکول میں کهیلے جاتے هیں شریک هونا چاهئے- کیونکه یه همارا فرض هے که هم اپنے جسم کو ویساهي مضبوط اور عمده رکھیں جیسے که یه

ہمارا فرض ہے کہ اپنے دماغوں کو علم سے بھریں-اگر ہمارے جسم کمزور اور مریض ہیں تو ہمارے دماغ بڑي غالباً کمزور اور ناتواں ہوجائینگے-اچھے دماغ کے لئے تندرست جسم ہونا چاہئے *

Para. 7. Habits, *n.* customs प्रकृति; आदतें عادتیں Meal, *n.* food भोजन کھانا Fixed, *a.* appointed नियत; मुक़र्रर مقرر Changing, *part.* altering बदलते हुए تبدیل کرتے ہوئے Work, *n* task काम کام Regularity, *n.* punctuality समय की पाबन्दी پابندي وقت *

हमारी आदतें ठीक होनी चाहिये। हमारा भोजन यदि नियत समय पर किया जाय तो हमको अधिक लाभ पहुँचावेगा बनिस्बत इसके कि हम अपने भोजन का समय बदल दिया करें। हमको काम के लिये, कसरत के लिये, भोजन के लिये और सोने के लिये समय नियत कर लेना चाहिये। समय की पाबन्दी आरोग्यता का दूसरा उपाय है।

تب ہمکو اپني عادتوں میں مستعد ہونا چاہئے-ہمارا کھانا ہمکو زیادہ فائدہ پہونچائیگا اگر وہ مقررہ وقت پر کھایا جائے بہ نسبت اسکے کہ ہم اپنے کھانیکا وقت تبدیل کرتے رہیں-ہمکو کام-ورزش کھانا اور سونے کے لئے وقت مقرر کرنا چاہئے-پابندي وقت تندرستي کا دوسرا ذریعہ ہے *

Para. 8. Cleanliness सफ़ाई صفائي Important—chief ख़ास خاص Bathe, *v.* to wash the body नहाना نہانا Wash, *v.* धोना دھونا Chew, *v.* चबाना چبانا Good, *a.* strong मज़बूत مضبوط Teeth, *n.* दाँत دانت Preserve, *v.* to save बचाना بچانا Dirty, *a.* unclean मैले میلے ناصاف *

Page 154.

Ugly, *a.* awkward बुरे بھدے-برے Cause, *n.* reason कारण وجہ, Ill, *a.* bad बुरी بري Disease, *n.* disorder ; illness रोग بيماری Sticking, *part.* adhering चिपकी हुई چپکي هوئي Decay, *v.* rot सड़ना سڑنا Pain, *n.* trouble दुःख تكليف Prevent, *v.* check ; forbid रोकना روكنا, Digest, *v.* हज़म करना هضم كرنا Properly, *adv.* well अच्छी तरह اچھی طرح *

स्वच्छता आरोग्यता का दूसरा उपाय है। हमको प्रतिदिन बराबर नहाना चाहिये और होशियारी रखनी चाहिये कि हर एक भोजन से पहिले हाथ अच्छी तरह धोलें। यदि हम अपने भोजन से लाभ उठाना चाहते हैं तो हमको उसे अच्छी तरह चबाना चाहिये और अगर हमारे दांत मज़बूत नहीं हैं तो अपना भोजन अच्छी तरह नहीं चबा सकते। इसलिये हमको अपने दाँतों की होशियारी रखनी चाहिये। दाँतों को गिरने से बचाने का सब से अच्छा ढङ्ग यह है कि उन्हें साफ़ रखना चाहिये। मैले दाँत केवल देखने में ही बुरे नहीं मालूम देते परन्तु रोगी होने और बीमारी का एक कारण हैं।

صفائي تندرستي کا ايک دوسرا مفيد ذريعه هے-همکو برابر هر روز نہانا چاهئے اور همکو خيال رکھنا چاهئے که هر ايک کھانيکے پيشتر هم اپنے هاتھ هوشياري سے دھوليں- اگر هم کھانے سے فائده اٹھانا چاهتے هيں تو همکو اسے خوب چبانا چاهئے اور هم اپنے کھانے کو اچھي طرح نهيں چباسکتے تاوقتيکه همارے دانت مضبوط نه هوں-اسلئے همکو اپنے دانتونکي زياده حفاظت کرنا چاهئے-دانتونکو قائم رکھنے کا سب سے عمده طريقه يه هے که انکو صاف رکھيں-ميلے

دانت صرف دیکھنے میں هي بهدے نهیں معلوم هوتے بلکه
خراب تندرستي اور بیماري کي ایک وجه بهي هیں *

हमको हर एक भोजन के पीछे केवल अपना मुँह ही धोना न चाहिये परन्तु दाँतों को भी होशियारी से साफ़ कर लेना चाहिये ताकि यदि उनमें भोजन चिपक गया हो तो निकल जाय। अगर हम ऐसा नहीँ करते तो वे सड़ जाँयगे और हमको दुःख देंगे और हमें अपना भोजन अच्छी तरह हज़म करने से रोकेंगे।

همکو هر ایک کهانیکے بعد صرف اپنا منهه دهونا هي نه چاهئے بلکه دانتونکو بهي هوشیاري سے صاف کرلینا چاهئے تاکه اگر اُنمیں کوئي کهانا چپکا هو تو چهوٹ جائے۔ تاوقتیکه هم ایسا نکریں وے سڑجاینگے اور همکو تکلیف دینگے اور همکو اپنا کهانا اچهي طرح هضم کرنے سے روکینگے *

Para. 9. Avoid, *v.* shun घृणा करना پرهیز کرنا Smoke, *v.* हुक्का पीना حقه پینا Young, *a.* of young age जवान نوجوان Injure, *v.* harm नुक़सान पहुँचाना نقصان پهونچانا Digestion, *n.* the power of digesting food पाचन शक्ति ; हज़म करने की ताक़त قوت هاضمه Probably, *adv.* most likely सम्भवतः غالباً Stunted, *a.* of small size, *i. e.*, dwarf बौना بونا Liquor, *n.* juice; wine, spirit शराब شراب Opium, *n.* अफ़ीम افیون Abstain, *v.* refrain ; shun घृणा करना پرهیز کرنا Strive, *v.* try प्रयत्न करना کوشش کرنا Foul, *a.* bad बुरे برے Pollute, *v.* mar ; make impure अपवित्र करना ; बिगाड़ना خراب کرنا - ناپاک کرنا Destroy, *v.* ruin नाश करना برباد کرنا *

तो कुछ चीज़ें ऐसी भी हैं जिनसे हमको परहेज़ करना चाहिये। जब हम जवान हैं तो हमको हुक्का न पीना चाहिये। अगर हम ऐसा करते हैं तो हम अपनी आँखें, फेफड़ों और पाचन शक्ति को नुक़सान पहुँचाते हैं अर्थात् ख़राब करते हैं और हम सम्भवतः बौने ही रह जायँगे।

تب کچھہ چیزیں ایسی بھی ھیں جن سے پرھیز کرنا چاھئے - جب ھم جوان ھیں تو ھمکو حقہ نہ پینا چاھئے- اگر ھم ایسا کرتے ھیں تو ھم اپنی آنکھوں- پھیپھڑوں اور قوت ھاضمہ کو نقصان پہونچاتے ھیں اور ھم غالباً نہ بڑھینگے یعنی بونا رہ جائینگے *

हमको शराब, गाँजा, अफ़ीम और ऐसी ही सब चीज़ों से घृणा करनी चाहिये क्योंकि वे हमारे दिमाग़ और शरीर को बिगाड़ देंगी।

ھمکو شراب-گانجا-افیون اور اسطرح کی تمام چیزوں سے خوب پرھیز کرنا چاھئے- کیونکہ وے ھمارے دماغ اور جسموں کو برباد کردینگی *

हमको यह प्रयत्न करना चाहिये कि बुरे विचार और बुरी आदतें न होने पावें, क्योंकि इससे हमारा दिमाग़ बिगड़ जायगा और हमारे शरीर नष्ट हो जायँगे।

ھمکو یہ کوشش کرنا چاھئے کہ برے خیالات اور بری عادتیں نہ ھونے پاویں کیونکہ وے ھمارے دماغوں کو گندا اور ھمارے جسموں کو برباد کردینگے *

Para. 10. Precautions, *n.* preventive measures हिदायतें ھدایتیں Take, *v.* observe ख़याल करना; मानना خیال کرنا Fever, *n.* बुख़ार بخار Bites, *n.* काटना

کاٹنا Mosquitoes, *n.* मच्छर مچھر Are bred—are born of पैदा होते हैं پیدا ہوتے ہیں Foul, *a.* dirty मैले میلے Stagnant, *a.* still ; not flowing बन्द بند Pools, *n.* tanks तालाव تالاب Broken, *a.* टूटे हुए ٹوٹے ہوئے Breed, *v.* Produce पैदा करना پیدا کرنا *

Page 155.

Pour, *v.* flow डालना ڈالنا Kerosene oil मिट्टी का तेल مٹي کا تیل Oil, *n.* तेल تیل Form, *v.* make बनाना بنانا Layer, *n.* तह تہ Spread, *v.* scatter फैलाना پھیلانا Surface, *n.* सतह سطح Nets, *n.* मसहरियाँ مسہریاں Biting, *v. n.* काटना کاٹنا *

तब कुछ और हिदायतें हैं जो हमको माननी चाहियें। बुख़ार हमारे शरीर में मच्छरों के काटने से होता है, और मच्छर मैले और बन्द पानी में पैदा होते हैं। हमको मैले पानी के तालाबों से जो हमारे घर के पास हों बचना चाहिये। छोटे से छोटे तालाव, पुराने टीन या टूटे घड़ों में भी मच्छर पैदा करने को काफ़ी पानी रह सकता है, इसलिये हमको इन सब से बचना चाहिये।

تب کچھ اور ہدایتیں ہیں جو کہ ماننی چاہئے - بخار ہمارے جسموں میں مچھروں کے کاٹنے سے ہوتا ہے - مچھر گندے اور بند پاني میں پیدا ہوتے ہیں - اِسلئے ہمکو کوشش کرنا چاہئے اور میلے پاني کے تالابوں سے جو ہمارے مکان کے قریب ہوں بچنا چاہئے - بہت چھوٹے تالاب یا پرانے کنستر یا ٹوٹے ہوئے گھڑے میں مچھروں کے پیدا ہونیکے لئے کافي پاني رہ سکتا ہے - اِسلئے ہمکو اِن سب سے بچنا چاہئے *

बड़े तालावों की वावत यह अच्छा है कि उनमें कभी २ थोड़ा सा मिट्टी का तेल डाल दिया जाय। तेल सब तालाव में फैल जायगा और पानी की सतह के ऊपर एक पतली तह बना लेगा और मच्छर पैदा होने से रोकेगा।

بڑے تالابوںکے کے نسبت یہ ایک عمدہ بات ھے کہ اُنمیں کبھي کبھي تھوڑاسا مٹي کا تیل چھوڑدیں - تیل تمام تالاب میں پھیل جائیگا اور پاني کے سطح پر ایک پتلي تہ بن جائیگا اور مچھروں کو پیدا ھونے سے روکیگا *

अगर सम्भव हो तो हम रात को मसहरी लगाया करें ताकि मच्छरों को काटने से रोकें।

اگر ممکن ہو تو رات کے وقت مسہري لگایا کریں تاکہ ہم مچھروں کے کاتنے سے بچیں *

Para. 11. Good, *a.* benefit फ़ायदा فائدہ digest, *v.* हज़म करना ھضم کرنا Slowly, *adv.* धीरे धीरे آھستہ آھستہ Bed, *n.* पलङ्ग پلنگ *

हम चाहे भोजन करें परन्तु यह हमारे किसी फ़ायदे का नहीं जब तक हम उसे हज़म न कर सकें।

ہم چاہے دینا کیائیں مگر ھمکو اُس سے کچھہ فائدہ نہوگا تاوقتیکہ ہم اُس کو ھضم نکریں *

अगर हम अपना भोजन वहुत जल्दी खाते हैं तो हम उसे हज़म नहीं कर सकते। अगर हम अपना भोजन सोने को जाने से कुछ पहिले खाते हैं तो हज़म नहीं कर सकते।

اگر ھم اپنا کھانا بہت جلد کھاتے ھیں تو ھم اسے ھضم نہیں کرسکتے - اگر ہم اپنا کھانا ٹھیک سو جانے سے پیشتر کھاتے ھیں تو بھي ھم اُسے ھضم نہیں کرسکتے *

इसलिये हमको होशियारी रखनी चाहिये कि हम धीरे २ भोजन करें और उसे अच्छी तरह चबाएं और हमको इस बात की भी होशियारी रखनी चाहिये कि शाम का भोजन सोने से कम से कम एक या दो घंटे पहिले खालें।

اسلئے همکو خیال رکھنا چاهئے که هم اپنا کھانا آهسته آهسته کھائیں اور اسکو خوب چبائیں اور همکو یه بھي خیال رکھنا چاهئے که هم اپنا شام کا کھانا کم از کم ایک یا دو گھنٹه سو جانے کے پیشتر کھالیں *

Para. 12. Remember, *v.* Recollect याद रखना یاد رکھنا, Rules, *n.* principles नियम طریقے - اصول To carry out—to act accordingly अमल करना عمل کرنا Sure, *a.* certain विश्वास یقین Happiness, *n.* pleasure प्रसन्नता خوشی Neglect, *v.* do not care भुलाना لاپرواهي کرنا *

अगर हम इन नियमों को याद रक्खें और उनका प्रयोग करने की कोशिश करें तो हमें विश्वास है कि हमारी आरोग्यता अच्छी होगी और प्रसन्नता अधिक होगी बनिस्बत उनके जो उनको भुलाते हैं।

اگر هم اُن اصولوں کو یاد رکھیں اور اُن پر عمل کرنے کي کوشش کریں تو هم کو یقین هے که هماري تندرستي بہتر هوجائیگی اور زیاده خوشي حاصل هوگی به نسبت اُن کے جو که لاپرواهي کرتے هیں *